

Teorie dobra

Skriptum o lidském jednání

Jaroslav Kvapil

Leden 2024

Skriptum podává stručný úvod do praxeologie, vědy o lidském jednání. Pojednává o pravidlech, jimiž se řídí mezilidské vztahy a představuje principy společnosti ryzí svobody, kterou srovnává s nejběžnější mocenskou strukturou, státem.

„Stát je zločinnou organizací, mnohem impozantnější a úspěšnější než kterákoli mafie.“

Murray Newton Rothbard

Obsah

1	Otázky, jimž nelze uniknout.....	9
1.1	Úvahy o lidském poznání	9
1.2	Filosofie versus metafyzika	18
1.3	Bez ideologie a teologie	20
2	Stará smlouva Hebrejů	22
2.1	O původu vesmíru.....	23
2.2	Ejhle člověk	24
2.3	Není dobré být o samotě	27
3	Jehošua	34
3.1	Dobrá zpráva na počátku letopočtu	34
3.2	Dramatická první lekce	35
3.3	Nárožní kámen	37
3.4	Dva tisíce let kristovství	39
4	Obecná teorie lidského jednání	42
4.1	Axiom lidského jednání.....	42
4.2	Stručně o praxeologii	44
4.3	O lidském jednání podrobněji	47
4.4	O prostředcích	51
4.5	Úděl člověka.....	60
5	O lidském jednání v rámci společnosti	62
5.1	Jedná jednotlivec	62
5.2	O lidské přirozenosti	68
5.3	Lidské společenství	71
5.4	Společnost ryzí svobody	77
5.5	Přirozená morálka.....	80
5.5.1	Právo, zákon, svoboda.....	83
5.5.2	Vlastnictví sebe sama	85
5.5.3	Pozemkové vlastnictví	87
5.5.4	Sebeobrana	88
5.5.5	Teorie trestu	89
5.5.6	Teorie smlouvy	92
6	Násilí v mezilidských vztazích.....	95
6.1	Definice státu	99
6.1.1	Zdanění.....	101
6.1.2	Svobodné volby?	105
6.1.3	Nadvláda nad územím (státu)	108
6.1.4	Zmatení pojmů; právo versus „zákonodárce“	109

6.1.5	Většinové mínění a propaganda	114
6.2	Válečná tažení vně státu	121
6.3	Příklady (ne)fungování státu	123
6.3.1	Socialismus	123
6.3.2	„Veřejné zdraví“	126
6.3.3	Státní bezpečnost	128
6.3.4	Školství	131
7	Teorie dobra	133
7.1	O dobru a o „zlu“	133
7.2	Chtít mu dobro	144
7.3	Milovat existenci	145
7.4	Království dobra	146
8	Spontánní řád	147
8.1	Nadvláda dělby práce a dobrovolné směny	148
8.2	Aby lidi byli a bylo jim (velmi) dobře	149
8.3	Trh a stát	152
9	Umění života	160
9.1	Ta lidská svoboda	162
9.2	Chvála rozumu	163
9.3	O majetku	164
9.4	Nedotknutelnost vlastnictví	167
9.5	O manželství	169
9.6	Opatrovnictví dětí	172
9.7	Důchodová reforma	181
9.8	Lež, zadarmo, populismus	183
9.9	Virtuální realita	185
9.10	Cesta, pravda a život	187
10	Vítězství spontánního řádu	189
10.1	Souboj státu s lidskou přirozeností	189
10.2	Cesta ke společnosti ryzí svobody	196
11	Bibliografie	199

Předmluva

Lidé již od pradávna zkoumají svět a touží poznat zákonitosti, jimž vesmír podléhá. Tak například astrofyzici pátrají v nekonečných hlubinách kosmu po „počátcích“ času a prostoru, přírodovědci se úpěnlivě snaží odhalit, jak vznikl život na naší planetě, lékařská věda hledá způsoby, jak léčit všechny nemoci. Konstrukteři vymýšlejí roboty vybavené umělou inteligencí s cílem zpříjemnit a usnadnit člověku cestu životem. Mobilní přístroje umožňují všem lidem vidět a slyšet, co se právě děje na druhém konci Země. S napětím očekáváme opětovné lety astronautů na Měsíc se záměrem vybudovat na něm stálou stanici. Je nepochybné, že na počátku třetího tisíciletí svých novodobých dějin činí lidstvo první krůčky v kolonizaci vesmíru. Jsem přesvědčen, že drtivá většina z nás je v úžasu nad současným překotným rozvojem vědy a techniky.

Naproti tomu, zdá se mi, se mnozí z nás nezajímají, kým a čím jsou naše osobní životy ovlivňovány, jakým zákonitostem jako *lidské bytosti* podléháme.

Naopak, domnívám se, místo zkoumání sebe sama se mnoho lidí nechává podmanit myšlenkou, že život člověka je zcela předurčen *osudem*, nebo že každý člověk je v područí jakýchsi *tajemných mystických sil*, které ho ovládají.

Zároveň mi moje zkušenost říká, že existuje ohromné množství lidí, kteří *věří* v jinou „pravdu“, totiž, že životy všech lidí *musí* být vždy a navždy řízeny *vládou a státními úředníky*. Přesvědčení těchto lidí je tak skálopevné, že každý, kdo i jen naznačí, že tomu tak být nemusí, je v jejich očích přinejmenším podivín. Je přitom pozoruhodné, že mnozí z těch, kteří jsou věrně oddáni modle státu, dávají častokrát jasně najevo, že vládcové a státní úředníci jsou všehoschopní gauneři, kteří svým spoluobčanům pouze škodí. Naneštěstí hned vzápětí dodávají, že „s tím se nedá nic dělat“ a že „to tak vždy bylo, je a bude“. Tyto a podobné věty jsou dokladem smutné skutečnosti, že se jejich autoři poddávají mantře *státního zřízení* a tím sami sebe totálně odevzdávají do moci druhých.

Na takový postoj odpovídám: běda nám všem. Ujme-li se totiž vlády ničema, který rozpozná, že vládne většině, která se hlásí k oné myšlence, že se „s tím nedá nic dělat“, ocitá se onen stát na prahu despotie a občané onoho státu jsou jen pověstný krůček od vlastního neštěstí. Je snad zbytečné uvádět příklad soudruha (národního socialisty) Adolfa Hitlera, jenž se „demokraticky“, tedy „z vůle lidu“, ujal moci a svou (z)vůli (salamovovou metodou) zavedl v Německu nacistickou diktaturu.

Přiznávám bez okolků: je pro mne nepřijatelnou myšlenkou, že bychom my lidé měli být pouhými hříčkami *osudu*, anebo *politiků*.

A proto se (sám sebe) ptám: Je „normální“, že člověk je (či snad „musí být“) řízen prostřednictvím tisíců vládních zákonů, vyhlášek, nařízení a je podroben statisícům (v České republice) státních úředníků? Je přirozeným stavem, že člověk sám nerozhoduje o svém životě a majetku?

Což není člověk nadán rozumem a není svéprávnou bytostí? Proč člověk nemá svrchovanou moc nad sebou samým? Opravdu neexistuje žádná jiná alternativa uspořádání mezilidských vztahů než stát? Kam se podělo člověčenství pána tvorstva, je-li člověk ponížen na úroveň pouhého stroje na placení daní (je přece „daňovým poplatníkem“)? Je člověk opravdu svým pánem, když se nechal omámit obrovskou lží, že je „svobodným

voličem“, přičemž ve skutečnosti svojí účastí ve „volbách“ pouze (cynicky) stvrzuje, že je ochoten plnit, pod hrozbou pokut, jakékoliv vládní příkazy? Skutečně se, jak mnozí tvrdí, „s tím nedá nic dělat“?

Proč právě tyto otázky, které se tak bytostně dotýkají každého člověka, jsou téměř vyloučeny ze všeobecného diskurzu a nejsou, například, obsahem studijních programů vysokých škol? Jak to, že v rodinách, v médiích či v církvích se s těmito myšlenkami téměř vůbec nesetkáváme? Jak to, že nejsme zavaleni vědeckými (či diplomovými a disertačními) pracemi o lidské přirozenosti, o podstatě lidských bytostí?

Mé pojednání je hledáním odpovědi na přednesené a podobné otázky. Je polemikou s „věřícími ve stát“ a zároveň nabídkou pro ty, kteří věří ve všelijaká mystická „tajemství“. Je výpovědí o mém pátrání po tom, co je člověku vlastní, v čem spočívá jeho přirozenost. Chce být upozorněním, že v případě státu se lidé ocitají v moci rafinovaných politiků, kteří pomocí matoucích frází, například „veřejným zájmem“, klamou své občany měrou nebývalou. Chce být varováním, že vládcové tohoto světa s podporou marketingových šamanů neustále zamlžují svými projevy (žvásty), třeba na sociálních sítích, mnoha lidem jejich mysl, a tak je záměrně udržují ve stavu podřízenosti jejich mocenským ambicím a ožebračují je v rozsahu, který přesahuje všechny myslitelné meze. Chce ukázat, že *uspořádání mezilidských vztahů* je jednou ze základních otázek (ne-li otázkou vpravdě ústřední) života každého z nás. To vyplývá (mimo jiné) z toho, že my všichni společně obýváme jedinou a jedinečnou planetu, Zemi.

První kapitola je představením nejdůležitějších *pojmu*, které mé úvahy provázejí. Přiznávám a s omluvou upozorňuji, že tato kapitola není záživná, je však dle mého soudu zcela nezbytná, aby další části těchto skript mohly být co nejsnáze pochopeny. Chci v této kapitole doložit, jak velký význam má *lidské poznání*, nemá-li být člověk podroben moci (vše)mocných. Ukáži na *logiku* jako na jednu z nauk, v níž bychom měli být všichni řádně vzděláni. Totiž proto, aby naše myšlení bylo (logicky) precizní, abychom uměli porozumět všemu, co se kolem nás děje. Abychom dokázali odhalit falešná jednání politiků a jejich přísluhovačů a abychom nepodlehli jejich lživým a demagogickým frázím.

Ve druhé části, jako ochutnávku k našemu hloubání o nás samých, nahlédneme do dávné historie a velmi stručně ukáži, kterak *Židé (Hebrejové)* (po)rozuměli světu a sobě. Vyjmenujeme základní pravidla, podle kterých měli Židé ve starověku uspořádány vzájemné vztahy.

Ve třetí části se zastavím na začátku našeho letopočtu. Pokusím se hledat v *základech křesťanství*, v učení Ježíše z Nazareta, vzor uspořádání lidského společenství na naší planetě.

Čtvrtá část je věnována zkoumání podstaty lidských bytostí. Stručně představím *teorii lidského jednání*. Shledáme univerzálně platné přirozené principy, jimž všichni lidé podléhají a ukážeme, že důsledky zákona lidského jednání zásadním způsobem ovlivňují životy nás všech. Mým úmyslem je přednést, proč považuji *praxeologii*, *vědu o lidském jednání*, za základní vědu o člověku, za stěžejní nauku, v níž bychom měli být všichni pečlivě vyučeni.

V páté části popíši, čím se řídí vztahy mezi lidmi a jakým pravidlům mezilidská jednání podléhají. Popíši „*společnost ryzí svobody*“, která plně ladí s lidskou přirozeností a která je společností hrdých a moudrých bytostí, nás „*homo sapiens*“.

Šestá část bude prezentací *státu* v jeho „nahotě“: ve světle zákona lidského jednání. Ukáží stát jako spolčení, které porušuje lidskou přirozenost doslova na každém kroku. Popíši, jak všudypřítomný stát ovlivňuje lidské konání a jak „mocní tohoto světa“ důsledně řídí chování nás všech, „prostých“ občanů.

V sedmé části představím „*království dobra*“ jako lidské společenství, které je zcela v souladu s lidskou povahou a v němž mohou všichni lidé žít, jak se říká, „plnými doušky“. Ukáží, že již před dvěma tisíci lety přednášel o *království dobra* (ne)obyčejný židovský tesař z Nazareta. A doložím, že „jeho“ *nebeské království* a *společnost ryzí svobody* jsou jedno a totéž. Zdůvodním, proč je „království nebes“ označením pro „pozemskou“ společnost svobodných lidí.

Osmá část je stručným upozorněním na základní zákon našeho světa, *spontánní řád*, kterému podléhá „všechno“; veškerá existence: vesmír, neživá i živá příroda, člověk, i lidské společenství.

V deváté části ukáží, že každý *lidský život* může být jakýmsi *uměleckým dílem* a že k tomu není třeba žádných speciálních dovedností. Že „umění života“ je dosažitelné nám všem.

Poslední desátá část je naznačením *cesty*, jak dospět ke společnosti svobodných lidí žijících v míru a prosperitě. Tuto vizi chci ukázat jako reálnou a střízlivou; zároveň přiznávám, že je odrazem mého „věčného“ optimismu.

V této souvislosti si dovolím požádat o pochopení, že možná až příliš často budu užívat přímých citací a odkazů k pracím jiných autorů, kteří mne svými myšlenkami nesmírně obohatili a inspirovali. Činím tak z důvodu co největší přesnosti a přehlednosti výkladu.

Skriptu, jež máte v rukou, jsou o člověku a lidském společenství. Jsou odpovědi na otázky, které neustále zaměstnávají moji mysl. Možná jste na tom podobně i Vy.

1 Otázky, jimž nelze uniknout

Otázky, které jsme právě položili, vedou k mnoha dalším. Tak například. Jak mám „prožít“ svůj vlastní život? Co mám činit, abych byl „šťastný“? Existují nějaké fenomény, které jsou všem lidem společné? A naopak, v čem se jeden od druhého odlišujeme? Jak se chovat k manželce a dětem? Na jakých základech vybudovat vztah k obyvatelům sousedního domu či vzdálených končin naší planety? Jak jednat, aby „pře-žila“ planeta Země a lidské pokolení?

Všechny uvedené otázky a další jim podobné můžeme směle označit za filosofické, chápeme-li *filosofii*¹ ve významu ať již „lásky k moudrosti“, nebo „touhy po poznání“, či „umění života“.² Uvědomíme-li si, že se takové otázky bezprostředně dotýkají každodenního života nás všech, pak je každý člověk (ať chce, či nechce) filosofem.³ Uveďme banální příklad, (reklamní) slogan: „užívej si“. Ten u každého z nás vyvolá konkrétní představu o pojmech „žít“ a „život“. A podle této představy každý jednotlivý člověk *jedná*, a tak *žije* (svůj vlastní) život, „užívá si“; v našem smyslu „filosofuje“.

Předložené pojednání je proto jakousi *filosofickou rozpravou*. Je hledáním odpovědi na otázku, *jak žít*.

Tato úvodní kapitola o lidském poznání je strohou a pro mnohé čtenáře možná nezajímavou četbou. Pro jiné i zbytečnou. Těm všem se omlouváme. Následující řádky ovšem považujeme za důležité, abychom, kromě jiného, ukázali, že se úpěnlivě snažíme přísně držet faktů.

1.1 Úvahy o lidském poznání

Život člověka spočívá v nepřetržitém, mohli bychom říci, ponoření se do skutečnosti existujícího světa. Aby si člověk mohl „užívat“ neboli, aby (pře)žil každodenní slasti a strasti, jež mu svět přináší, musí *skutečnost poznat*. Život každého z nás je proto úzce spjat s naším *poznáním*, s úrovní našeho *vědění*.

Co je poznání, co je věda? *Věda (poznání)* jsou naše znalosti, naše (po)vědomí o světě, ve kterém žijeme. Věda (poznání) vyjadřuje, jak světu, realitě, existenci⁴ *rozumíme*. *Poznání* znamená *rozumění*.⁵ Nositelem *rozumění* (poznání) je lidský *rozum*.

¹ Pojem *filosofie* v podání různých filosofů stručně například v (Anzerbacher 1991, 35-39).

² Srov. (Anzerbacher 1991, 16).

³ Viz (Anzerbacher 1991, 15): „Proto se otázkám tohoto druhu člověk nemůže vyhnout, jsou pro něj nezbytné. Je sice možné zavírat před nimi oči a tvářit se, jako by nebyly...Člověk je svou povahou odsouzen k filosofii“.

⁴ Termíny *svět, realita, existence, jsoucno, bytí, kosmos, vesmír* budeme v našem pojednání považovat za synonyma.

⁵ Poznání (vědu) definuje Karel Engliš (1880-1961), český ekonom a politik, takto: „Věda je soustava stejnorodých myšlenkových obsahů, neboť obsahem vědy nejsou snad vnější reality, nýbrž naše představy a pojmy o nich.“ Viz (Engliš, Teleologie 1930, 11).

Člověk o realitě „rozumuje“, přemýšlí. Toto *poznání reality* se odráží v tom, jak se člověk chová, jak *žije*; člověku umožňuje, slovy Randové,⁶ „vyrovnávat se s konkrétními, jednotlivými problémy reálného života“.⁷

Podnětem k poznání je prostá otázka „proč?“. Například, proč existuje voda? Proč nemám krást? Proč bych se měl vzdělávat? Proč svítí slunce? Proč nemám vraždit? Proč mám jít na úřad? Proč padá kámen k Zemi? Tak pracuje lidský *rozum*: pokládá otázku „proč?“ a zároveň na ni hledá odpověď.

Proto, aby naše pojednání bylo *srozumitelné*, je nezbytné přednést alespoň stručný exkurz do *teorie poznání*, epistemologie.

Základním faktem našeho světa je *axiom*,⁸ že „skutečnost existuje“. Neboli „*je, co je*“, slovy Randové, „*existence existuje*“.⁹ Piekoff¹⁰ k tomu říká:

„*Tento axiom musí být základem všeho ostatního. K tomu, aby mohl člověk zvažovat jakoukoliv jinou otázku, aby se mohl ptát, jaké věci to jsou, nebo s jakými problémy se při jejich poznávání setkává, nebo aby bylo možné diskutovat o tom, co ví a jak to ví – musí nejprve něco být, a člověk musí pochopit, že to je. Pokud ne, není o čem uvažovat nebo co poznávat.*“¹¹

Druhým axiomem, který s *faktem existence* bytostně souvisí, je fakt, že „existuje člověk, který si *uvědomuje*, že existence existuje“. Jinými slovy: „člověk vlastní *vědomí*“. Řečeno ještě jinak; lidské *vědomí* (tj. „uvědomování si“) je *schopnost člověka vnímat to, co existuje*.¹²

Třetím základním axiomem reality, který je v prvních dvou axiomech obsažen, je *zákon identity*. Ten říká: existovat (tj. být) znamená *být něco, být něčím*; neboli *existovat* značí *mít povahu, mít svoji přirozenost, mít vlastní identitu*. Pojem *identita* tudíž umožňuje odlišit (každé) „něco“ od jiného „něco“. Například „strom“ je identitou; strom existuje „jako strom“. Nebo gravitační zákon je „něco“, je identitou. A podobně *člověk*, je „někdo“ (já, ty, on, ona), což vyjadřujeme větou: člověk je sám sebou. V našem světě platí tudíž nutně zákon (axiom) identity, který zapisujeme: A je A.¹³ Řečeno jinými slovy: *identita* „něčeho“, tj. věci či jevu (existentu), znamená, že ono „něco“ je souhrnem všech

⁶ Ayn Randová (1905-1982), rusko-americká filosofka, zakladatelka filosofie *objektivismu*. Podotýkáme, že odkazujeme-li k objektivismu, vůbec to neznamená, že souhlasíme se všemi vývody Randové.

⁷ Srov. (Piekoff 2001, 19). Je důležité připomenout, že „nějaký“ postoj k realitě světa zaujímá každý z lidí, tedy i ti, kteří o poznání (vzdělání) příliš nestojí.

⁸ Pojem „axiom“ značí „vždy platné tvrzení“; v tomto místě (i jinde) jej můžeme nahradit slovem „samozřejmost“.

⁹ Pojem „existence“ představuje soubor „existentů“. Srov. (Piekoff 2001, 22). Pojem „existent“ značí *část* či *součást existence*; existenty jsou například jednotlivé „věci“, „jevy“, „události“.

¹⁰ Leonard Piekoff (1933), kanadsko-americký filosof, přední znalec objektivistické filosofie Ayn Randové, definuje základní pojmy filosofie objektivismu v (Piekoff 2001, 19-84).

¹¹ (Piekoff 2001, 22). Na tomto místě Piekoff říká, že pojem *existence* „obsahuje všechno – každou entitu, činnost, atribut, vztah (včetně všech stavů vědomí) – všechno, co bylo, je a bude.“

¹² Srov. (Piekoff 2001, 23) a (Randová, Atlasova vzpoura 2014, 958).

¹³ *Zákon identity* je (také) jedním ze základních axiomů *logiky* (a matematiky).

„svých“ vlastností (tj. znaků, charakteristik či atributů). Pojem *identita* identifikuje (rozlišuje) jednotlivé *existenty*.¹⁴

Právě zmíněné *axiomy* definují základní *pojmy* (fakta) o nás lidech a světě (kosmu) a tvoří základ veškerého (lidského) poznání. Lze je shrnout takto:

Pojem „existence“ odlišuje „něco“ od „ničeho“ (od „neexistence“). Pojem „identita“ značí, že „existovat“ znamená „existovat“ jako „něco“. Pojem „vědomí“ znamená, „že ‘to’ (tj. ‘něco’) existuje a že ‘to’ víme“. Nejstručněji slovy Randové: „existence je identita, vědomí je identifikace.“¹⁵ Z čehož plyne, že „vědomí“ existuje, a tudíž, že *člověk existuje*, a to jako bytost obdařená schopností nejen *uvědomovat si existenci*, ale též existenci chápat neboli *identifikovat* (rozlišovat) jednotlivé *identity*.¹⁶

Řeceno jinak: *člověku je vlastní rozum (vědomí)*. Schopnost myšlení (a poznání) je lidskou *přirozeností*.

Fakta *existence*, *identity* a *vědomí* jsou *axiomy* reality, a tudíž je nelze definovat. Nedospějeme k nim žádným odvozením (z „něčeho“), nýbrž jsou pravdivé ze své podstaty. Jsou reflexí smyslového (lidského) vnímání. Piekoff říká: „Axiomy jsou smyslově dané *samozřejmosti*.“¹⁷

Axiomy existence, identity a vědomí „mají v sobě vestavěnu ochranu proti všem útokům: musí být použity a akceptovány každým včetně těch, kdo je napadají, a těch, kdo napadají pojem *samozřejmosti*.“¹⁸ A to proto, že v okamžiku vyslovení námitky proti axiomům přiznává namítající právě to, s čím polemizuje. Jinými slovy, v libovolném pokusu o popření axiomů člověk fakticky potvrzuje jejich platnost, ať je obsahem jeho námitek cokoliv. Axiomy jsou nezranitelné.¹⁹

Přednesené axiomy *existence*, *vědomí* a *identity* jsou předpokladem každého výroku a každého pojmu. Slouží k tomu, aby bylo vůbec možné zeptat se, „co“ libovolný existent (věc, jev) „je“,²⁰ či položit jakoukoli otázku „proč?“ a odpovědět na ni.

Předmětem poznání jsou *entity*. „*Entity* tvoří obsah světa vnímaného člověkem, nic jiného k vnímání není.“²¹ Každá *entita* existuje jako (jistý konkrétní) existent (věc, jev, událost); jako prvek existence. Entity splňují axiom identity, *jsou* identitou.²² Lidské vědomí vytváří obraz existence; jinak řečeno, *rozum identifikuje entity podle jejich identity*.

¹⁴ Piekoff osvětluje pojmy *identita* a *existence* takto (parafrázujeme jej): Pojem *existence* diferencuje věc od *ničeho*; říká, že „něco“ „je“. Zatímco pojem *identita* znamená, že „ona“ (tj. jistá „konkrétní“) věc „je“; existuje. Pojem *identita* tedy odlišuje (diferencuje) jednu věc od druhé. Srov. (Piekoff 2001, 24).

¹⁵ (Randová, Atlasova vzpoura 2014, 958).

¹⁶ Srov. (Piekoff 2001, 23-24). K témuž Randová (parafrázujeme): „existence a vědomí jsou dva axiomy, kterým se žádný člověk nemůže vyhnout“. Srov. (Randová, Atlasova vzpoura 2014, 958).

¹⁷ (Piekoff 2001, 25).

¹⁸ Srov. (Piekoff 2001, 26). Místo pojmu *samozřejmost* můžeme použít (například) pojmy *nezbytnost*, *přirozenost*, *nutnost*. Pak můžeme všechna tato slova považovat za synonyma.

¹⁹ Srov. (Piekoff 2001, 27). Na tomtéž místě Piekoff (ve fiktivním rozhovoru dvou lidí) přesně ilustruje krach pokusu napadnout tyto axiomy.

²⁰ Srov. (Piekoff 2001, 24-25).

²¹ (Piekoff 2001, 30).

²² Zopakujme, že existence je identita. Piekoff dodává, že Randová „neříká, že existence *má* identitu – což by mohlo znamenat, že identita je oddělitelným znakem od existence.“ Viz (Piekoff 2001, 24).

Pojem entita nejen konstatuje, že „něco“ „existuje“, ale zároveň identifikuje, „co“ je ono „něco“. *Pojem entity odlišuje jednotlivé existenty* (věci, jevy, události); identifikuje existující „toto“ a existující (jiné) „tamto“.

Každá *entita* má *svoje* znaky, vlastnosti, chování. Proto říkáme, že „každá entita má svou *povahu*“; je jedinečná, je „specifická, nerozporná, má jisté atributy a žádné jiné“. Každá entita se chová (tj. působí, „jeví se“) „v souladu se svou *povahou*“.²³ Entity jsou „to“, co věda zkoumá, co člověk poznává. Člověk je svou existencí ponořen v realitě entit, a tudíž entity jsou „tím“, co člověk potřebuje znát a vědět. Neboli *poznat*. Proč? Kvůli svému životu (což dále prokážeme).

Každý člověk prostřednictvím svých *smyslů* zkoumá *entity*, jimiž je obklopen, a toto smyslové vnímání svým *vědomím* (rozumem) uspořádává (integruje) v *celek*; získává tak „své“ *poznání*, na jehož základě vytváří „svoji životní“ *filosofii*.²⁴ A podle této „filosofie“ *žije, jedná*.²⁵ Tudíž, je pro každého člověka zásadní, aby *rozuměl* světu, v němž žije. Aby *žil* podle svého poznání, svého rozumu.

Tento poněkud rozvláčný a pro mnohé možná nezáživný úvod jsme učinili proto, abychom pomocí pojmů *existence* a *entita*, a *vědomí* a *identita*, pochopili, co je a k čemu je *poznání*. A také proto, abychom položili základní kámen našich úvah, kterým je toto: „to, co je, je; a že to víme“. Což značí, že „entity (existenty) si uvědomuje naše vlastní vědomí“.

Je ještě jeden důvod, proč jsme úvodní kapitulu takto pojali. Z přednesených axiomů, že „existence existuje“ a že lidské „vědomí existuje“, z těchto (na první pohled banálních) skutečností vyplývají dva zcela zásadní důsledky, které jsou alfoou i omegou celého našeho pojednání:

Za prvé: Není třeba nikoho, kdo by ostatním cokoli vnucoval či na druhých vynucoval.

*Za druhé: Fakta existence jsou nutno a zároveň možno odlišit od veškerých iluzí, vábivých pozlátek či politických hesel, jež jsou našemu vědomí předhazovány našimi vlastními emocemi či druhými lidmi.*²⁶

Člověk (jednotlivec), jeho rozum, je tudíž *schopen rozpoznat*, že *politici* či *naše romary* neustále nabízejí lidem nikoliv svobodu (vědeckého) *bádání a myšlení*, a tedy *poznání*, nýbrž pouhou *víru*, že to s námi „*naše emoce* či *politici*“ „myslí“ dobře.

²³ Srov. (Piekoff 2001, 31). Piekoff v tomtéž místě dodává: „Jedinými alternativami by bylo chování entity buď odděleně od své povahy, nebo proti ní; obě jsou nemožné. Věc se nemůže chovat odděleně od své povahy, protože existence je identita; mimo svou povahu je ničím. Věc se nemůže chovat ani proti své povaze, tj. v rozporu se svou identitou, protože A je A a rozpory nejsou možné. Za jakýchkoliv okolností se tedy entita může chovat jediným možným způsobem – tak, že projevuje svoji identitu. Přesně tak se bude chovat, a takové chování *způsobuje* a nezbytně vyvolává její povaha.“

Uvedme příklady: strom má „*svou*“ *povahu* a (zcela) *jinou povahu* má Slunce a *jinou povahu* gravitační zákon.

²⁴ O filosofii jako o „fundamentální síle formující každého člověka“ a zároveň „integrující lidské poznání v systematický celek sloužící jako vodítko pro praktického účely“ viz (Piekoff 2001, 19-22).

²⁵ Abychom byli přesní: člověk může odmítat zkoumání entit svými smysly, či záměrně „zavírat oči před světem“. Může zavrhnout svůj rozum jako prostředek uspořádávání svého smyslového vnímání (nebo také nevnímání). I v tomto případě nabývá „svého“ poznání a „své“ životní filosofie. Je ovšem nabíledni, že pak je jeho jednání a žití odtrženo od reality. Jeho život je ukotven v iluzích či emocích, nikoliv ve faktech existence.

²⁶ Tyto dva důsledky, které vyplývají z přednesených axiomů existence, rovněž zdůvodňují, proč tento suchopárny úvod vůbec podnikáme.

Výše jsme zmínili nesourodé příklady otázky „proč?“. Jedno mají společné: na každou otázku „proč“ odpovídáme známým „protože“. Tak od nepaměti pracuje lidské vědomí (náš rozum). Princip „proč...protože...“, který označujeme za *racionalitu*²⁷, je principem poznávání světa.

Princip „proč...protože...“ v sobě zahrnuje dva zcela odlišné přístupy²⁸ k chápání skutečnosti světa:

Prvním přístupem je vnímání *existence* jako *existující*, jsoucí. Zkoumání světa pak spočívá v hledání odpovědí na otázky typu: *Proč existuje* jistá entita jako „tato“ entita? *Proč* „je“ „toto“ právě „tímto“ a *proč* není „tamtím“? *Proč* se „toto“ chová „takto“ (a nechová se jinak)?

Na takto formulované „proč“ odpovídáme: „protože“ *entity* se jeví jako *existentní*, jsou *jsoucí*, splňují axiom: *existence existuje*. *Entity* se chovají (tj. „existují“) v *souladu* se svou *povahou*, splňují axiom identity: *A je A*. *Entity existují* (tj. *jsou*, chovají se) jako *důsledek* své povahy. Obráceně řečeno, *příčinou* „existování“ (jistého chování) entity je (vlastní) povaha entity.

Tento princip je označován za zákon *kauzality*; je fundamentálním, „univerzálním zákonem reality“.²⁹ Je výsledkem existentního, *ontologického* „způsobu pozorování a chápání skutečnosti“.³⁰

²⁷ Srov. (Engliš, Teleologie 1930, 18). Engliš na tomto místě zavádí pojem *logika* a označuje *racionalitu* za *logický princip*; říká: „racionalita je logická forma myšlení“.

²⁸ Engliš označuje *přístup* ke zkoumání reality jako „způsob pozorování“. Srov. (Engliš, Teleologie 1930, 14-17).

²⁹ (Piekoř 2001, 31). Podrobně viz (Piekoř 2001, 29-33).

³⁰ *Existentní* přístup k chápání reality popisuje Engliš takto: „Vidí-li člověk...všechny hmotné předměty, přičítá jim existenci podle obdoby existence vlastní...Člověk se dívá na všechno jako na *jsoucí*, *existující*...Existence není v dějích, předmětech atd., jest v našem způsobu, jak se na ně díváme...Tak člověk pozoruje přírodu a vůkolní svět; chce však to, co pozoruje, také pochopiti, táže se: ‘Proč?’ Jeho otázka tudíž znamená, proč působí to, co působí...Vyládá tedy jedno působení (děj, změnu) jiným působením; prvnímu říká *příčina*, druhému *následek*...Vztah příčinnosti (kauzality) patří jako výkladový princip *nutně* k tomu, že si myslíme všechno jako prostě existující; pravíme ‘nutně’, protože pojmy *existence* a *kauzality* v *myšlenkovém řádu* takto souvisí“. Viz (Engliš, Malá logika 1947, 39-41). Engliš tamtéž tento způsob myšlení a pozorování nazývá (citujeme) „*ontologický*“ či „*kausálně-ontologický*“. Na jiném místě říká: „V přírodě není...žádných příčin a účinků. Náš intelekt spojuje své myšlenkové obsahy o přírodě jako příčiny a účinky (následky) a pořádá je podle toho...Tento kořen racionality je *kausální*“, srov. (Engliš, Teleologie 1930, 18-21). Povšimněme si, jak Engliš pracuje s pojmem kauzality; na jedné straně odmítá *kauzalitu* jako *přírodní* princip, na druhé straně *kauzalitu* přijímá jako *myšlenkový prostředek*. Zároveň Engliš říká: „Jest jedno, pravíme-li, že jsou přírodní vědy kausálními, anebo že si své myšlenkové obsahy představují jako prostě existentní, protože při tomto způsobu nazírání nelze na otázku: Proč? odpověděti jinak nežli příčinou, a jako příčiny a následky mohou být pořádány pouze takové myšlenkové obsahy, které si představujeme jako prostě jsoucí.“ Viz (Engliš, Teleologie 1930, 20).

Karl Raimund Popper (1902-1994), rakousko-britský filosof na závěr své úvahy o kauzalitě říká: „‘Princip kauzality’ nebudu tudíž ani přijímat, ani odmítat; spokojím se prostě s tím, že jej jakožto princip ‘metafyzický’ se sféry vědy vyloučím“. Srov. (Popper 1997, 41-43).

Vojtech Filkorn (1922-2009), zakladatel slovenské metodologie, označuje vztah mezi dvěma událostmi „a“ a „b“, přesněji mezi *výpověďmi* „p“ a „q“ o těchto událostech, z nichž „b“ nastala následkem „a“, za „*kausální implikaci*“, kterou čte: „q, protože p“. Srov. (Filkorn 1960, 176).

Randová a Piekoř představují *kauzalitu* (parafrázujeme) „jako *propojení* entity a jejího chování“, srov. (Piekoř 2001, 31). Zákon kauzality, jimi definovaný, „neříká, že každá entita má svou příčinu, nýbrž, že ‘entita’ se chová určitý způsobem“, podrobně (Piekoř 2001, 30-33). Piekoř dále tvrdí (parafrázujeme), že

Abychom pojem *kauzalita* více osvětlili, můžeme tak učinit jednoduše tím, že si ukážeme, jak se mu vyhnout. Což můžeme provést prostým výrokem (ostatně jsme to již výše provedli): „každá entita se chová (tj. ‘existuje’) podle své povahy“.

Uvedme příklad: řekneme-li, že „kámen padá k Zemi v *důsledku* gravitačního zákona“, vyjadřujeme tak „kauzální vztah“ mezi pádem kamene k Zemi a gravitací. Chceme-li se (v tomto příkladě) obejít „bez kauzality“, pak můžeme říci, že „kámen a Země *se chovají* podle gravitačního zákona“. Nebo, „*povahou* kamene a Země je (kromě jiného) gravitace“ nebo také „mezi kamenem a Zemí *existuje* gravitace“.

Druhým, zcela odlišným přístupem chápání světa, je vnímání skutečnosti jako existence „někým“ *chtěné*; k „nějakému“ *účelu* existující. V tom případě zkoumáme *účel* neboli *užitečnost* entit, (jevů či věcí). Otázka „proč?“ pak zní: *proč je (existuje) A či k jakému účelu existuje A?* Odpovídáme: *protože je chtěno B (neboli, cílem je B či cílem je existence B)*. Proto entitu (jev) B nazýváme *účelem (cílem)* a entitu (jev) A *prostředkem* a jejich vztah označujeme za *účelovost, finalitu*. Tento způsob zkoumání a chápání reality nazýváme *teleologický* či *finální*. Realitu (entity, jevy) v tomto případě zkoumáme z pozice *teleologie*.³¹

Žádný další princip chápání světa není člověku dán. Mises³² k tomu říká:

„K mentálnímu uchopení reality jsou člověku dostupné pouze dva principy: *teleologie a kauzalita*. To, co nelze pod tyto dvě kategorie zahrnout je myslí absolutně skryto. Událost, již nelze interpretovat pomocí jednoho z těchto dvou principů, je pro člověka nemyslitelná a záhadná. Změnu lze chápat buď jako *důsledek fungování mechanické kauzality*, nebo jako *důsledek účelového chování*. Lidské myslí není dostupná žádná třetí možnost.“³³

„kauzalita je nezávislá na vědomí člověka. Kauzalita není ani subjektivní formou myšlení“. Srov. (Piekoff 2001, 33).

A ještě jednou Piekoff: „Zákon kauzality říká, že příčinnou činností jsou entity – nikoliv že každá entita, ať je jakéhokoliv typu, má příčinu, má ji však každá činnost; neříká, že příčinou činnosti je činnost, nýbrž že příčinou činnosti jsou entity“. Viz (Piekoff 2001, 33). Piekoff dále píše: „pro objektivismus, stejně jako arisotelismus, je kauzalita zákonem inherentním v bytí jako takovém. Bytí znamená být něčím – a být něčím znamená chovat se podle toho...Kauzalita je součástí struktury reality jako takové.“ Viz (Piekoff 2001, 33). Těmito poznámkami jsme chtěli ukázat, jak odlišně je pojem *kauzalita* chápán. Z tohoto důvodu budeme vnímání reality z pozice prosté *existence* entit (předmětů, jevů) označovat nadále jako *ontologický* způsob chápání reality.

³¹ Podrobně v (Engliš, Malá logika 1947, 41-47). O teleologii též (Engliš, Teleologie 1930). Dovolíme si čtenáři připomenout, *teleologie* a *teologie* jsou naprosto rozdílné disciplíny.

³² Ludwig Edler von Mises (1881-1973), věhlasný ekonom a filosof, je považován za zakladatele *praxeologie*, vědy o *lidském jednání*; tu představíme níže.

³³ (Mises 2006, 23). Jak vidno, Mises v tomto místě vysvětluje *ontologii* pomocí pojmu *kauzalita*. O *teleologii* říká, že na ni „lze nahlížet jako na druh kauzality“, viz (Mises 2006, 23).

Protože, jak vidno, s pojmem *kauzalita* pracují různí autoři rozdílně, je na místě pokusit se vnést pořádek do pojmů *teleologie*, *ontologie* a *kauzalita*. Ponecháme-li stranou otázku, zda je či není „skutečný“ svět „kauzální“ či „nikoliv“ (což si můžeme dovolit, neboť hledáme přesný obsah *pojmu kauzalita*), pak lze učinit tento závěr:

Kauzalitu definujeme jako mechanismus, jímž *lidská mysl realitu pořádá*. Zároveň konstatujeme, že jsou člověku vlastní (existují) pouze dva (zcela) odlišné principy uchopování reality, jednak princip *ontologický*, který zkoumá realitu (entity) jako „existující“, a jednak *teleologický*, který zkoumá realitu (entity) jako „chtěné“. Přičemž oba tyto principy odpovídají *kauzálnímu* mechanismu, jež je vlastní lidskému rozumu.

Je důležité poznamenat, že v případě *ontologického (existentního)* způsobu zkoumání světa není člověku dáno zjistit, co je *příčinou* prvotní (počáteční) existence. A to proto, že pokaždé, kdybychom se snad domnívali, že jsme onu prvotní příčinu existence našli, ihned vzniká otázka, co je příčinou této „příčiny“. Dostáváme se tak do bludného kruhu, který nikdy nemůžeme rozřešit. Proto je sama *existence* (jsoucno samo) *konečnou daností*.³⁴ Můžeme proto konstatovat, že *existence* je apriorním, výchozím bodem všech *empirických* věd.

Člověk *zkoumá* realitu buď z pozice ontologie, nebo teleologie; vždy tak činí prostřednictvím svého vědomí, svého *rozumu*. Toto zkoumání, onen *poznávací proces* spočívá v tom, že každý člověk ve své *mysli* o skutečnosti světa utváří *pojmy*,³⁵ které se navzájem odlišují svými významy, obsahy. *Pojmy* jsou tak nástroji *lidského myšlení*, říkáme proto, že *lidské myšlení je pojmové myšlení*. Lidská *mysl* *pojmy* uspořádává podle jejich *obsahů* a vytváří (z nich) *ucelené pojmové systémy*,³⁶ formální základny jednotlivých vědních disciplín. Ty jsou intelektuálními instrumenty, pomocí nichž realitu *poznáváme*.³⁷

V případě, že předmětem poznání je samotná lidská *mysl*, pak rozpoznávání zákonitostí lidského myšlení není zkoumáním „vnější“ skutečnosti, nýbrž je odhalováním principů, jež jsou člověku *vlastní*; je objevováním pravidel, jimiž se řídí lidský rozum.³⁸

Vědním oborem, který zkoumá vlastnosti a schopnosti lidského intelektu je *logika*. *Zákony logiky* jsou reflexí lidského myšlení, jsou v naprostém souladu s logickou strukturou lidské *mysli*. Pravidla a *zákony logiky* jsou tudíž pravidly a *zákony lidského myšlení*.³⁹ A jelikož jsou zákony logiky lidským výtvozem, nemohou být s lidskou *myslí* v rozporu.⁴⁰ Proto jsou zákony logiky vnitřně jisté (neboli nutné) a „jsou v našem vědomí

³⁴ Pojem „konečná danost“ popisuje Mises takto: „Člověk od nepaměti toužil poznat prvotního hybatele, příčinu všech věcí a všech změn, poslední substanci, z níž vše povstává a která je příčinou sebe sama. Věda je skromnější. Je si vědoma omezení lidské *mysli* a lidské snahy poznávat. Jejím cílem je vystopovat všechny jevy k jejich příčinám. Chápe však, že tato snaha musí nutně narazit na nepřekonatelné překážky. Jsou jevy, které nelze analyzovat a vysvětlit pomocí jiných jevů. Jsou konečnou daností. Pokrok vědeckého zkoumání může odhalit, že něco, dříve považované za konečnou danost, lze rozložit na další součásti. Vždy však bude existovat nějaký neredukovatelný a dále neanalyzovatelný jev, nějaká konečná danost“. Viz (Mises 2006, 16-17). Mises na jiném místě vysvětluje pojem „konečná danost“ stručně a výstižně, když ji nazývá „iracionálním faktem“. Viz (Mises 2006, 20).

³⁵ Engliš definuje *pojmy* jako „účelové myšlenkové výtvozy“. Viz (Engliš, Malá logika 1947, 18). Účelové proto, že jejich *účelem* je být *nástrojem* lidského myšlení, a tedy popisem skutečnosti. Engliš oprávněně říká, že „vytváření myšlenkově různých pojmů je výsledkem poznávací účelovosti“, srov. (Engliš, Malá logika 1947, 22). O mechanismu vytváření pojmů podrobně viz (Engliš, Malá logika 1947, 27-38) nebo (Piekoff 2001, 85-119).

³⁶ Engliš označuje pojmové systémy za „myšlenkové řády“, viz (Engliš, Malá logika 1947, 24).

³⁷ Srov. (Engliš, Malá logika 1947, 27).

³⁸ Engliš říká: „Poznávání myšlenkového řádu jest uvědomování si obsahu pojmů v tomto řádu a vztahů mezi nimi. Protože přitom nevystupujeme ven z toho, co jsme si sami vytvořili, ze svého intelektu, který je zde totožný s poznávacím instrumentem myšlenkového řádu, a jen si uvědomujeme, co je v něm, vyznačují se poznatky o myšlenkovém řádu jistotou a nutností. Je to tak a nemůže být jinak.“ (Engliš, Malá logika 1947, 29).

³⁹ Lidská *mysl* „musí být“ přísně logická, neboť by jinak lidský rozum nemohl rozpoznat žádné zákonitosti (pravidla, „logiku“), kterým veškerá existence podléhá. Kdyby totiž člověk nebyl obdařen (nenabyl by „svoji“ evolucí) logickou strukturou své *mysli*, pak by nebyl člověkem, nýbrž by existoval jako pouhé zvíře.

⁴⁰ Což potvrzuje Mises: „Existuje jen jedna logika poznatelná lidskou *myslí*...Pro lidskou *mysl* je nemožné uvažovat o logických vztazích, které by byly v rozporu s logickou strukturou naší *mysli*.“ Viz (Mises 2006, 23).

provázeny sankcí správnosti a nesprávnosti“.⁴¹ Proto říkáme: lidské myšlení je *logické myšlení*. Pojem *myšlení*, přesněji *schopnost myslet* pak můžeme definovat jako schopnost logického rozhodování, schopnost volby. To vyplývá (již) z toho, že logika ve své nejprimitivnější a základní formě přiřazuje pojmům, jež popisují realitu, hodnotu vycházející ze zákona identity: buď platí A je A, anebo tomu tak není. Logika (myšlení) na základní úrovni tedy rozhoduje (volí) mezi „ano“ a „ne“.

Logika je vědou *formální*, neboť je *formálním aparátem*, jež popisuje lidské myšlení. Logika je formální nástroj, který člověku (jeho vědomí) slouží jako vodítko při vytváření popisu, obrazu reality.

Logiku označujeme za *apriorní vědu*,⁴² neboť vychází z *nutného* charakteru *logické struktury lidské mysli*. Apriorní charakter logiky precizně vystihuje Mises:

„Základní logické vztahy nepodléhají potvrzení či vyvrácení. Každý pokus je dokázat musí předpokládat jejich platnost. Je nemožné vysvětlit je bytostí, která by je sama neměla. Snaha definovat je dle pravidel definování musí nutně selhat. Jsou primárními výroky, předcházejícími každé nominální či reálné definici. Jsou konečnými neanalyzovatelnými kategoriemi. Lidská mysl si vůbec nedokáže představit logické kategorie, které by s nimi byly v rozporu.“⁴³

Logika je uceleným systémem formálních pravidel, které umožňují z výchozích předpokladů (premis, axiomů) správně (logicky) dedukovat (usuzovat) platné důsledky (závěry). Logika je vědou *axiomatickou*. V užším smyslu je logika věda o správném usuzování.⁴⁴ Logika je základem *deduktivní výstavby* vědeckých teorií.⁴⁵

Proč se o logice vůbec zmiňujeme a proč tak podrobně? Protože logika není jen bází vědeckého poznání, nýbrž provází i praktický každodenní život každého člověka. *Jednáme*, jak nám káže náš rozum, naše lidská mysl; (naše) logika.⁴⁶ Proto je logika (a spolu s ní matematika) zásadní a nepostradatelnou disciplínou, jež provází každého člověka do slova na každém kroku, v každém okamžiku jeho života.

⁴¹ Srov. (Engliš, Teleologie 1930, 13).

⁴² Mises o myšlení říká: „Apriorní myšlení je čistě pojmové a deduktivní“. A o významu logiky: „Její pojmy a věty jsou mentálním nástrojem, otevírající přístup k plnému uchopení reality.“ Srov. (Mises 2006, 36).

⁴³ (Mises 2006, 33). Uveďme příklad triviálního axiomu; apriorní, nedokazatelný zákon logiky: „ne“ je protikladem (negací) „ano“.

⁴⁴ Srov. (Bokr a Svatek 2000, 10). Mohli bychom snad v tomto místě upřesnit, že hovoříme o *matematické* či *formální* logice. Pro naše účely však prosté označení „logika“ postačuje.

⁴⁵ Srov. (Berka a Mleziva 1962, 15). Pro úplnost dodáváme, že stěžejním formálním nástrojem poznání je (kromě logiky) *matematika*. Matematika je podstatou myšlení; je induktivní metodou neomezené *integrace* smyslových vjemů (pozorovaných dat) do uceleného systému poznání reality v jejím celku, *integritě*. Srov. (Piekoř 2001, 101 a 117). Mimochodem, hovoříme-li o *integrovaných* (ucelených) systémech poznání, je snad vhodné připojit poznámku, že jedním ze základních pojmů matematiky je *integrál*.

Logika a matematika jsou tedy fundamenty, na nichž jsou zbudovány veškeré *empirické (přírodní)* vědy, jako například fyzika, genetika, medicína, umělá inteligence atd. Engliš v této souvislosti hovoří o *noetické fundaci vědy*. (Noetika či epistemologie neboli obecná teorie poznání zkoumá „formálně logický charakter všech věd“, a tedy i vztah vědy a lidského myšlení). Engliš poznamenává: „Nemá-li věda noetických základů, je si nejasná a nejistá v základních pojmech, spojuje poznatky různorodé, používá nesprávných metod a jejím výsledkům schází jistota“. Viz (Engliš, Teleologie 1930, 14).

⁴⁶ Známé rčení „mít zdravý rozum“ neznamena nic jiného, než *myslet a jednat* přísně podle zákonů a pravidel logiky.

Můžeme namítnout, že právě proto, že člověk jako racionální bytost *logiku* nepochybně dennodenně používá, není třeba zavádět a studovat zvláštní vědní obor. Avšak, je-li člověk součástí reality, a tak postaven před otázkou, jak „(pře)žít“, je pro něho jistě užitečné právě prostřednictvím *logiky* kultivovat své myšlení, precizovat usuzování a zdokonalovat formulaci svých myšlenek, názorů a postojů, zušlechťovat a *racionalizovat* (tj. uvést do souladu s rozumem) veškeré své *jednání*, své *žití*.⁴⁷

Ukažme si jednoduchý příklad: Neměnnost a univerzálnost *pojmu* a *pravidel* logického myšlení je každodenně potvrzována v okamžiku, kdy se každý z nás obrací na jiného člověka, aby jej informoval, přesvědčil, dotazoval se jej či mu odpovídal na jeho otázky. A „může tak činit pouze proto, že se může odvolat na něco, co náleží *všem lidem*,⁴⁸ konkrétně na *logickou strukturu* lidského rozumu“. ⁴⁹ Opakujeme: existuje „jen *jedna logika* poznatelná lidskou myslí“, ⁵⁰ která je společná všem lidem.

Logické myšlení je nutnou podmínkou ke vzájemnému porozumění a dorozumění mezi lidmi. Proto je pro každého člověka důležité znát a ovládat *principy logického myšlení*. Umění *logického uvažování* je zásadní lidskou dovedností.

V případě, že by myšlení (a jednání) každého z nás nebylo logické, pak i jednání v rámci společnosti by bylo „nelogické“, a tudíž zmatené. Svět by byl rozvrácen. Uvedme banální případ: jistě nelze dojít k žádné dohodě mezi dvěma lidmi, kdyby jeden tvrdil, že $1+1=2$ a druhý $1+1=3$.

Význam *rozumu* a *logiky* pro (každého) člověka přesně vystihuje Mises:

*„Je marné namítat, že život a realita nejsou logické. Život a realita nejsou ani logické, ani nelogické; jsou prostě dané. Logika je však jediným nástrojem, který má člověk k dispozici k jejich porozumění...Mnoho věcí přesahuje možnosti lidské mysli. Pokud však je člověk schopen nějaké poznání, jakkoliv omezené, získat, může tak učinit jen jedinou cestou, cestou, kterou mu otevírá rozum.“*⁵¹

Zdůrazněme, že prostřednictvím rozumu (logiky) je lidem dáno pronikat do tajů existence, a tak odhalovat skutečnosti, jimž my všichni, jako lidské bytosti, podléháme.

Na významu logiky nic nemění skutečnost, že lidské poznání je omezené. Člověk je a navždy zůstane pouze nepatrnou součástí kosmu. Proto lidská mysl nebude nikdy schopna veškerou realitu v celém jejím nekonečném prostoru a času obsáhnout.⁵²

Ke stejnému závěru dochází uznávaná vědecká autorita Albert Einstein:⁵³

⁴⁷ Základy logiky, správného usuzování či deduktivní postupy lze studovat s pomocí nepřehledného množství literatury, například (Zich a kol. 1958), (Berka a Mleziva 1962), (Tarski 1969), (Janák 1972), (Čulík 1973), (Bokr a Svatek 2000).

⁴⁸ Mises říká: „Moje logika je logikou všech ostatních lidí a absolutně jedinou lidskou logikou.“ Vzápětí přiznává, že o tom „není možné konečný důkaz poskytnout.“ Srov. (Mises 2006, 23). Což můžeme chápat jako další potvrzení apriorního charakteru logiky. Mises na jiném místě říká: „Žádná skutečnost, kterou etnologie či historie přináší, nepopírá tvrzení, že je logická struktura mysli jednotná pro všechny lidi všech ras, věků a zemí.“ Viz (Mises 2006, 36).

⁴⁹ (Mises 2006, 34).

⁵⁰ (Mises 2006, 23).

⁵¹ (Mises 2006, 60-61).

⁵² Srov. (Tvrdý 1926, 21): „Člověk jako nepatrná část celku musil by se státí světovým celkem. Proto všechny názory, které se domnívaly, že člověk může dosáhnouti absolutního poznání, hleděly naléztí takovou cestu poznání, na které by bylo zřejmo, že se tu člověk dostává ven ze vztahu objektu k subjektu“.

⁵³ Albert Einstein (1879-1955), věhlasný fyzik, objevitel teorie relativity.

„Obecné zákony, na nichž byla založena myšlenková stavba teoretické fyziky, si činí nárok na platnost pro každé přírodní dění. Mělo by být možno nalézt podle nich pomocí čisté myšlenkové dedukce obraz, tj. teorii každého přírodního procesu včetně životních pochodů, kdyby onen proces dedukce zdaleka nepřevyšoval výkonost lidského myšlení.“⁵⁴

Přes toto omezení jsou lidské smysly a lidská mysl (rozum) jedinými nástroji, prostřednictvím nichž jsme konfrontováni s realitou světa. Tomuto střetu nelze nijak uniknout; ze vztahu *člověk versus svět* nelze vystoupit. *Poznání* (poznávání) je lidským údělem.

A jelikož lidské poznání nebude nikdy absolutní, člověk není a nikdy nebude schopen zcela *ovládnout vesmír*. Naopak je (a vždy bude) „kosmické existenci“ a *všem jejím zákonitostem podřízen*. Což, mimochodem, stvrzuje evoluční teorie; člověk je produktem vesmíru. Příroda je „stvořitelem“ člověka.

Z této podřízenosti se nelze vymanit. Každý člověk je tak postaven před „životní“ otázku, jak se v této pozici zachovat. Na jedné straně může člověk zaujmout k veškeré *existenci* „pasivní“ postoj, což znamená odevzdat se „osudu“; či se podrobit jinému „metafyzickému tajemství“, nebo podlehnout druhým lidem; být netečný k sobě samému a být lhostejný ke všem lidem a celému světu (přírodě, vesmíru). Na druhé straně však existuje postoj „aktivní“, totiž snažit se *žít v plném souladu* s ostatními lidmi a vším, co člověka obklopuje. Což, jinými slovy, znamená „přijmout za své“ zákony, jimž svět (příroda) podléhá. Tento činný postoj je podstatou námi hledané *filosofie „umění života“*.⁵⁵

Podmínkou dosažení takového aktivního životního postoje je *poznání existence* (tj. „vědění“), neboť jen tak lze zaujmout „pro-životní“ postoj k existenci samotné. Dostáváme se do cíle naší úvahy: *Filosofie „umění života“* znamená *vědět, znát, umět*. Život člověka a jeho *poznání* jsou tím propojeny.

1.2 Filosofie versus metafyzika

Je na místě zdůraznit, že *filosofie* (v našem podání) vychází z *vědeckého poznání*,⁵⁶ ze snahy pochopit, co jest.⁵⁷ Východiskem poznání (vědy) jsou již zmíněné dva axiomy: *existence existuje* a *vědomí vnímá a identifikuje to, co existuje*.⁵⁸ Zopakujme, že *filosofovat* (kromě jiného) značí: *zkoumat* člověka jako nositele *vědomí*, jako součást *existence*; *studovat* člověka jako člena lidského společenství; *hledat zákonitosti*, kterým podléhá život každého člověka. *Filosofie je umění života*.⁵⁹ Tato definice filosofie zároveň odkrývá cíl a obsah těchto skript.

⁵⁴ (Einstein 1966, 27-28).

⁵⁵ O vztahu filosofie a života jasně a stručně vypovídá Emanuel Rádl (1873-1942), český filosof: „Filosofie má být teorií, jako je teorií plán stavby navržený architektem; není teorií o životě, nýbrž teorií pro život.“ Viz (Rádl 1998, 7).

⁵⁶ Podrobně o *poznání* a jejím vztahu k *filosofii* (Hauzer a Bígl 2005).

⁵⁷ V tomto duchu se vyjadřuje Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), německý filosof. Viz (Anzerbacher 1991, 37).

⁵⁸ Srov. (Piekoff 2001, 34).

⁵⁹ Tím je, mimo jiné, odstraněna námitka, že filosofování je elitářskou, přitom vyprázdněnou a každodennímu životu odcizenou či snad zbytečnou činností.

Proč se zabývat filosofií či proč toužit po poznání vyjádřil Pierre Teilhard de Chardin⁶⁰ takto:

„Vidět. Dalo by se říci, že v tom je obsažen celý život...Není měřítkem dokonalosti živočicha nebo převahy myslící bytosti právě pronikavost a syntetická schopnost jejich pohledu? Snaha vidět více a lépe není tedy pouhý zmar, zvědavost nebo přepych. Zde platí: vidět nebo zahynout.“⁶¹

Člověk, když se nedívá, je „slepý“.⁶² Proto *filosofovat* aneb *hledat umění života* má pro každého člověka prvořadý význam.

Filosofie, slovy Randové, je „integrováním chápáním existence.“⁶³ Toto „filosofické integrování“ je produktem „pojmového myšlení“, jež umožňuje poznávat realitu, do níž lidské životy jsou vsazeny (integrovány). Tudíž, myšlení (a tím „filosofování“) je „lidskou potřebou“, pro člověka praktickou podmínkou vlastního života. Podmínkou nutnou, „bez níž si nemůže opatřit potravu ani cokoli jiného, co jeho život vyžaduje“.⁶⁴

Jakmile ovšem člověk při svém „rozumovém hloubání“ překračuje „prostorové a časové hraniční stavy existence“, odpovědi na vznesené (životní) otázky hledá marně. Dostává se mimo dosah svých smyslů a svého rozumu. Takto pojatá *filosofie* tak přechází, jako po celou dobu své dějinné pouti, k *metafyzice*. K metafyzice, již chápeme za spekulativní platformu, která se snaží existenci (jsoucno) vykládat z pozice meta-fyzické, oddělené od reality.

Vrhá-li se člověk za „transcendentní“⁶⁵ meze jsoucna“ (tedy „mimo existenci“), ocitá se v nemilosrdném víru metafyziky. Rozum kolabuje a nepřináší (a ani nemůže přinést) žádné poznání. Veškeré úvahy pak sklouzávají do bezcenných dohadů či slovních malicherností.

Na druhé straně je třeba přiznat metafyzice jistou pozitivní úlohu. Jednak pomáhá našemu vědomí tříbit a definovat pojmy, pomocí nichž popisujeme svět, v němž žijeme. A v neposlední řadě je prostředkem zachování rozumu ve stavu bdělosti, neboť je nutné neustále přesně rozpoznávat dělicí čáru mezi existencí a její transcendencí. Je nanejvýš potřebnou lidskou dovedností přesně odlišit vědu od metafyziky.

V našem pojetí jsou tak *filosofie* a *metafyzika* dvě zcela rozdílné disciplíny.⁶⁶ Nezbyvá než znovu konstatovat, že metafyzika není schopna zjistit zákony reality. A to proto, že jejím východiskem není smyslové vnímání existence, nýbrž pouhé spekulace o „tajemstvích mimo existující vesmír“. V jejím podání tudíž nemohou být očekávány žádné definitivní závěry vysvětlující náš „nekonečný“ a úžasný svět. Z těchto důvodů se metafyzickými úvahami nebudeme rozptylovat.

⁶⁰ Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955), francouzský filosof a teolog.

⁶¹ (Chardin 1990, 28).

⁶² Parafrázován Chardin.

⁶³ Viz (Piehoff 2001, 20). Neboli, takto pojatá filosofie jako „integrující uchopování existence“ má obdobu v hledání „fyzikální teorie všeho“, která by sjednocovala (na bázi přírodních věd dosud známé) přírodní síly do jediné fundamentální síly, viz například (Barrow 2003).

⁶⁴ Srov. (Piehoff 2001).

⁶⁵ Pojem *transcendence* znamená *přesah, překročení, odmítnutí* smyslového vnímání, *odmítnutí* rozumu (vědomí) a reality (skutečnosti).

⁶⁶ Srov. (Hauzer a Bígl 2005, 49-50).

1.3 Bez ideologie a teologie

Pro zřetelné vymezení obsahu těchto skript deklaruji, že se budeme neustále snažit stranit jakýchkoliv ideologických a náboženských posudků a názorů. Uvádíme výslovně, že naše pojednání není ideologickou ani teologickou prací.

Ideologické doktríny se sice zabývají lidským jednáním a vzájemnými vztahy mezi lidmi, avšak nikoliv s cílem odhalit jejich zákonitosti. Jejich záměrem je lidem radit a vnutit, jak mají či nemají jednat. Ideologií rozumíme dogmatický systém, v němž jsou předem definovány výchozí ideje (dogmata)⁶⁷ o uspořádání lidského společenství a zároveň metody dosažení a udržení takového uspořádání. Jinými slovy, obsahem *ideologie* je zdůvodnění a prosazení zájmů jedinců či skupin (vládních představitelů) za účelem ovládnutí ostatních (lidí) v rámci tzv. politického boje. Již tento stručný náhled ukazuje *ideologii* jako směr, který je pro naše zkoumání nepoužitelný a nemá žádný smysl a přínos se jím zabývat.

*Teologie*⁶⁸ je vystavěna na dogmatických výpovědích o bohu,⁶⁹ čímž se stává poplatnou metafyzickému přístupu.⁷⁰ Proto, například, křesťanská teologie, která „se musí starat o živou, aktuální podobu ‘jádra’ biblické zvěsti“⁷¹, (tedy pěstovat víru v transcendentního Boha⁷²), není a ani nemůže být předmětem našeho zájmu. Neboť naše pojednání je vystavěno na tom, co *víme*: na samozřejmosti, že *existence existuje*.

Obdobně se mají všechna *náboženství*, jelikož v nich je *předem dáno* ustanovení boha či jiné transcendentní „bytosti“ jako prvotní příčiny (všeho).

Středem našeho zájmu je však člověk, a to proto, že jeho rozum je schopen *poznávat jsoucno*, existenci.⁷³ Jevy či bytosti „mimo existenci“ či „nad existenci“ nejsou a nikdy nebudou lidským smyslům a lidskému rozumu dostupné. A tudíž poznání jevů a věcí „mimo-jsoucích“ je lidské mysli nemožné, a proto marné.⁷⁴

V této souvislosti je příhodné se zastavit u časté otázky „kdo stvořil svět?“.

Povšimněme si (nejprve), že takto položená otázka předpokládá, že svět není věčný (a tedy, že neplatí axiom *existence existuje*), nýbrž že mimo existenci „existuje“ jeho *stvořitel* nebo bůh či „myšlenka“; „nějaké“ vědomí.

⁶⁷ Například idea nutnosti existence státu.

⁶⁸ O teologii a jejím vztahu k filosofii například (Hejdánek 1990).

⁶⁹ V našem pojednání budeme rozlišovat Bůh s velkým B pro označení židovského a křesťanského jediného Boha, zatímco bůh s malým b ve všech ostatních případech.

⁷⁰ Obdobně (Hejdánek 1990, 11).

⁷¹ (Hejdánek 1990, 19).

⁷² Označením „transcendentní Bůh“ míníme teologickou představu křesťanského Boha, který není součástí existence a který přesahuje (tj. transcenduje) smyslovou skutečnost a lidský rozum. Pak je ovšem na místě strohé konstatování, že starožidovské náboženství je, tak jako ostatní náboženství, pouhou metafyzickou spekulací.

⁷³ Tomáš Akvinský (1225-1274), filosof a teolog, jeden z nejvýznamnějších učenců středověku, říká o vztahu lidského rozumu, existence a poznání zcela jasně: „stvořený rozum nemůže poznávat, leč jsoucí; neboť první, co spadá do vjemu rozumu, jest jsoucno.“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 86).

⁷⁴ Totéž říká Tomáš Akvinský: „Ale Bůh není jsoucí, nýbrž nad jsoucím, ...tedy není poznatelný, nýbrž jest nad všecken rozum“, viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 86). Na téže místě: „Bůh...jest nade vše jsoucí, ...přesahuje každé poznání, což znamená, že není vystižen“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 87).

Typickou odpovědí na tuto otázku bývá, že buď „někdo“, nebo „něco asi je“, či „něco musí být“ apod. Takové odpovědi však nutně vedou k nekonečné regresi, a tudíž nejsou a nemohou být rozumovou (logickou) odpovědí na položenou otázku. (Nekonečná regrese v tomto případě vede k otázce, kdo stvořil stvořitele; pak k otázce, kdo stvořil stvořitele onoho stvořitele a tak dále.)

Na zmíněnou otázku reagují všechna náboženství zhruba takto: „Nelze se ptát na vysvětlení stvořitele, boha. Taková bytost být ‘musí’, neboť ‘nějaký’ počátek světa být ‘musí’“. Tato odpověď přiznává legitimitu diskusi o neredukovatelném „počátku“. Avšak pozor: *jen* takovém *počátku*, který má *formu vědomí*.

Tato odpověď tedy odmítá myšlenku, že by počátkem mohla být sama *existence*, *samotný vesmír*, o kterém my lidé *víme, že existuje*. Odmítá „věčnost“ *existence*, přesněji odmítá axiom *existence existuje*, a naproti tomu, a můžeme říci s podivem a paradoxně, *přijímá „věčnost“ „něčeho“, co stojí mimo existenci*. Přijímá „to“, o čemž nevíme (a ani nemůžeme vědět), zda existuje. Víme přece, že člověk může poznat pouze to, co je dostupné jeho smyslovému vnímání.⁷⁵

Jinými slovy, myšlenka, že „musí být *něco* mimo existenci“, odmítá, co lidské smysly a vědomí poznávají. Odmítá to, co víme, a obrací se k tomu, co lidskými smysly a rozumem poznatelné není; neuznává lidské myšlení, zavrhuje logiku. Zavrhuje poznání a vědu, a tím pádem vzdělávání (se).

Proto teologie a náboženství jako metafyzické (čti ne-rozumové) disciplíny jsou pro naše zkoumání zcela nevhodné. Ocitneme-li se v blízkosti teologických otázek, ponecháme je bez povšimnutí.

⁷⁵ Srov. (Piekkoff 2001, 37).

2 Stará smlouva Hebrejů⁷⁶

I starověcí lidé byli nepochybně v obdobné situaci jako dnes my: snažili se porozumět vesmíru i sami sobě. Nabízí se proto otázka, zda jejich chápání světa a člověka může být poučné pro nás žijící v „postmoderní“ době. Nahlédněme proto do dávné historie. A pro tento účel zvolme starověké dějiny židovského národa.

Proč právě starověké izraelské dějiny? Vedou nás k tomu následující tři důvody:

Za prvé; představy izraelského národa o vesmíru a člověku, zahrnuté v jeho náboženství (*judaismu*), tvoří první ucelený monoteistický výklad světa. Můžeme jej rovněž považovat za jakousi interpretaci tehdejšího *stavu* poznání (vědy).

Za druhé; judaismus zároveň představuje pro Izraelity návod, jak jednat v jednotlivých *životních* situacích a je tudíž filosofií všedního dne.

Za třetí; lidstvu se zachoval *Starý zákon*;⁷⁷ máme tak skvělou příležitost (starověký) judaismus pečlivě studovat.

Starý zákon je shrnutím judaismu. Po formální stránce je písemným zápisem *smlouvy*, kterou uzavřel Hospodin⁷⁸ s Izraelem.⁷⁹ Jedná se o *smlouvu* v pravém smyslu toho slova, jak ji chápeme v současné době.

Je uzavřena dvěma *smluvními stranami*, Hospodinem na straně jedné a izraelským národem na straně druhé. *Předmětem* smlouvy jsou pravidla jednání mezi lidmi. Jinými slovy, *Starý zákon* poskytuje pokyny (návody), jak má být organizován společenský (a náboženský) život Izraelitů. Oběma stranám smlouva ukládá *závazky* (povinnosti) a stanovuje *sankce* při jejich nedodržení. Oběma stranami je zřetelně vyjádřen *souhlas* s touto smlouvou.⁸⁰

Hospodin v duchu smlouvy vede, ochraňuje, trestá i pozvedá izraelský národ po všechen čas. Hospodin je ústřední postavou dějin Izraele, a Izrael je *majetkem* samotného Hospodina.⁸¹

Využití formy *smlouvy* je mistrovským počinem autorů Starého zákona. Existence *smlouvy*, Starého zákona, dokládá, že se smluvní strany *poznaly*,⁸² že Izraelité *rozumí* spravedlivému a *dobrému* Hospodinu, svému smluvnímu partneru.⁸³

⁷⁶ Přes různost pojmů Hebreové, Izraelité a Židé budeme tyto pro naše účely považovat za ekvivalentní, pro jejich upřesnění odkazujeme čtenáře například na (Johnson 1995).

⁷⁷ Starý zákon je také označován jako Stará smlouva či Hospodinova smlouva nebo též Smlouva.

⁷⁸ Nebudeme se zabývat rozlišením slov Hospodin, Jahve, Bůh; v našem textu je považujeme za synonyma.

⁷⁹ Pojmem *Izrael* budeme mýnit jak izraelský národ, tak státní útvar.

⁸⁰ Mojžíš, „statutární“ zástupce Izraelitů, obdržel na hoře Sinaj kamenné desky, do nichž byl text smlouvy vyryt „prstem Hospodinovým“. Kamenné, tzv. Mojžíšovy desky, můžeme chápat buď jako písemné stvrzení základních ustanovení smlouvy, nebo jako pečeť platnosti smlouvy, či obojí. Viz Genesis 24:12, také Exodus 31:18. (Poznamenáváme, že takto budeme označovat citace z Bible.) Pokud není uvedeno jinak, budeme citovat z (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014).

⁸¹ Srov. Deuteronomium 9:26.

⁸² *Poznání* (pochopení) smluvního partnera je zcela určující pro úroveň vzájemných vztahů mezi smluvními stranami. Zobecníme-li, úroveň „*poznání*“ určuje úroveň „*jednání*“.

⁸³ Každá (dobrovolná) *smlouva* je uzavřena v případě, že si smluvní strany vzájemně rozumí. Že rozumí smlouvě jako takové a že je pro obě smluvní strany výhodná.

2.1 O původu vesmíru

Jako preambuli Starého zákona můžeme označit jeho první dva verše popisující představu židovského národa o *vesmíru*, existenci; resp. o „počátku světa“:

„Na počátku stvořil Bůh nebesa a zem. I stala se země pustotou a prázdnotou a nad tváří hlubiny nastala tma, a nad tváří vod se vznášející Boží Duch“.⁸⁴

Starozákonní pohled na svět tedy říká, že Hospodin je příčinou existence (všeho); vesmír má počátek, kterým je Bůh. Starožidovské vysvětlení *existence* spočívá v jakési singularitě,⁸⁵ v bodě mimo realitu. V transcendentním Bohu.

Abychom mohli porozumět starožidovskému pohledu na svět, je nutné objasnit *pojmem* starozákonního *Hospodina*. Což se může zdát na první pohled nemožné, máme-li se pohybovat mimo teologii. Nic jiného nám ovšem nezbyvá, vždyť Hospodin je středobodem Starého zákona.

Nejen úvodní verše, nýbrž celý Starý zákon, vychází (pochopitelně) ze *stavu poznání* přírody a vesmíru zhruba v 1. tisíciletí před Kristem. Starověký člověk v té době neuměl vysvětlit podstatu mnoha fyzikálních jevů a skutečností, jako například ohně, blesku či slunce, *nepovažoval* je za „*přirozené*“. Naopak, považoval je za *ne-přirozené* či *nad-přirozené*.

Zůstaneme-li u příkladu ohně; neznal jeho fyzikální podstatu, a tak (veden principem kauzality, jemuž lidský rozum, jak víme, podléhá) „vysvětlil“ jeho příčinu neznámou, nepřirozenou silou. V ohni viděl „nepřirozený“ jev. Za příčinu ohně označil jakousi „bylost“; vznikl tak pojem „bůh ohně“. Aby byl člověku „bůh ohně“ srozumitelný, připodobnil jej lidské bytosti. Pravěkému člověku pak „postačilo“ zaujmout k „bohu ohně“ „vstřícný“ postoj; tak byl s existencí ohně vyrovnán.

Pojem *bůh* se tedy ve starověku objevil v situacích, kdy lidé *neznali* podstatu nějakého jevu, neměli o něm žádné podrobné informace, žádné *poznání*. Pojem *bůh* je v tomto smyslu synonymem pojmu *neznalost*. Na příkladu ohně: lidé *nevěděli*, proč se rychle šíří, jak vzniká, jak zaniká, proč spaluje. Než člověk odhalil a odpověděl na tyto otázky, tak *ohně* (přesněji jeho podstatu) označil titulem *bůh ohně*.

Takto lze chápat pozadí různých starověkých náboženství uctívající více božských bytostí a která popisovala svět (přírodu) v souladu s vůlí jednotlivých božstev.⁸⁶

Starověký člověk byl tedy obklopen „božskými“ představami o fyzikálním světě.⁸⁷ Rozliční bohové byli vysvětlením existence různých věcí a jevů, a tudíž tvořili páteř pravěké „vědy“.

Judaismus opustil koncept mnoha bohů a přišel s představou jediného Boha. Židé pojali akt *stvoření* jakožto ontologický (kauzální) výklad vesmíru (tj. „nebes“ a Země čili „všeho“). V židovském pojetí je *Bůh příčinou* existence, a kosmos je výsledkem

⁸⁴ Viz Genesis 1:1-2.

⁸⁵ Pro pochopení pojmu *singularita* přizvěme matematiku: *singulární* bod je bod, ve kterém *není* „příslušná funkce“ *definována*.

⁸⁶ Mises tento názor potvrzuje, když říká: „...primitivní člověk...považuje za docela možné, že každá změna a událost je výsledkem jednání bytosti, jednající obdobně jako on“. (Mises 2006, 22).

⁸⁷ Přírodní (empirické) vědy byly tehdy, v porovnání s dneškem, doslova v plenkách.

(*následkem*) Božího stvoření. Tímto způsobem Izraelité vyřešili fundamentální epistemo-logickou otázku: „problém existence“.

Vraťme se ještě jednou k pojmu *bůh*. Výše jsme ukázali, že pojem *bůh* značí *neznalost*. A nejen to. Pojem *bůh* dokonce vyjadřuje *rezignaci* člověka vůči poznání (vědění). Vždyť, jak jinak interpretovat typickou „teologickou“ odpověď na otázku „kdo či co je bůh?“ a která zní „bůh je tajemství“. Tato odpověď je ovšem zcela nekorektní vůči lidskému rozumu. Neboť rozumu, jak (již) víme, není dáno porozumění „mimo-jsoucna“. Férovou (čti rozumovou) odpovědí na otázku „co či kdo je bůh?“ je její naprosté odmítnutí, neboť bůh (tj. „ten“, který „je“ mimo existenci) není poznatelný lidským rozumem. Otázka „kdo je bůh?“ je pro lidskou bytost nesmyslná a nepřístupná. Kdo se odváží na tuto otázku odpovídat, dopouští se vůči sobě klamu a okamžitě se ocitá ve víru *víry*.

Budeme-li upřímní, stejným způsobem je třeba se dívat i na izraelského Boha, Hospodina. Hospodin je Židům „známý“ a „poznatelný“ pouze prostřednictvím „jeho díla“, existence. A tak budeme Boha chápat i v našem pojednání a nebudeme studovat „jeho“, nýbrž se budeme zabývat „jeho vesmírem“, existující existencí. Dodržíme tím svůj záměr vyhnout se teologickým spekulacím.

2.2 Ejhle člověk

Zdůrazněme, že v prvním verši Genesis⁸⁸ je pro Hospodinův akt „*na počátku*“ použito sloveso „*stvořil*“. Ocituje, co následovalo po tomto „*stvoření*“ (nebes a země):

„A Bůh řekl: Necht' nastává světlo; i nastalo světlo a Bůh to světlo uviděl, že je dobré, i učinil Bůh rozlišení mezi světlem a mezi tmou. A světlu dal Bůh název den a tmě dal název noc; i nastal večer a jitro, den první. A Bůh řekl: Necht' vprostřed vod vzniká klenba a necht' je rozhraním mezi vodami a vodami. A Bůh tu klenbu zřídil a učinil rozhraní mezi vodami, jež jsou vůči klenbě zespod a mezi vodami, jež jsou vůči klenbě shora; a tak se stalo. A té klenbě dal Bůh název nebesa; i nastal večer a nastalo jitro, den druhý.“⁸⁹

Autoři Starého zákona v těchto verších již nepoužili sloveso *stvořil*, nýbrž užili obraty: *necht' nastává, necht' vzniká, necht' je*. Jde o (úmyslné?) vyjádření jiného procesu než „*stvoření*“, totiž „*zhotovování*“ vesmírných těles, vody a souše, rostlin, zvířat a člověka. Starodávni Židé odlišují akt *zhotovování* od aktu „Hospodin *stvořil* ‘něco z ničeho’?“.⁹⁰ Slova Genesis vypovídají, že po *stvoření* (které Židé chápali, jak jsme výše naznačili, jako jakýsi „singulární“ akt) *nastaly* procesy „*zhotovování*“ (jevy „regulární“).⁹¹ Tyto procesy jsou autory Genesis shledány proběhnuvší podél určité časové osy. (Že jsou v podání Bible jednotkami této časové osy „dny“, je pro naše úvahy nerozhodné.) Postupně: „první den“ „bylo zhotoveno“ světlo, „druhý den“ „byl zhotoven“ prostor,⁹² „třetí den“

⁸⁸ Genesis je první, úvodní část Starého zákona.

⁸⁹ Genesis 1:3-8.

⁹⁰ Totéž tvrdí (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 49), poznámka 56: místo slova „vytvaroval“ také „zhnětl“, „zformoval“, „uhnětl“. Slovo „vytvaroval“ nesouvisí se slovesem „stvořil“ v Genesis 1:1.

⁹¹ Jazykem matematiky (zjednodušeně): jevy „regulární“ jsou „definovatelné“, dají se určit, popsat.

⁹² (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 48), poznámka 10: místo slova „klenba“ též „prostor“, „rozloha“, „něco rozprostřeného“.

„byla zhotovena“ Země se souší a mořem atd. Můžeme hned, bez bližšího vysvětlení, poznamenat, že toto vyjádření nijak zásadně neodporuje současným představám o vývoji vesmíru a evoluční teorii.⁹³ Abychom byli správně pochopeni: to, jak pisatelé Starého zákona popsali historii Země (v šesti dnech), nelze použít jako argument v diskusi o platnosti evoluční teorie. Je totiž nutno důsledně dbát toho, že Bible není v žádném případě učebnicí biologie a dalších přírodních věd. Jinými slovy, tak, jak slova Bible nejsou důkazem, že (dnešní) člověk byl snad stvořen jednorázovým aktem Hospodinovým, tak v Bibli nenalezneme žádný doklad platnosti teorie o vývoji života na Zemi od nejjednodušších mikroorganismů až po člověka.

První zmínky o člověku ve Starém zákoně zní:

„A Bůh řekl: Zhotovujme člověka v náš obraz, podle naší podoby, a nechť mají moc nad rybami moře a letounstvem nebes a nad dobyt看 a nad celou zemí a nade vším plazivým tvorstvem, plazícím se po zemi. I stvořil Bůh člověka v svůj obraz, stvořil ho v obraz Boha, stvořil je mužským pohlavím a ženským pohlavím.“⁹⁴

Bůh si „sám sobě“ dává úkol „zhotovit“⁹⁵ člověka. Stojí za povšimnutí, že je použito sloveso *zhotovit* v nedokonavém tvaru,⁹⁶ takže je tímto způsobem (záměrně?) vyjádřeno, že člověk vznikl určitým *procesem*, nikoliv v jediném okamžiku. Za zdůraznění rovněž stojí, že Hospodin zhotovil člověka jako bytost dvou pohlaví, jako muže a ženu. Obrazem Hospodinovým jsou tedy jak muž, tak žena.

Vlastní „zhotovení“ člověka dle Starého zákona proběhlo takto:

„A Hospodin, Bůh, v člověka ztvárnil prach z půdy a v jeho chřípě vdechl vanutí života, i stal se člověk živou duší.“⁹⁷

Tak silně a jednoznačně je ve Starém zákoně vyjádřen vztah mezi neživou přírodou a člověkem. Jinými slovy, *prach z půdy* je předpokladem existence člověka. Člověk je bytostně spjat se Zemí.⁹⁸ Člověk je produktem hmotného světa.

Židovská odpověď na otázku, *kdo je člověk a jaká je jeho úloha* v dějinách vesmíru, se prezentuje právě oním „zhotovením člověka v Hospodinův obraz“. Člověk je obrazem Hospodina, je takříkajíc „synonymem“ *Hospodina*. Člověk je povznesen na roveň Hospodinu. Můžeme dokonce říci, že Hospodin (Bůh) je v podání Izraelitů „ztotožněn“ s člověkem.

Hospodin završil své dílo tím, že jej *celé* předal do *správy* člověku:⁹⁹

⁹³ Co se týče vývoje živých bytostí, lze jeho základy nalézt například v (Darwin 2007).

⁹⁴ Genesis 1:26-27.

⁹⁵ V (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 48) je použit výraz „zhotovujme“. Tamtéž v poznámce 40: místo slovesa „zhotovujme“ také „nechť zhotovujeme“, „budeme zhotovovat“ či „chceme (chtějme) zhotovit“.

⁹⁶ Připomeňme, že slovesa v nedokonavém tvaru vyjadřují děj, který trval, trvá nebo bude trvat a o ukončení děje nic neříkají.

⁹⁷ Genesis 2:7.

⁹⁸ Jinak: člověk je svojí existencí spojen ze Zemí.

⁹⁹ Následující citát ze Starého zákona je od nepaměti označován jako „příkaz“, snad proto, že starozákonní pisatelé užíli slovesného rozkazovacího způsobu. Jde však spíše o Hospodinův *odkaz* či *poselství* lidem všech věků. Navíc tento „příkaz“ dokládá, můžeme-li tak říci, „propojení“ Boha a člověka „v jedno“.

„A Bůh jim požehnal a řekl jim Bůh: Plod'te a množte se a naplňujte zem a podmaňujte ji a mějte moc nad rybami moře a nad letounstvem nebes a nade vším živočištvem pohybujícím se po zemi.“¹⁰⁰

Toto je jedním ze stěžejních poselství Starého zákona: Hospodin „se vzdává“ své moci nad Zemí a životy (všech lidí) a předává své dílo (svůj majetek) do správy lidstvu. „Požehnáním“¹⁰¹ zahrnuje lidské pokolení blahodárnými¹⁰² *schopnostmi* (předpoklady) k řádnému správcovství světa. Příkazem „plod'te a množte se“ ustanovuje stěžejní úkol lidského plémě: *zachování lidského rodu*; slovy „podmaňujte zem“ ustanovuje *lidskou aktivitu*¹⁰³ jako úděl člověka a jako (jediný možný) způsob vykonávání onoho správcovství. Slovy „mějte moc“ vyjadřuje *postavení člověka* jako nejvyšší bytosti čnějící nad veškerou existencí. Člověk má tudíž „stejnou moc“ jako Hospodin.¹⁰⁴

Předání Hospodinova díla správě lidskému rodu je tak stvrzením starozákonního „zbožštění“ člověka. Jinými slovy, nikoliv židovský Hospodin (transcendentní Bůh) je vládcem kosmu, nýbrž člověk sám má svrchovanou moc nad Zemí, nad sebou samým a svým životem, v jistém smyslu dokonce nad celým vesmírem.

Hospodinovy příkazy obsažené v této „deklaraci předání moci“ představují nutné (můžeme také říci „životní“) podmínky pro samou *existenci* člověka, pro *život* každé lidské bytosti. Bez splnění těchto podmínek nelze mluvit o plném lidství, o užívání života. Například není nijak přehnané tvrdit, že jde fakticky o holou existenci lidského rodu; neb, jak jinak rozumět příkazu „milovat a množit se“.

Člověku se oním poselstvím dostává návodu, jak má *jednat*. Hospodin však explicitně nevyjadřuje, *proč* má člověk tak (a ne jinak) konat. Pokusme se tento nevyslovený důvod dovodit.

Použijeme-li pro výklad Hospodinových slov pojmy jako *člověk, život a existence*, pak lze říci, že Hospodinovo poselství přikazuje člověku *existovat, žít*. Jinými slovy, život člověka spočívá v jeho (vlastním) jednání.

Nebo také, *člověk existuje jako důsledek svého jednání*. Na první pohled se může zdát, že se tímto tvrzením pohybujeme v kruhu. Ale není tomu tak. Tento výrok dokládá, že člověk je skutečným pánem nad (svým) životem. Což je sice banální, nikoliv však všeobecně přijímaný názor. Fakt, že „člověk je svým pánem“ navíc posuzuje často znějící, námi již zmíněnou trpnou větu, že „nemá cenu (‘s tím’) cokoli dělat“, jako postoj zjevně odporující lidské přirozenosti, který je proto nutno odmítnout.

Hospodin tedy přikazuje člověku, aby, dnešními slovy, „jako správce pečoval o Zemi a vesmír s péčí řádného hospodáře“.¹⁰⁵ Zároveň můžeme v Hospodinově příkazu odezírat varování, že nebude-li člověk takto jednat, pak zahyne, (zatímco *život* přetrvat může).

¹⁰⁰ Genesis 1:28-31.

¹⁰¹ Ke slovu „požehnání“ existují různá synonyma: blahořečení, zdar, štěstí, souhlas, úroda, hojnost atp.

¹⁰² Neboli *blaho darujícími*; krásné české slovo „blahodárný“ je mnohem výstižnější než k němu synonymum „požehnaný“, tak nadužívané v náboženském prostředí.

¹⁰³ Záměrně se vyhýbáme pojmu *práce*; proč tak činíme, ukážeme v další části, v níž se budeme lidskými aktivitami podrobně zabývat (přičemž objasníme pojmy jako *práce, schopnost, jednání, chování, volba* apod.).

¹⁰⁴ Hle, jak velkolepé postavení člověka na Zemi, z „jejíhož prachu“ sám povstal.

¹⁰⁵ Hospodin přikazuje člověku *hospodařit*; jak krásné vyjádření smyslu člověka. Hospodin je *Hospodář*. Člověk je *hospodář*; smyslem člověka je *obhospodařovat* existenci.

Starozákonní Židé v plnění úkolu „hospodařit s řádnou péčí“ našli odpověď na pradávnou otázku po smyslu lidského života, smyslu člověka. Smyslem (účelem, údělem) každého člověka je být nositelem života, (u)žít život. *Smyslem člověka je život sám; smyslem člověka je sám člověk.*

Lidskému údělu *být nositelem života* podléhají všichni lidé; a to z prostého důvodu, že každý člověk je neoddelitelnou součástí vesmíru. Jedinou možností, jak může člověk svému údělu uniknout, je přestat existovat; nežít a zemřít. Jednat proti životu; proti životu svému a proti veškeré existenci.

Ještě si povšimněme, jak Židé ve Starém zákoně Hospodinovo dílo hodnotí:

„A bůh uviděl vše, co byl učinil, a hle, bylo to velmi dobré.“¹⁰⁶

O „samochválu“ však Hospodinu pochopitelně nejde. Izraelité vyjadřují své nadšení nad Hospodinovým dílem. Spatřují veškerou *existenci* jako *velmi dobrou*.¹⁰⁷

Proto na závěr naší exkurze do úvodní části Starého zákona můžeme dovodit: je-li Hospodinovo dílo *velmi dobré*, pak platí, že i sám Hospodin je *velmi dobrý*. Pak je též *člověk velmi dobrý*, jelikož je *dílem* a *obrazem* onoho *velmi dobrého* Hospodina.

2.3 Není dobré být o samotě

Starý zákon představuje *člověka* také jako bytost společenskou. První zárodek lidské pospolitosti lze vyčíst z Hospodinova záměru:

„A Hospodin, Bůh, řekl: Není dobré být člověku o samotě; musím mu zřídit pomoc, jakoby jeho protějšek. A Hospodin, Bůh, byl z půdy vytvaroval všechno polní živočišstvo a všechno letounstvo nebes a přivedl je k člověku ke zjištění, co mu bude dávat za názvy...A člověk nazval všechno dobytek a letounstvo nebes a všechno polní živočišstvo jmény, ale pomoc, jakoby jeho protějšek, se Ádámovi nenašla.“¹⁰⁸

Za povšimnutí stojí, že Adam pojmenoval všechno, co Bůh vytvaroval. Je tím symbolicky vyjádřeno, že se člověk (z pověření Hospodina) stává „dokončovatelem (s)tvoření“¹⁰⁹ a znovu je tak stvrzena jedinečná role každé lidské bytosti v dějinách vesmíru.

Hospodin své dílo impozantně završil:

„Hospodin, Bůh, uvrhl na člověka tvrdý spánek, i usnul; vzal jedno z jeho žeber a na jeho místo vsadil maso, a to žebro, jež vzal z člověka, vybudoval Hospodin, Bůh, v ženu a přivedl ji k člověku; a člověk řekl: Tato je tentokrát kost z mé kosti a maso z mého masa, této se bude dostávat názvu muže, neboť ona byla vzata z muže.“¹¹⁰

¹⁰⁶ Genesis 1:31. Podobně viz Genesis 1:12,18,25.

¹⁰⁷ Je význačné, že hned v prvních větách Genesis zaznívá pojem *dobra*, a to v souvislosti s realitou (s)tvořeného světa, existencí. V další části našeho pojednání se pokusíme přesněji vymezit pojem *dobra* (a rovněž pojem *zla*).

¹⁰⁸ Srov. Genesis 2:18-20. Připojujeme z (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 49), poznámku 76: místo slova protějšek“ také „pomoc jemu odpovídající (nebo přiměřenou)“ nebo „pomoc asi (tj. přibližně) jako on“.

¹⁰⁹ Obdobně Tomáš Sedláček (1977), český ekonom a filosof. Podrobněji viz (Sedláček 2017, 321-320).

¹¹⁰ Genesis 2:21-23.

Skloňme poklonu pisatelům Genesis, jak úchvatným způsobem popsali „dohotovení“ člověka, pána tvorstva, v jedinečný, svými bytostmi (těly) spojený svazek muže a ženy, který je tak znamenitým symbolem toho, že člověk je svou podstatou bytostí společenskou.

Od tohoto místa je Starý zákon pojednáním o *vztazích*. *Vztazích* mezi lidmi a *vztahu* člověka k hmotnému světu (přírodě), a k Hospodinu. Hned v následujícím verši se dočítáme, na jakém základě má být uspořádán vzájemný vztah mezi *mužem* a *ženou*:

„Proto bude muž opouštět svého otce a svou matku a ulpí na své ženě, i budou jedním masem.“¹¹¹

Jakkoliv je tento verš Starého zákona stručný, stanovuje zásadní pravidla soužití mezi *manželi* (jde v podstatě o definici *manželství*).¹¹²

Starověcí Židé prohlašují (viz výše), že člověk (obraz Hospodina) je zhotoven „mužským pohlavím a ženským pohlavím“¹¹³. Člověk je (tj. existuje jako) „jedno maso“. Hospodin nezhotovil dvě bytosti, člověka-muže a člověka-ženu, nýbrž bytost jednu jedinou, člověka. Člověk je člověkem jen jako muž a žena, je „sjednocením“.¹¹⁴

Jedinečnou úlohu (chceme-li smysl) člověka, jehož Hospodin „vybudoval“¹¹⁵ jako muže a ženu, vyjádřili Židé těmito slovy:

„A Bůh jim požehnal a řekl jim Bůh: Plod'te a množte se a naplňujte zem a podmaňujte ji...“¹¹⁶

Kterak mají být uspořádány širší *vztahy* uvnitř lidského rodu upravují další části Genesis,¹¹⁷ a ostatní (zbývající) knihy Starého zákona. Vyhlašují základní principy vzájemných vztahů mezi lidmi a rovněž předepisují vzorce chování a jednání v jednotlivých životních situacích.

Základní pravidla jednání vyhlásil Hospodin Izraelitům při jejich útěku z egyptského otroctví a před jejich návratem do zaslíbené země těmito slovy:¹¹⁸

„A Bůh vyslovil všechna tato slova výrokem: Tvým Bohem jsem já, Hospodin, jenž jsem tě vyvedl ze země Egypta, z domu nevolníků; nesmíš mít přede mnou dalších bohů. Nesmíš si zhotovit sochu ani žádné zobrazení toho, co je v nebesích shora, ani co je na zemi zespod, ani co je ve vodách zespod vůči zemi; nesmíš se jim klanět a nesmíš jim sloužit, neboť já, Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivý, navštěvující

¹¹¹ Genesis 2:24, obdobně Efesanům 5:31.

¹¹² Současná doba institut *manželství* jako významný a jedinečný formální (právní) fenomén zpochybňuje a často mu nasazuje až archaický nádech. Užití slova *manželé* v tomto místě je však příhodné; jednak, otevřeně přiznáváme, že nepovažujeme institut manželství za překonaný (z důvodů, které ukážeme později), ba právě naopak, a jednak slovo *manželé* deklarujeme jako vhodné synonymum k sousloví „i budou jedním tělem“.

¹¹³ Viz Genesis 1:27.

¹¹⁴ (Heer 1969, 79): „Zpráva Genesis 1:27 udává nejdůležitější antropologickou skutečnost: člověk je člověkem jen jako muž a žena.“

¹¹⁵ Viz Genesis 2:22.

¹¹⁶ Genesis 1:28.

¹¹⁷ Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium je prvních pět knih Starého zákona (Bible). Bývají také jednotlivě (v tomto pořadí) označovány jako první až pátá kniha Mojžíšova. Dohromady tyto knihy tvoří spolu tzv. Pentateuch (řecky „pět knih“).

¹¹⁸ Pisatelé Starého zákona vložili do Hospodinových úst tato slova: „Takto musíš říci domu Jákobovu a oznámit dětem Izráelovým:“. Viz Exodus 19:3.

nepravost otců na dětech, na třetím a na čtvrtém pokolení mezi nenávidícími mě a prokazující laskavost tisícům mezi milujícími mě a mezi zachovávající mé rozkazy. Jméno Hospodina, svého Boha, nesmíš pronést pro darebnost, neboť Hospodin toho, kdo jeho jméno bude pronášet pro darebnost, nebude nechávat bez trestu. Pamatuj na den soboty k jeho svěcení. Šest dní budeš pracovat a vykonáš všechno své zaměstnání, ale sedmý den je sobota Hospodinu, tvému Bohu; žádné zaměstnání vykonávat nesmíš, ty ani tvůj syn ani tvá dcera, tvůj nevolník ani tvá služebnice ani tvůj dobytek ani cizinec u tebe, jenž je v branách tvých, neboť šest dní vytvářel Hospodin nebesa a zem, moře a vše, co v nich je, a v sedmý den spočinul – proto Hospodin sedmý den požehnal a posvětil jej. Važ si svého otce a své matky, aby se na půdě, již se ti Hospodin, tvůj Bůh, chystá dát, mohly prodloužit tvé dny. Nesmíš vraždit. Nesmíš cizoložit. Nesmíš krást. Proti svému bližnímu nesmíš vypovídat lživým svědectvím. Nesmíš být chtivý domu svého bližního, nesmíš být chtivý ženy svého bližního ani jeho nevolníka ani jeho služebnice ani jeho hovězího dobytčete ani jeho osla ani čehokoli, co tvému bližnímu patří.“¹¹⁹

Citované verše jsou mnohdy označovány za *Hospodinovu smlouvu v užším smyslu*. Těchto „deset slov“ (příkazů),¹²⁰ Dekalog,¹²¹ je ono (ne)známé *Desatero*.

V jeho úvodní části je Židům důrazně zakázáno uctívání jiných bohů a zobrazování (a nadužívání jména) Hospodina. Jinak řečeno, jelikož je Hospodin „nedefinovatelnou“ (transcendentní) „bytostí“, je jeho poznání člověku nedosažitelné,¹²² a tudíž je jeho *zobrazení* nemožné a každé takové snahy jsou toliko bláhovými a marnými pokusy. S tím úzce (a samozřejmě) souvisí zákaz jiných bohů, ke kterým by se snad Izraelité mohli nervózně obracet v případě, když se jim bude zdát, že se jejich Hospodin od nich odvrací.

Poněkud zvláštním může být, že mezi oněch deset zásadních příkazů patří ustanovení nepracovat sedmého dne. Avšak zkušenost lidských dějin nás vede uznat, jak potřebné je spočinutí.¹²³ Vytváří se, člověku tolik důležitý, časový prostor pro obnovu sil (energie) k plnění přirozeného lidského údělu „podmanit si zemi“. Židovskou sobotu, (tj. křesťanskou neděli) je třeba chápat podle Hospodinova příkladu, který sedmý den „odpočíval“, když viděl své dílo jako „dobré“. Nám tak zanechal odkaz, abychom i my „užívali jím stvořeného díla a díla našich rukou;“¹²⁴ člověku se tak dostává prostoru k seberozvoji, k rozšiřování individuálních schopností a vědění.

Všechny ostatní „příkazy“ Dekalogu, tj. úcta k rodičům, a nedotknutelnost *života, majetku a cti*¹²⁵ každé lidské bytosti jsou základními principy mezilidských vztahů, nad nimiž byla uspořádána starověká židovská společnost.

¹¹⁹ Exodus 20:1-17. Obdobně Deuteronomium 5:6-21. Kdo je onen *bližní* upřesňuje (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 111 a 120) v poznámkách 68 a 669: místo slova „bližní“ také „přítel“, „společník“, „soused“, „soukmenovec“ nebo také „spolu-člověk“, nebo „druhý“ ve všeobecném smyslu.

¹²⁰ Viz Deuteronomium 4:13.

¹²¹ Z řečtiny.

¹²² Totéž naprosto jasnými slovy Tomáše Akvinského: „Musí se říci, že Boha vystihnouti je nemožné které-mukoli stvořenému rozumu“. (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 96).

¹²³ Srov. (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 51), poznámka 178: nebo také „oddech“, „odpočinek“. Současnými slovy *regenerace, obnova sil, dovolená, relaxace, prázdniny, užívání si* apod.

¹²⁴ Srov. (Sedláček 2017, 290).

¹²⁵ Lidské *cti* se dostává ochrany zejména v osmém příkaze „proti svému bližnímu nesmíš vypovídat lživým svědectvím“, viz Exodus 20:16.

Dekalog, Starou smlouvu v užším smyslu, je přinejmenším nešťastné pojímat jako soupis („Božích“) příkazů či nařízení. Starý zákon je nutno chápat jako (Hospodinovy) „dobré rady“ (čti pravidla pro každodenní lidské jednání).

Abychom si ukázali, že má smysl obracet se do historie, ke studiu Starého zákona, věnujme pozornost (z hlediska našeho zájmu významné) epizodě z doby působení proroka Samuela. Uvidíme, že současná společnost řeší tytéž otázky, se kterými se potýkali i starověcí Židé.

Samuel, spravedlivý a vážený soudce¹²⁶ na sklonku svého života ustanovil své syny za své nástupce. Ti však „nechodili jeho cestami“:¹²⁷

*„nýbrž se naklonili za nespravedlivým ziskem a brali úplatky a převraceli právo“.*¹²⁸

Načež „všichni starší Izraelité“ přišli za Samuelem s návrhem:

*„Nuže, ustanov nám krále k souzení nás, tak jako všech národů“.*¹²⁹

S tímto nápadem ovšem Samuel nesouhlasil:

*„Tato řeč však, jak řekli: Dej nám krále k souzení nás, byla v očích Samuélových nemilá.“*¹³⁰

Na to Hospodin Samuelovi řekl:

*„Uposlechni na hlas lidu stran všeho, co k tobě řekli, neboť ne tebe zavrhl, nýbrž zavrhl mne stran kralování nad nimi. Podle všech svých skutků, jež uskutečnili ode dne mého vyvedení jich z Egypta až po tento den, takže mě opustili a jali se sloužit jiným bohům, tak oni učinili i tobě.“*¹³¹

A prostřednictvím Samuela varoval Hospodin ty, kteří žádali ustanovení krále, těmito slovy:

*„Toto bude obyčej krále, jenž nad vámi bude kralovat: Vaše syny bude brát a stavět si ve svá vozidla a mezi své jezdce na koních aneb budou běhat před jeho vozidly, aneb k ustanovování si za velitele tisíců a velitele padesátek, i k orání jeho orby a k žetí jeho žně, i k zhotovování jeho válečného náčiní a zařízení jeho vozů, a vaše dcery bude brát za voňavkářky a za kuchařky a za pekařky; a nejlepší vaše pole a vaše vinice a vaše olivnice bude brát a dávat svým nevolníkům, a desátky z vašeho semene a z vašich vinic bude brát a dávat svým kleštěncům a svým nevolníkům, a nejlepší vaše nevolníky a vaše služby a vaše jinochy a vaše osly bude brát a používat jich k svým účelům, a bude brát desátky z vašeho drobného dobytka a vy mu budete nevolníky.“*¹³²

Načež Samuel upozornil své soukmenovce:

¹²⁶ Nebo též „vůdce“, „správce“, „obránce“. Viz (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 342), poznámka 1. Abychom si postavení „soudců“ ve starozidovské společnosti co nejlépe přiblížili, mohli bychom je dnešními slovy titulovat „představitelé“ či „vůdčí osobnosti“ židovského národa.

¹²⁷ Srov. 1.Samuel 8:3.

¹²⁸ 1.Samuel 8:3.

¹²⁹ 1.Samuel 8:5.

¹³⁰ 1.Samuel 8:6.

¹³¹ 1.Samuel 8:7-8.

¹³² 1.Samuel 8:11-17.

„A v onen den budete z příčiny vašeho krále, jehož jste si vyvolili, bédovat, ale Hospodin vám v onen den nebude odpovídat.“¹³³

Židé však všechna tato varování odmítli:

„Nikoli, nýbrž bude nad námi král a i my budeme jako všechny národy a náš král bude soudit a bude před naší tváří vycházet a vybojovávat naše boje.“¹³⁴

Načež Hospodin proroku Samuelovi opakovaně přikázal:

„Uposlechni na jejich hlas a dej jim ke kralování krále“.¹³⁵

Obsah tohoto Samuelova poselství je zřejmý. Králové a vládci tu nejsou odpradáвна. Vláda a státní aparát (stát) jsou dílem *lidským*.

Starý zákon hovoří jasně:

Hospodin stvořil člověka; a „bylo to velmi dobré“. Tečka. Nepřikázal lidem, aby nad sebou ustanovili krále či vladaře, naopak před tím varoval.¹³⁶

Proto byl a navždy bude falešným a rouhavým titulem mocnářů „My z Boží milosti král“. Jedná se o proradné označení (navíc odporující zákazu nadužívání jména Hospodina), jež mělo dodat vládcům legitimitu jejich nadvlády nad druhými.

Proto jsou a navždy budou věty, jako například, „stát být musí“ nebo „nic lepšího, než stát není“, pouhými nesmyslnými prohlášeními.

Rovněž tak jsou a navždy budou výroky jako „musí být ‘někdo’, kdo by druhé ovládal“ či „musí být ‘někdo’, kdo by druhým vyhlašoval ‘lidské zákony’“, pouhými ničím nepodloženými smyšlenkami.

Naopak Hospodin varoval a (tudíž stále) varuje: nemějte krále, jinak se vám zle povede. Hospodin zároveň upozorňuje, že je marné se v této situaci, lidmi zapříčiněné, k němu obracet. Hospodin vzkazuje: vy lidé si nad sebou „volíte“ své vládce, vy sami sebe uvádíte do nevolnictví. A proto jen vy, sami lidé, se z vládního zotročení můžete vymanit. Já, Bůh, vás z tohoto porobeného stavu nevyvedu (a ani vyvést nemohu).

Starý zákon obsahuje mnoho obdobných epizod, příběhů a výjevů ze života starožidovské společnosti. Uvedený úryvek je důkazem, že myšlenky Starého zákona jsou stále aktuální.

Avšak Starý zákon jako zastaralý (protože náboženský) spis byl zavržen, namísto toho, aby sloužil jako zdroj poučení, námětů k přemýšlení a témat k diskusím. Škoda. Přitom by možná stačilo velmi málo: nahradit Hospodina *existencí*. Tuto záměnu si dovolit můžeme, neboť víme, že *existence existuje*, a přitom by i nadále „vše bylo *velmi dobré*“.

Věnujme též trochu pozornosti *formálnímu* rámci *Smlouvy*. Proto ocitujeme ze Starého zákona několik úryvků na ukázkou toho, jak je Hospodinova smlouva s Izraelem detailně propracovaným dokumentem.

¹³³ 1.Sámúél 8:18.

¹³⁴ 1.Sámúél 8:19-20.

¹³⁵ 1.Sámúél 8:22.

¹³⁶ Povšimněme si Hospodinových slov: „zavrhli mne stran kralování nad nimi“. Neboli autoři Starého zákona jasně vypovídají o dvou rozlišných způsobech uspořádání lidského společenství. Jedním z nich je „Hospodinovo kralování“, druhým pak Židy vyškemrané „kralování krále“.

Povšimněme si, například, jak jasně zní slib, že Izrael bude Hospodinovým zvláštním pokladem;¹³⁷ jak srozumitelný je (*podmíněný*) *Hospodinův závazek*:

„...budete-li vpravdě poslouchat na můj hlas a zachovávat mou smlouvu, pak se mi stanete zvláštním pokladem nade všechny národnosti, neboť celá země patří mně, ale vy mi budete královstvím kněží a svatým národem.“¹³⁸

Nebo, jiný Hospodinův *závazek* vůči Izraeli, že v čase úzkosti je soucitný:

„Až ti bude úzko a když tě všechny tyto věci v posledku dní postihnou, budeš se vracet k Hospodinu, svému Bohu, a poslouchat na jeho hlas, neboť Hospodin, Tvůj Bůh, je Bůh soucitný, nebude se tě vzdávat ani ti škodit ani zapomínat na smlouvu s tvými otci, již jim přísahou potvrdil.“¹³⁹

Jiný příklad, srozumitelný Hospodinův *výchovný požadavek*:

„Toto jsou slova, jež budeš vyslovovat k Isráelovým dětem.“¹⁴⁰

O *sankcích*, které mohou dopadnout na Izrael, nebudou-li se Židé chovat podle ustanovení Smlouvy:

„Dávejte si na sebe pozor, abyste nezapomínali na smlouvu Hospodina, svého Boha, již s vámi uzavřel...vždyť Hospodin, tvůj Bůh, on je stravující oheň, Bůh žárlivý... jistotně budete muset být rychle vyštvaní ze země...budete muset být jistotně zničeni.“¹⁴¹

Anebo, mistrně sepsaný *závazek* Židů vůči Hospodinu, který je současně jejich *souhlasem* se Smlouvou:

„I přišel Mojžíš a všechna slova Hospodinova a všechna práva vyrozprávěl lidu: a všechen lid jedním hlasem odpověděl, i řekli: Všechna slova, jež Hospodin vyslovil, budeme vykonávat.“¹⁴²

Shrneme-li, judaismus přináší toto poselství: veškerá existence vychází z „Hospodina stvořitelského aktu“.¹⁴³ Veškeré *bytí* je *dobré*,¹⁴⁴ neboť jeho původcem je *dobrý* Hospodin. Řečeno obráceně, od Hospodina nepochází nic, co by nebylo *dobré*.¹⁴⁵ Člověk je obdařen „božskými“ (tj. *dobrými*) schopnostmi a vlastnostmi pro naplnění nelehkého a

¹³⁷ Neboli: vyvoleným národem, jak se *Izraelité* v židovském a křesťanském prostředí běžně označují.

¹³⁸ Exodus 19:5.

¹³⁹ Deuteronomium 4:30-31.

¹⁴⁰ Exodus 19:6.

¹⁴¹ Kompletní text viz Deuteronomium 4:23-26. Povšimněme si stručně formulovaného příkazu: „dávejte si na sebe pozor.“ Neboli, sami se kontrolujte, přemýšlejte o svém jednání, nebudu vás „vodit za ruku“. Nikoliv já Hospodin, nýbrž Vy sami rozhodujete o svých životech. Dodejme, že Hospodinem avizované velmi tvrdé sankce za možné neplnění Staré smlouvy se na izraelském národě hrůzostrašně vyplnily (ve starověku babylonské a egyptské zajetí, v novověku holokaust).

¹⁴² Exodus 24:3. Upozorňujeme v citovaném verši na slovo *právo*. Jeho užití potvrzuje myšlenku, že Starý zákon je *smlouvou* v *právním* smyslu.

¹⁴³ Tento starožidovský metafyzický obraz *počátku vesmíru* lze snad připodobnit k teorii *singularity velkého třesku*.

¹⁴⁴ Slovy Tomáše Akvinského: „...dobro a jsoucno jsou věčně totéž“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 38).

¹⁴⁵ Neboli: od Hospodina nepochází zlo. Zlo není a ani nemůže být dílem Hospodinovým. Tudíž *zlo* není jsoucí, není ontologické (existenční) povahy. Více o *dobru* a *zlu* pojednáme níže.

zároveň grandiózního a jedinečného úkolu: být *dobrým* pánem, řádným správcem, hospodářem (tj. Hospodinem), svého života a veškeré existence.

Jestliže tedy člověk přejímá postavení Hospodina, pak se teologický obsah judaismu vytrácí a judaismus se stává praktickým *návodem* k tomu, jak mají lidé uspořádat své každodenní životy, podle jakých pravidel mají řešit vzájemné vztahy, jak mají *jednat*.

Judaismus proto můžeme považovat za první ucelený koncept uspořádání lidské společnosti v dějinách lidského rodu. Je starožidovskou filosofií „umění života“.

3 Jehošua

Dějiny celého světa nepochybně ovlivnil Ježíš z Nazareta, *Jehošua*,¹⁴⁶ židovský kazatel, k němuž se hlásily a dosud hlásí milióny¹⁴⁷ lidí. Proto jej při pátrání po umění života nemůžeme opomenout.

3.1 Dobrá zpráva na počátku letopočtu

Jehošua, řecky Kristus, přednesl na počátku našeho letopočtu učení, které známe jako *křesťanství*.

To je všeobecně chápáno především jako *náboženství*. My však budeme na Jehošuovo učení nazírat jako na „prostou“ filosofii, jako na návod, jak žít.¹⁴⁸ Jsme si vědomi toho, že si tím na sebe pleteme velký bič. Neboť myšlenka vidět v Jehošuově učení „filosofii bez Boha“ může být mnohými označena za kacírství non plus ultra a ihned odmítnuta.

Naším úmyslem není revidovat křesťanství či jakkoliv narušovat jeho teologický rámec. V našem pojednání jsme si teologii zapověděli a tento úmysl i nadále dodržíme. Transcendentní rozměr Jehošuova učení tudíž ponecháme nepovšimnut. Získáme tím jistou výhodu: můžeme pohlížet na Jehošuu jako na myslitele, který je přístupný nejširšímu publiku.

Křesťanství (přesněji bychom měli říkat „kristovství“) vychází z judaismu a rozvíjí jej. Řečeno jinak, *Stará smlouva* byla nahrazena Jehošuovou „dobrou zprávou“,¹⁴⁹ zprávou (čti naukou) pro všechny lidi.

Jehošuovo učení (obdobně jako judaismus) je praktickým návodem, jak pro každodenní život jednotlivce, tak pro uspořádání vztahů mezi lidmi. Je zaznamenáno v souboru literárních děl, jež známe jako *Nový zákon*.¹⁵⁰ Zatímco je Starý zákon z větší části koncipován jako Hospodinovy hovory s proroky, a tyto jsou jimi reprodukovány izraelskému lidu¹⁵¹, tak v Novém zákoně¹⁵² Jehošua svá poselství, podobenství a návody k jednání¹⁵³ vysvětluje a zdůvodňuje *přímo* svým posluchačům.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Tak uvádí (Bible. Pavlíkuv studijní překlad 2014) jeho jméno v jeho rodné aramejštině; (poněkud odbočíme, když poznamenejme, že Jehošua s velkou pravděpodobností hovořil také hebrejsky a řecky, možná i latinsky). *Jehošua* znamená v hebrejštině „Bůh je záchrana“; česky *Ježíš*, latinsky *Jesus*, řecky *Iésos*, anglicky *Jesus*. *Jehošua* také *Kristus*, z řeckého *Christos*, hebrejsky *Mašíách* (či *Mešíách*), což značí „pomazaný“ ve smyslu Starého zákona, například 1.Samuel 16:13.

¹⁴⁷ V současnosti asi dvě miliardy?

¹⁴⁸ Dovolujeme si přihlásit se k pokusům o „novou interpretaci“ učení Jehošui, viz (Hejdánek 1990, 3-12).

¹⁴⁹ Řecky *euangelion*, česky „evangelium“ nebo „radostná zvěst“.

¹⁵⁰ Jindy například jako „nová smlouva“.

¹⁵¹ Ve Starém zákoně jednají s Hospodinem „proroci“, nejvyšší představitelé Židů, kteří Hospodinovy příkazy a vzkazy následně svému lidu tlumočí. Nejznámějším z nich je Mojžíš.

¹⁵² Nový zákon lze rozdělit zhruba na dvě části: za prvé; „přednášky“ Jehošui zaznamenané ve čtyřech tzv. evangeliích a za druhé; „výklady“ Jehošuova učení, kterými jsou, kupříkladu, dopisy Ježíšových „učedníků“ zaslané jednotlivým „křesťanským komunitám“ ve Středomoří.

¹⁵³ V křesťanské terminologii „příkazy“ nebo „přikázání“. Slovu „přikázání“ se však budeme snažit vyhýbat (pro jeho apriorní zabarvení).

¹⁵⁴ V této souvislosti je třeba poznamenat, že Jehošua, zdá se, není autorem žádného písemného díla, snad přesněji, že žádnému historickému pramenu není připsáno jeho autorství. A neexistuje o tom ani žádná

3.2 Dramatická první lekce

Jehošua se narodil okolo začátku našeho letopočtu židovským rodičům, mladičké Marii (byla dcerou rabína Jáchyma) a Josefovi, tesaři z Nazareta, v době sčítání lidu, a podle tradice ve městě Betlém, ve chlévě.¹⁵⁵ Josefova rodina brzy po narození syna prchla před Judským králem Herodem do Egypta;¹⁵⁶ po návratu z emigrace se usídlila v Nazaretě.

Když bylo Jehošuoovi 12 let, došlo k zaznamenáníhodné epizodě: v jeruzalémské synagoze diskutoval s učiteli a vykladateli Starého zákona.

„A všichni, kteří mu naslouchali, žasli nad jeho chápavostí a odpověďmi.“¹⁵⁷

Po této příhodě se spolu s rodiči navrátil do Nazareta a

“...činil pokroky v moudrosti a vzrůstu a přízni u Boha i lidí.“¹⁵⁸

I vyučil se u svého otce tesařem a truhlářem (v těch dobách to bylo jedno řemeslo) a až do svých zhruba 30 let pobýval v Nazaretě jako nenápadný mladý muž.¹⁵⁹ Okolo roku 30 našeho letopočtu začal přednášet („své“ učení).¹⁶⁰

První Jehošuoova „vyučovací hodina“, zaznamenaná lékařem Lukášem¹⁶¹, předurčila celé jeho další působení:

„I přišel do Nazaretu, kde byl vychován a podle toho, co mu bylo obyčejem, vstoupil v sobotní den do synagogy; i povstal, by se ujal čtení. A byla mu podána kniha proroka Isaiáše; a rozvinuv tu knihu, našel to místo, kde bylo napsáno: Na mně je Duch Páně, protože mě pomazal, bych chudým přinesl blahou zvěst; vyslal mě, bych

zmínka. To má ovšem podstatný důsledek: o jeho učení se tím pádem dovídáme jaksi „z druhé ruky“. Neboť všichni, kteří popisují život Jehošui a uvádí jeho (údajná) slova, předkládají (a nemůže tomu být jinak) svoji subjektivní interpretaci jeho učení. A tak tedy na Nový zákon (jak na jeho první čtyři knihy, jež známe jako „evangelia“, a tak na jeho ostatní části) je nutno pohlížet jako na re-prezentaci jeho učení v podání jeho (připustíme) přímých posluchačů, či jejich následovníků. Z čehož vyplývá: V žádném případě nelze text Nového zákona brát za jakési dogma, za přesná slova, která Jehošua vyslovil. Naopak, je jisté možné, že některé věty Jehošua vyslovil „trochu jinak“, než jak jsou uvedeny v Novém zákoně, případně, že (on) je nevyslovil vůbec. Máme-li k dispozici pouhou interpretaci učení Jehošui, ocitáme se ve velmi složité situaci, když se máme dobýt podstaty jeho nauky. Tento úkol ovšem není naším rozmarem, nýbrž je součástí poselství samotného Jehošui, který vybízí všechny lidi „hledejte a naleznete nebeské království“. Srov. Matouš 7:7, Lukáš 11:9. Jinými slovy, zkoumejte mé učení; přemýšlejte, poznávejte, bádejte, co značí „nebeské království“. Máme-li odhalit, v čem spočívá ono „nebeské království“, pak to, že nejsme „dogmaticky zatíženi“ zněním Nového zákona, je nám ku prospěchu; je nám výtečnou příležitostí začít naše zkoumání *království nebes* z ničím nezamíšeného stavu „tabula rasa“.

¹⁵⁵ Lukáš 2:7: „...i porodila svého prvorozeného syna a zavinula ho do plenek a uložila v jeslích, protože v noclehárně pro ně nebylo místa.“

¹⁵⁶ Matouš 2:1.

¹⁵⁷ Lukáš 2:47. Jehošua byl, zdá se, již v útlém věku velmi zběhlý v židovské nauce.

¹⁵⁸ Lukáš 2:52.

¹⁵⁹ Fabulace, která se nabízí: Představme si u lidí oblíbeného, pracovitého a šikovného řemeslníka, který se intenzivně zabývá filosofickými otázkami, studuje pilně Starý zákon a jemuž se možná dostaly do rukou spisy antických filosofů a dosáhl tak nejvyššího („vědeckého“) poznání tehdejší doby.

¹⁶⁰ S přispěním nebiblických pramenů existuje všeobecná shoda (též v mimo-křesťanských kruzích) na tom, že Jehošua byl historickou postavou a na základních milnících jeho života: setkal se s Janem Baptistou (Křtitelem), dostal se do sporu se židovskými představiteli v otázkách judaismu, učil formou přirovnání (podobností), shromáždil kolem sebe blízké spolupracovníky (učedníky) a byl ukřižován v Jeruzalémě za římského prefekta Piláta z Pontu.

¹⁶¹ Více o autorovi Lukášova evangelia v (Merell 1973, 43-48).

prohlásil zajatcům osvobození a slepcům prohlédnutí, bych zdrcené odeslal osvobozené, bych prohlásil vítaný rok Páně. A svinuv knihu, odevzdal ji zřízenci a usedl, a oči všech v synagoze se upíraly k němu. I počal k nim mluvit: Dnes je toto Písmo splněno ve vašich uších. A všichni mu svědčili a divili se při slovech milosti, jež vycházela z jeho úst, a říkali: Není toto ten Josefův syn? I řekl k nim: Povíte mi ovšem toto přirovnání: lékaři, uzdrav sám sebe; cokoli jsme uslyšeli, že se stalo v Kafarnaúmu, vykonej i zde ve své otčině. A řekl: Věřu, pravím vám, že žádný prorok není ve své otčině vítán. Říkám vám však dle pravdy: Bylo mnoho vdov v Izraelovi ve dnech Eliášových, když bylo nebe zamknuto na tři léta a šest měsíců, a tak přišel na celou zemi veliký hlad, a k žádné z nich nebyl Eliáš poslán, leč k jedné ženě, vdově, do Sarepty v Sidónii; a bylo mnoho malomocných v Izraelovi za Elisea, proroka, a žádný z nich nebyl očištěn, leč Náman, Syřan. A všichni v synagoze, slyšíce tyto věci, byli naplněni vztekem, i povstali a vystrčili ho z města ven a zavedli ho až na okraj temenehory, na níž bylo jejich město zbudováno, tak aby ho mohli svrhnout ze srázu, on však, prošeď jejich středem, se ubíral svou cestou a sešel do Kafarnaúmu, města v Galilei, a o sobotách je vyučoval; i upadali v ohromení nad jeho naukou, protože se jeho slovo dělo s pravomocí.“¹⁶²

Tato lekce je velmi inspirativní. Jednak Jehošua sám sebe představil jako „pomazaný, který přichází osvobodit“.¹⁶³ Což bylo pro posluchače něco naprosto nepředstavitelného; jak může být Jehošua oním předpovídaným¹⁶⁴ na Davidově trůně,¹⁶⁵ když je (jen) tesař a syn tesařův. Pro názornost, proč byli Židé prvním vystoupením Jehošuy tolik překvapeni, uveďme příklad, jak si oni sami tolik očekávaného nástupce krále Davida představovali:

„Neboť se nám narodí dítě, budeme dán syn a na jeho rámě se dostane knížectví a jeho jméno se nazve Div, Rádce-Bůh-Hrdina, Otec věčnosti, Kníže pokoje. Nebude konce rozvoje toho knížectví a pokoje na trůně Dávidově a nad jeho královstvím k jeho upevnění a k jeho podpoře soudem a spravedlností od nynějška a navždy. Toto bude moci učinit horlivost Hospodina zástupů.“¹⁶⁶

Izraelité v té době očekávali („příchod“) *krále*, který jejich národ vysvobodí z rukou římských pohanských okupantů. Že zbuduje izraelské království, které bude svojí mocí směle konkurovat okolním říším, že se Izraelité stanou významným národem, kterému se bude „dobře dařit“. Očekávali politického vůdce, který přinese izraelskému národu opětovně slávu a povznese jejich povadlé sebevědomí.¹⁶⁷ Proto Židé řekli: Jehošua nemůže být nástupcem našeho krále Davida.

Další překvapení Jehošuovi „první přednášky“ spočívalo v tom, že jeho učení je určeno *všem národům*. Učinil tak svým typickým způsobem: nachytil své posluchače na neznalosti Starého zákona. Z něj totiž citoval Eliáše, kterak on byl poslán, aby se ujal

¹⁶² Lukáš 4:16-32.

¹⁶³ Isajá 61:1-2. Dodejme, že Jehošua se velmi často odkazoval na Starý zákon. Jehošua výslovně své učení navázal na judaismus, vyšel z něho, byl jeho pokračovatelem.

¹⁶⁴ Isajá 7:14.

¹⁶⁵ „Hle, přicházejí dny, prohlášeno Hospodinem, kdy chci Dávidovi vzbudit spravedlivý Výhonek, i ujme se kralování – Král! - a bude si rozvážně počínat a zavádět na zemi právo a spravedlnost“. Viz Jeremjá 23:5.

¹⁶⁶ Isajá 9:6-7.

¹⁶⁷ Přehledně je popsána situace izraelského národa té doby v (Läpple 1972, 228-239).

fénické vdovy a uzdravil Syřana Námána.¹⁶⁸ Jehošua tím ukázal,¹⁶⁹ že Hospodin je nejen Bohem Izraelitů, ale i ostatních národů.

„První vyučovací lekce“ Židy šokovala a končila dramaticky. Jehošua svými slovy posluchače tak rozzuřil, že byl jimi málem lynčován.

3.3 Nárožní kámen

Odpověď na otázku, co je ústředním bodem učení Jehošuy, ponechme na něm samém:

„A přistoupiv jeden z písmářů, jenž je zaslechl, jak spolu vedli rozpravu, a povšiml si, že jim dobře odpověděl, otázel se ho: Který je ze všech první příkaz? A Ježíš mu odpověděl: Ze všech první příkaz [je]: Slyš, Israéli: Pán, náš Bůh, je jeden Pán, i budeš milovat Pána, svého Boha, z celého svého srdce a z celé své duše a z celého svého rozumu a z celé své síly. Toto je první příkaz, a druhý, jemu podobný, je tento: Budeš milovat toho, jenž je ti blízko, jako sám sebe. Dalšího příkazu, většího než tyto, není. A ten písmář mu řekl: Výborně, Učiteli, dle pravdy jsi promluvil, protože je jeden a dalšího kromě něho není, a milovat ho z celého srdce a z celého chápání a z celé duše a z celé síly, a milovat toho, jenž je blízko, jako sám sebe, je více než všechny cele spalované a jiné oběti. A Ježíš, vida, že uvážene odpověděl, mu řekl: Nejsi daleko od Božího království. A již se ho nikdo neodvažoval tázat.“¹⁷⁰

Jinými slovy, základem Jehošuy nauky jsou „dvě přikázání lásky, k Bohu a k bližnímu“.¹⁷¹ Jsou pravidly, jimiž se mají lidé řídit, podle nichž mají žít, podle nichž mají jednat.¹⁷² Na těchto základech spočívá, jak hned sám Jehošua dodává,¹⁷³ „království nebes“.¹⁷⁴

Odkázal svým posluchačům, lidem všech věků, aby *nebeské království* hledali a nacházeli.¹⁷⁵ Vybízeli je k tomu (také) takto:

„Poté však, co Jan byl vydán, přišel Ježíš do Galileje a kázal blahou zvěst o Božím království a říkal: Naplnila se doba a přiblížilo se Boží království; kajte se a věřte v blahou zvěst.“¹⁷⁶

Na otázku, *kde hledat* nebeské království, odpověděl, že „v pravdě“, v jeho učení:

„Pilát odpověděl: Což jsem já snad Žid? Mně tě odevzdal národ tvůj a velekněží; co jsi učinil? Ježíš odpověděl: Království mé není z tohoto světa; kdyby z tohoto světa bylo království mé, byli by bojovali služebníci moji, abych nebyl Židům vydán; nyní

¹⁶⁸ Féníčané a Syřané byli totiž nepřáteli izraelského národa.

¹⁶⁹ 2.Králů 5:1-15.

¹⁷⁰ Marek 12:28-34.

¹⁷¹ Dodáváme, že Židé ve Starém zákoně tyto příkazy rozpoznali součástí lidské přirozenosti, viz Jeremjá 31:33: „Dám svůj zákon v jejich nitro a chci jej napsat na jejich srdce, a stanu se jim Bohem a oni mi budou lidem.“ (Zvýraznění je autorovo).

¹⁷² V přikázání „miluj bližního jako sebe“ je rovněž vyjádřeno, „jak mnoho“ máme druhého milovat: *jako sebe*. Tedy ani více, ani méně než sebe, nýbrž přesně „jako sebe“. Jinými slovy: jedne s druhým jako jednáš sám se sebou.

¹⁷³ Viz Marek 12:34.

¹⁷⁴ V (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014) se též vyskytují pojmy *království boží* a *nebeské království*. Považujeme je za zcela totožné.

¹⁷⁵ Lukáš 12:31: „...usilujte o jeho království a tyto všechny věci vám budou přidány“.

¹⁷⁶ Marek 1:14-15.

však království mé odtud není. Pilát mu tedy řekl: Ty tedy přece jsi Král? Ježíš odpověděl: Ty pravíš, že já jsem Král; já jsem k tomu zrozen a do světa jsem přišel na to, abych vydal svědectví pravdě. Každý, kdo je z pravdy, naslouchá mému hlasu.¹⁷⁷

Kdy nastane a kde je Boží království? Jehošua říká, že „už nyní“ a „je v člověku a v lidském společenství“:

„A byv od farizeů dotázán, kdy přichází Boží království, odpověděl jim a řekl: Boží království nepřichází pozorovatelně, aniž budou říkat: Hle, zde, nebo: Hle tam; vždyť hle, Boží království je uprostřed vás.“¹⁷⁸

Kdo patří do nebeského království? Jehošua odpověděl v tzv. horském kázání:

„Uzřev však ty davy, vystoupil na horu, a když usedl, přistoupili k němu jeho učedníci. A otevřev svá ústa, vyučoval je a pravil: Blaženi chudí v duchu, protože těch je království nebes. Blaženi ti, kteří hořekují, protože ti budou potěšeni. Blaženi tiší, protože ti zdědí zemi. Blaženi ti, kteří hladovějí a žízní po spravedlnosti, protože ti budou nasyceni. Blaženi soucitní, protože těm se dostane soucitu. Blaženi čistí v srdci, protože ti uvidí Boha. Blaženi působci pokoje, protože ti budou nazváni Božími syny. Blaženi uštvaní pro spravedlnost, protože těch je království nebes. Blaženi jste, kdykoli by vás hanobili a pronásledovali a lživě o vás říkali veškeré zlo – pro mne.“¹⁷⁹

Jehošua také ukázal, jak se prokazuje příslušnost k nebeskému království. Nikoliv líbivými slovy, anebo snad nějakými rituály či ceremoniály, nýbrž jednáním s druhými podle vzorce:

„A král jim v odpověď řekne: Věru, pravím vám. Pokud jste tak učinili jednomu z nejmenších těchto mých bratrů, učinili jste tak mně.“¹⁸⁰

Tyto útržky z prvních čtyř knih Nového zákona ukazují jasně, že Jehošua učil své posluchače pravidlům jednání lidí v rámci („jeho“) společnosti.

Jehošua hlásal tato pravidla prostému lidu i vzdělaným představitelům církevní židovské obce; promlouval k nim přístupnou a srozumitelnou formou, v podobenstvích,¹⁸¹ mluvil jejich všedním jazykem. Přednášel mistrně, takže posluchači „žasli nad jeho učením“, odpovídal bravurně na všechny otázky, jež mu byly, mnohdy lstivě, pokládány. Vyzýval posluchače k obrácení, k touze po poznání a vědění. Nabádal je, aby překonali „staré smýšlení“ obepnuté Starým zákonem, aby se oblékli do „nového roucha“ a pili „nové víno z nových měchů“.¹⁸² Hovořil o dosud nevídaném zákonu „lásky k bližnímu“, kterým se řídí jednání lidí v rámci společnosti. Učil lidi, jak mají žít. Zpřístupnil svým posluchačům, a tudíž i nám společnost nebeského království.

¹⁷⁷ Jan 18:35-37.

¹⁷⁸ Lukáš 17:20-21. Jehošua říká jasně, že nebeské království není kdesi na „nebesích“ či jinde. Nutno dodat, že Izraelité „klenbu, rozhraní mezi vodami a vodami“ nazvali „nebesy“. Genesis 1:3-8. Co mínili starověcí Izraelci oním „rozhraním“ a oněmi „vodami“ není v této souvislosti třeba spekulovat, postačí konstatovat, že pojem „nebesa“ užíli Židé k popisu procesu vývoje planety Země, tedy k popisu *existentního* jevu. To nás přivádí k názoru, že pojem „království nebeské“ je v ústech Ježíše z Nazareta pouhou metaforou.

¹⁷⁹ Matouš 5:1-11.

¹⁸⁰ Matouš 25:40.

¹⁸¹ Matouš 13:34-35: „Tyto všechny věci promlouval Ježíš k davům v přirovnáních a bez přirovnání k nim nemluvil, aby tak bylo splněno to, co bylo řečeno skrze proroka, jenž praví: Otevřu svá ústa v přirovnáních, vyslovím věci od založení světa skryté.“

¹⁸² Srov. Matouš 9:14-17.

Ježíš z Nazareta¹⁸³ byl výborným pedagogem. Své lekce nejprve *přednesl* (mnoha) posluchačům; následně pořádal takřikajíc „cvičení“,¹⁸⁴ při nich své „přednášky“ podrobně *rozebíral* v užším kruhu svých učedníků (studentů). Z těch *vychoval* své následovníky, učitele, kteří (po jeho smrti) jeho nauku dále šířili.

Shrňme-li: Ježíš z Nazareta prezentoval zcela nové „uspořádání“ lidského společenství, o němž se povědomost již dva tisíce let šíří do všech končin Země. Nabízí se tak otázka, zda jsme skutečně objevili, v čem „jeho království“ spočívá.

3.4 Dva tisíce let krístovství

A jak skončila Ježíšova „poslední vyučovací lekce“? Smrtí přednášejícího a jeho zvoláním „dokonáno jest“. Pokusme se odhalit, proč se tak stalo.

Přestože Ježíš svými přednáškami zaujal své posluchače tak, že se „zvěst o něm vyšla do celého Judska a do všeho okolního kraje“,¹⁸⁵ Židé „ho k sobě nepřijali“. ¹⁸⁶ Nevzali za svou Ježíšovu myšlenku, že nejsou tzv. „vyvoleným národem“. Nepochopili, že Ježíšova nauka je „pro všechny lid“. ¹⁸⁷ Zejména představitelé jeruzalémské církevní obce nerozpoznali, že obnova slávy židovského národa nespočívá v příchodu vůdce, který by v Izraeli obnovil království v duchu Starého zákona. ¹⁸⁸ Neodhalili, v čem spočívá starozákonní poselství,

„...že Izrael je vyvolen a že spása v mesiášské říši je přede dveřmi.“¹⁸⁹

Židé ani v nejmenším nevytušili, že Ježíš vyhláší „království“, v němž nevládnou králové a knížata, že prezentuje společenství, jež „nemůže být zrušeno“¹⁹⁰ a v němž panují („jeho“) dvě přikázání; že vyučuje „umění života“, které je tou pravou „zbožností“. ¹⁹¹

Aniž by Židé podrobili Ježíšovo učení rozvážnému zkoumání, učinili jednoznačný závěr, že jeho výroky jsou rouháním, které se podle Starého zákona trestá smrtí:

„...a rouhající se jménu Hospodinovu musí jistotně být usmrcen, celé shromáždění, ti na něho jistotně musejí naházet; jak cizinec, tak domácí musí pro své rouhání Jménu být usmrcen.“¹⁹²

Proto *musel* být Ježíš zabit, protože jeho *koncept království nebes* nebyl v souladu se starozákonní židovskou *vírou*. *Musel* být zabit, protože nevyslyšel výzvy nejvyšších

¹⁸³ Od tohoto okamžiku nebudeme Ježíše z Nazareta uvádět starozákonním Jehošua. Chceme tím, kromě jiného, naznačit, že chceme jeho nauku uchopit dnešním slovníkem.

¹⁸⁴ Povzdechňme, jaká škoda, že se nedochovala žádná jeho „skripta“ (existovala-li nějaká).

¹⁸⁵ Lukáš 7:17.

¹⁸⁶ Jan 1:11.

¹⁸⁷ Lukáš 2:10.

¹⁸⁸ Srov. Jeremjá 23:1-6.

¹⁸⁹ (Läpple 1972, 235).

¹⁹⁰ Srov. Dánijel 7:14.

¹⁹¹ Srov. Lukáš 17:20-21 a poznámky 1208 a 1209. Parafrázujeme-li: „Společnost království nebes není okázalým, viditelným majestátem (někoho či něčeho), nýbrž spočívá na vztazích mezi vámi“.

¹⁹² Leviticus 24:16 a poznámka 662: místo slova *naházet* též *zasypat* či *ukamenovat*.

představitelů židovské náboženské obce, aby se svého učení zřekl; *musel* být zabit, neboť „za svou pravdou stál“. Svoji smrtí tak stvrdil pravost a platnost své nauky.¹⁹³

A snad symbolicky, ve dnech oslav vysvobození Izraele z egyptského otroctví, byl svými vlastními¹⁹⁴ usmrcen ukřižováním. O jeho „vině“ svědčil nápis na kříži:

*„A také byl nad ním nadpis nadepsaný řeckými a římskými a hebrejskými písmeny: Tento je ten Král Židů.“*¹⁹⁵

Od potupné smrti Ježíše z Nazareta uplynuly dlouhé (nebo krátké?) dva tisíce let. Za tu dobu se křesťanství stalo bezesporu významným fenoménem lidských dějin. Často například slyšíme, že je „západní svět“ založen na „židovsko-křesťanské tradici“. Je tomu tak opravdu?

Bezpochybně války a nesvobody, které lidstvo zažilo a dosud zažívá, spíše svědčí o tom, že se lidé ve svých vzájemných vztazích příliš podle nejvyššího „křesťanského“ zákona, lásky k bližnímu, nechovali a nechovají. Že nauka Ježíše z Nazareta není vzorem jednání jednotlivců a národů.¹⁹⁶ Naopak, milióny zabitých a zavražděných dokládají, že jsme nauce Ježíše z Nazareta vůbec neporozuměli a že tudíž bychom se „křesťanskou tradicí“ ohánět neměli. Raději bychom se měli pokusit o restart kristovství a studovat Ježíše „od nuly“.

Co je tedy podstatou učení Ježíše z Nazareta?

Odpověď vyplývá z našeho dosavadního pojednání a je pro mnohé radikální, pro jiné překvapivá:

Ježíšovo učení *o nebeském království* je konceptem spravedlivého uspořádání lidské společnosti. Nic více a nic méně.

Jinými slovy, Ježíšovo učení není o jakémsi „posmrtném životě“ kdesi „na nebesích“. Není náboženstvím.¹⁹⁷ Není teologií. Je o praktickém životě lidí na planetě Zemi. Je o přirozených pravidlech jednání mezi lidmi.

Nesmí nás zmást, když Ježíš hovoří o „nebeském království“. Použil výraz „království“ proto, že v tehdejší době bylo království zcela běžným uspořádáním lidské společnosti. Proto, aby jeho posluchači pochopili, že vyučuje o lidském společenství.

Říká-li o tomto „království“, že „není z tohoto světa“, konstatuje tím, že nemá na mysli ani římské císařství, které právě okupuje Izrael, ani Davidovo starozákonní židovské království, ani žádný jiný státní útvar. Vyhlašuje tím lidskou společnost *na světě dosud nevidanou* (proto užívá slov „není z tohoto světa“, jde tedy o metaforu).

I slovo „nebeské“ je nutno chápat jako metaforu. Ježíš tím vyjadřuje ideál, který se zdá být vzdálen „daleko“. Možná použil výraz „nebeské“ proto, aby upozornil, že jeho království je spravedlivé, přirozené, absolutní, jaksi „nekonečné“.

¹⁹³ Tudíž, smrt Ježíše z Nazareta na kříži nebyla sebeobětováním, jak hlásají křesťanská náboženství. Ani dokladem jeho „božství“.

¹⁹⁴ Jan 1:11: „...přišel ke svým vlastním a jeho vlastní ho k sobě nepřijali“.

¹⁹⁵ Lukáš 23:38.

¹⁹⁶ Je pozoruhodné, že křesťanství není vždy považováno za významný „filosofický“ koncept. Například ve stručném popisu dějin filosofie, viz (Mastroberti a Rupert 2000), o judaismu, křesťanství a Ježíšovi nenajdeme ani jediné slovo.

¹⁹⁷ Ježíš nevyučuje o „nebi“ a „peklu“, o „věčném životě“ v „nebeském“ království. Ježíš přednáší o lidech a životu na Zemi. Ježíš netranscenduje svoji nauku mimo prostor a čas, kamsi „na nebesa“; vždyť „on sám mezi námi je“ (viz Matouš 28:20), což znamená, že „je“ s námi jeho nauka, „jeho království“.

Ježíš přitom nesní, nefantazíruje; mluví srozumitelně a prakticky. Ukazuje formou příkladů (podobenství), jak mají lidé *jednat*, aby tohoto „království nebes“ dosáhli. S odvahou sobě vlastní drtí starožidovské náboženství: možná teatrálně převrací stoly v Jeruzalémském chrámě zřejmě s cílem zasáhnout takříkajíc přímo srdce Židů (což je obrazem nutnosti nového výkladu starozákonní nauky).¹⁹⁸ Vyzývá všechny lidi: „obratte se“.¹⁹⁹ Obrat'te se ke svému rozumu.

Ježíš z Nazareta přednáší nauku o životě a pro život. Říká: „království nebes je mezi Vámi“, a není „tam“.²⁰⁰ Vyhláší „nyní a zde“ „novou“ společnost, v níž vládne jediný zákon (jeho slovy): *miluj bližního jako sebe*. Podrobným výkladem tohoto zákona, *fundamentu společnosti království nebes*, se budeme zabývat níže.

¹⁹⁸ Srov. Matouš 21:12-13 a Jan 2:13-13.

¹⁹⁹ Srov. Marek 1:15.

²⁰⁰ Srov. Lukáš 18:20-23. Znova zdůrazněme, že Ježíš neříká, že jeho království je „na nebesích“.

4 Obecná teorie lidského jednání

A jak je tomu v naší „moderní“ době? Jakými pravidly se řídí „společenský život“ v současnosti? A jsou takové otázky vůbec „na pořadu dne“?

V průběhu 20. století dosáhlo lidstvo mnoha mimořádných úspěchů: od objevu teorie relativity přes přistání člověka na Měsíci až po vynález internetu. Došlo však i k podstatně méně věhlasné události, docela nenápadně vzniká zcela nová vědní disciplína, *věda o lidském jednání*, praxeologie.²⁰¹ Věda, která odhalila, že *každé* lidské jednání podléhá jistým *zákonitostem*, které platí pro *všechny lidi*, nikoho nevyjímaje.²⁰² Hledáme-li „*umění života*“, je tudíž nezbytné *zákony lidského jednání* znát a precizně jim rozumět.²⁰³

Lidské poznání je *obecnou teorií lidského jednání* nesmírně obohaceno. Je s podivem, že věda o nás samých, věda o lidském jednání, nijak významně nepronikla do všeobecného povědomí. Například s teorií lidského jednání není drtivá většina vysokoškolsky vzdělaných lidí v průběhu svých studií seznámena, natož vyučena.²⁰⁴

Naše pojednání nemá ambici nahradit (nebo opisovat) podrobné fundamentální práce o teorii lidského jednání, které zanechal již zmíněný Ludwig Edler von Mises, Murray Newton Rothbard²⁰⁵ a mnozí další. Zájemce o detailní studium praxeologie odkazujeme na jejich vynikající (a obsáhlá), zároveň čtivá díla.²⁰⁶ Naším pojednáním chceme podat stručný, základní přehled o zákonitostech, jimž lidské jednání podléhá, a zpřístupnit důsledky zákona lidského jednání.

4.1 Axiom lidského jednání

Každý člověk v každém okamžiku svého *života* pracuje či odpočívá, směje se či pláče, vzdělává se, nudí se, sportuje nebo ošetřuje nemocné. Každý z nás se svojí vlastní *existencí* „nějak“ projevuje; *existuje*. Jinak řečeno, každý člověk se neustále určitým způsobem *chová, jedná*.²⁰⁷

Můžeme, kromě konstatování, že „člověk je bytostí *jednající*“, říci o *lidském jednání* něco dalšího? Existují nějaká pravidla či zákony, jimž *lidské jednání* podléhá? A jsou-li, tak jaké? A jaké *důsledky* lze z nich vyvodit pro život každého z nás?

²⁰¹ Srov. (Mises 2006, 2).

²⁰² Mises říká (parafrázujeme), že „obecná teorie lidského jednání nachází své místo nejen na vědeckém poli, ale je pro člověka velmi užitečná i v běžných, každodenních činnostech“. Srov. (Mises 2006, 5).

²⁰³ O důvodech zkoumání lidského jednání Mises píše: „V běhu lidských událostí převládají pravidelnosti, jimž se člověk, pokud chce uspět, musí přizpůsobit. Přistupovat ke společenským faktům z pozice cenzora, který schvaluje či neschvaluje na základě arbitráních a subjektivních hodnotových soudů, je k ničemu. Zákony lidského jednání a společenské spolupráce je třeba studovat stejně, jako studuje fyzik zákony přírody. Pohled na lidské jednání a společenskou spolupráci jako na předmět vědy o daných vztazích, nikoliv jako předmět normativní disciplíny, ukazující, jak věci mají být, byl naprostou revolucí s nesmírnými následky nejen pro poznání a filosofii, ale i pro společenské jednání.“ Viz (Mises 2006, 2).

²⁰⁴ Zatímco například o Newtonově gravitačním zákoně jsou vyškoleni všichni žáci základních škol.

²⁰⁵ Murray Newton Rothbard (1926-1995), americký ekonom, Misesův žák.

²⁰⁶ Máme na mysli především (Mises 2006), (Rothbard, Zásady ekonomie 2005) a (Rothbard, Etika svobody 2009).

²⁰⁷ Pro lidské bytosti proto platí, že pojmy *život*, *existence* a *jednání* lze chápat jako synonyma.

Otázku, *co je lidské jednání* či *co je podstatou lidského jednání*, zodpověděli a mistrně popsali zakladatelé vědy o lidském jednání. Velmi bychom se ochudili, kdybychom je necitovali doslovně.

Mises píše:

*„Lidské jednání je účelové chování. Či jinak řečeno: Jednání je působící vůle uvedená v činnost, směřuje k cílům, je smysluplnou odpovědí na podmínky a stimuly z jeho prostředí, je vědomým přizpůsobením osoby stavu světa, jenž určuje její život. Uvedené parafráze snad vyjasní danou definici a zabrání možným dezinterpretacím. Definice sama je nicméně adekvátní a nevyžaduje žádné doplňky a komentáře.“*²⁰⁸

Obdobně lidské jednání definuje Rothbard:

„Základním určujícím rysem vědy o člověku je pojem jednání. Lidské jednání lze jednoduše definovat jako účelové chování. Z tohoto důvodu se zásadně liší od aktivit, které z pohledu člověka nemohou být charakterizovány jako účelové. Mezi ně patří všechny pozorované aktivity neživých věcí a dále lidské reflexy, které představují vůli nepodřízené reakce na určité podráždění. Lidské jednání naproti tomu může být smysluplně interpretováno jinými lidmi, neboť je podřízeno jistému účelu, který jednající sleduje. Účelem lidského jednání je jeho cíl; přání dosáhnout tohoto cíle je motivem k tomu, aby člověk jednal.

*Skutečnost, že všechny lidské bytosti jednají, vyplývá z jejich podstaty coby lidských bytostí a dále z toho, že existují. Nelze si vůbec představit lidské bytosti, které nejednají účelově a nezaměřují se na cíle, jejichž naplnění si přejí. Entity, které by nejednaly, nechovaly se účelově, bychom již nadále neoznačovali za lidi... Fakt, že lidé díky tomu, že jsou lidmi, jednají, je neoddiskutovatelný a nevyvratitelný. Předpokládat opak by bylo absurdní.“*²⁰⁹

Dodejme ještě jednu, velmi stručnou, a přitom precizní definici jednání, kterou vyslovil Fisher:²¹⁰

*„Každý jednotlivec jedná tak, jak si přeje.“*²¹¹

Všechny výše zmíněné formulace jsou adekvátní definice lidského jednání.²¹²

²⁰⁸ (Mises 2006, 11).

²⁰⁹ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 1).

²¹⁰ Irving Fisher (1867-1947), americký ekonom.

²¹¹ (Rothbard, Ekonomie státních zásahů 2001, 19-20). Tato Fisherova formulace bývá napadána a označována za pouhou definici kruhem. Ve skutečnosti jsou v této definici přesně odlišeny dva pojmy, a to (vlastní) *jednání* (chování) a *cíl* tohoto jednání. Zároveň jsou uvedeny do vzájemného vztahu. Není proto v žádném případě definicí kruhem.

Jako zajímavost uvedme, že jiný americký ekonom, Alan Sweezy (1907-1994), tvrdil, že „každý jednotlivec jedná tak, jak jedná“. Tato Sweezyho formulace však definicí kruhem skutečně je, jak z jejího znění zřejmě vyplývá. Viz (Rothbard, Ekonomie státních zásahů 2001, 19).

A nakonec zmiňme definici lidského jednání, jejímž autorem je David Lipka (1978), český ekonom. Lidské jednání je „úmyslné naplňování žádoucích cílů jednajícím s pomocí vzácných prostředků“. Viz (Boaz 2002, 370).

²¹² Vyzýváme všechny čtenáře: Nechtě si definici lidského jednání neustále opakuji a promýšlím, ať se ji snaží důkladně pochopit. Ať nelitují času ani námahy k jejímu detailnímu porozumění. Ať o ni vedou rozhovory v rodině, se spolužáky, s učiteli, s přítelkyněmi u kávy, či s kamarády u piva.

Z nich vyplývá, že jednání je specifickou vlastností člověka, je součástí jeho povahy.²¹³ Je vlastní všem lidským bytostem.²¹⁴ Pro člověka je jednání reálnou věcí,

„je esencí jeho přirozenosti a existence, prostředkem k zachování života a povznesení se nad úroveň rostlin a zvířat.“²¹⁵

Přirozenost člověka spočívá (jak víme) v tom, že veškerou existenci, tedy i sebe, poznává svými smysly a svým rozumem.²¹⁶ Ne-přirozené je vše, co svými smysly a rozumem neobsáhne. Přirozenost je v tomto smyslu synonymem pro existenci, bytí, jsoucno. Co existuje, je přirozené. Lidské jednání jako *přirozený projev existence* člověka má tudíž pro člověka prvořadou, doslova *existenční důležitost*, a proto zákon lidského jednání *musíme* studovat.²¹⁷

Zákonu lidského jednání nevyvratitelně a nevyhnutelně podléhá každý z lidí. Již samo to, že lidé existují (žijí), je důkazem toho, že *jednají*; že se chovají, jak si přejí. Každý člověk jednat *musí*, neboť lidské jednání je podmínkou jeho *existence* a zachování jeho *života*; a tím také podmínkou existence lidského rodu. Kdyby totiž člověk (vůbec) nejednal, propadl by smrti. *Lidské jednání* je projevem *lidského života*.²¹⁸ Každý člověk (jakožto součást měnící se přírody) je neustále v situaci, kdy může změnit svůj stav, proto člověk nikdy nemůže přestat jednat.²¹⁹

Zákon lidského jednání je jedním ze základních *přírodních*²²⁰ zákonů. Platí pro všechny lidi a zní: *Lidské jednání je účelové chování*.

4.2 Stručně o praxeologii

Praxeologie, věda o nás samých, zkoumá, jakým zákonitostem *lidské jednání* podléhá. Jinými slovy, odhaluje důsledky, jež vyplývají ze skutečnosti, že lidské jednání je *účelové chování*.

Předně je třeba zopakovat a zdůraznit, že *každý* člověk *jedná*. Proto *zákonitosti* lidského jednání působí na *každého* člověka, aniž by si jich byl či nebyl vědom. Působí zrovna tak důsledně jako všechny ostatní přírodní zákony, jimž podléhá náš vesmír. Proto není možné zkoumání lidského jednání ledabytle odmítnout (například) jako jakési intelektuální cvičení, které (prý) nemá pro člověka žádný praktický význam.

Praxeologie vychází z faktu, že *vědomí* je svojí podstatou omezeno na *člověka*. Proto *lidskému rozumu* není přístupno, zda vůbec mohou mimo existenci „existovat ‘ne-lidské’

²¹³ Srov. (Mises 2006, 23).

²¹⁴ Srov. (Mises 2006, 23).

²¹⁵ (Mises 2006, 18).

²¹⁶ Tomáš Akvinský vztahuje *přirozenost k smyslovému poznání* těmito slovy: „Člověku pak jest přirozené, aby skrze smyslové přišel k rozumovým, poněvadž veškero naše poznávání má počátek od smyslu“. (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 10).

²¹⁷ Srov. (Mises 2006, 18).

²¹⁸ Opět shledáváme, že pojmy *jednání* a *život* můžeme (v praxeologickém smyslu nepochybně) považovat za synonyma.

²¹⁹ Srov. (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 46).

²²⁰ „Přírodním“ proto, že člověk je produktem a součástí *přírody*.

či 'jiné' bytosti".²²¹ „Existence“ a „vlastnosti“ „takových“ entit jsou mimo lidské chápání. Hovořit o „jednání a myšlení“ jiných bytostí než lidí, je proto nesmyslné. A tudíž člověku mohou být „nelidské bytosti“, a věci a jevy „mimo jsoucno“ pouze předmětem jeho víry či teologických spekulací.

Toto říkáme proto, abychom se znova utvrdili, že pro zkoumání lidského jednání nemůže být metafyzika či teologie nijak přínosná. *Praxeologie* se žádnými „metafyzickými objekty“ nezabývá, nespekuluje o nich.²²² Zajímá se *člověkem*; hledá *lidské* charakteristiky, studuje jednání *lidských* bytostí.²²³

Podstatou lidského jednání je jeho *účelovost*. A jelikož je pojem *účel* lidským výtvorem, lze jej užít *pouze* v souvislosti s lidmi.²²⁴ Proto není možné *o účelu* hovořit v souvislosti s jinými, „nelidskými“ událostmi či jevy.

Například: jelikož je evidentní, že člověk není příčinou existence (víme, že platí opak: člověk „je důsledkem“ existence), pak otázka „účelu existence“, „účelu člověka“ či „účelu života“²²⁵ odporuje lidskému rozumu. Platí tedy (co již víme), že každý pokus překračovat hranice existence je beznadějný. Což je dalším dokladem toho, že máme-li studovat člověka a jeho jednání, pak nemá žádný smysl zabývat se jakýmkoliv metafyzickými a teologickými „otázkami“. Tudíž, veškerá existence (i sám člověk) je lidskému rozumu přístupná pouze v *ontologickém* smyslu. Vesmír a člověk (a jeho vědomí) existují. Stručně: existence existuje.

Vidíme, že *jen člověk* jedná účelově a chová se podle *cíle*, *účelu*, jehož chce svým chováním dosáhnout. Pojem *účel* lze proto užít výhradně v souvislosti s *jednáním člověka*.²²⁶

Zdůrazněme, co výše říká Rothbard, že není myslitelné, že by člověk nejednal za jistým účelem. Že by se choval, aniž by nesledoval určitý cíl. Například lidé se vrozeným či získaným trvalým (těžkým) postižením, a proto neschopni jakéhokoli jednání, nejsou v tomto smyslu ve skutečnosti lidmi. Také narozené děti nejsou jednajícími bytostmi, těmi se stanou, až dorostou k „plnému rozvoji svých lidských kvalit“.²²⁷

Tímto úvodem jsme praxeologii jasně vymezili vůči metafyzice a teologii, a proto můžeme pokračovat konstatováním, že praxeologie je vědou *racionální*, a to z prostého důvodu, že lidské jednání podléhá *rozumu* jednajícího.²²⁸ Člověk je *racionální* bytostí.²²⁹

²²¹ I Tomáš Akvinský poctivě přiznává o Bohu, o „nelidské“, transcendentní bytosti, že: „...my nevíme o Bohu, co jest...“ (Akvinský, *Theologická summa*, první část 1937, 16). Mises trefně označuje „ne-lidské“ bytosti za „nadlidské či podlidské“. Viz (Mises 2006, 23).

²²² Srov. (Mises 2006, 23).

²²³ Mises a Rothbard se rovněž vypořádávají s „nevědomým“ chování lidských bytostí (lidskými reflexy) a s otázkami zvířecího chování, viz (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 51), poznámka 5 a (Mises 2006, 11-12).

²²⁴ Toto stanovisko potvrzuje Josef Tvrď (1877-1942), český filosof, těmito slovy: „Pojem účelnosti jest vzat z lidského vědomí, tedy přesně ho můžeme užívat jen o činech lidských“. Viz (Tvrď 1926, 51).

²²⁵ Pojem *život* chápeme jako „nejsložitější strukturu ‘existování’ existence“.

²²⁶ Veškeré lidské jednání proto označujeme za *teleologické*, neboť je uvedeno do chodu *účelem* jednajícího člověka. Srov. (Mises 2006, 944).

²²⁷ Srov. (Mises 2006, 14).

²²⁸ Podrobně viz (Mises 2006, 18-20).

²²⁹ O lidské mysli podrobně viz (Mises 2006, 32-36).

Aby nedošlo k nedorozumění, je třeba zdůraznit, že člověk není neomylný, a proto se může stát, že se jeho chování přičí zamýšlenému účelu. V tom případě můžeme takové chování označit za chybné, přesto jej označujeme za *racionální*, neboť je, jak jsme řekli, vedeno lidským rozumem.²³⁰

Východiskem praxeologie²³¹ je *existence* lidského jednání.²³² Axiom, že lidské jednání je účelové chování má po dobu existence lidských bytostí absolutní platnost, je platným apriori. Z toho nutně vyplývá, že také vše, co lze z axiomu lidského jednání logicky vyvodit, je rovněž vždy platné.²³³ Praxeologie je proto vědou *axiomatickou* a *apriorní*.²³⁴

Jinak řečeno, všechny poznatky a důsledky, jež přináší obecná teorie lidského jednání (a jež jsou předmětem našeho zájmu) logicky vyplývají²³⁵ z prostého, nevyvratitelného faktu, že každý člověk jedná, jak si přeje. Praxeologie odhaluje skutečnosti, jimž my lidé podléháme.²³⁶

Shrneme-li,²³⁷ předmětem praxeologie je fenomén lidského jednání a *metodou* praxeologie je formální, *logická analýza* axiomu lidského jednání.²³⁸

Tímto suchopárným představením praxeologie jsme se snažili doložit, že je pro člověka nezbytné zabývat se vědou o lidském jednání. Že praxeologie je na výsost praktickou vědou, umožňující člověku pochopit sebe sama a porozumět vztahům mezi lidmi. Důsledky, které praxeologie vyvozuje z axiomu lidského jednání, jsou každému člověku vkladem k „umění života“.

²³⁰ Srov. (Mises 2006, 19). Na jiném místě Mises vyzdvihuje jedinečnost rozumu: „Mnoho věcí přesahuje možnosti lidské mysli. Pokud je však člověk schopen nějaké poznání, jakkoli omezené, získat, může tak učinit jedinou cestou, cestou, kterou mu otevírá rozum.“ (Mises 2006, 61).

²³¹ Praxeologie je vědou teleologickou, neboť předmětem jejího zkoumání je člověk jako bytost účelově se chovající.

²³² *Existenci lidského jednání* označuje Mises jako „konečnou danost“. Viz (Mises 2006, 18).

²³³ Srov. (Rothbard, *Ekonomie státních zásahů* 2001, 20).

²³⁴ O praxeologii Mises praví: „Praxeologická věda je imunní proti jakékoliv kritice a námitkám. Jakýkoliv odkaz na nějaké historické či empirické ohledy nikdy nemůže odhalit chyby ve tvrzení, že lidé účelově směřují k jistým zvoleným cílům. Žádné řeči o iracionalitě, neproniknutelných hloubkách lidské duše, spontaneitě životních jevů...nemohou zneplatnit tvrzení, že člověk používá svůj rozum k uskutečnění přání a tužeb.“ (Mises 2006, 60).

²³⁵ Neboli metodou praxeologie je *deduktivní analýza*, jež je shrnuta do následujícího logického postupu: 1) Tvrzení „A“, axiom lidského jednání, 2) jestliže „A“ pak „B“, jestliže „B“ pak „C“, jestliže „C“ pak „D“ atd. podle pravidel logiky, 3) proto tvrdíme, že, „B“, „C“, „D“ atd. je pravda. Srov. (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 46). Praxeologie vyvozuje své závěry „implikované nenapadnutelným logickým usuzováním“. Viz (Mises 2006, 60).

²³⁶ Na tomto místě je vhodné zpřesnit východisko praxeologie; je jím fakt, že lidské jednání je reflexí logické struktury lidské mysli, že je produktem lidského myšlení. „Jednání a myšlení jsou příbuzné a homogenní; lze je dokonce nazvat dvěma stránkami téže věci. To, že má rozum moc objasnit skrze čisté rozvažování podstatné vlastnosti jednání, je důsledkem skutečnosti, že jednání je plodem rozumu. Věty získané správným praxeologickým uvažováním jsou nejen dokonale jisté a nevyvratitelné stejně jako správné věty matematiky, ale navíc se plnou přísností své apodiktické jistoty a nevyvratitelnosti vztahují k realitě jednání, jak se jeví v životě a historii“. Srov. (Mises 2006, 37).

²³⁷ Podrobnější shrnutí praxeologie viz (Mises 2006, 58) a (Mises 2006, 36).

²³⁸ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 76).

4.3 O lidském jednání podrobněji

Aby (vůbec) k *jednání* došlo, musí být splněny jisté předpoklady.

Za prvé; musí existovat *motiv*, který nutí člověka *jednat*. Tímto motivem je *pociťovaná nespokojenost* se stavem věcí a se situací, v níž se nachází.

Za druhé; člověk (on sám) musí *mít představu o uspokojivějším stavu*, v němž si přeje být: musí mít představu *cíle*, v němž se chce nalézat. Musí *mít očekávání*, že *svým určitým chováním může svoji dosavadní nespokojenost odstranit*, že *může svého cíle dosáhnout*.²³⁹

Za třetí; musí mít (k dispozici) *prostředky (a plán)*, jak tohoto cíle dosáhnout.²⁴⁰

První předpoklad, *nespokojenost*, je vlastním jednáním splněna vždy, jinak by k (určitému) jednání vůbec nedošlo. Jednající člověk průběžně zkoumá situaci, v níž *existuje*, přičemž mu jeho rozum nutká, že by se svým určitým chováním mohl uvést do stavu spokojenějšího.

Druhý předpoklad, *stanovení cíle*²⁴¹ je proces, při kterém jednající člověk *volí* jeden z mnoha různých cílů, které mu jeho mysl nabízí. Postupuje tak, že jednotlivé cíle řadí do jedné stupnice (škály), tedy sestavuje *pořadí* cílů (pořadí svých přání),²⁴² a to podle toho, jakou mají tyto cíle (přání) pro něj *důležitost* neboli *hodnotu*.²⁴³

Následným *chováním* člověk uspokojuje to přání, které je na prvním místě, je pro něho nejlepší *volbou*, a přání na dalších místech, která nejsou tak naléhavá, uspokojena v daném okamžiku nejsou.

Hodnotová škála,²⁴⁴ *pořadí* možných cílů jednání, je výsledkem *volby*.

„Volba určuje všechna lidská rozhodnutí. Když člověk provádí volbu, nevolí pouze mezi různými hmotnými věcmi a službami. Do hry vstupují veškeré lidské hodnoty. Všechny cíle a všechny prostředky, hmotné i duševní, velkolepé i přízemní, vznešené i prosté, jsou seřazeny do jedné škály a podrobeny rozhodování, které vybírá jednu věc a ponechává stranou věci ostatní. Nic, po čem člověk touží nebo čemu se chce vyhnout, nezůstává vně tohoto uspořádání do jediné stupnice preferencí“.²⁴⁵

Veškeré jednání je tak vždy v naprostém souladu s hodnotovou škálou jednajícího člověka.

²³⁹ Srov. (Mises 2006, 13).

²⁴⁰ Srov. (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 2).

²⁴¹ (Mises 2006, 83): „Výsledek, o které se jednání snaží, nazýváme *cílem* nebo *účelem*“. To je zcela srozumitelná definice pojmu *cíl (účel)* v teorii lidského jednání. Následně o cíli jednání říká Mises: „Cílem nebo účelem každého jednání je vždy zmírnění pociťované nespokojenosti.“ (Mises 2006, 84).

²⁴² Toto pořadí vypadá, například, jako konečná tabulka mistrovství světa v kterémkoliv sportu, jen na místech *mužstev* jsou *cíle*. Na prvním místě je mistr světa, je nejlepší, má nejvyšší hodnocení; na druhém místě je o trochu slabší mužstvo, není nejlepší, mužstvo má nižší hodnotu, nižší hodnocení atd.

²⁴³ Srov. (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 11) a (Mises 2006, 86). Dodejme, že pojem *hodnota* představuje *výsledek lidské volby*. Neboli hodnota je *subjektivní* ohodnocení, jež věcem (entitám) jednotliví lidé udělují ve vztahu k jejich vlastnímu životu; hovoříme o tzv. „subjektivní teorii hodnoty“.

²⁴⁴ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 11): „Tyto škály hodnot lze také nazývat *štěstí* či *blahobyť* či *užitek* či *uspokojení* anebo *spokojenost*“. V teorii lidského jednání se běžně používají další termíny jako *hodnotová škála*, *škála preferencí* či pouze *škála* a *preference*.

²⁴⁵ (Mises 2006, 3). Dodejme, že i *žít (život sám)* je pro člověka výsledkem volby, hodnotovým soudem; člověk volí, jedná, vládne svému vlastnímu životu. Člověka odlišuje od zvířat právě to, že *vědomě* uspořádává své chování. Člověk je bytostí se zábranami, který má moc svá instinktivní přání a pudy ovládat. Srov. (Mises 2006, 16).

Lidské jednání je vždy, jak již víme, *pokusem* nahradit méně uspokojivý stav věcí stavem více uspokojivým. *Pokusem* proto, neboť ne vždycky se člověku opravdu podaří změnit stav horší na lepší, jelikož může nastat, že *jednání*, jež mělo vést k uskutečnění zamýšleného cíle, bude z mnoha rozličných důvodů *neúspěšné*.

V případě úspěšného jednání hovoříme o *zisku*,²⁴⁶ zdůrazněme, že se jedná o *zisk* v praxeologickém významu,²⁴⁷ tedy *zvýšení štěstí* či *užitku* jednajícího člověka. Toto *zvýšení štěstí*, nelze nikdy měřit nějakým číselným údajem „něčeho“, neboť tento profit je zcela subjektivní. Nelze jej ani sdělit jinému člověku. A také, například, nelze nikdy porovnávat velikost *spokojenosti*, *blahobytu* či *štěstí* ani dvou lidí.

Záměnu stavu horšího za stav lepší nazýváme *směnou*.²⁴⁸ Velice důležitou okolností této *směny* je, že se jedná o změnu *chtěnou*, cílenou, účelovou. Podstata *směny* spočívá právě v tom, že každou směnou se každá lidská bytost záměrně snaží dosáhnout stavu lepšího (než je stav dosavadní).²⁴⁹

Třetí předpoklad, spočívá ve *výběru a užití prostředků* a stanovení *plánu*, které dosažení zvoleného cíle umožňují.

Proces výběru a užití prostředků lze stručně popsat následovně. Každý (jednající) člověk se nalézá v jistém *prostředí*, v určité *situaci*. Aby dosáhl svých *cílů*, rozhoduje se tuto situaci *změnit*, přičemž může ovlivnit pouze uspořádání prvků (věcí) tohoto prostředí.²⁵⁰ Jinak řečeno, v souladu se svými *cíli* si z *prostředí* vybírá *prostředky*²⁵¹ pro jejich dosažení.²⁵²

*Prostředky*²⁵³ nejsou lidem dány, neboť ve světě existují pouze *věci*. Jevy a předměty vnějšího světa se stávají prostředky pouze díky *působení* lidského rozumu. *Lidské mínění dělá z věcí prostředky*. Jednající člověk hodnotí *vnější věci* (části *prostředí*) jako *prostředky* pro dosažení svých *cílů*. Hodnota není uvnitř těchto věcí, není ani v člověku. *Hodnota* věcí je odvozena od *hodnoty cílů*, které mají být *dosaženy* užitím těchto prostředků.²⁵⁴

Vnější prostředí, jímž je člověk obklopen, lze z hlediska lidského jednání rozdělit na dvě odlišné části:

²⁴⁶ Nikoliv zisku ve finančním smyslu jako rozdílu mezi příjmy a výdaji.

²⁴⁷ V případě neúspěšného jednání hovoříme o *ztrátě*.

²⁴⁸ Níže v kapitole o jednání v rámci společnosti shledáme, že *každý obchod* je *směnou*. Neprozradíme žádné tajemství, když hned na tomto místě uvedeme, že uzavřením obchodního vztahu mezi dvěma stranami (nutno ovšem zdůraznit, že dobrovolného) získávají prospěch (tj. zlepšují svůj stav) *obě* smluvní strany. Což je sice logické, není to však všeobecně přijímáno jako neotřesitelný fakt.

²⁴⁹ Obdobně (Mises 2006, 87)

²⁵⁰ Viz. (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 2).

²⁵¹ Slovo „prostředek“ (jednání) je odvozeno od slova „prostředí“, jímž je člověk obklopen, jehož je člověk „středem“.

²⁵² Mises: „Prostředek je to, co slouží k dosažení libovolného cíle nebo účelu“. (Mises 2006, 84).

²⁵³ Mises o prostředcích: „Věc se stává prostředkem, když ji lidský rozum plánuje použít pro dosažení nějakých cílů a lidské jednání ji za tímto účelem skutečně použije. Myslíci člověk vidí upotřebitelnost věcí, schopnost věcí sloužit jeho cílům, a jednající člověk z nich učiní prostředky. Je klíčové si uvědomit, že se části vnějšího světa stávají prostředky pouze díky působení lidské mysli a její odnože – lidského jednání. Vnější předměty jsou jako takové pouze jevy fyzikálního světa a předměty fyzikálních věd.“ (Mises 2006, 83).

²⁵⁴ Srov. (Mises 2006, 85-86).

Za první; na části prostředí, které člověk *nedokáže* ovlivnit, a proto nejsou předmětem jednání.²⁵⁵ Jsou označovány (především ekonomy) za *všeobecné podmínky blahobytu*.²⁵⁶ Jsou také nazývány *volné statky*, neboť jsou všem lidem *volně* (hojně) dostupné. Je jich neomezené množství, a proto s nimi není nutno (ani možno) hospodařit.²⁵⁷ Jako příklad uvedme sluneční svět.²⁵⁸

Za druhé; na části prostředí, které člověk *změnit může*. Jsou předmětem (prostředkem) jednání a slouží k dosažení cílů jednání. Tyto prostředky jsou označovány za *vzácné statky* či *vzácné zdroje* nebo *vzácné prostředky*. Kdyby nebylo vzácných statků a bylo všeho hojně, nebylo by lidského jednání.²⁵⁹

Co znamená, že jsou „vzácné“? Proč je tak označujeme?

Tato „vzácnost“ je dána dvěma skutečnostmi.

Předně, prostředky jsou *vzácné*, protože *nejsou neomezeně dostupné; jsou dostupné pouze v omezeném množství*. Neboli, *vzácné zdroje* jsou to „čeho je jen omezené množství, takže se o to musí lidé podělit (když něco využívá jeden, nemůže to využívat zároveň někdo druhý).“²⁶⁰

A za druhé, slovo *vzácné* znamená také to, že prostředky jsou *omezené* (tj. příslušné, vymezené, vhodné, vztažené, patřičné) pouze *k určitým cílům*. Jsou *vzácné* pro dosažení *konkrétního cíle* a *nejsou vzácné* pro dosažení *cíle jiného*.

Vybraný *cíl* jednání je tedy uspokojován pomocí nejvhodnějšího *prostředku*, nejvhodnějšího *vzácného zdroje*. Jinými slovy, pro dosažení *zamýšleného cíle* jsou využívány *odpovídající zdroje*. A jiné zdroje, které pro tento cíl použity nejsou (tj. nejsou spotřebovávány), mohou být tudíž využity pro cíle jiné. Jazykem praxeologie: akt volby, jež předchází jednání, spolu s vlastním jednáním proto nazýváme „*hospodárným využíváním vzácných zdrojů*.“²⁶¹

Můžeme shrnout: každý člověk *hospodaří* se *vzácnými zdroji* (užívá prostředky) v přísném souladu s cíli svého jednání, proto s nimi zachází *hospodárně*;²⁶² tudíž se *vzácnými zdroji neplýtvá*.

²⁵⁵ Například na zemský povrch dopadají sluneční paprsky v určitém uspořádání, což v současném stavu technologie změnit zřejmě nelze.

²⁵⁶ Rothbard uvádí příklad *vzduchu*, který je ve *většině situací k dispozici v neomezeném množství*. Viz (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 3). Naše současná zkušenost však spíše vede k opatrnějšímu vyjádření, že totiž vzduch je *v mnoha situacích k dispozici v omezeném množství*. Platí tedy, že všeobecné podmínky blahobytu se mohou s časem a místem měnit.

²⁵⁷ (Mises 2006, 84). Dodáváme, že pojmu „*volné statky*“ se budeme snažit vyhýbat, aby v žádném případě nedošlo k záměně s pojmy *spotřební* či *vzácné statky*.

²⁵⁸ Je třeba připustit, že všeobecné podmínky jednání, jako například *kosmický prostor* či právě jmenovaný *sluneční svět* se mohou stát přírodními výrobními faktory (tj. *vzácnými statky*). V případě kosmického prostoru máme na mysli futuristické myšlenky kolonizace planet (sluneční soustavy) či exoplanet, v případě kosmického svitu úvahy o umístění obřích solárních panelů do blízkosti Země.

²⁵⁹ Lipka uvádí jako příčinu lidského jednání existenci *vzácnosti*. Viz (Boaz 2002, 370). Lipka v tomtéž místě v poznámce 31 píše: „Neexistence vzácnosti je zcela nemyslitelná, neboť vždy jsme nuceni uvažovat o člověku jako o entitě zabírající jistý prostor a trvající v čase. Je tedy zřejmé, že i při naprosté hojnosti všech statků existuje vzácnost našeho těla, prostoru, který nutně zabíráme, a našeho fyzického času“.

²⁶⁰ Parafrázován Martin Urza (1987), český libertarián. Srov. (Urza 2018, 37).

²⁶¹ Srov. (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 3). Dodejme, že *hospodárné využití zdrojů* je jedním ze zásadních důsledků zákona lidského jednání.

²⁶² Srov. (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 5).

Vynikajícími příklady, které nám pomohou porozumět pojmům *vzácnost* a *hospodárnost*, je *vzácnost času*, *vzácnost přírody* a *vzácnost lidských schopností*. O těchto vzácných prostředcích přítomných v každém jednání pojednáme níže podrobněji.

Život člověka spočívá v nepřetržitém hledání a výběru cílů jeho jednání. Člověk porovnává a hodnotí *cíle* svého jednání (činí tzv. *hodnotový soud*), přičemž k dosažení každého z těchto cílů přiřazuje nejvhodnější prostředky. Člověk hodnotí věci podle *užitku*, jaký mu mohou přinést; zaobírá se *vzácnými statky*.²⁶³

Zákon lidského jednání tak *cele a nepřetržitě* „zaměstnává“ každou lidskou bytost. Lidé se každý okamžik nacházejí v proměnlivém světě, ve kterém se s dramatickou rychlostí objevují nabídky všemožných *tužeb a přání*. Zároveň jsou lidem dostupné, dříve nemyslitelné, *prostředky* k dosažení mnohdy téměř bájných cílů. Každý člověk je tomuto zběsilému tempu nemilosrdně vystaven. Je obrovskou nabídkou cílů i prostředků neustále vtahován do pořádání hodnotové škály. Proto každý člověk své *cíle* (preference) neustále přehodnocuje a mění.²⁶⁴

Není proto žádným překvapením, když řekneme, že lidský život je ve skutečnosti nepřetržitým procesem volby cílů a prostředků jednání. Člověk je ustavičným „volitelem“, je tudíž v průběhu času neustále jednající. Je to tak proto, že

„člověk musí jednat. *Jelikož je trvale v postavení, kdy může zlepšit svůj úděl...Proto člověk nikdy nemůže přestat volit a jednat. Jelikož člověk vždy jedná, musí se, bez ohledu na to, o jaký druh volby jde, pokaždé snažit dosáhnout na své hodnotové škále co nejvyšší pozice. Na jeho hodnotové škále musí vždy existovat prostor pro zlepšení. Jinak by byly všechny potřeby člověka dokonale uspokojeny a jednání by zcela vymizelo. Protože toto není možné, objevuje se trvale před každým člověkem vyhlídka na zlepšení jeho údělu, na dosažení vyšší hodnoty, než jaké se vzdává, tj. na dosažení duševního zisku.*“²⁶⁵

Lidské jednání je *subjektivní a individuální*. To vychází z toho, že každý člověk se od druhého *odlišuje* (kromě jiného) svými *schopnostmi*. Jeho schopnosti *vrozené* jsou dědičtím po jeho rodičích a jeho schopnosti *získané* jsou určeny výchovou a vzděláním. Není však jen jakousi dědičnou kopií svých předků a odrazem svých vychovatelů a učitelů, je sám o sobě zcela jedinečnou a neopakovatelnou lidskou bytostí. Navíc, každý člověk žije v *různé* situaci; jednak se každý nachází v *odlišném* přírodním prostředí a jednak žije uprostřed *jiného* lidského společenství. A dle *vlastního* rozumu volí zcela *různé* cíle svého jednání. A i v případě, když snad mají dva lidé stejné cíle, mohou se od sebe *odlišovat* volbou prostředků k jejich dosažení.

Každý člověk je tudíž *individualitou* (v tom nejlepším slova smyslu); je *jedinečnou* bytostí, a tak každý člověk *jedná jinak* než ostatní. Kupříkladu, někteří lidé touží po dostatku, jiní po nadbytku, druzí zase po skromných životních podmínkách. Mnozí si přejí,

²⁶³ Srov. (Mises 2006, 107-108). Učiňme kratičký úkrok do ekonomie, abychom dokumentovali její propojení s praxeologií. Prostředek k uspokojení nejméně naléhavého cíle se nazývá „*mezní prostředek*“ a jemu odpovídající nejméně naléhavý cíl je „*užitek mezní jednotky*“. Ekonomickým slovníkem: platí *zákon klesajícího mezního užitku*. Neboli, zákon mezního užitku je převráceným tvrzením toho, že člověk upřednostňuje to, co mu dává větší uspokojením před tím, co mu dává uspokojení menší. Srov. (Mises 2006, 112).

²⁶⁴ Tím máme na mysli, že člověk mění své cíle v průběhu času v souvislosti se změnami technologické úrovně.

²⁶⁵ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 46).

aby se všem lidem na Zemi vedlo dobře, jiní si přejí, aby sousedovi chcipla koza. A lidé podle těchto tužeb žijí. Neboť *cíle* jednání jsou vždy *subjektivní* a jsou podrobeny pouze vlastnímu soudu jednajících osoby.²⁶⁶

Z definice lidského jednání víme, že člověk svým jednáním naplňuje cíle, které si přeje dosáhnout. Víme-li také, že cíle jednání člověka jsou subjektivní a že mohou být zcela „libovolné“, pak musíme zodpovědět otázku, co ona „libovolnost cílů“ fakticky znamená. Jinými slovy, musíme vědět, zda „existují cíle, které lze racionálně obhájit, a takové, které obhájit nelze“.²⁶⁷

Níže ukážeme, že takové rozlišení cílů učinit lze a že existuje způsob, jak přesně určit, které cíle jsou *racionální* a které *racionální* (tj. „rozumové“) *nejsou*.²⁶⁸

Odpověď na tyto otázky podává *přirozená morálka*. Ta člověku umožňuje „jednat, jak si přeje“ a (zároveň) stanovuje univerzálně platná *pravidla jednání v rámci lidského společenství*.

4.4 O prostředcích

Víme, že k dosažení cílů jednání slouží lidem prostředky, vzácné statky. Zastavme se podrobněji (jak jsme slíbili) u nejvýznačnějších a zároveň „nejvzácnějších“ prostředků, jež jsou přítomny v *každém* lidském jednání. Je jimi *čas*, *příroda* a *lidské schopnosti (práce)*.²⁶⁹

Čas jmenujeme na prvním místě, vždyť je nepochybně nejvzácnějším ze všech vzácných statků. Život všech lidských bytostí evidentně probíhá v čase;²⁷⁰ slovy Rothbarda:

„...*lidský rozum nemůže ani myslet existenci, případně jednání, které se v čase neodehrávají. V okamžiku, kdy se lidská bytost rozhodne jednat za dosažením libovolného cíle, může být tento cíl zcela naplněn až v nějakém okamžiku v budoucnosti.*

²⁶⁶ Uvedme jednoduchý příklad lidského soudu (hodnocení) a zůstaňme mezi kozami: nechť je před člověkem otázka volby, co má pro něj *větší užitek*; zda, aby byl soused „bohatý“ a měl kozy třeba tři a poskytovaly (tomu sousedovi) kvalitní mléko a maso, nebo, aby sousedovi chcipla i poslední koza. Je evidentní, že ať se člověk rozhodne pro kterýkoliv z těchto (svých) *cílů*, povede toto rozhodnutí ke zcela *určitému* jednání vůči sousedovi. Kupříkladu: člověk přející sousedovi „bohatství“ mu poskytne (za úplatu či darem) trávu ze své zahrady jako krmení pro jeho kozy, zatímco člověk přející sousedovi, aby mu posla poslední koza, bude házet přes plot do kozí ohrady shnilá jablka. V obou případech bude platit, že chování člověka „vůči kozám“ změní situaci, v níž se majitel koz ocitne; a tudíž i on následně také změní své chování. A tak se třeba majitel kozince rozhodne přikoupit mladá kůzlátka, nebo naopak již nadále nebude kozy chovat a kozinec prodá a odstěhuje se. Shrnutí: každý člověk každým svým jednáním ovlivňuje jednání ostatních.

²⁶⁷ Viz (Boaz 2002, 375).

²⁶⁸ Přesvědčivé odpovědi na tyto otázky podal Lipka v (Boaz 2002, 367-392). Ukázal, že zásadním důsledkem zákona lidského jednání je skutečnost, že „každá společnost musí být založena na jistých fundamentálních pravidlech, která nazveme etickými“. Viz (Boaz 2002, 369). A prokázal, že taková pravidla odvodit lze, že „rozhodování o normativních otázkách přísluší lidskému rozumu“ a že existují „a priori platné etické normy, jejichž platnost nelze argumentačně vyvrátit“, viz (Boaz 2002, 376).

²⁶⁹ Zájemce o detailní strukturovanou analýzu prostředků odkazujeme na (Mises 2006) a (Rothbard, Ekonomie státních zásahů 2001).

²⁷⁰ Je třeba se zmínit, že hovoříme o čase na půdě praxeologie, a tudíž jakékoliv případné narážky na „relativitu času“ nejsou korektní. Na druhé straně slovo „čas“ v této souvislosti nepřesně vyjadřuje, že jednání probíhá v jistém „*časovém intervalu*“, „*po určitou dobu*“; „čas“ na tomto místě znamená „*časovou vzdálenost*“, kterou můžeme vyjádřit pomocí pojmů „*dříve*“ a „*později*“. Pojem čas se však běžně v této situaci používá, a i my u tohoto označení setrváme.

Jestliže by bylo možné dosáhnout všech cílů okamžitě, pak by byly všechny lidské cíle naplněny a neexistoval by žádný důvod jednat.“²⁷¹

O čase jako základním fenoménu jednání se vyjadřuje také Mises:

„Pevný, věčně neměnný svět by byl mimo čas, ale byl by mrtvý. Pojmy času a změny jsou neoddělitelně spjaty. Jednání směřuje ke změně, a je proto v časovém sledu. Lidský rozum dokonce nedokáže myšlenku bezčasové existence a bezčasového jednání ani pojmut.“²⁷²

Člověk je smrtelný, tudíž „jeho čas“ k uspokojování jeho cílů je samotnou přírodou omezen; čas je vzácný. A tak také s ním (tak jako s ostatními statky, jak jsme výše ukázali) je nakládáno hospodárně. Uvědomme si, jakého významu se dostává slovnímu spojení „nakládat hospodárně“ v případě času. Jak subjektivní je hodnocení času, jenž provází konkrétní jednání a tudíž, jak odlišné je pro každého člověka ono „hospodaření s časem“. Jak může být chování jednoho člověka z pozice druhého spatřováno jako „hospodárné“, či naopak jako „nehospodárné“. Snad právě na času vidíme nejmarkantnější, jak je charakter prostředků jednání (a tím pádem jednání jako takové) zcela subjektivní a individuální.

Jelikož je čas vzácný, snaží se člověk upřednostňovat uskutečnění svých cílů v co nejkratším čase. Tento princip je označován (ekonomy) za „*univerzální zákon časové preference*.“²⁷³ Šířeji vyjádřeno, „uspokojení potřeby v bližší budoucnosti je dána přednost před uspokojením ve vzdálenější budoucnosti.“²⁷⁴ Kdyby člověk zákonu časové preference nepodléhal a neupřednostňoval dřívější potřeby, tak by do nekonečna odsunoval spotřebu, tím pádem by spotřební statky²⁷⁵ neustále hromadil a (v krajním případě) by z nich nikdy neměl požitok. Neboli, „současné statky jsou hodnotnější než budoucí statky.“²⁷⁶ Z toho také vyplývá, že přáním každého člověka je „*maximalizovat svou produkci spotřebních statků za jednotku času*.“²⁷⁷ Jednání tedy vždy „spotřebuje čas“, čas je *spotřebním statkem*.

K času jako vzácnému prostředku uvedme jeho souvislost s technologickou úrovní. Skutečnost, že člověk upřednostňuje uskutečnění svého cíle v co nejkratším čase, je v pozadí obrovského technického pokroku.²⁷⁸ V současné době zcela zřejmě zrychlující se tempo stupně automatizace a robotizace vede k dramatickému zkrácení doby výroby spotřebních statků. Nekonečně různorodé cíle jednání všech lidí tak jsou (mohou být) uspokojeny v čím dál kratších časových intervalech. Stroje a roboti proto nepřinášejí lidstvu

²⁷¹ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 2).

²⁷² (Mises 2006, 89).

²⁷³ Podrobněji v (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 8-10).

²⁷⁴ (Mises 2006, 435).

²⁷⁵ *Spotřební statky* (či *spotřebitelské statky*) jsou přímé prostředky k uspokojení lidských potřeb či cílů. Spotřebním statkem je například chléb či auto, nebo nehmotné věci, například přátelství či pojištění. *Spotřební statek* je jednáním *spotřebován*. Srov. (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 7).

²⁷⁶ (Mises 2006, 435).

²⁷⁷ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 27).

²⁷⁸ O technickém pokroku svědčí postřeh Tomáše Sedláčka: „Jedna hodina nočního čtení téměř dva tisíce let před Kristem stála dělníka v Babylonu více než padesát hodin práce (svítilo se sezamovým olejem). Na dnešní hodinu elektrického osvětlení s moderní úspornou žárovkou musíte tvrdě makat půl vteřiny“. Viz <https://archiv.ihned.cz/c1-66665810-lepseni-ekonomickeho-sveta-realisticke-optimista>.

žádnou škodu, nýbrž zjevně prospěch. Špičková úroveň techniky, kterou je lidstvo doslova na každém kroku obklopeno, není dána žádnou ideologickou doktrínou, programovým prohlášením vlády či osvíceným vůdcem,²⁷⁹ nýbrž je přímým důsledkem *univerzálního zákona časové preference*. A tedy důsledkem axiomu lidského jednání.

O vzácnosti času vypovídá také „nevratnost“ času a „nevratnost“ jednání. Jakmile je jednání uskutečněno, čas je spotřebován. Jednání ani čas nelze „vrátit“. Čas je nevratný ve smyslu nevratnosti událostí, neboť každé jednání změni daný stav věcí. Přitom je patrné, že tento nový stav nemusí uspokojovat zvolený cíl (například při neúspěšném jednání).

Z vzácnosti času vyplývá, že je pro člověka na výsost žádoucí, aby jeho jednání vždy vedlo k naplnění zamýšlených cílů jednání.²⁸⁰ A aby jeho jednání byla úspěšná v co největší míře, musí cíle a prostředky svého jednání pečlivě zvažovat. Proto je pro něho tak důležitá *úroveň poznání* stavu věcí, které jej obklopují. Opět se tak prokazuje, jak těsně spolu souvisí lidské jednání a lidské poznání.

Čas každého lidského života je vzácný a omezený. Přestože „omezenost lidského času“ daná smrtelností člověka je nesporná, je mnohdy přehlížena a nedoceňována. To lze doložit například tím, jak často zní povzdech „nemám čas“, který svědčí o bezmyšlenkovitém vyslovení slova čas. Platí přece absolutně, že všichni čas máme. A to proto, že existujeme. Sice je čas „omezený“ (naší smrtelností), přesto jej „máme“. Říci, že „nemám čas“ spíše ukazuje, že s nejvzácnějším statkem ze všech myslitelných statků není „hospodařeno s řádnou péčí“. Obdobně to platí o výroku „mám času dost“ se zřejmým podtextem „mně na času nezáleží“. Takové a podobné výroky neuváženě komentují čas jako takový. Zopakujme, co všichni víme, že „lidský čas“ je ze všech statků nejvzácnější, neboť člověk je smrtelný.

Lidské jednání a čas tak spolu bytostně souvisí. Jednání mimo čas je nemyslitelné. Lidské jednání začíná v okamžiku, „kdy se narozené dítě krok za krokem probouzí do lidského vědomí“,²⁸¹ a končí smrtí lidské bytosti. Lidský život je tak nepřetržitým jednáním.²⁸²

S fenoménem času souvisí *nejistota budoucnosti*.

„Kdyby člověk znal svou budoucnost, nemusel by volit a nejednal by.“²⁸³

²⁷⁹ Později si ukážeme, že každá vláda a každý vůdce každým svým aktem vždy působí proti axiomu lidského jednání, neboť každá vládní intervence či jakýkoliv „zákonný předpis“ vždy omezuje člověka v jeho svobodném jednání, a tak snižuje blahobyť, který by bez vládních zásahů vzrůstal. Jsou to právě vlády, kdo průběžně snižují životní úroveň svých poddaných.

²⁸⁰ Spekulujme, že pokud by jednání člověka byla většinou neúspěšná, mohl by jej trtit pocit marnosti jeho života.

²⁸¹ (Mises 2006, 32).

²⁸² Zkoumáme-li pojmy *jednání*, *život* a *čas*, pak se nabízí otázka, co může být obsahem pojmu „život věčný“. Ačkoliv jsme si zakázali teologické úvahy, je snad v situaci, kdy zkoumáme jednání *jednotlivce*, příhodné konstatovat, že teologie tímto souslovím transcenduje intuitivně srozumitelný pojem život (člověka) „kamsi“ mimo čas a prostor. Výsledek je tristní: pojem *život* je znejasněn a pojem *věčnost* zůstává i pro teologii těžko uchopitelný. Proto sousloví „věčný život“ je zmatečné a nesrozumitelné.

K témuž závěru dojdeme, uvědomíme-li si, že lidský život, a tudíž lidské jednání, probíhá v čase a prostoru. Pak je nemyslitelné, že by „mimo čas a prostor“ mohl existovat „život“ či „lidské jednání“. Tudíž pojem „věčný život“ ve smyslu „život po životě“ nemůže mít věčný obsah.

²⁸³ (Mises 2006, 95).

Nejistota (budoucnosti) prostupuje celým životem člověka, a tedy každým jednáním. Například hodnocení současného stavu může být nepřesné, rovněž tak analýza a výběr prostředků jednání, vlastní budoucí potřeby a cíle každého člověka, budoucí vědecké a technologické poznání, budoucí jednání ostatních lidí, to vše nelze nikdy předpovědět s jistotou. Jednající člověk by musel být totiž vševědoucí, což zřejmě není.

„V reálném světě je člověk vystaven skutečnosti, že ostatní lidé jednají samostatně stejným způsobem, jakým jedná on sám. Nutnost přizpůsobit své jednání jednáním ostatních lidí z něj činí spekulanta, jehož úspěch a neúspěch závisí na jeho schopnosti porozumět budoucnosti. Každé jednání je spekulace. Ve sféře lidských jednání není žádná stabilita, a v důsledku toho ani žádná bezpečnost.“²⁸⁴

Tuto nejistotu budoucnosti, jež je realitou našeho světa a jíž jsme jako lidé nemilosrdně vystaveni, nelze nijak odstranit.

Proto se každý jednotlivý člověk snaží tuto nejistotu alespoň *zmírnit*, a to svým vlastním přičiněním, prostřednictvím vlastního rozumu; prostřednictvím *(po)rozumění*.

„Rozumění je vždy založeno na neúplné znalosti. Můžeme věřit, že známe motivy jednajících lidí, cíle, k nimž směřují, a prostředky, které k dosažení těchto cílů hodlají použít. Máme jasný názor na účinky, které můžeme od působení těchto faktorů očekávat. Tato znalost je však nedokonalá. Nemůžeme předem vyloučit, že jsme se mylili v odhadu jejich vlivu nebo zahrnutí nějakých faktorů, jejichž působení jsme buď nepředpokládali vůbec, nebo špatně.“²⁸⁵

Rozumění je metodou, kterou poznáváme veškerou realitu světa, v němž žijeme. A je metodou, jíž odhadujeme budoucnost, která před každým z nás může nastat. *Rozumění* je také metodou, kterou se snaží každý člověk odhadnout, co se děje v myslích ostatních lidí²⁸⁶ a tím poodhalit jejich budoucí chování.²⁸⁷ Je ovšem třeba mít na paměti (co jsme již řekli), že *(po)rozumět* druhému člověku je ve skutečnosti vždy pouhým *pokusem*.

A tak i *rozumění* je na výsost individuální a subjektivní. A proto jej nelze nijak a ničím nahradit.

Příroda je druhým prostředkem, jež zasahuje do každého jednání. Život každého z nás je s přírodou *bytočně* (čili s naším *bytím*) spjat.

Souhrnným termínem *příroda* označujeme jednotlivé *přírodní zdroje*, jež lidstvu poskytuje *Země*.²⁸⁸ Mezi ně patří *půda, voda, nerosty, vzduch, kosmický prostor* (v blízkosti

²⁸⁴ (Mises 2006, 102). K tomuto vyjádření není co dodat. Jen upozorňujeme, že „nutnost přizpůsobit své jednání ostatním lidem“, odhaluje *společenské* souvislosti *jednání*, jimiž se budeme podrobně zabývat v dalších částech našeho pojednání.

²⁸⁵ (Mises 2006, 101).

²⁸⁶ Jelikož člověku není dáno proniknout do mysli druhého (při současném stavu poznání), lze o cílech jednání ostatních lidí pouze spekulovat. Jedinou možností, jak se *pokusit porozumět* hodnotovým škálám jednotlivců, je *pozorovat jejich jednání*. Srov. (Mises 2006, 85). Pojem *rozumění* vysvětluje Mises takto: „*Rozumění* konstatuje fakt, že jednotlivec či skupina jednotlivců provedla konkrétní jednání, které vyvěrá z konkrétních hodnotových soudů a voleb a směřuje ke konkrétním cílům a že k dosažení těchto cílů použila konkrétní prostředky...Dále se snaží ohodnotit účinky způsobené jednáním a jejich intenzitu. Snaží se každému jednání přiřadit relevanci, to znamená jeho dopad na běh událostí.“ (Mises 2006, 46).

²⁸⁷ Srov. (Mises 2006, 106).

²⁸⁸ Pro zjednodušení výkladu si dovolíme přehlédnout, že je lidstvo na prahu využití ostatních planet naší sluneční soustavy, a proto za *přírodu* (ve smyslu prostředku lidského jednání) bychom měli považovat

Země) apod.²⁸⁹ *Přírodní zdroje* jsou *vzácným* prostředkem. *Příroda* je, tak jako ostatní *prostředky* přítomné v jednání, *vzácným statkem*.

Z přírodních vzácných statků (zdrojů) si povšimněme mimořádného postavení *půdy*. V každém okamžiku svého života je každý člověk svojí existencí (a působením zemské přitažlivosti) s půdou Země propojen. Bydlí v domě vystavěném na půdě, chodí a jezdí po cestách, jež vznikly úpravami půdy. Na půdě pěstuje ovocné stromy, zeleninu, obilí. I zvířata, jež slouží jako obživa lidem, užívají půdu, například jako pastvinu. Člověk využívá půdu, v přeneseném smyslu, i při létání letadlem, neboť vzletová dráha letiště bezpochyby půdu zabírá.

Zastavme se ještě u dvou přírodních prostředků, které jsou nezbytné pro život každého člověka a které změnily svůj charakter v průběhu času. Jsou jimi *vzduch* a *voda*. Pro oba tyto přírodní zdroje platí, že jsou v současnosti, na rozdíl od dob dřívějších, nepochybně vzácnými statky. Není jich již neomezené množství, alespoň ne v podobě, jako „čisté“ chemické směsi potřebné k životu.

Třetím prostředkem, jež je přítomen v každém lidském jednání, je *práce*.

Rothbard definuje *práci* jako „vynakládání lidské energie“.²⁹⁰

Mises popisuje *práci* takto:

„Využití fyziologických funkcí a projevů lidského života jako prostředku nazýváme *prací*... Člověk pracuje tím, že využívá svých sil a schopností coby prostředku k odstranění pociťované nespokojenosti a že nahrazuje spontánní a samovolné uvolňování svých schopností a nervového napětí jejich účelovým využíváním.“²⁹¹

Obě tyto definice jsou srozumitelné. Přesto se nabízí otázka, zda takto zavedený pojem *práce* (v ekonomii zcela běžně používaný) dostatečně přesně vyjadřuje, že v podstatě *celá osobnost člověka* je prostředkem jednání. A zda by nebylo vhodné v teorii lidského jednání užít jiné pojmenování, například pojem *lidská energie* či jen *energie* nebo *lidské schopnosti* či pouze *schopnosti*.²⁹² Navíc pojem *práce* je velmi často spojen především s představou fyzicky nesmírně těžké dřiny s krumpáčem a lopatou či únavné stereotypní lopoty u výrobní linky, případně obtížné práce konstruktéra před monitorem počítače.²⁹³ Kromě toho se slova „práce“ užívá čím dál méně. Již „nepracujeme“, nýbrž řídíme, ovládáme, kontrolujeme, programujeme, konstruujeme, ošetřujeme, operujeme atd. Proto budeme v dalším textu v uvedeném smyslu používat jak pojem *práce*, tak i pojem *lidská energie* či *lidské schopnosti* a budeme je považovat za rovnocenné.

Lidské jednání může mít různé formy a podoby; konzumace jídla, spánek či pití, obdělávání půdy, vědecký výzkum, charitativní činnost, myšlení, vládnutí i opalování se,

přínejmenším sluneční soustavu, případně veškerý kosmický prostor. Pro pochopení „přírodních“ prostředků jednání si však vystačíme s naší Zemí, neboť na ní všichni žijeme, a tudíž za přírodu v naší době považujeme věci pozemské.

²⁸⁹ Základní rozdělení prostředků (podle ekonomů) viz například (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 5-8).

²⁹⁰ (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 6).

²⁹¹ (Mises 2006, 117).

²⁹² Povšimněme si, že pojmy *energie* a *práce* jsou (svým fyzikálním významem) adekvátní.

²⁹³ Mises pojem práce spojuje s výrobou: „Lidská práce je však vhodná a současně nepostradatelná pro vykonávání všech myslitelných procesů a způsobů výroby“. (Mises 2006, 119).

chození na houby či výroba automobilů, surfování po netu, hraní fotbalu, to vše je *lidským jednáním*.²⁹⁴ Mises o modech jednání:

„Ten, kdo si pouze přeje a doufá, nezasahuje aktivně do běhu událostí a vlastního osudu. Jednající člověk naproti tomu volí, určuje a pokouší se dosáhnout cíle. Ze dvou věcí, které nemůže mít současně, si vybírá jednu a vzdává se druhé. Jednání proto vždy zahrnuje brání i zřeknutí se...Jednání je reálnou věcí. Počítá se celkové chování člověka, nikoliv pouhé mluvení o plánovaných, avšak neuskutečněných aktech....Spotřebovávat a užívat si je jednáním stejně jako zdržet se dostupné spotřeby a zábavy. Praxeologie tedy nerozlišuje mezi 'aktivním' či energickým a 'pasivním' člověkem. Rázný člověk, pilně se snažící zlepšit své vlastní podmínky, nejedná ani více, ani méně než člověk letargický, který odevzdaně přijímá věci tak, jak na něj dopadají. Nedělat nic a být nečinný je totiž také jednání, i ono určuje běh věcí. Kdekoliv jsou přítomny podmínky pro lidský zásah, jedná člověk bez ohledu na to, zda zasáhne či nikoliv. Ten, kdo snáší, co by mohl změnit, nejedná o nic méně než ten, kdo za účelem dosáhnout odlišného výsledku zasáhne. Jedná i člověk, který se zdrží ovlivňování působení fyziologických a instinktivních faktorů, které mohl ovlivnit. Jednat neznamena pouze něco dělat, ale i neudělat něco, co uděláno být mohlo.“²⁹⁵

Ve všech, i zde (ne)jmenovaných modech jednání, je nějakou formou vždy přítomna *lidská energie*.

Lidské schopnosti jsou tedy nezbytným prostředkem k dosažení cílů jednání. Jsou vzácným statkem, statkem omezeným, což je zřejmé.²⁹⁶ Lidské schopnosti jsou subjektivní, bytostně individuální, jednotlivému člověku neodlučitelnou vlastností. Každý člověk své schopnosti hodnotí odvozeně podle jejich užitečnosti k dosažení svých konkrétních cílů. Nelze je druhými lidmi jakkoli měřit a posuzovat. *Hodnocení lidských schopností* je zcela individuální a nezastupitelné.

Samotné *lidské schopnosti* však mohou být také *cíli* jednání jednotlivých lidí. Tak například vzdělávání a sportování (což jsou jednání, která lze považovat za rozvoj či udržení *lidských schopností* a dovedností) mohou být cíli, ke kterým může jednání směřovat. Projevem a důsledkem takových cílů je například obrovský rozmach vědy, turistiky a rekreačních služeb.

Rothbard uvádí dva příklady, kdy prostředky a cíle splývají:

„Člověk tedy může pracovat v jistém zaměstnání nikoliv pouze kvůli mzdě, ale také proto, že se mu práce či místo zaměstnání líbí. Stejně tak i touha po penězích je touhou po prostředku k jiným cílům.“²⁹⁷

²⁹⁴ Podrobně (Mises 2006, 89-94).

²⁹⁵ (Mises 2006, 12-13).

²⁹⁶ Člověk je smrtelný, jeho síly a schopnosti jsou omezené, množství energie, které může vydat, je ohraňčené, neboť závisí na zděděných vlastnostech, zdravotní dispozici, tělesné a duševní trénovanosti atd.

²⁹⁷ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 49). Dodáváme, že na těchto dvou případech můžeme jako příklady vystavět dva odlišné mody jednání. Jednak práce nemusí být jen „nepříjemnou újmou“, viz (Mises 2006, 118), ale též příjemným zážitkem, tedy může být cílem jednání. A peníze nemusí být jen „směnným prostředkem“ v rámci společenského jednání, ale i možným prostředkem například k takovým cílům jednání, jež můžeme označit jako konání „dobrých skutků“. V obou případech se „původní“ prostředky stávají „novými“ cíli, které korespondují s individuálním založením každého člověka.

Můžeme shrnout, že *lidská energie (práce)* je využití všech fyziologických, fyzických i mentálních, instinktivních a reflexních, vrozených a získaných sil a dovedností, stručně veškerých schopností každé lidské bytosti. Z toho vyplývá, že „*lidské schopnosti (práce)* jsou prostředkem přítomným v každém lidském jednání.“²⁹⁸

Výše jsme prezentovali čas, přírodu a lidské schopnosti jako tři nejvýznamnější prostředky, jež jsou přítomné v každém lidském jednání. Formálně jsme tyto vzácné statky zavedli (prostou) dedukcí. Odvodili jsme je z axiomu lidského jednání. Tím jsme zachovali jejich apriorní charakter a nezatížili je žádnými empirickými doplňky či dodatky. Odpovídají přísně logické stavbě obecné teorie lidského jednání a jsou jedněmi z jejích fundamentálních kategorií.

Na závěr kapitoly o prostředcích si dovolíme zapochybovat o dvou pojmech, s nimiž se v praxeologii (a ekonomii) často setkáváme. Je jimi „*újma z práce*“ a „*volný čas*“.

Nechme nejprve promluvit Misesa:

*„Újma z práce nemá kategoriální a apriorní charakter. Můžeme si bezrozporně představit svět, v němž práce nezpůsobuje nespokojenost, a stav věcí v takovém světě můžeme popsat. V reálném světě však újma z práce existuje. Pouze teorémy založené na předpokladu, že je práce zdrojem újmy, lze aplikovat na porozumění tomu, co se v tomto světě děje. Zkušenost nás učí, že existuje újma z práce. Neučí nás to však přímo. Neexistuje žádný jev, který se představuje jako újma z práce. Existují pouze data zkušenosti, která jsou na základě apriorní znalosti interpretována tak, že člověk hodnotí volný čas (tedy absenci práce) za jinak stejných okolností jako více žádoucí než vydání práce. Vidíme, že lidé odmítají výhody, které by mohli získat, kdyby pracovali více, jinak řečeno, že jsou ochotni pro získání volného času přinášet oběti. Z tohoto faktu vyvozujeme, že je volný čas hodnocen jako statek a práce je považována za břemeno. Bez předchozího praxeologického vhledu bychom však nikdy nebyli schopni k tomuto závěru dojít.“*²⁹⁹

Na jiném místě Mises píše:

*„Vykonávání práce považujeme za nepříjemné. Nepracovat se považuje za uspokojivější stav věcí než pracovat. Volný čas je za jinak stejných okolností preferován před prací...Práce v sobě obsahuje újmu.“*³⁰⁰

Mises tedy zavádí empirický pohled na práci. Deklaruje, že práce je nepříjemná, z čehož odvozuje, že člověk před prací upřednostňuje „absenci práce“, jinými slovy, preferuje „volný čas“.

Mises přiznává, že pojem *újma z práce* nemá apriorní charakter. Tím ovšem zásadně porušuje axiomatický fundament praxeologické nauky. Porušuje zásadu, že obecná teorie lidského jednání je formálně logická věda vystavěná na axiomu lidského jednání jako účelového chování.

²⁹⁸ Tvrdíme tedy, že kromě času a přírody (prostoru) jsou též *lidské schopnosti* přítomny v „*každém*“ jednání. Což je odlišné vyjádření od Misesa, který *práci* uvádí jako prostředek „*zpravidla*“ přítomný v jednání. Viz (Mises 2006, 12). Podotýkáme, že takto formulovaný výrok týkající se *práce* jako praxeologické kategorie nebyl v (Mises 2006) a (Rothbard, Zásady ekonomie 2005) námi nalezen.

²⁹⁹ (Mises 2006, 58-59).

³⁰⁰ (Mises 2006, 118). Mises následně uvádí příklad svého postoje: je jím případ *tvůrčího génia*, jehož aktivity „nemohou být plně zahrnuty pod praxeologický pojem práce“, viz (Mises 2006, 124). Mises se tak sám usvědčuje z nedůsledného přístupu k (lidské) práci.

Zároveň Mises považuje za

„nepřípustné zabývat se obecně lidskou prací jako takovou.“³⁰¹

Tuto zásadu ovšem sám Mises porušuje právě tím, že postuluje (subjektivní) pojmy *újma z práce* a *volný čas* (*absence práce*).

Sousloví *újma z práce* a *absence práce* jsou proto nevhodná k popisu tak bytostně individuální a subjektivní věci, jakou práce (tj. výdej lidských schopností) bezesporu je. Navozují domněnku, že v pojmu práce je skryto nepatřičné břemeno či nepříjemná zátěž, jež postihuje lidské plémě. Pojmy *újma z práce* a *absence práce* porušují subjektivistický základ praxeologické vědy, a tak nemohou mít v praxeologii jako přísně deduktivní vědě žádné opodstatnění.

Odmítnutím pojmu *újma z práce* ovšem nevyvrácíme, že neexistují lidé, jež „považují práci za břemeno“, či „hodnotí *absenci práce* za více žádoucí než *vydání práce*“. Tací lidé svými výroky pouze subjektivně hodnotí svoji „*spotřebu práce*“.

Tato hodnocení ovšem nelze použít při hledání obecných zákonitostí lidského jednání. Naše další zkoumání se bez jakýchkoliv hodnotových soudů o práci obejde, aniž by došlo k jakémukoliv porušení stability celé praxeologické nauky.

Právě proto, abychom předešli možným nedorozuměním formálního charakteru, je velmi prospěšné a vhodné, jak jsme výše navrhli, používat na místo pojmu *práce* například pojmy *lidské schopnosti* či *lidská energie*, v nichž není apriori a ani intuitivně obsažen atribut *újm*y či *břemene*.³⁰²

Lidské *schopnosti* přitom zůstávají subjektivně hodnotitelné. Vyhnete-li se slovu práce, pak můžeme stroze konstatovat, že „lidské schopnosti jsou jednáním spotřebovány“ nebo že „člověk jednáním vydává svoji energii“.

Praxeologie nikdy nehovoří o „újmě z prostředků“, naopak v souvislosti se spotřebou prostředků deklaruje, že „člověk věří, že mu prostředky zvýší jeho vlastní blahobyť“. ³⁰³ Prostředky k dosažení cílů jsou jednáním spotřebovány a přinášejí užitek. ³⁰⁴ Je absurdní považovat spotřebu prostředků za újmu či břemeno, neboť *jen spotřebou prostředků* lze dosáhnout uspokojivějšího stavu.

Proto i v případě *lidských schopností* (*práce*) jako prostředku jednání platí, že jejich prostřednictvím (spotřebou) lze zvýšit blahobyť. Platí-li zároveň, že je *práce* přítomna v každém jednání, pak nelze dosáhnout zvýšení lidského uspokojení a blahobytu jinak než prostřednictvím lidské energie, *práci*. Využitím *lidských schopností*, „spotřebou“ *práce*³⁰⁵ (tedy *práci*) dosahuje člověk *užitku*. Jelikož je celý život člověka naplněn

³⁰¹ (Mises 2006, 119).

³⁰² Jelikož je jednání vždy chtěné, pak výdej lidských schopností a energie není, a ani nemůže být (apriori) zamýšlen jako škoda (újma). Což ovšem nevylučuje, že v případě neúspěšného jednání, tedy nedosažení původně zamýšleného cíle, můžeme zpětně považovat „výdej prostředků“ za „škodu“ či „marnost“.

³⁰³ Srov. (Mises 2006, 108).

³⁰⁴ Triviální příklad spotřeby prostředků: spotřebou jídla (najedením) dosahuje člověk nasycení (nehladoví).

³⁰⁵ Připusťme, že Mises může mít na mysli „*práci*“ jako prostředek vstupující do výrobních procesů. V tomto modu jednání snad má smysl hovořit o břemenu z práce. To však není podstatné. V obecné teorii lidského jednání je stěžejním faktem, že lidské schopnosti (*práce*) vstupují do jednání jako (vždy přítomný) prostředek definovaný jako „vynakládání lidské energie“.

jednáním,³⁰⁶ a tedy spotřebou (výdejem) lidských schopností (prací), pak je ovšem stav „absence práce“ nemyslitelný.

Mises prostřednictvím „absence práce“ ustanovuje *volný čas*. Jelikož jsme ovšem stav „absence práce“ odmítli, proto pozbývá smyslu též pojem „volný čas“.

Rothbard deklaruje „volný čas“ poněkud odlišně, jako žádoucí statek.³⁰⁷ Sám však vzápětí správně upozorňuje, že pojem „volný čas“ vybočuje z logické struktury praxeologie:

„Jde o první tvrzení...které nebylo odvozeno z axiomu lidského jednání.“³⁰⁸

Tedy také Rothbard porušuje striktní pravidlo deduktivní výstavby teorie lidského jednání.

Pojem „volný čas“ je navíc silně zavádějící a vnitřně rozporný. Totiž, veškerý lidský život je prostoupen časem, *čas* je prostředek *nepřetržitě přítomný* v každém lidském jednání. Člověk podléhá plynutí času. Pak lze v případě *času* použít pouze jediný možný přívlastek, *vzácný čas*. Tudíž přívlastek „volný“ pojem *čas* doslova ničí.³⁰⁹ Neexistuje žádný „jiný“ čas, ani „dostatečný“, „malý“, „velký“, „prázdný“, „plný“ či „volný“. Existuje (pouze) *čas*. Nelze tedy nikdy říci, že existuje „volný čas“ či „člověk (ne)má volný čas“ apod.

Pojmy „absence práce“ a „volný čas“ je nutno z teorie lidského jednání vyloučit. Lze je plně nahradit subjektivitou *lidských schopností* a *času*. Tímto jednoduchým způsobem je zajištěna pozice *lidských schopností* (chceme-li *práce*) a *času* jako formálně pevných součástí teorie lidského jednání, která je tak zachována jako přísně logická a axiomatická disciplína. Pojmy *čas* a *lidské schopnosti* (bez přívlastků) jsou odvozeny z axiomu lidského jednání a nevyžadují dodatečné hodnocení typu *břemeno práce* či *volný čas*. Lidé se svými *schopnostmi* v *čase* vyjevují; jednají.³¹⁰ *Čas* a *lidské schopnosti* jsou *prostředky* lidské existence.³¹¹

Na závěr kapitoly o prostředcích se zmiňme o specifickém prostředku, jímž je „technologický plán“, což je postup (návod), jak dospět k žádoucímu cíli. Přesněji,

„každé jednání předpokládá plán nebo myšlenku, jak používat věci jako prostředky či jako cestu k dosažení žádoucích cílů. Bez takových plánů by jednání neexistovalo...Specifickým rysem takového návodu je, že když se ho jednou naučíme, není obecně nutné učit se ho znova.“³¹²

Poznání *plánu* je rovněž jednáním.

Zobecníme-li, každé jednání (a tudíž i poznání technologického plánu) je článkem v řetězu širšího jednání, které směřuje k budoucím cílům.³¹³ V tomto řetězci se *plán* stává

³⁰⁶ Nejednání znamená smrt. Člověk nemůže nejednat.

³⁰⁷ Srov. (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 28).

³⁰⁸ (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 52), poznámka 27.

³⁰⁹ Vždyť slovo „volný“ praxeologie užívá ve spojení se slovem *statky* a definuje tzv. „*volné statky*“ ve významu *hojné statky*, které (jak víme) vůbec nejsou předmětem jednání. Spíše by spojení „volný čas“ mohlo evokovat, že i čas je hojným statkem a že není (vzácným) prostředkem lidského jednání.

³¹⁰ V každém lidském jednání jsou přítomny lidské schopnosti a čas, neboť „lidský život je nepřetržitý sled jednotlivých aktů“. Srov. (Mises 2006, 42).

³¹¹ A znova shledáváme, že pojmy *jednání* a *existence* (tj. „*existování*“) jsou (v praxeologickém smyslu) synonyma.

³¹² (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 7).

³¹³ (Mises 2006, 42).

v průběhu času prostředkem, jenž je prostřednictvím vědy (neboli prostřednictvím znalostí reality, tj. poznáním) znalý a dostupný každému člověku. Tím přestává být vzácným statkem a stává se všeobecnou podmínkou blahobytu, stává se neomezeným prostředkem, kterého je hojně a který se nespotřebovává.³¹⁴

4.5 Úděl člověka

Stručně shrňme, co již o *lidském jednání* víme.

Odhalení *lidského jednání jako účelového chování* je alfou i omegou *poznání o člověku*. Z toho, že *lidé existují* a ze své podstaty, coby *rozumových* bytostí, vyplývá, že *jednají*.

To je zákon lidského jednání:

Život každého jednotlivého člověka podléhá nevyvratitelné a nezpochybnitelné skutečnosti, že *lidské jednání je účelové chování*. Výsledek, o který se *jednání* člověka snaží, je jeho *cílem*. *Přání* dosáhnout tohoto *cíle* je *motivem* k tomu, aby člověk *jednal*. *Člověk jedná prostřednictvím prostředků*. Jednající člověk podle svého rozumu rozhoduje o použití částí prostředí, které jej obklopuje, jakožto *prostředků* k dosažení svých nejvýše hodnocených cílů.

Zákon lidského jednání formulujme ještě jinak, nejobyčejnějšími slovy:

*Každý člověk dělá jen to, co si přeje a nedělá nic, co si nepřeje. Domnívá se, že si svým chováním zajistí, že se bude mít v budoucnu lépe, než se má nyní. Nedívá se do minulosti (leđa pro své ponaučení), ale zajímá ho budoucnost. Hledá, co má konat, a nedělá to, co pro něho není důležité. Používá pouze takové věci, které potřebuje pro své zájmy a přání, a nepoužívá to, co nepotřebuje. Snaží se udělat nejdříve to, co je pro něho nejdůležitější a méně důležité věci odkládá na pozdější dobu. Snaží se uskutečnit svá přání co nejrychleji, protože času nemá nazbyt, jelikož směřuje ke smrti. Využívá přírodu (kosmos), („svůj“) čas, své schopnosti a svůj majetek³¹⁵ k tomu, aby dosáhl toho, co si přeje dosáhnout on sám. Každý člověk dělá všechno jen ve vlastním zájmu, nedělá nic pro druhého. Všechno, co dělá, dělá pro sebe.*³¹⁶

Uveďme k této definici stěžejní poznámku:

A kdo by snad tvrdil o jakémkoliv svém jednání, že nejedná ve svém vlastní zájmu a že jedná v zájmu „někoho či něčeho“ jiného, či ve „vyšším“, nebo „veřejném zájmu“, lhal by, a takového člověka bychom nemohli označit jinak než za lháře a podvodníka. Žádný člověk nemůže jednat proti svému zájmu; to by totiž odporovalo jeho přirozenosti, jeho povaze. Každý člověk vždy jedná, a ze své podstaty ani jinak jednat nemůže, jen ve svém zájmu.

³¹⁴ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 7).

³¹⁵ O *majetku* pojednáme podrobně níže.

³¹⁶ Neboli: chová se „sobecky“. Důrazně poznamenáváme, že výraz „sobecky“ není hodnocením jednání, není hodnotovým soudem. Věta „chová se ‘sobecky’“ je prosté pojmenování pro to, že člověk koná ve svém vlastním zájmu. Konstatování, že „jednání je sobecké“ je v tomto smyslu věcné a pravdivé. Nelze žádným způsobem tuto skutečnost zpochybnit. Veškeré snahy o vyvrácení pravdy, že člověk koná jen to, co si přeje on sám, jsou marné. K pojmu *sobectví* se níže vrátíme podrobněji.

Zákon lidského jednání, výše vyjádřený, je *přírodním*³¹⁷ zákonem, který platí pro každého člověka. Platí jak pro krále, císaře, prezidenty, premiéry, ministry, hejtmany, poslance, senátory, starosty a státní úředníky všech dob, tak také pro zaměstnance, poddané, zajatce, otroky, daňové poplatníky, vojáky, bezdomovce či vězně svědomí. Ti všichni jednali, jednají a vždy budou jednat jen tak, jak si oni sami přejí, nic nedělají pro druhého a dělají vše jen pro sebe.

Dodejme zásadní a zřejmou skutečnost, která nijak nezmírňuje platnost zákona lidského jednání (že každý jedná, jak si přeje). Totiž, že chování každého člověka je vždy ovlivněno okolím, v němž se nachází. Zejména je jeho chování ovlivněno *jednáním ostatních* lidí a *přírodním prostředím*, jímž je obklopen. Tento vztah platí ovšem v plné míře i obráceně: jednání každého člověka ovlivňuje jednání a *život* všech ostatních lidí.

Ať je tedy člověk obstoupen jakýmkoliv prostředím, na dálnici, v pralese, ať je ve vězení či naverbován do války, ať je na dovolené u moře či na chatě u rybníka, ať je okamžik před manželským slibem či před rakví svého předka, ať je poddaným kteréhokoliv státu³¹⁸ či politikem kteréhokoliv státu, v každé situaci však každý jedná vždy tak, jak si přeje. Neboť očekává, že svým jednáním svůj momentální stav *zlepší*.

A když někdo jedná takovým způsobem, že nám, přihlížejícím jeho činům připadá, že dělá něco (cokoliv) takzvaně „pro druhého“, tak i v takovém případě platí, že jedná, jak si přeje on sám, a tudíž to, co činí, činí pro sebe.³¹⁹

Již sama *existence* každé lidské bytosti a to, že každý člověk „*žije svůj život*“ je důkazem, že všichni lidé *jednají* podle toho, jak si přejí. Člověk *jednat musí*, neboť je neustále v situaci, kdy může změnit svůj *úděl*.³²⁰ *Jednání* je *údělem* každého člověka.

³¹⁷ Označení „přírodní zákon“ považujeme za přesné a výstižné. Vztahuje se totiž k bytosti *přírodní*, k člověku jako nejvyšší (nám známé) „formě přírody“, *existence*.

³¹⁸ Je-li člověk v postavení, kdy je „poddán“ tomu, kdo mu vládne, pak je zcela korektní a přesné označit jej slovem „poddaný“. A je jedno, zda je mu vládcem *král, diktátor, „demokratická“ vláda, parlament či generální tajemník ústředního výboru strany*, ve všech těchto případech je „poddaným“. A proto budeme v našem pojednání „lidi státu poddané“ titulem „poddaní“ hojně označovat. Jde o označení přesnější než například „občané“.

³¹⁹ Předbíháme, když řekneme, že i v případě, když někdo jedná „za“ nějaké společenství lidí, tak i v takovém případě platí, že člověk jedná, jak si přeje, a tudíž to, co činí, koná pro sebe. O jednání „jménem společenství lidí“ pojednáme podrobně níže.

³²⁰ Srov. (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 46).

5 O lidském jednání v rámci společnosti

Právě jsme se seznámili s tím, že jako *jednotlivé lidské bytosti* podléháme zákonu lidského jednání.

Avšak planetu Zemi zjevně neobývá jediný člověk. Je proto doslova *životní nutností* znát pravidla, jimiž se řídí *jednání lidí v rámci společnosti*. Jen tak může člověk (pře)žít jako člověk a zachovat *lidský druh*.

5.1 Jedná jednotlivec

Přímým důsledkem axiomu lidského jednání je fakt, že *jedná pouze jednotlivec*. Neboť, slovy Rothbarda,

*„jen jednotlivec má cíle a může jednat, aby jich dosáhl. Neexistuje nic takového jako cíle a jednání ‘skupin’, ‘kolektivů’ či ‘států’, které by nebylo možné ztotožnit s jednáním určitých jednotlivců. ‘Společenství’ či ‘skupiny’ neexistují nezávisle na jednání svých jednotlivých členů“.*³²¹

Mises se vyjadřuje obdobně:

*„Nejprve si musíme ujasnit, že veškeré jednání provádějí jednotlivci. Kolektiv vždy funguje prostřednictvím jednoho či několika jednotlivců... Charakter jednání je určen významem, který mu jednající jednotlivci a lidé jednáním dotčení přisuzují... Život kolektivu probíhá v jednání jednotlivců, kteří jej tvoří... Cesta k poznání kolektivních celků tedy vede skrze analýzu jednání individuálního“.*³²²

Jinými slovy: pojmy *jednání, myšlení a rozum* se vztahují k člověku, jednotlivci. Což zároveň znamená, že tyto pojmy nelze vztáhnout k lidským společenstvím, ať jsou jimi „spolky“, „státy“, či libovolně jiné skupiny jednotlivců. Žádný kolektiv lidí nemá „rozum a vůli“, nemá „myšlení“, a tedy ani nemůže „jednat“.

Jak se tedy zákon lidského jednání promítá do mezilidských vztahů?

Nejprve od sebe odlišme *jednotlivce a společnost*. Mises rozlišuje Já (ego, jednotlivce) a My (společnost) takto: *Já* (ego) je konečnou daností lidské bytosti. Nemůže být zrušeno, vymýceno, neboť lidské bytosti existují jako jednotlivci. *My* (společnost) je výsledkem součtu nejméně dvou *Já*.³²³ Mises pokračuje:

*„My pronáší vždycky jednotlivci, dokonce i když to říkají sborem, zůstává to výrokem jednotlivých lidí. My nemohou jednat jinak než každý svým jménem. Mohou jednat buď ve shodě, nebo může jeden jednat za všechny.“*³²⁴

Mises tedy odlišuje *dva způsoby*, jak mezi sebou lidé jednají v rámci společenství, jehož jsou členy.

První případ nastává, když se lidé *shodují* na určitém *zájmu (cíli)*, který je pro všechny *stejný* a k jehož dosažení se *spojili*. Pak je příhodné nazvat takovou skupinu lidí *zájmovým*

³²¹ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 1).

³²² (Mises 2006, 39).

³²³ (Mises 2006, 41).

³²⁴ (Mises 2006, 41).

spolkem, který lze připodobnit k fotbalovému mužstvu, do něhož se jedenáct lidí spojilo ve *společném zájmu*, kterým je zvítězit nad svým soupeřem.

Existuje ještě jeden, dovolíme si říci krásný příklad „zájmového“ *spolku*. Je jím pradávné, nejmenší lidské společenství, *svazek* manželský, ve kterém se spojují muž a žena v *zájmu* toho, „aby jedno byli“.³²⁵

Cílem zájmového spolku může být v podstatě „cokoliv“, například vyvrtání společné studny blízkých sousedů na konci vesnice, vybudování společné čističky odpadních vod, založení obchodní společnosti vyrábějící čipy či společné obhospodařování pozemků.

Shrme: zájmové skupiny jsou charakteristické tím, že jejich členové si společný cíl (zájem) jednoduše *přejí* a podle toho *činí*. Pak můžeme tvrdit, že tyto spolky (přesněji jejich členové) bezezbytku naplňují zákon lidského jednání.

Druhým způsobem, jak jednají lidé v rámci lidského společenství, je případ, kdy *jeden* člověk *jedná za všechny* příslušníky (jednotlivce) daného společenství. Tento stav nastává, když jednotliví příslušníci

„přivodí situaci, v níž je jednání jednoho člověka účinné i pro ně. Pouze v tomto smyslu funkcionář společenské entity jedná za celek. Jednotliví členové kolektivního tělesa buď zapřičiňují, nebo dovolují, aby se jednání jednotlivce vztahovalo i na ně“.³²⁶

Řekněme prostými slovy, co je zásadní a co to znamená:

Jde o případ, kdy jednotliví členové společenství *sami* předávají vládu nad sebou do rukou jiného člověka či jiných lidí.

Tím se ovšem *sami* zbavují toho, čím se od zvířat odlišují, totiž jednat, jak si oni sami přejí.³²⁷ Což vede nutně k závěru: axiom lidského jednání za této situace naplněn ani zdaleka není.

Typickým příkladem takového společenství je stát, v němž plně platí (použijeme-li Misesova slova), že jednotliví občané *zapřičiňují* a *dovolují*, že jednání představitele státu (či představitelů státu) se vztahuje na ně samotné.

Jinými slovy: každý *představitel státu*, kromě toho, že *jedná* (z definice) *ve svém zájmu*, jedná (také) „jménem státu“, tedy „jedná za všechny státní příslušníky“. Tudíž, jednání státních představitelů dopadá na jednotlivé občany: občané musejí (jsou státní mocí nuceni) dbát jejich „státnických“ činů, pokynů a nařízení. Řečeno jinak, stát řídí každého občana ve všech situacích, v nichž si zamane. A občané tudíž nemohou za všech okolností jednat, jak si sami přejí.

Tento případ, kdy „představitel státu jedná jménem státu“, zároveň nelze popsat slovy, že „představitel státu jedná jménem jednotlivých občanů“. Neboť, aby člověk jednal jménem druhého, musel by mít od něho výslovné oprávnění a uzavřenu s ním smlouvu o jeho zastoupení. Taková smlouva, kromě jiného, by musela přesně definovat, v jaké konkrétní věci je zastoupení uděleno a v jakém rozsahu.

³²⁵ Srov. Genesis 1:24, Matouš 19:5-6.

³²⁶ (Mises 2006, 41).

³²⁷ I když předbíháme, řekněme, co je pro tento případ rovněž zásadní: tak, jak jednotlivci moc nad sebou odevzdávají do rukou druhých, tak si moc nad sebou mohou z rukou druhých vzít zpět.

Víme všichni, že ve státním zřízení taková smlouva neexistuje. A tudíž „jménem občanů“ vládcové jednat nemohou. Přesto představitelé státu častokrát tvrdí, že „jménem občanů jednají“.³²⁸ Pak je zřejmě přesné, označíme-li je za podvodníky.

Chceme-li být precizní, musíme také zmínit výrok: „stát jedná jménem občanů“. Ten je ovšem falešný ze své podstaty, neboť víme, že *stát jednat nemůže* (jelikož jednají pouze jednotlivci).

V této souvislosti je dále nutné razantně odmítnout možné výroky představitelů státu typu „občané si myslí“ či „občané si přejí“. Takové výroky jsou nesmyslné (nelogické), neboť je zcela nemožné proniknout do mysli druhého člověka, a tudíž není možné, aby kdokoliv o druhém věděl, „o čem smýšlí“ či „co si přeje“. Když přesto taková prohlášení představitelé státu činí, klamou tím své občany (i občany ostatních států) v ohromující míře.

Rovněž je třeba se vypořádat s prohlášením, které často slýcháme: „stát má ten či onen zájem“. Předně stát jako entita (v praxeologickém smyslu) neexistuje, a tudíž vůbec nelze hovořit o „státním zájmu“ (zopakujme, že *zájem* mohou mít pouze jednotlivci). Dále výrok představitelů státu, že „stát má zájem“, je vždy výrokem jednotlivce, který vždy jedná ve svém (osobním) zájmu, a tak se ihned nabízí otázka, co je faktickým impulsem k takovému prohlášení. Jestliže totiž vládní představitel řekne, že „stát má zájem“, pak tím neříká nic jiného, že on sám má „jistý“ vlastní zájem, který vysloveným „státním zájmem“ zastírá. Řeceno jinak, každý výrok o „státním zájmu“ maskuje osobní zájmy politiků a je tak obrovskou mystifikací těch, jimž je takový výrok adresován. Je určen především k tomu, aby skutečné úmysly vládních činníků nebyly občany odhaleny.

Jsme u jednoho z klíčových důsledků zákona lidského jednání, a proto zdůrazněme, že každý člověk sám si určuje, dle standardů vlastního rozumu a vlastních soudů, své cíle a přání. Z toho vyplývá:

„nikdo není v postavení, aby mohl nahradit hodnotové soudy jednajícího člověka svými vlastními soudy, je marné se o cílech a rozhodnutích ostatních lidí vyjadřovat. Nikdo nemá kvalifikaci k tomu, aby určil, co by někoho jiného učinilo šťastnějším, či naopak méně šťastným.“³²⁹

Tudíž nikdo, ani představitel státu, nemůže z podstaty věci nic vědět o nejvlastnějších zájmech ostatních lidí. Přesto je tento závěr porušován, což (například) dokládá výrok, že „to či ono je pro Vás výhodné“, kterým je lidem vnucováno, jak mají jednat. Taková a obdobná provolání jsou typickým projevem vlád, parlamentů či diktátorů (tedy politiků), kteří arogantně a záměrně ignorují vůli a přání ostatních, a přitom *nařizují* (formou vládních *nařízení*) druhým takové cíle, které však nejlépe, z logiky axiomu lidského jednání, vyhovují právě jim samotným.³³⁰ Rovněž reklama (marketing) pracuje tak, že se snaží nabourávat do hodnotové stupnice ostatních svými nabídkami, mnohdy pochybnými a

³²⁸ Nutno dodat, že přesně podle tohoto vzorce se politici také chovají, což sebou přináší možné dramatické důsledky, které zasahují všechny poddané.

³²⁹ (Mises 2006, 18). Pro objasnění pojmů dodáváme: v případě, když „někdo“ říká člověku, jak má (či by měl) jednat, vnucuje tím druhému „nějakou“ *doktrínu*, tím pádem se onen „někdo“ dopouští násilí a ona doktrína představuje *násilnou ideologii*.

³³⁰ Obdobně (Mises 2006, 18).

často podvodnými. Platí tedy, že je neustále třeba mít na paměti, že každá lidská bytost si sama vytváří své (a tedy subjektivní) hodnotové soudy a cíle.

Zopakujme a zdůrazněme, že nikdy nelze o státu a ani o žádném jiném kolektivu říci, že „jedná“. Kolektiv nejedná, neboť jednají pouze jednotlivci, a tak výroky, jako například, „stát vyjednal“, jsou nepřesné a zavádějící.

Již jsme zmínili, že jednání každého člověka ovlivňuje jednání ostatních. Rothbard k tomu říká:

„Říci, že jednají pouze jednotlivci, neznamena popírat, že jsou ve svých přáních a ve svém jednání ovlivněni jednáním ostatních lidí, kteří mohou být členy rozličných společenství a skupin. V žádném případě nepředpokládáme, jak nás někteří kritici ekonomie obviňovali, že jednotlivci jsou jeden od druhého izolované 'atomy'.“³³¹

Jinými slovy, je nesporným faktem, že jednání každého člověka přímo ovlivňuje všechna možná lidská uskupení a naopak, každé lidské společenství ovlivňuje jednání jednotlivých lidí. Nikdy tudíž nesmíme ztratit ze zřetele, že *charakter* každého lidského společenství určují sami členové onoho společenství svým „osobním“ jednáním.³³² A tato „konkrétní“ jednání jednotlivců se odvíjí od toho, jaký *význam svému jednání* jednotliví členové daného společenství *přisuzují*.³³³ Jestliže například budou členové jakékoliv skupiny považovat sebe a své jednání za málo významné, či dokonce *za bezvýznamné* pro *charakter společenství*, jehož jsou součástí, bude takové společenství jistě zcela odlišné od společenství, jehož jeden každý člen považuje sebe a své jednání za základní faktor, který určuje *ráz* daného společenství.

Z čehož plyne: *konkrétní jednání jednotlivých příslušníků* daného společenství dopadá ve svých konečných důsledcích nekompromisně na ně samotné; přesněji na *všechny příslušníky* onoho společenství.

Uveďme příklad. Uvažujme stát, jehož většina občanů tvrdí (a podle toho jedná), že „s vládou a jejími nařízeními nic nenadělám“. Tací lidé se o charakter státu lidé nezajímají, je jim lhostejný. Což má, jak jsme právě řekli, pro ně samotné a všechny občany zásadní důsledky. Například z toho vyplývá, že představitelé takového státu a jejich přísluhovači se téměř vůbec nemusí ohlížet na občany, neboť ti se ve skutečnosti chovají jako „poslušné ovce“. Totiž ovce, jako jiná zvířata, také o svém postavení nijak „nerozmýšlí a považují ho“ za „navždy dané“. Jako tragický příklad uveďme (opět) nacistické Německo z první poloviny 20. století, jehož občané sobě vybrali za „vůdce“ šílence, pod jehož zvrhlou totalitní vládou si následně nebyli jisti ani vlastními životy.

Podtrhněme znova fundamentální skutečnost, že *jedná pouze jednotlivec*:

„Skutečnost, že jedná pouze jednotlivec není v mnoha případech brána na zřetel, často bývá vědomě či nevědomě překrucována, mnohdy dokonce dramaticky odmítána. Uveďme ještě jeden příklad: „Říci, že vláda jedná, je tedy pouhou metaforou; ve skutečnosti jsou určití lidé v nějakých vztazích a jednají způsobem, který je

³³¹ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 51), poznámka 6.

³³² A je tudíž neplatná námitka, že charakter společenství určuje „někdo zvenčí“ nebo „všichni ostatní kromě mne“ (slovy dneška: „to jde mimo mě“).

³³³ Srov. (Mises 2006, 40).

*všeobecně nazýván „vládou“. Tato metafora nesmí být chápána tak, že kolektivní instituce má samostatnou existenci nezávislou na činech různých jednotlivců“.*³³⁴

Musíme zmínit, že výrok „vláda jedná“ za metaforu bohužel považován není a zcela běžně se používá. Dochází tak neustále k rozostření a znejasňování podstatného rysu lidského jednání, totiž, že *jednat může pouze jednotlivec*. V případě vládního kabinetu jednají jednotliví ministři, a proto výroku „vláda jedná“ bychom se měli vyvarovat.

Zásadní důsledky toho, že jednají jednotliví členové vlády odhaluje Rothbard, když píše:

*„Stále však platí, že pouze jednotlivé osoby mohou mít přání a jednat. Existence instituce, jakou je vláda, nabývá smyslu až skrze ovlivňování osob, které jsou považovány za její členy, a těch, které za její členy považovány nejsou.“*³³⁵

Vláda sice „nejedná“, ale tím, že „vládne“ určuje všem lidem, jak mají jednat. Nesmíme ani na okamžik opomenout, že jednání ministerského předsedy a jednotlivých členů vlády je *účelovým* jednáním těchto jednotlivců. Tudíž je jednáním k dosažení cílů, které si právě oni přejí, a (jak vyplývá z definice jednání) nezaměřují se na cíle, jejichž naplnění si nepřejí. Je proto legitimní říci, že cíle, které mají či mohou mít jednotliví členové vlády, se mohou naprosto diametrálně lišit od cílů a tužeb jednotlivých občanů, kteří této vládě podléhají.

Z tohoto důvodu je nad slunce jasné, že sama existence vlády (potažmo existence státu, jak jej dnes a denně „zažíváme na vlastní kůži a v přímém přenosu“) je a vždy bude v neřešitelném rozporu se základním principem lidského jednání, který spočívá v účelovém chování *jednotlivců*.

Jak důležitý je význam, jaký lidé přikládají tomu, že *jejich* jednání určuje *povahu společnosti*, jehož jsou příslušníky, ukažme na případech, kdy se lidé jako jednající jednotlivci lehkomyšlně *sami* zbavují nebo jsou *násilím zbaveni* „užívat (si)“ základního principu lidského jednání, totiž, že jednání každého člověka je účelové, a tudíž subjektivní a že jedná pouze jednotlivec.

Tak například: zásadu, že jedná pouze jednotlivec, porušují zastánci „silného státu“, kteří budou vždy tvrdit, že jen stát dokáže nejlépe zabezpečit lidi ve všech možných oblastech.³³⁶ Takoví lidé se cítí v rukou státu naprosto spokojeni, *vzdávají se své vůle a odevzdávají se do rukou státních úředníků* a přejí si, aby stát „jednal“ za ně, přesněji, aby jim *vládl*, aby je *ovládal*. Je nutno dodat, že naneštěstí je téměř nemožné jim jejich *víru* v „dobrý“ (protože je, jejich slovy, „demokratický“) stát nijak nahlodat.³³⁷

³³⁴ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 2). Zde uvedený pojem „vláda“ zahrnuje veškeré možné typy „vládnutí“ a „vládců“; pro ilustraci, že máme na mysli opravdu široké spektrum mocnářů, jmenujme císaře, krále, prezidenty, premiéry, guvernéry, hejtmany, starosty atd.

³³⁵ (Rothbard, Zásady ekonomie 2005, 2).

³³⁶ Že je tato představa naprosto nesmyslná, lze doložit například tím, že by stát musel znát všechny cíle jednotlivých občanů a musel by být schopen jim tyto tužby naplnit. Což je zřejmě, z podstaty věci, zcela nemožné.

³³⁷ Naopak, ze zkušenosti víme, že bude-li kdokoliv odmítat státní dirigismus a bránit výsostné postavení jednotlivce, je okamžitě označen za nepřítele všech lidí a bude s ním také v tomto duchu zacházeno. Státní aparát proto nebude mít nikdy zájem na šíření pravdy o jednání jednotlivce a vždy se bude snažit občany od této pravdy odvést. Proto je navýsost nutné teorii lidského jednání znát a šířit ji, jak je to jen možné.

Na opačném konci hledání štěstí mimo individuální lidskou vůli, hrozí pokušení *odevzdat se* nějaké metafyzické bytosti. Víme již, že *hledání* „nejvyšší bytosti“ omezeným lidským rozumem je marné. A rovněž tak je zoufalou snahou hledat „dokonalé štěstí, nekonečné blaho“ mimo existenci. Slovy Misesa, „pokusy o popis života v rajské zahradě končí v neřešitelných rozporech“. ³³⁸ Tato marná pokušení vedou k odevzdání se „osudu“, odvrhnutí vlastního rozumu a zřeknutí se skutečné, mohli bychom říci aktivní pozice jednající lidské bytosti. ³³⁹

Přelud utopistů spočívá v představě, že je třeba se vypořádat se všemi nedokonalostmi lidí prostřednictvím jakéhosi ideálního *státu* nebo *sekt*y (či obdobného společenství), jehož úkolem je (mimo jiné) jejím příslušníkům „zajistit bezpečnost a ochránit zemi před nejrůznějšími útoky zvenčí“ a spravedlivě přerozdělovat ³⁴⁰ společenské bohatství tak, aby byly „zlepšeny podmínky pro život těm, kteří si je sami zlepšit nemohou“. ³⁴¹ Utopisté (a etatisté) neustále opakují: Nikoliv samotní jednotlivci, ale přísně organizovaná mocenská struktura dokáže zajistit blahobyt všem. ³⁴²

Komunistický pokus v Marxově podání, jemuž podlehl mnoho „věřících ve světlé zítřky“, byl založený na falešné domněnce, že „je lidský rozum ze své podstaty k hledání pravdy nevhodný“, ³⁴³ a proto je třeba, aby moc (nad „nerozumným“ člověkem) převzala třída proletariátu. Krach pokusů o „přelud komunismu“ smutně dokládá smrt milionů sovětských občanů a občanů jiných socialistických států umučených ve vězeních a koncentračních táborech ve 20. století.

Nacionální doktrína o nadřazenosti jedné lidské rasy, rasám (národům) ostatním, spolu se socialistickou (sociální) fata morgánou v podání Adolfa Hitlera nejprve oslnila německé voliče, aby následně přinesla strašlivá utrpení, právě jim a ostatním lidem celého světa; a přinesla desítky milionů zmařených lidských životů v 2. světové válce.

Skutečnost, že jednat mohou pouze jednotlivci, se přiči přesvědčení mocichtivých politiků, jejichž cílem je druhé lidi ovládat. Ti proto nemají nejmenší zájem na tom, aby obecná teorie lidského jednání co nejvíce pronikla mezi „ovládané“ lidi.

„Samotný fakt, že existují netolerantní vlády a politické strany, které chtějí zakázat a vyhladit všechny odpůrce, je důkazem znamenitosti rozumu. To, že odpůrci

Prvním krokem v obraně před (ú)tlakem státu je naučit se kritickému myšlení a snažit se být v největší možné míře přesný a precizní. Jinak totiž může hrozit *podlehnutí* falešným prorokům a jejich plytkým žvástům typu „my (tj. stát) to za vás uděláme“ s možnými dalekosáhlými a dlouhodobými, často fatálními, důsledky pro všechny lidi.

³³⁸ Srov. (Mises 2006, 62-63).

³³⁹ Jen okrajově zmiňme další cestu (dovolíme si ji označit za tragickou či ne-lidskou) hledání spokojenosti a životního štěstí, jíž je propadnutí člověka, vášním a emocím, či všelijakým drogám, které jej vytrhují z reálného běhu světa a nahrazují jeho lidské (tj. rozumové) chování upadnutím do područí instinktů.

³⁴⁰ Utopisté (a s nimi socialisté a populisté) velmi rádi „spravedlivě přerozdělují“. V jejich podání ovšem „spravedlivě“ znamená „na prvním místě v jejich prospěch“. A zároveň, „spravedlivě“ přerozdělují jen to, co „násilím“ vezmou jiným. Jak cynické.

³⁴¹ Obdobně (Mises 2006, 63). V textu jsou v uvozovkách doslovné citace z Programového prohlášení vlády ČR z 27. 6. 2018. Chceme tím jasně říci, s jak utopistickou myšlenkou předstupuje vláda „demokratické“ České republiky před své občany, a jak nereálnými sliby své občany otevřeně mate.

³⁴² Vyzýváme čtenáře, aby si povšiml, jak vláda České republiky „dokázala ochránit“ občany před pandemií COVID-19 v letech 2020 až 2022. Zmiňované programové prohlášení je tedy (v tomto bodě nepochybně) utopií par excellence.

³⁴³ (Mises 2006, 67).

nějaké doktríny používají policii, katy a rozvášněné davy k jejímu potlačení, není jasným důkazem její správnosti. Je to však důkazem toho, že ti, kdo se uchylují k násilnému potlačování, jsou ve svém podvědomí přesvědčeni o neudržitelnosti svých vlastních doktrín. Bez odkázání se na tyto základy není možné prokázat platnost apriorních základů logiky a praxeologie. Rozum je konečnou daností a nemůže být sám sebou analyzován.“³⁴⁴

Praxeologie, a tudíž ani naše skromné pojednání, nehledá nějakou „novou“ ideologii či „speciální“ doktrinální rámec, podle kterého by bylo možné lidské společenství z vnějšku, pomocí nějakých vykonstruovaných (ať již „politických“, či „morálních“) dogmat, organizovat a ovládat. Zkoumáme, zda v samotné (subjektivní) teorii lidského jednání (neboli v účelovém chování jednotlivých lidských bytostí), nejsou obsaženy principy, jimiž se jednání mezi lidmi řídí.

Stojíme před úkolem překonat, bohužel častý, názor, že jednání mezi lidmi „musí být ‘někým’ řízeno“. Přičemž víme, že

„hádat se s mystiky a věštcí je zbytečné. Zakládají svá tvrzení na intuici a nechtějí je podrobit kritickému zkoumání... Věda by však neměla přestat myslet, ačkoliv je zřejmé, že nikdy nepřesvědčí ty, kdo nadvládu rozumu zpochybňují.“³⁴⁵

Přesto je třeba neúnavně připomínat, „vždy a všude“, že teorie lidského jednání je vědou primární a pro každého člověka zásadním poznáním. Jak říká Mises, je třeba vytrvat a neustále tvrdit³⁴⁶ zásadu lidského jednání jako účelového chování jednotlivce:

„Kategorie lidského myšlení a jednání nejsou ani arbitrárními produkty lidské mysli, ani konvencemi. Neexistují mimo svět a běh kosmických událostí. Jsou biologickými fakty a v životě a realitě mají konkrétní funkci. Jsou nástrojem v boji člověka za existenci a v jeho snaze přizpůsobit se v maximální možné míře reálnému stavu světa a co nejvíce odstranit pocíťovanou nespokojenost. Odpovídají proto struktuře vnějšího světa a odrážejí vlastnosti světa a reality. Fungují a jsou v tomto smyslu pravdivé a platné.“³⁴⁷

5.2 O lidské přirozenosti

Hledejme, zda z axiomu lidského jednání nevyplývají další principy, jimž my všichni podléháme. Využijeme k tomu výmluvného a výstižného pomocníka, Rothbardovu³⁴⁸

³⁴⁴ (Mises 2006, 81).

³⁴⁵ (Mises 2006, 75).

³⁴⁶ Neustálé opakování axiomu lidského jednání snad neobtěžuje čtenáře. Prosíme o pochopení naší snahy dramaticky prezentovat zákon, že lidské jednání je účelové chování. Neboť zdá se, že tento základní fakt o člověku není brán jako východisko pravidel společenského soužití. Přiznáváme naše úpěnlivé úsilí prezentovat axiom lidského jednání jako („zlatý“) poklad lidského poznání.

³⁴⁷ (Mises 2006, 76-77). Mises o rozumu a logice dále říká: „...je nesprávné tvrdit, že apriorní vhled a čisté myšlení nepřináší žádnou informaci o realitě a struktuře světa. Základní logické vztahy a kategorie myšlení a jednání jsou konečným zdrojem veškerého lidského jednání. Odpovídají struktuře reality, odhalují strukturu lidské mysli a jsou v tomto smyslu pro člověka základními ontologickými fakty...Pro člověka je každé poznání podmíněno logickou strukturou jeho mysli a v této struktuře obsaženo. Právě úspěšné výsledky empirických věd a jejich úspěšné aplikace tuto pravdu dokládají.“ Viz (Mises 2006, 77).

³⁴⁸ Následující pasáž o Robinsonovi je (stručnou) parafrází Rothbarda. Viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 76-82).

„robinsonovskou ekonomiku“.³⁴⁹ Příběh Robinsona je totiž vhodnou ilustrací faktu, že každý člověk jednat *musí*, aby vůbec *žil* (existoval); aby každý přežil „osud“³⁵⁰ trosečníka“. Vždyť jsme přece každý (v přeneseném smyslu) trosečníky na ostrově svého života.

Pro náš výklad Robinsonova příběhu připusťme, že Robinson ztratil paměť. Jak v této situaci jako osamělý trosečník *jedná*? Čemu *musí* čelit?

Robinson je konfrontován se skutečností existence vlastního vědomí a těla, a okolní přírody. Zjišťuje, že nemá žádné instinktivní znalosti a že se *musí* všem *poznatkům naučit*. Postupně si uvědomuje, že má četné cíle, které touží dosáhnout. Mnohé z nich naplnit *musí* z důvodů zachování života: kupříkladu si musí zajistit potravu, přístřešek, ošacení. Poté objevuje další potřeby, o které by mohl usilovat. A opět se musí (na)učit, jak jich dosáhnout. *Musí* neustále zlepšovat své *schopnosti* a vynalézat nejvhodnější „technologické návody“.

Aby tedy naplnil své cíle, *musí* co nejrychleji a co nejproduktivněji použít přírodou dané věci (zdroje) a přetvořit je do podoby, které požaduje.

Shrnuto, *musí*: a) *zvolit* své cíle; b) *naučit se*, jak těchto cílů dosáhnout; c) *vynaložit své schopnosti* k přetvoření přírody (vzácných zdrojů) do více užitečné podoby; aby na konec vytvořil *spotřební* statky, jež může přímo spotřebovat či zkonzumovat.

Z čehož plyne, že člověk *musí* produkovat dříve, než *může* spotřebovávat. Tímto produkčním procesem mění své přírodní prostředí v souladu s vlastními cíli (místo toho, aby byl přírodou sám ovlivňován, jako je tomu v případě zvířat).

A tak člověk využívá své pozorovací a intelektuální schopnosti, svůj rozum, k získávání znalostí.

Používání a rozvíjení vlastního *rozumu*³⁵¹ tudíž představuje pro člověka jedinou možnou metodu existence, přežití (a úspěchu). Člověk svým *rozumem poznává* přírodní zákony určující chování věcí v reálném světě. Robinson (člověk) tak *zjišťuje*, že šíp vystřelený z luku může skolit jelena a že síť dokáže zachytit spoustu ryb. Člověk (Robinson) se *učí rozlišovat* jedovaté houby a jedlé bobule. Také *se dovídá* o své vlastní povaze, o druzích událostí a činností, jež ho činí šťastným či nešťastným; *dovídá se o cílech*, jichž potřebuje či touží dosáhnout. Zjišťuje, čeho by se měl vyvarovat.

Člověk *objevuje*, jaký význam pro něj mají věci, jež jej obklopují. *Objevuje hodnotu* věcí, a *hodnotu* svých cílů. Člověk rovněž *objevuje*, že má *schopnost volit* mezi různými svými přáními; *uvědomuje si* skutečnost, že má *možnost volby*. Běžně se tato lidská schopnost označuje jako *svobodná vůle*.

Člověk si *uvědomuje*, že má možnost volby mezi tím, co je pro něho samotného *dobré* a tím, co je pro něj *špatné*.³⁵² Objevil a vytvořil pojem *dobra*. Co je dobré a co je špatné, je tak vztaženo k člověku, k jednotlivci; k jeho volbě. *Rozum* každého člověka rozhoduje, co je *jeho dobro*. *Dobro* je, v tomto smyslu, zcela individuální a osobní fenomén. *Dobro*

³⁴⁹ Tato konstrukce je často vysmívána. Je však příhodnou a srozumitelnou „analýzou izolovaného jedince tváří v tvář přírodě“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 76).

³⁵⁰ I pro toho, kdo „věří v osud“ platí, že i on jedná tak, aby svůj osud přežil.

³⁵¹ Užívání rozumu a z něj vycházející jednání mají pro člověka charakter přírodního zákona, lze říci „existentní nutnosti“. Proto je příhodné použít na tomto místě sloveso „muset“.

³⁵² Přiznáváme, že se záměrně vyhýbáme pojmu *zlo*. Proč, o tom pojednáme níže.

je zároveň tím, co lidi od sebe navzájem odlišuje. Pro každého znamená *dobro* „něco“ zcela jiného.

Pojem *dobra* představuje jedno ze stěžejních míst v chápání podstaty lidských bytostí. V předchozím odstavci jsme *dobro* zavedli jako subjektivní a arbitrární koncept. Nabízí se ihned otázka, zda existuje *dobro*, které je platné pro všechny lidi. Neboli zda existuje, řekli bychom, nejvyšší či absolutní *dobro*. Na tuto otázku budeme detailně odpovídat níže.

Shrňme:

Robinson (a každý člověk) *objevuje*, že jeho rozum je *schopen vládnout* nad svým tělem, *objevuje vlastnictví sebe sama*. Člověk *objevuje* svoji *schopnost volit* cíle a prostředky jednání, *objevuje* svoji *svobodnou vůli*. Říkáme, že člověk *objevuje* svoji (tj. *lidskou*) *přirozenost*.

Řeceno jinak, *přirozenou podstatou člověka je jeho rozum a svobodná vůle, jež vedou jednání člověka k životu*, nutnému cíli každého z lidí. Kdyby totiž cílem člověka nebyl život sám, pak by nutně přestal člověk existovat; přesněji, ocitl by se na cestě ke smrti. *Lidskou přirozeností* je tedy stav *dokonalé svobody* řídit svá jednání a nakládat se sebou a svým majetkem, jak každý „považuje za vhodné, aniž by jeho jednání záviselo na vůli kohokoli jiného“.³⁵³

Locke o dokonalé svobodě říká, že je to „stav rovnosti, v němž všechna moc a pravomoc jsou vzájemné, aniž má jeden více než druhý“.³⁵⁴ Neboli *stav rovnosti* spočívá v tom, že všichni lidé mají *rovnou* (tj. *stejnou*) *příležitost* (která není nijak a nikým omezována, či naopak zvýhodňována) nakládat se sebou samým a se svým majetkem, jak se každému zlíbí.

Nyní můžeme upřesnit, co znamená ono „dělat si, co chci“ v definici lidského jednání. Vyjdeme z toho, co o lidském „přirozeném stavu“ říká Locke:

„Ačkoliv však je toto stav svobody, přece to není stav zvůle. Ačkoli člověk v onom stavu má nekontrolovatelnou svobodu volně nakládat se svou osobou nebo se svým majetkem, přece nemá svobodu zahubit sebe sama..., nikdo nemá poškozovat druhého v jeho životě, zdraví, svobodě nebo majetku.“³⁵⁵

Člověk tudíž nemůže dělat „cokoliv“. Může však činit „vše“ v rámci těchto mantinelů:

Za prvé; člověku *není možno zbavit se nadvlády nad sebou samým*, tj. nad svým rozumem a tělem, neboť by tím byla zničena jeho (vlastní) lidská přirozenost.

Za druhé;³⁵⁶ nikdo *nesmí ovládat* druhé v jejich životech, v jejich jednáních, neboť by tím byla (z)ničena lidská přirozenost ostatních lidí.³⁵⁷

Navraťme se na ostrov.

³⁵³ Parafrázován John Locke (1632-1704), anglický filosof. Srov. (Locke 1992, 30).

³⁵⁴ Srov. (Locke 1992, 30). Locke dodává: „Není nic zřejmějšího, než že tvorové téhož druhu a téhož stupně, bez rozdílu zrození ke všem týmž výhodám přírody a užívání týchž schopností, mají být také mezi sebou rovni“. Locke tím *lidskou přirozenost* odvozuje od přírody. Adjektiva (pojmy) *přírodní* a *přirozené* jsou v tomto smyslu synonyma.

³⁵⁵ (Locke 1992, 31-32).

³⁵⁶ O vztahu k druhým lidem si dovolíme užít trochu jiná slova než Locke.

³⁵⁷ Nabízí se tudíž dramatická otázka: můžeme v případě, jestliže člověk jedná v rozporu se svobodou vládnout sobě a jestliže jedná proti svobodě druhého neboli jedná proti lidské přirozenosti, nazývat ještě člověka člověkem?

Robinson (člověk) nachází panenskou přírodu, nikým nevyužívanou a nekontrolovanou. Cílevědomě ji *přetváří*, a to skrze své *porozumění* přírodním zákonům (tj. prostřednictvím svého poznání). Člověk nalezením přírodních zdrojů, osvojením si znalostí týkajících se jejich využití, a jejich skutečným *přetvořením* do *užitečnější* podoby, *smísil své schopnosti s přírodou*. Tímto procesem (čti *jednáním*) vtiskl přírodě pečeť své osobnosti a *vlastním úsilím* přeměnil přírodu a její plody pro své (po)užití, ke *svému užitku*. Člověk vytvořil *svůj majetek*. A tento *vztah člověka k vlastnímu majetku* nazýváme *vlastnictvím* či *vlastnickým nárokem*.³⁵⁸ Člověk objevil *vlastnictví*.³⁵⁹

Hranice *vlastnictví* (čehokoliv), kterou nelze nikdy překročit, je dána tím, že člověk nemá *moc*, přesněji nemá *schopnosti* porušovat (bez následků) přírodní zákony. Například „přeskočit oceán jedním skokem“ zjevně nelze. Z čehož vyplývá: na jedné straně má člověk *možnost volby* přijímat ideje a volit si vlastní cíle; a tato možnost volby je nedotknutelná a nezczizitelná, *vůle* člověka je *svobodná*. Na druhé straně, jelikož člověk není všemohoucí ani vševědoucí, je jeho *schopnost* dělat věci, které by dělat chtěl, vždy omezena přírodními zákony.³⁶⁰

Proto *vlastnictví majetku* může sahát pouze potud, kam sahá *faktická kontrola* člověka nad hmotnými statky, které byly vytvořeny jeho úsilím,³⁶¹ a proto nikdy nemůže překračovat hranice *schopnosti* (tj. *moci*) jeho dosahu.³⁶²

V tom tedy spočívá *lidská přirozenost*: každý člověk je vlastníkem sebe sama a má svobodnou vůli, jež mu umožňuje účelově jednat se svým vlastnictvím. *Lidské jednání* je odrazem *lidské přirozenosti*.³⁶³

5.3 Lidské společenství

Naposledy zavítejme na ostrov, k Robinsonovi a jeho protějšku Pátkovi.

³⁵⁸ Srov. (Locke 1992, 45).

³⁵⁹ Až potud jsme na Robinsonovi ukázali: „Rozhodující a jedinečné skutečnosti týkající se člověka a způsob, jakým musí žít, aby přežil – jeho vědomí, svobodná vůle a svobodná volba, schopnost logicky uvažovat, nezbytnost porozumět přírodním zákonům a sám sobě, vlastnictví sebe sama, potřeba přetvářet přírodou dané věci do konzumovatelné podoby – to vše je součástí lidské povahy a představuje způsob, jak může člověk žít a prosperovat“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 79).

³⁶⁰ Tímto upřesněním je odmítnuta námitka, že „svoboda je iluzorní, protože člověk je omezen přírodními zákony“. V tomto výroku jde totiž o zmatení pojmů; je třeba vždy přísně rozlišovat pojmy *svoboda* (*vůle*) versus pojem „*svoboda*“ ve smyslu „*schopnosti*“ *konat*. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80).

³⁶¹ Rothbard precizně a detailně rozebírá a vysvětluje velmi důležitou otázku prvotního přivlastnění majetku; majetkový nárok se nemůže vztahovat na půdu uvnitř vytyčené hranice dané oblasti, jestliže by tuto půdu první objevitel *neužíval*. Nárok by se vztahoval v tomto případě pouze na hranici samotnou, protože pouze ona byla přetvořena a použita objevitelem, neboť půda uvnitř hranice by zůstala objevitelem netknuta. Jde o řešení tzv. „Kolumbova komplexu“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 95-96) a poznámka 111 tamtéž.

³⁶² Dostali jsme se k dalšímu velmi důležitému bodu. Robinson nemůže pomýšlet na „vlastnický nárok“ k celému velkému ostrovu, na němž by byl sám. Jeho majetkem může být pouze ta část ostrova, který on svým úsilím *fakticky* přetváří. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80-81). Což je *přirozené*, neboť člověk je tvor přírodní (*přirozený*) a jeho (*přirozené a zároveň „omezené“*) schopnosti, které jsou dány přírodními zákony, mu neumožňují „skutečně“ (reálně) ovládat celý ostrov.

³⁶³ Rothbard označuje lidskou přirozenost jako *přirozený zákon*. Podrobně (Rothbard, Etika svobody 2009, 49-73). Znova podtrhněme, že pojem *přirozenost* či *přirozený* je výstižné vyjádření skutečnosti, že člověk je nepominutelnou součástí veškeré *existence*.

Robinson se s údělem trosečníka vypořádal tak, že postupem času objevil banánovník s jeho chutnými a zdravými plody. Na příhodné půdě začal pěstovat kukuřici, naučil se mlít mouku a péci voňavé placky. Vyrobil si luk a šípy a objevil, že pomocí nich může lovit drobné ptactvo a divoké králíky. Zhotovil si síť k chytání ryb, kterými se může nasytit.

Pátek však žil v úplně jiné části ostrova; na ní rostly fíkové stromy. A Pátek objevil, že fíky jsou pro něho obživou. Na travnatých stráních v jeho části ostrova se pásly divoké ovce, krávy a kozy. I objevil jejich vlnu, a mléko a maso chutné k jídlu. Vymyslel a vyrobil si kopí, pomocí něhož dokázal tato zvířata ulovit. Naučil se chovat divoké kury, jejichž vajíčka jsou mu pokrmem.

A tak Pátek (a stejně i Robinson) je „vlastníkem všeho, co svým vlastním úsilím v hranicích svého dosahu přetváří a užívá“. Pátek je však vlastníkem zcela *odlišného* majetku než Robinson.

K tomu, aby oba trosečníci pře-žili, *pracují*; jejich práce je však *odlišná*. Můžeme říci, že si „*práci rozdělili*“, neboť každý dělá něco jiného. Mezi trosečníky zavládla, říkáme, *dělbá práce*.³⁶⁴ Oba trosečníci tak přetváří přírodu ostrova; každý z nich ve *vlastní majetek*.

Oba trosečníci si záhy *uvědomili*, že pro ně může být *užitečné*, když si mezi sebou vlastní majetky budou vyměňovat, *směňovat*. Jejich *rozum* a *svobodná vůle* jim umožnily objevit, že je pro oba *dobré* (v zájmu každého z nich) *jednat* mezi sebou navzájem. Objevíli, že je pro každého z nich *dobré* s druhým (spolu)pracovat. Neboli *dobro volně*³⁶⁵ obchodovat.

Objevíli (svým rozumem) *racionalitu* spolupráce ve společnosti; objevili *dělbou práce* a *dobrovolnou směnu*.³⁶⁶

Jinak řečeno, oba trosečníci rozpoznali, že je pro ně *výhodnější*, produktivnější, racionálnější mezi sebou obchodovat než být osamělými jedinci, kteří si „hrají jen na vlastním písečku“. Poznali, že mohou snáze přežít a lehčeji dosáhnout svých tužeb a cílů *vzájemnou spoluprací*, objevili „*společnou práci*“, objevili *spolu členství*.³⁶⁷ Vytvořili *společnost* (dvou) lidí, *lidské společnosti*.

³⁶⁴ O dělbě práce včetně jejího zásadního vlivu na společnost praví přesně text písně: „Tady je tesař, klem-píř, zedník, a ten co otesává kameny je kameník. A tady služka, oráč, kamnář, ten, co se umyje je k nepo-znání kominík. Ten dláždí ulice, ten kove podkovy, ta krmí slepice, ta peče cukroví. Ten umí to a ten zas tohle a všichni dohromady udělají moc“. První sloka ústřední písně českého filmu Pekařův císař, 1951. Autoři písně Jaroslav Ježek, Jiří Voskovec a Jan Werich.

³⁶⁵ Rozdělení slova *dobro-volné* na dvě části je záměrné, má přispět k plnému porozumění fenoménu *dobrovolné směny*. K přesnému pochopení pojmu *dobrovolnost* využijeme rovněž Tomáše Akvinského: „Musí se říci, že dobrovolnost je nutně v lidských činech“. Viz (Akvinský, Theologická summa, druhá část - první díl 1938, 63).

³⁶⁶ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 83-93). Doporučujeme k přečtení, Rothbardovo podání je jedním slovem skvělé.

³⁶⁷ Uvedení slov „*spolu členství*“ odděleně je záměrné, pro objasnění obsahu slova *společnost*.

Na základě dělby práce a dobrovolné směny vzniká *společnost* a *civilizace*.³⁶⁸ *Lidská společnost* tak není pouhým souhrnem izolovaných jedinců; je charakterizována tím, že lidé *vstupují do vzájemných, tj. mezilidských vztahů*.³⁶⁹

Připojme několik poznámek a zdůraznění, které se „lidského společenství“ bezprostředně dotýkají.

Existence *dělby práce, dobrovolné směny* a *lidského společenství* vyplývají z axiomu lidského jednání, totiž, že jedná jednotlivec a že *každý člověk je vlastníkem sebe sama a má svobodnou vůli*, jež mu umožňuje *účelově jednat* a se svým *vlastnictvím* konat, co se mu líbí.

Prežití a prosperita celého lidského *společenství* (tj. všech lidí) je umožněna těmito základními přirozenými (přírodními) fakty:

za prvé; velkou různorodostí *schopností* a *zájmů* každého lidského jedince,

za druhé; velkou různorodostí *vzácných přírodních zdrojů* v *různých částech* Země.

A to proto, že všechny tyto *různosti* poskytují příležitost pro specializaci v nejlepším (a proto hospodárném) využití přírody (neboli efektivitě); vedou tudíž k násobnému zvýšení produktivity při přeměňování přírody ve spotřební statky, a v konečném důsledku ke zvyšování blahobytu všech lidí.

Různorodost lidských schopností vede k prospěchu trosečníků (a tím i celého lidského společenství) dokonce i v případě, kdyby byl, kupříkladu Robinson, ve všech schopnostech „lepší“ než Pátek. Pak se totiž Robinsonovi „nejvíce vyplatí“, když se soustředí na to, v čem on sám je „nejlepší“; bude tedy konat svou *nejproduktivnější* činnost a ostatní své potřeby získá směnou. Pro Pátka se pak „nejvíce vyplatí“, když se soustředí na to, co Robinson neprodukuje; a i on své ostatní potřeby získá směnou. Oba trosečníci své produkty budou mezi sebou směřovat a dosáhne tak každý z nich svého nejvyššího užitku.³⁷⁰

Oba zvyšují svůj blahobyt ke své spokojenosti, oba dobrovolně směňují na „ostrovním“³⁷¹ trhu. „Slabší“ Pátek tedy není nijak „drcen“ či „pohlcen“ „silnějším“ Robinsonem. Oba nejsou nikým a nijak k ničemu nuceni.

Důležitou okolností dobrovolné směny je, že se nesměňují hrušky za koně či mléko za pšenici. Předmětem směny totiž nejsou komodity jako takové, ale ve skutečnosti Robinson převádí své *vlastnictví*, například jablek (svůj *vlastnický nárok* k jablkům), výměnou za Pátkovo *vlastnictví* ryb (za *vlastnický nárok* Pátka k rybám). Toto není jen formální

³⁶⁸ Platón (427-347), řecký filosof, řekl totéž již před dvěma a půl tisíce lety: „Společenství obce vzniká jako důsledek nutnosti vzájemného spojování jednotlivců, kteří mají dispozice k výkonu jen určitého povolání, a musí proto v zájmu zajištění své obživy využít principu dělby práce.“ Viz (Hlavinka 2008, 58).

³⁶⁹ Srov. (Mises 2006, 127).

³⁷⁰ Toto odhalení přinesl David Ricardo (1772-1823), anglický ekonom. Tento poznatek se označuje „Ricardův sdružovací zákon“ či „zákon komparativních výhod“. Má dva dopady, časový a prostorový. Jednak vyjadřuje, že spolupráce lidí je příčinou dramatického rozvoje civilizace v průběhu věků; například porovnejme život našich předků před pouhými 15 tisíci lety se stavem dnešního globálního světa. A rovněž ukazuje, co je příčinou rozvoje lidského rodu ve všech zeměpisných částech Země. Uvažme jako příklad současné možnosti cestování a obchodu doslova po celé planetě. Srov. (Mises 2006, 141-142). Stručně: proces *směny* umožnil člověku postoupit od primitivní izolace až k současné vysoce specializované civilizaci.

³⁷¹ Tento trh na ostrově, který obývají pouze Robinson a Pátek, je trhem *ryze svobodným*, neboť neexistuje žádná entita (stát, úřad či metafyzická bytost), jež by dobrovolnou, a proto *svobodnou* směnu mezi nimi jakkoli regulovala, omezovala či nařizovala.

připomínka. Je znamením, že *vlastnictví* (*vlastnický nárok*) je ústředním fenoménem, kolem něhož se odvíjí jednání lidí v rámci společnosti.

Směnu vlastnických nároků si přiblížme na případě najatého pracovníka, který je příkladem jednání v rámci dobrovolné směny. Je nepochybné, že existují lidé (označme je za „kapitalisty“), kteří omezují svoji spotřebu, a tím navyšují (akumulují) svůj majetek. Oproti tomu zase jiní lidé (označme je za „pracovníky“) upřednostňují svoji spotřebu a nechtějí (z různých důvodů) navyšovat svůj majetek. Pak může nastat a nastává známá situace, při níž „kapitalista“ směňuje svoje peníze (mzdové prostředky) za schopnosti (práci) najatého „pracovníka“, který (pro něj) koná (například) službu obsluhy montážní linky.³⁷² Neboli jde o případ *dobrovolné směny*.

V této souvislosti je třeba se ještě vypořádat s častou (marxistickou) námitkou,³⁷³ že „tržní ekonomika spočívá na hanebné doktríně, jež považuje ‘pracovníky za komoditu’“.³⁷⁴ Je skutečností, že *služba „využití lidských schopností“ (práce)* skutečně komoditou je, jelikož může být převedena a směněna za jiné statky či služby, je *převoditelná*. Jiná je ovšem situace samotného pracovníka, nositele (svých) schopností, nositele práce. Jeho svobodná vůle, jak již víme, převoditelná není, proto pracovník komoditou není. Pracovník totiž dle své svobodné vůle nabízí ke směně za jiné statky (většinou za peníze) *svoje schopnosti*, a nikoliv sebe.³⁷⁵ Marxistický výrok o „vykořisťování člověka člověkem“³⁷⁶ je proto nesmyslný.

³⁷² Na takto formulovaném příkladě není na první pohled nic zajímavého. Jde o docela běžný případ dobrovolné směny mezi dvěma lidmi. Stojí však za povšimnutí, že v období, která předchází směně produktu, jenž byl s pomocí onoho pracovníka vyroben, *nese kapitalista riziko*, zda vyrobený produkt bude (v budoucnu) skutečně se ziskem (alespoň malým) a zda vůbec, prodán. Naproti tomu *pracovník získá výhodu* tím, že obdrží sjednanou odměnu za vykonanou službu dříve, než bude produkt, na kterém se on sám podílel, směněn za produkt jiný.

Neméně důležitým aspektem popisované směny je fakt, že nikdo ani kapitalistovi, ani pracovníkovi nepřikazuje, či naopak nezamezuje uskutečnit tuto vzájemnou dobrovolnou směnu. Samozřejmě také nikdo žádnému pracovníkovi nebrání, aby vytvářel vlastní úspory a akumuloval svůj majetek (vytvářel kapitál), a samozřejmě nikdo žádnému kapitalistovi nebrání svůj akumulovaný majetek, třeba okamžitě (a jakkoli) spotřebovat nebo naopak navyšovat. V textu uvedený případ je tak evidentně příkladem dobrovolné směny.

³⁷³ Například Marx, Engels: „Buržoasie...proměnila osobní důstojnost člověka ve směnnou hodnotu“, citace z *Manifestu Komunistické strany* z roku 1848. Viz například <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/index.htm>

³⁷⁴ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 88-89).

³⁷⁵ Je nepochybné, že v otrokářském systému byl otrok skutečně zbožím svého majitele, otrokáře. Je ovšem děsivou a krutou skutečností, že člověk se může stát komoditou i v „demokratickém“ státě. Což není povolávací rozkaz do služby ve zbrani případem, kdy se občan stává pouhou věcí (figurkou) v rukou generálů? Nebo jiný příklad: v daňovém systému České republiky je člověk zbaven titulu „občana“, jelikož je označen za „daňového poplatníka“. Je tím jasně vyjádřena jeho podřízenost vládní moci, neboť je ponížen na úroveň jakéhosi stroje, jehož účelem je „platit daně“. Ovšem, jak jsme výše ukázali, ve svobodné společnosti člověk komoditou ve vztahu zaměstnavatel versus zaměstnanec v žádném případě není.

³⁷⁶ Dějiny nás přesvědčují, že tomuto Marxovu lživému heslu uvěřily miliony lidí. Je ovšem pozoruhodné a tragické, že tomuto marxistickému blábolu věří mnoho lidí dodnes. Můžeme spekulovat, zda byl Marx „hloupý“, že takový nelogický výrok předložil, nebo naopak „geniální“, že dobře věděl, jak je to výrok falešný a využil jej záměrně jako „dábelský trik“ k omámení lidí.

Hovoříme-li o dobrovolné směně, je vhodné připomenout, že rozsah směny mezi mnoha účastníky je natolik velký a rozsáhlý, že se velmi brzy v dějinách lidského rodu rozvinul *všeobecný prostředek směny*, kterému říkáme *peníze*.³⁷⁷

Nyní můžeme shrnout, jakými způsoby lze nabýt *vlastnické nároky*. Existují toliko tři (přirozené) způsoby: 1) *nalezením* a *přetvořením* (přírodních) zdrojů, (tj. *výrobou*), 2) *směnou* produktu za produkt jiný, (tj. *obchodem*) a 3) *darem*.³⁷⁸

Lidé mají „ohromné štěstí“,³⁷⁹ že existuje dobrovolná směna. Mises říká jasně:

*„Spolupráce ve společnosti nemá nic společného se soukromou láskou nebo s obecným přikázáním milovat se navzájem. Lidé nespolupracují v rámci dělby práce, protože se milují nebo protože by se milovat měli. Spolupracují, protože to nejlépe slouží jejich vlastním zájmům. To, co původně dohnalo člověka, aby se přizpůsobil požadavkům společnosti, aby ctil práva a svobody svých spoluobčanů a nahradil nepřátelství a střety mírovou spoluprací, není láska ani dobročinnost, ani jiné užasně city, ale správně pochopený egoismus“.*³⁸⁰

Pokud by tomu tak nebylo, nikdo by nemohl nakupovat a prodávat zboží či pronajímat své schopnosti, tolik důležité pro ostatní lidi, a nikdy by nemohla existovat dnešní civilizace.³⁸¹ *Směna* je důsledkem *dělby práce*, je projevem toho, že lidé jednají účelově.³⁸² Společnost je výsledek vědomého a účelového chování jednotlivců.³⁸³ *Existence lidské společnosti* je přímým důsledkem zákona lidského jednání a zároveň důkazem jeho platnosti.

Skutečnost, že spolupracovat mezi lidmi navzájem je *výhodné* pro každého člověka, že je nekonečně *výhodnější* s druhými spolupracovat než s druhými nespolupracovat, že je pro člověka zcela *nevýhodné* omezovat, či dokonce zabráňovat takové spolupráci, je pro všechny lidi klíčová. Uvědomění versus neuvědomění si tohoto faktu, jak uvidíme níže, totiž rozhoduje o našem postoji k druhým lidem a zásadně formuje vztahy uvnitř celého lidského společenství.

Lidé mají (zároveň) „ohromné štěstí“, že při jednání s druhými nejenže nemusí ztrácet ze zřetele své vlastní cíle, naopak, že smí svobodně své tužby a přání naplňovat a že

³⁷⁷ Peníze ovšem nejsou pouze prostředkem směny, mají též svou vlastní hodnotu (užitečnost), mohou být prostředkem i cílem jednání. A jak se s penězi, tímto vzácným statkem, „hospodaří“ v současné době? Víme všichni, že se peníze v současné době „tisknou neboli nalévají do ekonomiky“. Je na výsost zřejmé, že tímto „záchranným opatřením“ je zásadně narušen princip dobrovolné směny a peníze přestávají být regulérním prostředkem obchodu. Ztrácejí charakter *stálého* prostředku směny a tím je jejich úloha v obrovském měřítku devastována. Přestávají být vzácným statkem a stávají se více či méně bezcennými „papírky“, čísly. Následkem čehož se s penězi nehorázně plýtvá, a tudíž ztrácejí svoji hodnotu (tomuto jevu říkáme inflace). Veškerá „ekonomie“ se tak potápí v „oceánu plném peněz“.

³⁷⁸ V případě *daru* nezíská *dárce* jiný produkt než *uspokojení* z toho, že „obdaroval“ příjemce daru. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 86).

³⁷⁹ Toto je krásné vyjádření pozice člověka ve svobodném světě, viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 89).

³⁸⁰ Viz (Mises 2006, 150).

³⁸¹ *Dělba práce*, kromě jiného, rozvíjí schopnosti člověka a podílí se na vzniku nových druhů povolání. *Dělba práce* je tak zřejmou příčinou obrovského technického pokroku, jaký dnes zažíváme. Srov. (Mises 2006, 146).

³⁸² Neboli, směna umožnila člověku postoupit od primitivní izolace k (vyspělé) civilizaci, směna nesmírně rozšiřuje možnosti člověka. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 84).

³⁸³ (Mises 2006, 127).

dokonce může svých záměrů mnohem snáze dosáhnout, jak jsme řekli, právě *jednáním s ostatními lidmi*³⁸⁴ oproti tomu, měl-li by jich dosáhnout pouze vlastním přičiněním.³⁸⁵

Naopak, jestliže si lidé skutečnosti „výhodnosti vzájemné spolupráce“ nejsou plně vědomi a mezi sebou nespolupracují, neřkuli „pracují“ (jednají) proti druhým, tak v konečných důsledcích jednají proti sobě, svému štěstí a prosperitě. Lidské společenství následkem toho upadá a lidé se tak mohou snadno ocitnout na prahu bídy a utrpení.

Mises odhaluje princip společnosti těmito slovy:

*„Tím základním, co dalo vznik spolupráci, společnosti a civilizaci a co přeměnilo zvířecího člověka na lidskou bytost, je skutečnost, že práce, jež je vykonávána v dělbě, je produktivnější než izolovaná práce a že lidský rozum je schopen si tuto pravdu uvědomit.“*³⁸⁶

Je snad vhodné zmínit, že někteří sociologové uvádějí jako *původní* subjektivní základ společnosti „vědomí druhu“.³⁸⁷

Mises však tuto tezi jednoznačně odmítá:

*„Vědomí druhu, smysl pro pospolitost nebo smysl pro sounáležitost můžeme nazývat uznáním skutečnosti, že všechny lidské bytosti jsou potenciálními spolupracovníky v boji o přežití, protože jsou schopny rozeznat vzájemnou výhodnost spolupráce, zatímco zvířata tuto schopnost nemají. Nesmíme však zapomenout, že primárními skutečnostmi, které způsobily takové vědomí nebo takový smysl, jsou ty dvě, jež byly zmíněny výše.“*³⁸⁸

Účelová spolupráce je tak charakteristickým rysem lidské společnosti. Aby bylo zcela zřejmé, co myslíme onou „účelovou spoluprací“, zopakujme, že každý člověk *spolupracuje* s druhým tak, že *sleduje své vlastní zájmy*. Nejjednodušší příklad: od jednoho člověka například *kupuje* chléb, zatímco od druhého zeleninu. A naproti tomu jiným lidem *prodává* maso a dalším zabíjačkové pochoutky. Vždy jedná podle *svého účelu*, a proto říkáme, že *jedná, spolupracuje* s druhými lidmi *účelově*.

Mises shrnul společenské důsledky lidského jednání stroze a přesně:

*„Podnikatel vydělá peníze tím, že poskytne zákazníkům statky, které si přejí.“*³⁸⁹

Tím, že člověk sleduje své cíle (zdůrazněme *své* cíle), prospívá nejen sobě, ale zároveň je prospěšný ostatním lidem a společnosti jako celku. Jakákoliv, i sebe nepatrnější spolupráce v rámci společnosti se dříve či později projeví zlepšením situace všech lidí.

³⁸⁴ A tímto „jednáním s ostatními lidmi“ není nic jiného než dělba práce a dobrovolná směna.

³⁸⁵ Lidská společnost není založena na nějaké předem dané, někým deklarované, sepsané či nepsané dohodě (úmluvě, ústavě či jakkoliv jinak zvané smlouvě) mezi jednotlivými lidmi (jako stranami takové smlouvy). Rovněž není uspořádána na základě smlouvy mezi nějakou vyšší „mocí“, vůdcem či charismatickou autoritou na jedné straně a lidským rodem na straně druhé.

³⁸⁶ (Mises 2006, 128).

³⁸⁷ (Giddings 1900, 20) o společnosti: „Původním a základním subjektivním faktem ve společnosti jest vědomí druhové...Slovy těmi míním takový stav vědomí, v němž každá bytost...uznává vědomou bytost za bytost stejného druhu, jako jest sama.“

³⁸⁸ (Mises 2006, 128). Souhlasíme bez výhrad s Misesem, který považuje za primární podněty pro vznik společnosti *dělbu práce* a *uvědomění si výhodnosti mezilidské spolupráce*, a nikoliv „vědomí druhu“, jak míní Giddings. Odmítnutím ideje „vědomí druhu“ jako základu lidské společnosti chceme jasně vyjádřit, že výchozím bodem zkoumání člověka a společnosti je (musí být) axiom lidského jednání.

³⁸⁹ (Mises 2006, 105).

Shrneme:

Lidská společnost je produktem lidského jednání,³⁹⁰ je výsledkem lidské činnosti, je nahrazením izolované činnosti³⁹¹ každého člověka jeho *vědomou činností ve spolupráci*. *Lidská společnost* není založena na nějaké předem dané, někým deklarované, sepsané či nepsané smlouvě³⁹² (dohodě, úmluvě, deklaraci, chartě, ústavě či jakkoliv jinak zvaném traktátu) mezi jednotlivými lidmi (jako stranami takové smlouvy), například mezi vládními představiteli a občany. Rovněž není uspořádána na základě smlouvy mezi nějakou vyšší „mocí“ či meta-autoritou na jedné straně a lidským rodem na straně druhé.

Stručněji, *lidská společnost* je plodem zákona lidského jednání: každý jednotlivec jedná ve svém zájmu.

5.4 Společnost ryzí svobody

Vše, co jsme dosud řekli o lidském jednání a o jednání mezi lidmi umožňuje definovat *svobodnou společnost*:

Svobodná společnost neboli *společnost ryzí svobody* je společností,³⁹³ v níž všichni její příslušníci *užívají neomezeně své přirozené* lidské podstaty. Ta, jak víme, spočívá v tomto: *každý člověk je vlastníkem* sebe sama, svých *vlastních* schopností³⁹⁴ a přírodních zdrojů, které nalezne a přetvoří ve své *vlastnictví*. Ve svobodné společnosti existuje *možnost svobodné převoditelnosti vlastnictví*. *Svobodná společnost* umožňuje fungování *svobodného trhu*,³⁹⁵ který je jakousi *sítí svobodné dělby práce a dobrovolných směn*.³⁹⁶ *Společnost ryzí svobody* se vyznačuje tím, že v ní není vlastnictví sebe sama a vlastnických nároků žádného člověka nikým, jakkoliv narušováno či poškozováno; každý člověk se může těšit *absolutní* (čti *ryzí*) *svobodě*. *Svobodná společnost* je prostředím harmonie, pospolitosti, produktivity a prosperity.

Ve společnosti ryzí svobody může být člověk zároveň *svobodný* a současně může *dosáhnout blahobytu*. A to proto, že ve svobodné společnosti je bezezbytku naplněn axiom lidského jednání, totiž že *každý člověk jedná, jak si přeje*.

Takto jsme zavedli *svobodnou společnost*. Abychom byli dobře pochopeni, zastavme se u samotného pojmu *svoboda* a přesně jej definujme. Což není triviální, neboť pojem *svoboda* se běžně používá ve dvou odlišných významech.

³⁹⁰ Srov. (Mises 2006, 130).

³⁹¹ Při takové izolaci by každý člověk si sám zaopatřoval veškeré zboží a služby, všechny své potřeby. Za této situace by se civilizace bezpochyby zhroutila, nastal by hladomor a návrat zbylých lidí k primitivní existenci. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 83-84).

³⁹² O smlouvě jako fenoménu, jež popisuje vztah mezi lidmi, pojednáme podrobně níže.

³⁹³ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 89-92).

³⁹⁴ Na tomto místě musíme zdůraznit, že vlastnictvím sebe sama pochopitelně myslíme nejen vlastnictvím svého vlastního těla, ale rovněž své mysli (rozumu), svých schopností a své vůle. Lidské schopnosti (práci) uvádíme výše jako samostatnou kategorii spíše z historických důvodů (*práce* byla odedávna uváděna ekonomy jako jeden z *kapitálových statků*). Máme za to, že pro obecné úvahy by bylo vhodnější nevydělávat práci, vůli, rozum či schopnosti jako jednotlivosti z integrity člověka a hovořit o *člověku* či *lidské bytosti*.

³⁹⁵ Máme-li formálně definovat pojem svobodný trh, můžeme tak učinit například těmito slovy: Svobodný trh je nikým a nijak neomezovaným prostředím, v němž lidé vstupují do vzájemných vztahů, prostředím neomezené dělby práce a v dobrovolné směny.

³⁹⁶ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 88).

Jednak se pojem *svoboda* užívá ve smyslu společenském či mezilidském jako „svoboda jednání“ (angl. „liberty“). Neboli *svoboda jednání* představuje *možnost volby*, přesněji, možnost jednat dle libosti, *možnost jednat libo volně*.³⁹⁷

Na druhé straně se pojem *svoboda* užívá ve smyslu osobním jako „svoboda vlastní vůle“ či *svobodná vůle* (angl. „freedom“).³⁹⁸ V pozadí *svobody vůle* je, jak jsme řekli, *rozum* člověka. Vůle je tudíž inherentní součástí člověka, je součástí přirozenosti člověka. Z čehož plyne, že vůle člověka je nedotknutelná a nezcizitelná.

Připomeňme v této souvislosti, že je také nutné přesně rozlišovat význam slov *svoboda* a *schopnost* (či „moc“). Jak víme, *svoboda* člověka (freedom) znamená volit si cíle *sobě vlastní* neboli lidská *volba je svobodná*. A víme (samozřejmý fakt), že člověk není všemohoucí ani vševědoucí, a proto je jeho *schopnost (moc)* dělat věci, které by dělat chtěl, vždy omezena přírodními zákony. Uvedme opět výše citovaný příklad: člověk *má svobodu (freedom)* přeskóčit oceán, ale člověk *nemá schopnost (nemá „moc“)* oceán přeskóčit.

S použitím tohoto upřesnění definujeme *svobodu* (liberty) jako *absenci útoku* ze strany jednoho člověka proti *svobodě* (freedom) jiného člověka, tedy proti *jeho* osobě a majetku. *Svoboda*³⁹⁹ je *absence násilí*.

Pak můžeme redefinovat *svobodnou společnost*⁴⁰⁰ jako společnost, v níž má každý člověk *možnost*, tj. *svobodu* (liberty) s tím, co je jeho, nakládat dle své *svobodné vůle* (freedom).⁴⁰¹

Vypořádejme se s bizarním tvrzením, že ve *svobodné společnosti* není člověk *svobodný*, protože nemá „svobodu krást a útočit“ na jiného člověka. V tomto výroku ovšem nejde o nic jiného než opět o záměnu pojmů *svobody* a *moci*.

Totíž, ve *svobodné společnosti* existuje přesné vymezení vlastnictví každého člověka; to však *nutně znamená* (neboli z toho *logicky vyplývá*), že majetkové nároky každého člověka „zasahují“ ostatním lidem do jejich „svobody“. Všichni lidé si mohou dělat, co chtějí s tím, co je *jejich vlastnictví*, avšak nemají „svobodu krást“ druhým jejich majetek či napadat druhé lidi. A (jen) v tomto smyslu je jejich „svoboda“ „omezena“. Přesněji, všichni lidé jsou omezeni ve své moci (možnosti) zasahovat druhým do jejich svobody dělat si se svým majetkem, co oni sami chtějí.

Toto je stěžejní místo výkladu společnosti ryzí svobody. A proto, aby nedošlo k žádnému nedorozumění, upřesněme ještě jinými slovy, co znamená ono „omezení moci zasahovat do svobody druhých“.

³⁹⁷ Rozdělení slova *libo volně* na dvě části je záměrné, má přispět k přesnému pochopení fenoménu *svobodné volby*.

³⁹⁸ Využili jsme při definici pojmu *svoboda* toho, že v angličtině existují pro pojem „svoboda“ dvě různá slova. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 81) a poznámka 102. V případech, kdy bude to bude pro přesnost vyjádření nutné, budeme uvádět pojem *liberty*, půjde-li o *svobodu jako fenomén společenský*. A pojem *freedom* užijeme v místech, kde jedná o *svobodu vůle*. S českým slovem *svoboda* je tedy potřebné zacházet velmi obezřetně.

³⁹⁹ V tomto místě slovo *svoboda* znamená jak „freedom“ tak „liberty“.

⁴⁰⁰ Rothbard běžně nazývá takovou společnost jako *libertariánskou*. (Například (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 48). Jelikož pojem *libertariánský* se zaměřuje s pojmem *liberální* a oba mají v současné době poněkud pejorativní význam, budeme obou užívat střídmo.

⁴⁰¹ Srov. (Rothbard, *Ekonomie státních zásahů* 2001, 377-378).

Uvažujme. Kdyby obýval Zemi jediný (nebo „první“ člověk) nic by ho zřejmě neomezovalo a měl by moc (resp. možnost, a pouze v tomto případě by bylo možné říci, že by měl „svobodu“) přivlastnit si jakoukoliv část Země. Avšak již v případě jediného dalšího obyvatele Země je tento „druhý“ člověk *omezen* na své moci (tj. možnosti) přivlastnit si jakoukoliv část Země, a to zjevně proto, že (alespoň malá) část Země je již vlastněna „prvním“ člověkem, a tedy má možnost (moc, schopnost) si přivlastnit pouze tu část, která „prvním“ člověkem vlastněna není.

A tak již dva (a samozřejmě i všichni) lidé jsou *vzájemně omezeni* (samotnou) *svojí existencí* (a svým vlastnictvím) a ani jeden z nich nemá „svobodu“ (liberty) přivlastnit si *celou* Zemi, resp. nemá „svobodu“ přivlastnit si tu část Země, kterou vlastní ostatní.

V opačném případě: kdyby si kdokoliv chtěl „svobodně“ přivlastnit celou Zemi (což by ovšem nemohl jinak než krást majetek ostatních lidí), pak by byl pojem *svoboda* zneužit a zničen, jelikož by odporoval své definici jako absence násilí.

Jinými slovy: *vlastnické nároky* jednotlivých lidí omezují všem ostatním (samozřejmě i jim samotným) jejich moc „neomezeně“ jednat“, a to z prostého důvodu, že *existuje* lidí více (přičemž všichni mají své vlastnické nároky).

Ještě jinak: *vlastnické nároky* ve svobodné společnosti omezeny nijak nejsou a člověk může jednat absolutně svobodně; přitom však tak, aby neomezoval (a ani neobtěžoval) ostatní. Nelze proto nesmyslně hovořit o „svobodě krást a útočit“; v tom případě by se již nejednalo o svobodnou společnost (liberty), jelikož by existovala možnost porušení jejího základního principu, kterým je absolutní nárok každého člověka ke své osobě a svému majetku (freedom) a byl tak porušen základ svobodné společnosti: každý člověk s tím, co je jeho vlastní, si může dělat, co chce.⁴⁰²

Odmítněme také námitku, že výrok „ve svobodné společnosti si každý může dělat, co chce s tím, co je jeho“ je definicí kruhem. Nikoliv, tato definice svobodné společnosti uvádí do přesného vztahu každého jednotlivce a lidské společnosti. Tato definice určuje výchozí pravidlo, nad nímž se uskutečňují veškerá vzájemná jednání všech lidí v rámci svobodné společnosti.

Závěr: *svoboda* je nikým neporušovaná a neomezovaná *možnost* nakládat *volně* se svým majetkem, aniž by došlo k porušování majetku (vlastnictví) ostatních.

Pomocí pojmu *svoboda* pak můžeme definovat *společnost ryzí svobody*⁴⁰³ jako společnost, v níž *nikdo* nepoškozuje násilím ani hrozbou násilí⁴⁰⁴ *svobodu druhého* člověka.

A protože jsme v klíčovém bodě našeho pojednání, našeho pátrání po umění života, vysvětleme ještě jednou pojem *svobodné společnosti*.⁴⁰⁵

⁴⁰² Srov. (Rothbard, *Ekonomie státních zásahů* 2001, 377-378). Upozorňujeme na chybu překladu na str. 378, nahoře. Správně má znít začátek věty takto: „Svoboda krást či útočit na druhého“ by umožňovala“. Viz (Rothbard, *Man, Economy, and State with Power and Market* 2009, 1342).

⁴⁰³ Pojmy jako *libertariánská společnost* (Rothbard), *anarcho-kapitalismus* (Ursa), *spontánní řád* (Hayek), *neviditelná ruka trhu* (Smith), *kapitalismus* (Randová), *laissez-faire* [z fr., „nechat být, nechat plynout“, viz (Mises 2006, 895)] (*Bastiat*) lze (pro první přiblížení) považovat za rovnocenné pro označení *společnosti ryzí svobody*.

⁴⁰⁴ Zdůrazněme, že nejen „přímé“ násilí, ale též každá *hrozba* násilím je nepřípustná a nemá žádné místo ve společnosti ryzí svobody. „Nikdo nemá právo nutit nikoho, kdo se sám nedopouští otevřeného aktu agrese proti právům.“ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 288).

⁴⁰⁵ Přičemž dodáváme, že se nebudeme zabývat ničím nepodloženými nálepkami, které označují společnost ryzí svobody jako anarchistické poblouznění či utopický ideál. Jsou pouhými prázdnými prohlášeními.

Ve společnosti ryzí svobody si tedy každý člověk dělá, co chce. Z toho tedy nutně plyne: jestliže si *každý* člověk *může* dělat, co chce, pak ovšem *neexistuje žádný* člověk, který si nemůže dělat, co chce. Tedy neexistuje žádný člověk, který by byl ve svém jednání někým a nějak omezován. A z toho nutně dále dovodíme: žádný člověk nikoho a nijak neomezuje v jeho jednání. Dostáváme se k závěru naší úvahy: ve *svobodné společnosti* si *každý* člověk dělá, co chce a zároveň *žádný* člověk nedělá nic, čím by omezoval ostatní.⁴⁰⁶

Přednesené definice společnosti ryzí svobody jsou precizní. Říkají, že v ní může každý jednotlivec žít svobodně. Člověk má tedy možnost být svobodný a zároveň žít ve světě komplexní interakce, spolupráce a směny s ostatními lidmi, stručně v globální společnosti.⁴⁰⁷

Právě přednesený princip společnosti ryzí svobody hlásá všem lidem zásadní, úžasné poselství:

Existence celosvětové společnosti svobodně jednajících lidských bytostí je možná.

Závěrem konstatujme, že *svobodná společnost* je důsledkem dvou přírodních faktů. Jedním je *axiom lidského jednání*, že každý člověk jedná účelově, a druhým je strohá skutečnost, že na Zemi *existuje více lidí*.

5.5 Přirozená morálka

Ve společnosti ryzí svobody, jak jsme výše ukázali, se lidé nacházejí ve svém přirozeném stavu.

Zodpovězme, jak mohou tohoto přirozeného stavu všichni lidé dosáhnout? Jak se mají lidé chovat, jak mají jednat? Podle jakých principů má každý člověk žít, abychom, my všichni, tvořili společenství ryzí svobody?

V obecné rovině je odpověď zřejmá: *přirozeného* stavu lze všem lidem dosáhnout *žítím, jednáním*, které je v přísném souladu se všemi důsledky, jež vyplývají ze zákona lidského jednání.⁴⁰⁸ Tyto důsledky jsou tedy *pravidly vzájemného jednání* mezi lidmi, jsou (poněkud ošklivě řečeno) mechanismem *soužití* mezi lidmi.

Ucelený *systém těchto pravidel vzájemného jednání mezi lidmi, které platí ve společnosti ryzí svobody*, nazýváme *přirozenou morálkou*. Pravidla přirozené morálky si nyní odvodíme a osvětlíme.

Přirozená morálka je plodem rozumu. Člověk sám je jejím původcem, dospěl k ní svým vlastním přičiněním. Neboť proto, aby člověk *vůbec žil*, musí jednat, musí používat svůj rozum. Tudíž, základem přirozené *morálky* je axiom, že „život je nejvyšší objektivní

⁴⁰⁶ Zdůrazňujeme: vyjádření, že „každý člověk si může dělat, co chce“ tedy v žádném případě neznamená zmatek, úpadek či snad rozval lidského společenství. Naopak, stanovuje (exaktně) principy vzájemného soužití mezi lidmi. Zakončeme tuto poznámku otázkou: Nebyl by život na světě oním rájem (o němž sní různá náboženství), kdybychom se my všichni tímto pravidlem řídili?

⁴⁰⁷ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 91).

⁴⁰⁸ Některé důsledky jsme již diskutovali, mnohé další budeme odhalovat následně.

hodnota“. Tento axiom má charakter „přírodního zákona“.⁴⁰⁹ Platnost tohoto zákona dokazuje sama existence lidských bytostí a lidské civilizace.⁴¹⁰

Co má tedy člověk činit, aby žil? Jaká pravidla má dodržovat k zachování svého života?

Člověk v průběhu své existence objevil, že se na každého vztahují tato pravidla vlastnictví:

*„vlastnictví sebe sama, vlastnictví dříve nepoužívaných zdrojů, které jedinec zbral a přetvořil, a vlastnictví veškerých nároků odvozených ze základního vlastnictví, buď prostřednictvím dobrovolných směn, nebo jako dobrovolné dary“.*⁴¹¹

Tedy: k tomu, aby člověk žil, aby zachoval svůj život, aby „užil svého života“, musí zachovávat pravidla přirozeného vlastnictví. Tečka. Nic není třeba dodávat.

Jinými slovy: bez vlastnictví sebe sama a vlastnictví svého majetku nemůže žádný člověk (pře)žít; může pouze „přežívat“, „živořit“.

Pravidla přirozeného vlastnictví platí pro všechny lidi, jsou univerzální, jsou vždy platná. Platí bez výjimky a neomezeně, pro každého stejně, rovně. Proto o nich říkáme, že jsou spravedlivá. Jsou přirozená, neboť jsou v přísném souladu s lidskou povahou, jsou všem lidem vlastní.

Shrňme: přirozená pravidla vlastnictví⁴¹² jsou fundamentem přirozené morálky.⁴¹³ Neboli, přirozená morálka je odvozeninou přirozeného vlastnictví.

Pravidla přirozené morálky platí pro všechny lidi bez ohledu na místo, kde se nacházejí, bez ohledu na jejich postavení, původ, rasu, barvu pleti, náboženské přesvědčení, pohlaví. A budou platit po všechnen čas, dokdy bude člověk člověkem, jak jej dnes známe.

Přirozená morálka (přirozená etika) je plně lidskou, a zároveň jedinou možnou normou jednání všech lidí v rámci společnosti. Je jediným možným základem, nad nímž může existovat globální společnost ryzí svobody. V ní mohou všichni lidé dosahovat svých nejvýše položených cílů a nejvyšší spokojenosti, štěstí a blahobytu, míru a prosperity.⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Rothbard skvěle definuje pojem *axiomy* (parafrázujeme): „Tvzení nabývá charakteru *axiomy*, jestliže lze ukázat, že ten, kdo jistě tvrzení popírá, právě toto tvrzení používá v rámci pokusu vyvrátit ono tvrzení“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80). Rothbard dále říká: „Nemůže-li člověk potvrdit výrok, aniž by ho zároveň popřel, nedostává se pouze do neřešitelného rozporu; připouští tak popření charakteru *axiomy*“. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80), poznámka 100.

⁴¹⁰ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80). Rothbard v tomtéž místě potvrzuje *axiom života* touto úvahou: „Jakákoliv osoba účastní se diskuse na libovolné téma, včetně diskuse o hodnotách, potvrzuje svou účastí, že je na živu. Pokud by se tato osoba stavěla proti životu, její účast by neměla na takovéto diskusi žádný smysl, ve skutečnosti by pro ni nemělo smysl setrvávat dále na živu. Z tohoto důvodu domnělý odpůrce života při samotném průběhu diskuse fakticky potvrzuje svou vůli žít, a proto zachování a podporování něčího života nabývá charakteru nepopíratelného *axiomy*“. (Rothbard, Etika svobody 2009, 80). Z tohoto ovšem nutně vyplývá: jednání *morální* (tj. přirozené a plně lidské) je jednáním podporující život, jednání nemorální, neetické, je jednáním proti životu, proti člověku, proti samotné existenci.

⁴¹¹ (Rothbard, Etika svobody 2009, 91).

⁴¹² Tato pravidla nazýváme též *univerzálním* či *přirozeným etickým kodexem*.

⁴¹³ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 91-92).

⁴¹⁴ V takové společnosti navíc dochází k hospodárnému využití zdrojů, neboť v takové společnosti je bezzbytku naplněn axiom lidského jednání jako účelového chování a v tom případě, jak jsme již dokázali výše, platí, že ke svým cílům používá pouze nejvhodnější prostředky.

Přirozená etika je srozumitelným vyjádřením *pravidel*, jak *jednat* a zároveň, jakého *jednání se nedopouštět* v mezilidských vztazích. Je předpisem, jak žít, je receptem (námi hledaného) *umění života*.

Chceme-li formulovat *přirozenou etiku* jako *přirozený morální imperativ*,⁴¹⁵ mohl by znít například takto: Člověče, *musíš* jednat tak, aby si (všichni) ostatní lidé mohli dělat, co chtějí. Nebo také: Přirozeným (morálním) *příkazem* každého člověka je *umožnit, přát*⁴¹⁶ všem *ostatním* dosažení jejich vlastních cílů, jejich blahobytu a štěstí. Jinými slovy: Člověče, vždy jednej tak, aby každý člověk mohl se svým *vlastnictvím* konat, co se mu zlíbí. Řeceno ještě jinak: Dopřej každému *svobodu* jeho rozumu a jeho vůli, a *svobodu* jednat (se svým majetkem), jak si přeje.

Přirozená morálka platí pro každého, i pro toho, kdo by se snad domníval, že většího vlastního prospěchu dosáhne omezením svobody druhého. Neboť v případě, kdy je popírána a potírána svoboda druhých, vždy dochází ke snížení všeobecného blahobytu a toto snížení tak nakonec zasáhne i útočníka, který svobodu ostatních omezuje.⁴¹⁷ Každý takový útočník totiž jedná proti přirozenému stavu; tj. proti svému rozumu a proti svému tělu a majetku. Lze jej nazvat agresorem, protože útočí na svobodu oběti; zároveň jej lze nazvat nešťastníkem, protože v konečných důsledcích jedná proti své vlastní osobě.⁴¹⁸ Jednání takového člověka označujeme jako *nemorální*.

Jsou-li tedy bezezbytku naplněna pravidla přirozené morálky, pak můžeme s použitím obyčejného a srozumitelného slova „dobře“ vyhlásit: Ve společnosti ryzí svobody se *všichni* lidé mohou mít *dobře* neboli se může *mít dobře každý* jednotlivý člověk. Což znamená, že každý může bez omezení sledovat a naplňovat své cíle, aniž by zároveň jakkoliv omezoval ostatní.

Je tedy absolutní morální *normou*,⁴¹⁹ chceme-li „pravou“ morálkou: *snažit se* o své vlastní *dobro* (tj. mít se „dobře“) a *prát dobro* všem ostatním lidem (tj. přát druhým, aby

⁴¹⁵ Pojem imperativ v tomto místě užíváme ve významu „příkaz“ nebo také „nutnost“.

⁴¹⁶ Hovoříme-li o morálce, je lépe použít namísto slovesa „umožnit“ jiné sloveso (takové, které vyjadřuje činnost, čin, jednání), například („aktivněji“) znějící sloveso *prát* či *dopřávat* apod., které zároveň koresponduje se základní formulací zákona lidského jednání, totiž, že člověk se chová, jak si *přeje*. Sloveso *prát*, dle našeho mínění, výstižně popisuje *imperativ morálního jednání* (v rámci svobodné společnosti).

⁴¹⁷ Ukažme toho triviální příklad, a to na postavách Robinsona a Pátka. Zmínili jsme, že vzájemnou spoluprací se jim zvýšil jejich vlastní prospěch. Uvažme krajní případ, když by, například, Robinson zabil Pátka, pak by evidentně ztratil možnost s ním spolupracovat. Což by mu nepochybně přineslo snížení jeho blahobytu a štěstí. Neboť mnohé cíle, kterých mohl dosáhnout právě spoluprací s Pátkem, dosáhnout pouze vlastními silami schopen není. Zobecníme-li, existence druhých lidí a možnost vzájemné *spolu práce* je pro každého *blaho darující*.

Nebo jinak: mějme dvě různá společenství lidí. Jedno společenství těch jednotlivců, kteří mezi sebou spolupracují; jsou bohatí, úspěšní a šťastní. A druhé společenství těch, v němž jedni chtějí vládnout druhým; soupeří mezi sebou o „politickou“ moc, aby se mohli vyvyšovat nad druhé a žít z jejich daní; neboli chtějí žít ve společnosti, ve které okrádá jeden druhého, ve které jsou mnozí chudí, smutní či bezdomovci, a někteří mají „blbou náladu“, jiní berou drogy. Prosíme čtenáře, nechť si sám vybere společnost, ve které by chtěl žít.

⁴¹⁸ Typickým příkladem je osud führera Adolfa Hitlera, který pouhých deset let před tím, než pozřel sebezníčovající pilulku (útok proti vlastnímu tělu), vyhrožoval lidem mnoha národů omezením jejich svobod či jejich fyzickou likvidací. Jeho neskrývané útoky proti svobodě druhých se v konečném důsledku obrátily proti jemu samotnému, proti jeho vlastní osobě. Přivedly ho k vlastní smrti vlastní rukou.

⁴¹⁹ Slovo *norma* můžeme v tomto místě nahradit slovem *zákon* a pak můžeme *přirozenou morálku* označit za (jediný) *zákon* společnosti ryzí svobody.

se měli „dobře“). Z čehož plyne: jedině svobodná spolupráce (ve svobodné společnosti) přispívá k *dobru* a blahu všech lidí. Tedy: (nikým a nijak neomezovaná) dělba práce a dobrovolná směna jsou součástí přirozené morálky.

Je tedy nepochybné, že prosperita lidské společnosti nemůže být dirigována žádnou doktrínou, ať by vyhlášovala „šťastné zítřky“, či nabádala ke svornosti a vzájemné lásce všech lidí. Společnost skutečně šťastných, v hojnosti žijících lidí může existovat jen na základě naplnění axiomu lidského jednání, totiž, že každý jednotlivec jedná ve svém zájmu, neboť jen tak může každý příslušník společnosti směřovat ke (svému vlastnímu) štěstí.

*Přirozená morálka je důsledkem axiomu lidského jednání a existence lidského společenství.*⁴²⁰ *Racionalita přirozené morálky spočívá v uvědomění si, že jednání ve spolupráci s ostatními lidmi je pro každého člověka tou nejlepší cestou k dosažení jeho největší spokojenosti a bohatství a k dosažení prosperity lidského rodu.*⁴²¹

Na předchozích stránkách jsme se snažili doložit úplnost a preciznost *přirozené morálky* jako obecného principu, kterak pořádat mezilidské vztahy.⁴²² Chtěli jsme tím rovněž ukázat, že praxeologie není nějakým intelektuálním poblouzněním či snad nepotřebným teoretizováním. Naopak, že její závěry jsou námi hledaným východiskem k řešení praktických otázek, které mohou v životě každého člověka vyvstat.

Již jsme řekli, že „žijeme ve světě, v němž nevyhnutelně existuje nezměrné množství různých podob nejistoty. Vlastní osoba člověka a jeho majetek jsou vystaveny všem možným nebezpečím. Je na každém jednotlivci, jaká rozhodnutí učiní pro snížení těchto rizik, samozřejmě s tím, že nesmí omezovat svobodu druhých lidí.“⁴²³

Rovněž budoucí jednání druhých lidí je velmi obtížně odhadnutelné, přičemž právě jednání druhých má na každého z nás obrovský vliv.

Žijeme tedy všichni obklopeni značnou nejistotou, s níž se vypořádáváme každý po svém; vždy však prostřednictvím svého vlastního jednání, podle svého rozumu.⁴²⁴

Uvedme nyní některé životní situace, v nichž se každý z nás častokrát ocitá a které úzce souvisí s přirozenou morálkou.

5.5.1 Právo, zákon, svoboda

Při všech možných příležitostech, doslova na každém kroku se setkáváme s pojmy *právo* a *zákon*. Je s nimi máváno kdekoli, kdykoli a kýmkoli, pomocí nich je komentováno kdeco či je nimi v mnoha diskusích na všech možných úrovních argumentováno. Inflace těchto pojmů je nevýslovná. Je proto zcela na místě, abychom zmíněné pojmy řádně definovali a osvětlili.

⁴²⁰ Mises užívá pro přirozenou etiku označení „*autonomní racionální morálka*“, viz (Mises 2006, 130).

⁴²¹ Tento stav lze pojmenovat stavem mírové spolupráce.

⁴²² Čtenáře odkazujeme na celou knihu (Rothbard, *Etika svobody* 2009); je strhující četbou a zároveň znamenitým studijním materiálem.

⁴²³ Parafrázován (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 288).

⁴²⁴ Kdyby tomu tak nebylo, lidé by nebyli (jednajícími) lidmi, nýbrž pouhými vegetativními (pasivními) existencemi.

Víme již, v čem spočívá *lidská přirozenost*: každý člověk je *vlastníkem sebe sama a svého majetku*, je obdařen *svobodnou vůlí*, jež ho vede *účelově jednat*.

Pojem *právo* pak můžeme definovat jako *neomezenou možnost* každého člověka dosáhnout a uplatnit svoji *lidskou přirozenost*. Aby tomu tak skutečně bylo, pak postačuje, aby do tohoto *práva* nebylo nikým a nijak zasahováno či nebylo nijak omezováno.

Tato definice *práva* je úplná a srozumitelná. *Právo* (na lidskou přirozenost) je negativně definováno a nevyžaduje žádné aktivní jednání od nikoho. Slovy Rothbarda:

„Klíčovým rozdílem mezi skutečnými právy a falešnými ‘právy’ je to, že skutečná práva nevyžadují žádné pozitivní jednání od nikoho, pouze nezasahování.“⁴²⁵

Výše definované *právo* je odvozeno z podstaty lidské bytosti, a proto je absolutní a neomezené. Je objeveno lidským rozumem, a proto je nezpochybnitelné a racionální. Je univerzálně platné, neboť se vztahuje na všechny lidi. Je *právem majetkovým, vlastnickým*, neboť vychází z toho, že člověk je *vlastníkem sebe sama a svého majetku*. Proto ho nazýváme *právem přirozeného vlastnictví* nebo také *přirozeným, etickým právem*. Velmi často, jak všichni víme, setrváváme u stručného, prostého slova *právo*; i my tak učiníme.

Zbývá zodpovědět, jak se *práva* domoci. Odpověď je obsažena v samotné definici práva. Spočívá v tom, že každý člověk má *právo hájit a bránit* svou osobu a majetek před útokem.⁴²⁶ Totiž, jelikož (shora definované) *právo* nevyžaduje žádné jednání nikoho zvenčí, pak je nedílnou součástí práva *právo na sebeobranu*; právo obrany sebe a svého majetku. A sám napadený je *jediný* nositel této sebeobrany.

Takto zavedené *právo* má pro všechny lidi stěžejní význam. Rothbard píše:

„Etické přirozené právo tudíž zaujímá své místo vedle fyzikálních či ‘vědeckých’ přírodních zákonů.“⁴²⁷

Ve společnosti ryzí svobody je *právo* v tomto smyslu jedinou, vždy platnou, přirozenou *morální normou*, jež trvale *chrání a brání* přirozené vlastnictví. A jestliže by snad někdo útočil či i jen hrozil útokem proti tělu a smýšlení druhého, a proti jeho majetku, dopouštěl by se *proti-právního* jednání, jednání *neetického, nespravedlivého*, jednání *proti přirozené morálce*.

Vraťme se krátce k pojmu *svoboda* a formulujme nyní definici svobody s přispěním pojmu *právo*:

Svoboda je *absence útoku* ze strany jednoho člověka (či skupiny lidí) proti *právu* jiného člověka (skupiny lidí) *vlastnit* sebe sama a *vlastnit* a *užívat* svůj majetek.

Nemá-li být pojem *svoboda* pouhou proklamací, ale naopak *fundamentem života* všech lidí (po němž pátráme v našem pojednání), pak je třeba *svobodu* chápat jako *přirozené*⁴²⁸ *právo* každého člověka vždy jednat tak, jak si přeje jen on sám.

⁴²⁵ (Rothbard, Etika svobody 2009, 298).

⁴²⁶ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 298).

⁴²⁷ (Rothbard, Etika svobody 2009, 91).

⁴²⁸ „Přirozené“ ve smyslu „z podstaty člověka jako rozumové bytosti vycházející“. Tato přirozenost je odlišující znak člověka od zvířete, tedy rozum je tím jediným, na nějž se lze odvolat, má-li být lidská bytost popsána. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 50-55).

Řečeno jinak, jestliže všichni lidé mohou neomezeně užívat svého *přirozeného* (vlastnického) *práva* (k sobě a majetku) a nejsou tím pádem nikým a nijak na tomto *právu* omezováni, nacházejí se ve stavu *společenské svobody*.⁴²⁹

Právo a svoboda, takto definované, jsou založené na axiomu lidského jednání a pravidlech přirozeného vlastnictví. Jsou tak nedílnou součástí *přirozené morálky*.⁴³⁰

Dalším pojmem, se kterým se velmi často setkáváme, je *zákon*. Nejprve jej vymezíme oproti pojmům *právo* a *svoboda*.

Pojem *právo* jsme výše představili jako přirozenou etickou normu, které každý z lidí podléhá. Znova řekněme, že je jí přirozený, absolutní vlastnický nárok každého člověka vůči své osobě a svému majetku. Spočívá v možnosti konat se sebou a svým majetkem libovolně, přičemž zároveň nelze jakkoliv omezovat druhé (v jejich jednání), a v možnosti sebeobrany své a svého majetku před násilím. Toto je úplný a jediný obsah slova *práva*. Nic k němu není třeba dodávat. Přesněji, nic k němu ani dodat nelze. Z čehož vyplývá a je třeba zdůraznit, že žádná „další“ práva neexistují.⁴³¹

V této souvislosti je snad vhodné zmínit jeden, velmi často používaný termín, „lidská práva“.⁴³² Pod tímto pojmem bývá míněno, například, „právo“ na svobodu projevu, „právo“ na shromažďování, obydlí, zabezpečení ve stáří, vzdělání, ochranu zdraví atp. Připojujeme se k Rothbardovi, který všechna tato „práva“ kriticky hodnotí a označuje je za „vágní a protikladná“, nejsou-li vymezena jako práva majetková. Dovolíme si poněkud přísnější hodnocení takových „práv“: jsou nesmyslná a mnohdy směšná. Typickým takovým „právem“ je komunistické „právo na práci“. Proto v našem pojednání nebudeme pojem „lidská práva“ vůbec užívat.⁴³³

A pojem svobody? *Svoboda* je absence násilí. *Svoboda* je takový stav lidské společnosti, v níž je dosaženo *přirozeného práva* každého člověka *vlastnit* sebe a svůj majetek, a *jednat* dle svých tužeb; a ničím jiným. Všechny případné „doplňky“, „dodatky“ či „upřesnění“ k pojmu *svoboda* zatemňují jeho podstatu a každý takový pokus zároveň odporuje přirozenosti člověka. Proto ani žádné „jiné svobody“ neexistují.

Závěr: jediným *zákonem* společnosti ryzí svobody je *svoboda jednání*. Neboli, (jediným) *zákonem* společnosti ryzí svobody je *přirozená morálka*. Nic méně a nic více.

5.5.2 Vlastnictví sebe sama

Při rozpravě o přirozené morálce se nemůžeme vyhnout otázce, co je pro nás jako jednotlivce „přirozené“. Neboli, jak „jednat“ sami se sebou? Co například znamená „vlastnictví sebe sama“?

⁴²⁹ Nabízí se otázka, zda takto definované pojmy *právo* a *svoboda* je či není možné považovat za synonyma.

⁴³⁰ O *přirozenosti* a *právu* obsáhle pojednává Rothbard v (Rothbard, Etika svobody 2009, 50-73).

⁴³¹ Jako příklad pokusu „doplnit“ pojem právo uveďme, v socialistickém bloku tolik vzývané, „právo na mír“ a srovnáme jej se skutečností vpádu okupantů 21. 8. 1968 do Československa.

⁴³² Dokonce existuje pojem „základní práva“ (viz pojmenování „Listina základních práv a svobod“), který evokuje, že existují i „ne-základní práva“. K tomu nelze říci více, než že neuvěřitelné se stalo „skutkem“.

⁴³³ Na základě majetkových práv lze řešit další otázky, například nárok na svobodu informací, problematiku autorských práv, fenomény uplácení a korupce, otázku cti a pomluvy, a další všemožné případy. Tyto nebudeme na tomto místě, kvůli stručnosti našeho pojednání, rozebírat. Podrobně a srozumitelně viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 161-179) nebo (Urza 2018).

Co se týče *vlastní osoby* člověka, přesněji *přirozeného práva k vlastní osobě* je úvodem vhodné poznamenat, že ještě v 19. století bylo toto právo dramaticky porušováno institucí *otroctví*, které představuje trvalou agresi vůči osobě člověka.⁴³⁴ Otroctví, tedy zbavení člověka vlastnictví sebe sama, je jedním z nejohavnějších zločinů, jaký si lze představit, neboť je zločinem proti samotné podstatě člověka. Rovněž hrůzné skutky vraždy a znásilnění jsou zločiny proti osobě člověka. Proto říkáme, že jsou to „zločiny proti lidskosti“.

Další otázkou, která bezprostředně souvisí s fenoménem práva člověka vůči vlastní osobě, je „problém“ rovnosti lidí; neboli „problém“ barvy pleti, původu, jazyka, pohlaví, náboženství atd. Je faktem, že v současné době, na počátku 21. století, je snad na celém světě deklarována absolutní rovnost všech lidí. Na první pohled se zdá, že žádný „problém“ není. Avšak víme, že existují „iniciativy“ domáhající se „práv menšin“. Jak takovým „aktivitám“ rozumět? A jaká „práva“ mají tyto aktivisté na mysli a pro jaké „menšiny“ (nebo snad pro „většiny“)?

Ukázali jsme, že *právo* vlastnictví sebe sama, své vůle a vlastnictví majetku je *univerzální*, což značí, že je platné pro všechny lidi. Což ovšem zároveň vylučuje, že by mohlo vůbec existovat „nějaké“ „právo“ jen pro „někoho“ či „nějakou skupinu“ lidí. Pak nutně platí, že žádná „práva menšin“ neexistují a ani existovat nemohou. Heslo „práva menšin“ je nesmyslem ve své podstatě. Přesto se můžeme setkat s mnoha uctívající tohoto bůžku, jemuž se hluboce klaní, před nímž doslova poklekávají či k jeho počtě pořádají teatrální pochody. Není proto žádnou marností neustále opakovat a zdůrazňovat, že existuje jen *jediné právo*, absolutní a univerzální, totiž, že všichni lidé jsou, jeden každý, vlastníky sebe sama, tj. svého těla, své vůle a svých schopností a svého oprávněného majetku. A že každý má neomezenou možnost (tj. *právo*) dělat se svým majetkem, co se mu líbí. A že jsou si všichni lidé v tomto oprávnění (v tomto *jediném* právu) *rovni*. Závěrem; existuje *právo* *jediné*: které je rovné, spravedlivé, přirozené. *Právo* bez přívlastků. *Právo*.

S právem člověka k vlastní osobě souvisí otázka *nezcizitelnosti vůle*. Zatímco svůj majetek, auto či dům, člověk prodat může, protože je tento majetek převoditelný, v případě jeho *vůle* (již jsme zmínili) tomu tak není. Rothbard jasně říká:

„Osobě nemůže být zcizena její vůle, zejména její kontrola nad svou vlastní myslí a tělem.“⁴³⁵

Vůle člověka je nezcizitelná a nepřevoditelná, a tedy převést *vůli* člověka na kohokoliv jiného nelze, neboť by to odporovalo lidské přirozenosti. Svobodné vůle se nelze zříci, dokonce i kdyby tak člověk učinit chtěl. V tom případě by došlo k rozpadu integrity lidské bytosti a pak bychom již takového člověka nemohli za lidskou bytost považovat. Jak říká

⁴³⁴ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 109). Na téže straně Rothbard říká jasně: „Fundamentální axiom libertariánské teorie říká, že každá osoba musí být vlastníkem sebe sama a že nikdo nemá právo do takového vlastnictví zasahovat“. K čemuž není třeba žádného komentáře.

⁴³⁵ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 182).

Rousseau,⁴³⁶ „zřekne-li se člověk své svobody, zříká se tím podstaty svého lidství, svých práv“. Neboli, je přirozeností člověka, že je absolutním vlastníkem své vůle.⁴³⁷

Nezcizitelnost svobodné vůle bývá často napadána a narušována těmi, kteří chtějí omezovat svobodu druhých v jejich jednání. Typickým případem omezování svobody lidí, jejich svobodné vůle, jsou státní „zákony“. Důsledky omezování lidské svobody jsou ovšem pro lidské společenství, jak dále ukážeme, zhoubné.

5.5.3 Pozemkové vlastnictví

Pozemkové vlastnictví je skvělým příkladem *přirozeného práva* každého člověka *vlastnit majetek*.

Je zřejmou (můžeme rovnou říci *přirozenou*) skutečností, že člověk již svou prostou existencí zaujímá v každém okamžiku svého života „vztah“ k zemskému povrchu, k přírodě, k Zemi. Pozemkové vlastnictví je odpovědí na hledání životního *místa* každého jednotlivého člověka. Představuje jakési *primární* majetkové vlastnictví, které se týká každého. Pozemkové vlastnictví je proto stěžejním fenoménem uspořádání mezilidských vztahů v rámci společnosti.

Aby půda přešla do soukromého vlastnictví, a stala se *pozemkovým vlastnictvím*, musí být splněna zásadní podmínka, a tou je, že musí být skutečně přetvořena. Tak například, narazí-li někdo (další) na zřejmě přetvořenou půdu, musí předpokládat, že půda je někým vlastněna. Naproti tomu u půdy ležící ladem se nelze ledabyly domnívat, že nikomu nepatří. Proto musí každý podniknout všechny nutné kroky, aby zjistil, zda jeho „nově vzniklý“ nárok na půdu ladem ležící je oprávněný. Dostane se mu tím jistoty, že tato „nová“ půda se může stát jeho vlastnictvím a může si s ní dělat, co se mu líbí.⁴³⁸

⁴³⁶ Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), francouzský filosof. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 182) včetně poznámky 211.

⁴³⁷ Dodejme, co o *nezcizitelnosti vůle* říká Urza: „Každý člověk vlastní sám sebe, dokud toto vlastnictví na někoho nepřevéde (někteří libertariáni tvrdí, že sebe-vlastnictví je nepřevoditelné; jiní – včetně mě – jsou toho názoru, že člověk má svobodu sám se sebou nakládat dle libosti)“. Viz (Urza 2018, 60).

Urza se ovšem ve své úvaze dopouští chyby, neboť směšuje dvě rozdílné věci: na jedné straně nepřevoditelnost sebevlastnictví, na druhé straně svobodu člověka nakládat se sebou samým, se svým tělem. *Nezcizitelnost vůle* tak, jak ji definujeme (a Rothbard též) znamená, že *vlastní vůli* (a tudíž *sebevlastnictví*) *nelze* za žádných okolností *převést* na někoho jiného; ani *vlastní vůli zničit*, protože je inherentní součástí člověka. Člověk nemá svobodu (liberty) upsat sebe. V tom případě by člověk přestal být lidskou bytostí, která má (svoji) svobodnou vůli. Jiné je ovšem to, že *člověk má svobodu* (freedom) se svým tělem, schopnostmi a majetkem konat, jak se mu líbí. V tomto smyslu má člověk svobodu například poškodit své tělo, zmrzačit se, či se dokonce zabít.

⁴³⁸ V tomto místě je snad vhodné zmínit institut „v dobré víře“, který v nejhlubším smyslu toho slova ve společnosti ryzí svobody neplatí. Vlastnický nárok není a nemůže být předmětem „víry“ nebo „dobré víry“. Majetek je buď legitimní, nebo kradený. Je třeba neúnavně hledat kořeny všech vlastnických nároků a spolehlivě rozhodnout, zda jsou konkrétní majetkové nároky oprávněné či neoprávněné. Neboť lehkomyšlné přehlédnutí či záměrné odmítnutí oprávněných nároků zakládá trvalé znejištění vlastnických vztahů nabývajících držitelů. Na druhé straně, v případě držby neoprávněných nároků jsou nároky oprávněných osob pošlapány.

Nejistota a pochybnosti o oprávněnosti vlastnických nároků se pochopitelně mohou (mnohdy záhy) velmi negativně projevit v samotném vztahu „věřícího držitele“ k majetku, který nabyl s ne „stoprocentní jistotou“, nýbrž pouze „v dobré víře“. Jeho vztah k „nabytému“ majetku může být nepevný, nestabilní, majetek

Typickým případem porušení pozemkových práv je chování „feudálů“. Pod pojmem „feudalismus“ míníme konfiskaci půdy zábořem; v tomto případě si panovník (feudál) přivlastňuje násilím, a tedy neoprávněně, půdu rolníků. Ti jsou nuceni platit mu tzv. feudální rentu. Ta spočívá v tom, že jsou nevolníky pokračujícími v obdělávání své vlastní (avšak zkonfiskované) půdy. Nespravedlnost nároků feudálů vůči půdě nevolníků je tudíž nad slunce zřejmá.⁴³⁹ Je třeba podotknout, že jakákoliv trvalá agrese proti oprávněným majitelům půdy či násilné zabírání půdy (například vyvlastnění), to vše můžeme zahrnout pod pojem feudalismus, který tak vlastně přetrvává až do dnešní doby.⁴⁴⁰

5.5.4 Sebeobrana

Sebeobrana jako význačná součást *přírozeného práva* (*přírozené morálky*) bývá často opomíjena či dokonce odmítána. Například státem, který právo sebeobrany nahrazuje státním aparátem; policií a soudy. Tím ovšem stát narušuje princip *přírozené morálky* a sám sebe staví do role monopolního a nejspokojnějšího ochránce⁴⁴¹ a obránce práva.

Již při definování samotného pojmu *právo* jsme ukázali, že je v něm implicitně vyjádřeno, že *každý člověk sám má právo hájit a bránit* svou osobu a majetek před útokem. Jestliže tedy stát znemožňuje naplnit právo sebeobrany, sám se dopouští násilí.

Nuže, sám napadený má (absolutní) právo *bránit, a to i násilím*, sebe a svůj majetek v případě, kdy ke zjevnému útoku ze strany agresora dochází. Tento akt obrany sebe a svého majetku před útokem nazýváme *sebeobranou*.

Vzniká otázka, kam až toto právo *obrány sebe* (a svého majetku) sahá. Na tuto otázku odpovídá, jak jinak, teorie *přírozené morálky*: *sebeobrana* sahá až do bodu, kde by začala zasahovat do práv útočníka (obecně kohokoliv jiného).⁴⁴²

Toto *obranné násilí* je omezeno na „zjevně započaté akty agrese; v případě hrozeb násilím, musí být tyto hrozby násilím zřetelné, bezprostřední a přímé“.⁴⁴³ A opět, podle teorie *přírozené etiky* a v jejím duchu, je navýsost jasné, že při překročení hranice

mu tzv. „nepřirostl k srdci“. Což může být „problém privatizace“ v České republice po roce 1989. V mnoha případech, kdy majetek ukradený komunisty nebyl navrácen přímo oběti „únorové“ loupeže či jeho dědicům (nebo příbuzným), „privatizovali“ nabyvatelé „v dobré víře“. V konečném důsledku se tak nevytvořilo stabilní vlastnické prostředí. Není výjimečným úkazem, že „noví majitelé“ se snadno takového majetku zbavují a při první „vhodné“ příležitosti jej „(pře)prodají“, čímž se, alespoň navenek (a možná též před sebou samými) zbaví podezření, že v období privatizace získali majetek neoprávněně a stali se držiteli „státního“, tj. ukradeného majetku, tedy neoprávněného majetku.

Teorie *přírozeného práva* vede k nutnému závěru, že institut „dobré víry“ nemůže nikdy zakrýt možné předcházející kriminální činy.

⁴³⁹ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 111-116).

⁴⁴⁰ I současné vyvlastňování půdy z moci „zákona“, tj. ze strany státu (a je nerozhodné, pod jakými záminkami se tak děje) je v tomto smyslu typickou (feudální) konfiskací. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 117-124).

⁴⁴¹ Onoho „velkého bratra“.

⁴⁴² Můžeme říci, že hranicí obranného násilí není nic jiného než nám známý základní princip společnosti ryzí svobody, totiž že „každý si může dělat, co chce“. Shledáváme opět konzistentnost teorie ryzí svobody.

⁴⁴³ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 126).

sebeobrany a v případě protiútoky proti neurčitému či nejasnému jednání domnělého útočníka by se sám sebeobránce dopustil agrese a porušil by tak on princip přirozené etiky.⁴⁴⁴

5.5.5 Teorie trestu

Na triviálním případě „kapesního“ zloděje níže ilustrujme, jak teorie *přirozené morálky* řeší otázku „vypořádání“ následků *uskutečněného* aktu agrese.⁴⁴⁵

Manželé jdou vedle sebe po Václavském náměstí, v tom zloděj vytrhne manželce z ruky kabelku a snaží se utéct. Manžel mu však podtrhne nohy, útočník padne na betonový chodník, manžel mu vezme kabelku, útočník se zvedne a prchne postranní ulicí.

Okomentujme tuto událost v duchu teorie přirozené etiky. Zloděj se zjevně dopustil agrese, a manželé se obranným násilím domohli zpět ke svému oprávněnému majetku. Neboli, zloděj byl „donucen“ vrátit kořist. Manželka ani její manžel se nevydali za zlodějem, aby po něm žádali *odškodnění*. Byli uspokojeni tím, že manželka má zpět svoji kabelku a tím, že tato násilná příhoda je „za nimi“. Zloděj nebyl za svůj násilný čin nijak *potrestán*, odhlédneme-li o toho, že „mu tvrdý chodník způsobil ošklivé odřenin y a poničení oděvu“.

Vidíme, že oběti byl jeho oprávněný majetek *navrácen* a bylo tak dosaženo původního *přirozeného* spravedlivého stavu. K žádnému *odškodnění*⁴⁴⁶ v tomto případě nedošlo, neboť jej oběť nevyžadovala. Na odškodnění však oběť má bezpochyby nárok, neboť zloděj způsobil napadené oběti přinejmenším „nepříjemný zážitek strachu a nejistoty“.

Navrácení majetku a *odškodnění* (v podobě například ušlého zisku či náhrady všech škodných důsledků zločinu) jsou oprávněnými instituty, na které má oběť násilného činu nárok. V obecné rovině *zahlazují následky* uskutečněného násilného činu a uvádějí zločinem porušená majetková práva do původního přirozeného stavu. Avšak *nejsou trestem* za spáchání zločinu.⁴⁴⁷

Tento případ „kapesního“ zloděje tak není uzavřen, neboť zloděj nebyl za svoji krádež, za svůj kriminální čin nijak *potrestán*.

Můžeme se domnívat, že většina lidí touží po *spravedlnosti*, tedy takovém stavu, aby si *všichni* lidé užívali svého práva a majetku naprosto neomezeně a rovně. V případě, že

⁴⁴⁴ Detailně o hranici sebeobrany viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 125-128). Rothbard také uvádí další formy útočného násilí jako je *zastařování* či zmiňuje *podvod* a *falšování* jako případy „implicitní krádeže“.

⁴⁴⁵ Následující příklad je parafrází Rothbardova příběhu, kterým demonstruje svoje pojetí teorie trestu, viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 133-144).

⁴⁴⁶ K fenoménu *odškodnění* je třeba uvést, že se nejedná o trest za spáchaný zločin. Doplňme stručně a zjednodušeně, že současné státní systémy, které „vykonávají spravedlnost“, nedbale směšují koncepty: (1) *navrácení* „věci“ do stavu původního stavu, (2) *odškodnění* oběti spáchaného násilí a (3) *trestu* za spáchání násilí či jen hrozby násilím. Není účelem našeho pojednání detailně prozkoumávat jednotlivé (a často složité) případy násilí a hrozby násilím versus jejich spravedlivé řešení v prostředí společnosti ryzí svobody (na základě přirozeného morálního kodexu). Podrobně viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 133-144).

⁴⁴⁷ Poznamenejme, že současná praxe trestání se od této zásady dramaticky odlišuje; současné pojetí spravedlnosti označuje Rothbard nekompromisně za „groteskní“, viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 144). Pro příklad takové trestní kauzy (grotesky) viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 135).

násilník tento status ryzí svobody *poruší*,⁴⁴⁸ intuitivně tušíme, že by měl *pocítit*, že konal nespravedlivě. Akt, který útočníkovi „sděluje“, že jeho násilné jednání porušilo přirozenou morálku, je *trest*.⁴⁴⁹

Trest je tedy *sankce* neboli *odplata* (či *odveta*) za *spáchání násilí* proti člověku a jeho vlastnictví.⁴⁵⁰

Řekli jsme výše, že *právo na sebeobranu* vychází ze základního majetkového práva ke své osobě a majetku. A *právo trestat* vychází z práva na sebeobranu.⁴⁵¹ Z toho nutně vyplývá, že potrestání zločince je zcela v rukou oběti a právo trestu si nemůže osvojit nikdo jiný.⁴⁵²

Související otázkou je, jak „vysoký“ *trest* může být zločinci udělen.

Připojujeme se ke stanovisku Rothbarda, který pro *trest* a výši trestu za spáchané násilí či hrozbu násilím navrhuje „toto fundamentální pravidlo týkající se zločinu: zločinec nebo útočník ztrácí svá práva v *té míře*, v jaké o ně připraví jiného člověka“.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Čemuž nelze nikdy, a tudíž ani ve společnosti ryzí svobody, žádným způsobem předem zabránit.

⁴⁴⁹ Princip trestu za spáchání násilí přijímá také Tomáš Akvinský: „K řádu pak vesmíru také patří řád spravedlnosti, jenž vyžaduje, aby hříšníkům byl uložen *trest*“ (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 450).

⁴⁵⁰ *Trest* je *odveta* za násilí. Jiné pohnutky pro uložení trestu jsou nesmyslné, jako například odstrašení či náprava, přestože bývají označovány za tzv. „humánní“, podrobně viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 140-144).

⁴⁵¹ Úvahu, že právo trestu vychází z práva sebeobranu, je třeba objasnit. Učiňme tak na dramatických případech vraždy a pokusu o vraždu. A pokusme se navrhnout, jakým způsobem dosáhnout „spravedlnosti“, je-li vůbec možno, v obou těchto případech.

V *případě dokonané vraždy* není možné nijak zajistit *navrácení* „věci“ do stavu původního stavu, neboť oběti nelze život navrátit, a ani oběť samu již *odškodnit* nejde. Případná jakási „náhrada“ za navrácení věci k původnímu stavu a „náhradní“ *odškodnění* (například ve prospěch příbuzných oběti) nemůže zcela „vyvážit“ vraždu a dosáhnout tak „absolutní spravedlnosti“. K té by bylo možné se spíše přiblížit smrtí vraha. Jelikož tedy v *případě vraždy* nelze oběti život navrátit ani ji *odškodnit*, zbývá jediná cesta k nastolení spravedlnosti: vraha potrestat. Je nabíleni, že adekvátní trestem za vraždu je *trest smrti*. V *případě vraždy* je tak *trest smrti* fakticky (jedinou) „sebeobranou“ (sebeobranou *ex post*); platí i v tomto případě, že *trest* vychází z práva na sebeobranu. A tak *trest smrti* je přiměřeným trestem za spáchání vraždy, je trestem spravedlivým. Tímto způsobem je zjednáno, že ve společnosti ryzí svobody může (opět) panovat spravedlivý, přirozený stav.

V *případě nedokonané pokusu vraždy* se napadanému podaří (v sebeobraně) agresorovi ubránit tím, že jej zabije. V tomto případě o *navrácení* „věci“ do stavu původního stavu není třeba uvažovat, protože napadený přežil a *odškodnění* pokusu ze strany agresora se domoci nelze, neboť ten nežije. Můžeme však prohlásit, že byl agresor za pokus vraždy svojí smrtí potrestán. Tedy i v tomto případě *trest* vyšel z práva sebeobranu. A co se týče „spravedlnosti“, jí bylo dosaženo též. Mohli bychom totiž říci, že pokusem vraždy došlo v porušení rovnovážného stavu společnosti, avšak následnou sebeobranou oběti a smrtí zločince, který se o vraždu pokusil, došlo opětovně „vyvážení“ spravedlnosti a společnost se tak navrátila do stavu ryzí svobody a vlády přirozené morálky (vlády práva).

Na případech vraždy a pokusu vraždy jsme ukázali, že *trest* je nezbytnou a nedílnou součástí přirozené morálky, že právo trestu vychází z práva sebeobranu a tudíž, že i *trest* je důsledkem přirozeného práva k vlastní osobě a majetku. Můžeme-li tak říci, *trest* slouží jako mechanismus udržování „přirozeného stavu“ společnosti ryzí svobody.

⁴⁵² Jinými slovy, platí samozřejmě a bez výhrad, že oběť má právo „vzít spravedlnost do vlastních rukou“, viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 138).

⁴⁵³ Viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 129). Na témže místě v poznámce 147 se snad ještě precizněji vyjadřuje Auberon Herbert (1838-1906), anglický filosof: „útočník ztrácí tolik svobody, o kolik ji připravil ostatní“.

Pak můžeme upřesnit, že *trest* je právo oběti vymáhat po zločinci *ztrátu jeho práv* v míře, jaké o ně připravil svoji oběť.

Z čehož přímo vyplývá princip *přiměřenosti trestu*: nechť je trest přizpůsoben zločinu⁴⁵⁴, neboli nechť je naplněno starodávné pravidlo „oko za oko, zub za zub“.⁴⁵⁵ Tato zásada přiměřenosti stanovuje zároveň *maximální výši trestu*,⁴⁵⁶ jehož se může oběť oprávněně domáhat.

Domníváme se, že tyto teze žádají podrobnější vysvětlení.

Právo trestat zločince vychází, jak jsme již řekli a vysvětlili, z práva na sebeobranu. I sebemenším zločinným jednáním agresora se oběti snižuje jeho blahobyt a štěstí. Jediným prostředkem, který má každý člověk k dispozici, aby zabránil snížení své spokojenosti a své prosperity, aby zabránil zcizení svého majetku, aby zabránil omezení na své svobodě, stručně, aby *zabránil (jakémukoliv) násilí proti sobě samému*, je jeho *sebe-obrana*.

Nezabrání-li však (ze všech možných důvodů) napadená oběť útočníkovi *spáchání násilí*, pak jediným způsobem, jak agresorovi *ukázat*, že jednal proti zájmům druhého je právo oběti *ztrestat* pachatele⁴⁵⁷ takového násilného jednání. Prosté *navrácení* „věci“ a *odškodnění* násilného činu nepostačuje k vyjevení toho, že se pachatel dopustil násilí proti lidské přirozenosti. Pouze *trest* vyjevuje pachateli, že se dopustil násilí, neboť jen *trest* je faktickou *ztrátou* zločincových práv,⁴⁵⁸ například na vlastním majetku, svobodě nebo vlastního života (například v případě vraždy trestem smrti pachatele).

Právo trestat je právem univerzálním, neboť je právem každého člověka; o jeho legitimitě není pochyb. Právo trestu je součástí lidské přirozenosti.

Je zcela falešnou představou, že existence práva trestu je zdrojem násilí. Naopak, všeobecná povědomost o existenci a obsahu *práva trestu* v jeho *ryzí podobě*,⁴⁵⁹ v podobě, jak jsme jej právě prezentovali, patří nepochybně mezi jedny z prvních kroků na cestě ke všeobecnému a dramatickému omezení násilí v mezilidských vztazích. Právo trestu je nekompromisní, leč nezbytnou součástí přirozené morálky.

⁴⁵⁴ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 129).

⁴⁵⁵ Rothbard ukazuje případ krádeže 300000,-Kč. Podle přednesené teorie trestu je spravedlivé, když se oběť krádeže domáhá po pachateli krádeže tohoto:

za první; navrácení lupu v plné výši 300000,-Kč;

za druhé; zaplacení odškodnění loupeže (jmenujme například ušlý zisk a veškeré náklady na domožení se spravedlnosti v tomto případě);

za třetí; zaplacení trestu (odplaty) ve výši až 300000,-Kč.

Neboli, „zločinec musí zaplatit dvojnásobnou hodnotu ukradeného majetku: jednou tím, že ho navrátí, a ještě jednou za ztrátu toho, o co připravil jinou osobu“. Rothbard uvádí, že tento princip „dvojitého trestu“ nazval Walter Eduard Block (1941), americký ekonom, jadrně jako „dva zuby za zub“. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 136) a poznámka 155.

⁴⁵⁶ Pozor, kdyby byla maximální výše trestu překročena, pak jsou role zločince a oběti vyměněny. Přitom může být správné stanovení maximální výše trestu v mnoha případech velmi složité a problematické. V každém případě je stanovení (maximální) výše trestu nepochybně „*uměním života*“.

⁴⁵⁷ Což je, jak jsme již ukázali, sebeobranou ex post.

⁴⁵⁸ Navrácení „ukradené věci“ není trestem, neboť není žádnou ztrátou. Zatímco odškodnění jistou ztrátou pro zločince je. (Existují názory, že odškodnění by mělo být zahrnuto do trestu. S čímž nesouhlasíme, a proto odškodnění a trest řešíme samostatně.) To však není v tuto chvíli až tak podstatné. Co je důležité, že trest musí být pro zločince *významnou* (víme, že zároveň *přiměřenou*) *ztrátou*, kterou musí pocítit, „musí ho bolet“.

⁴⁵⁹ Bohužel však v současném světě je právo trestat tak zdeformováno, že je na hony vzdáleno své spravedlivé podoby, kterou se snažíme ukázat.

Podtrhněme, že právo trestat má jen oběť násilí (a nikdo jiný) a že maximální velikost trestu je dána jeho přiměřeností. To je úplný „trestní zákoník“, trestní zákoník společnosti ryzí svobody. Nic k němu není třeba dodávat.⁴⁶⁰

V duchu přirozené etiky je samozřejmé, že oběť a násilník mají naprostou volnost sjednat mezi sebou dobrovolnou smlouvu o způsobu a výši trestu; od možnosti zcela upustit od potrestání až po horní mez trestu danou principem přiměřenosti.⁴⁶¹

5.5.6 Teorie smlouvy

Pojednáváme-li o lidském společenství, je vhodné se věnovat trochu podrobněji fenoménu, který upravuje formálně *vztahy mezi lidmi* a s nímž se v životě běžně setkáváme. Je jím *smlouva*.⁴⁶²

Již jsme ukázali, že dobrovolná směna je podstatou jednání v rámci svobodné společnosti. Pak můžeme *smlouvu* definovat větou, že „účastníci (tj. strany) dobrovolné směny uzavírají mezi sebou *smlouvu* o směně vlastnických nároků“. Mnohá, ne-li všechna mezilidská jednání lze převést na uzavírání *smluv* mezi lidmi.

Smlouva je tedy instrument popisující *směnu majetku*, přesněji *směnu majetkových nároků*. Pokud se na takové smlouvě zúčastněné strany dohodly dobrovolně, pak je smlouvou dobrovolnou. Můžeme ji také nazvat spravedlivou. Taková smlouva deklaruje směnu, kterou označujeme za „*produktivní*“, neboť obě strany získaly („vyprodukovaly“) každá pro sebe konkrétní subjektivní prospěch.⁴⁶³ Obyčejnými slovy: dobrovolné smlouvy jsou pro obě smluvní strany „výhodné“.

Takto pojatá *smlouva* je plně v souladu s principy přirozené morálky, neboť je „striktně odvoditelná z práva na soukromý majetek“. ⁴⁶⁴ Což je logické, jelikož mohou smluvní strany mezi sebou převádět (směňovat) jen to, co každá ze smluvních stran (skutečně) vlastní.⁴⁶⁵

Uzavřená *smlouva* deklaruje převod vlastnických práv. V případě, že jedna ze stran smlouvu nedodrží, pak se dopouští (implicitní) krádeže. Protistrana se tak ocitá v pozici, ve které *má právo vymáhat* smlouvou nabytý majetkový prospěch. Říkáme, že smlouva je *oprávněně vymahatelnou smlouvou*.⁴⁶⁶

Tudíž, jedinou smysluplnou a platnou je jen taková *smlouva*, která převádí *zcizitelné a převoditelné* vlastnické tituly. Je *smlouvou* o převodu převoditelných majetkových práv, tedy všeho, co člověk vlastní, se zásadní výjimkou a tou je *vlastní osoba a vůle člověka*.

⁴⁶⁰ Předbíháme, řekneme-li, že vymáhání trestu je ve společnosti ryzí svobody zajištěno, jak jinak, prostřednictvím svobodného trhu. Podrobný rozbor problematiky trestu, jeho přiměřenosti a vymáhání, včetně kritiky „odstrašení“, „nápravy“ a „humanity“ trestu, viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 128-144).

⁴⁶¹ Rothbard shrnuje „teorii trestu“ takto: „Odvěta zůstává jako naše jediná spravedlivá a životaschopná teorie trestu, pro niž je fundamentální princip stejného zacházení za stejný zločin“. Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 144).

⁴⁶² Podrobně o smluvní teorii (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 180-197).

⁴⁶³ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 297-298).

⁴⁶⁴ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 180).

⁴⁶⁵ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 180).

⁴⁶⁶ Uveďme příklad (implicitní) krádeže, kdy jedna strana (podvodně) vyláká peníze a nedodá protistraně domluvené (kvalitní) zboží. „Pouze smlouvy, jejichž porušení znamená implicitní krádež, jsou vymahatelné a vynutitelné“. Parafrázován (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 127).

Již jsme zmínili, že sebevlastnictví (tj. vlastnictví svého těla, své vůle a svých schopností) je nezcizitelné. V důsledku toho se nikdy a nikdo nemůže vzdát (ani prostřednictvím „smlouvy“) své vlastní vůle, svého těla a svých práv.⁴⁶⁷ Žádný člověk tak nemůže svoji mysl ani svoji osobu „upsat“. Neboť upsat svoji osobu „něčemu“ či „někomu“ jinnému znamená ztratit své Já; znamená zničit své člověčenství.

Naproti tomu žádné smlouvy, které nepředstavují převod majetkových práv, nejsou v pravém smyslu smlouvami. Typickým takovým případem jsou *sliby*, neboť ty *nejsou podloženy majetkovým převodem* a nejsou tudíž vymahatelné.

Je náhledni, že i „slibování“⁴⁶⁸ představuje lidské jednání, které sleduje jisté cíle slibujícího. Pozor však, v mnoha případech může mít „slibování“ fatální důsledky pro adresáta slibů. Dodržení slibů však není (a ani nemůže být) vymahatelné, a tudíž, což je stěžejní, podlehnutí slibům je rizikem toho, k němuž sliby směřují.

Všichni víme, že existují „slibující“, kteří „slibují“ možné i nemožné. Mezi nimi se však vyskytují obzvláště prolhaní „slibující“, kteří zaručují splnění slibu, svojí osobou. Takového jednání se neštítí například populisté v touze dodat vážnosti a věrohodnosti⁴⁶⁹ svým slibům a oklamat jejich příjemce. Toto jednání (takto „zaručovaný“ slib) je ve skutečnosti jednou z nejrafinovanějších hrozeb násilím vůči člověku, neboť je více či méně zastřeným útokem proti jeho svobodné vůli, je pokusem vlámat se do jeho rozumu a zásadně ovlivnit jeho jednání. Cílem tohoto útoku vůči příjemci slibů je ovládnout jej (tedy mít nad ním nadvládu) a učinit z něj pouhou loutku řízenou vůlí slibujícího. Takový slib, ručený svojí osobou, kupříkladu někdy „do roztrhání vlastního těla“, jindy dokonce „vlastní krví“, je ve skutečnosti násilím obrovského rozsahu a dosahu, je typickým nástrojem propagandy. Jedinou možností, jak těmto lstivým slovům nepodlehnout, je odhalit je jako pouhé nevymahatelné (plané) sliby. Omluvit či ledabyly odbýt takové „slibování“ mávnutím ruky či známou frází „slibem neurazíš“ je dramatickou rezignací na logické a kritické posouzení takových „slibů“, které nejsou ničím jiným než zákeřnou manipulací. A podlehnout těmto slibům je doslova cestou „do pekel“.⁴⁷⁰

Naopak, je v zájmu každého odhalit právě zmíněné „slibování“ nejen jako demagogii či tlachání, nýbrž jako zjevnou agresi vůči svobodě myšlení druhých, neboť „plané sliby“, ač se zdají jako „nevinné“, mohou zcela dramaticky ovlivnit životy těch, jimž jsou adresovány. Na takové sliby je nutno nazírat jako na falešná prohlášení, nemající žádný závažný obsah, a tudíž platnost, a proto je nutno je nekompromisně odmítat.

Aby tedy slib nebyl pouhým „arogantním žvaněním ve stylu ‘čau lidi’“, „propagandistickou manipulací podle vzoru ‘za mé vlády se měli všichni dobře’“ či „(před)volebním programem“⁴⁷¹ je nutné, aby osoba přijímající slib vždy požadovala po slibujícím *záruky plnění* takového slibu. Skutečnými zárukami mohou být pouze plnění v podobě konkrétních *převoditelných majetkových nároků* pro případ, kdy slib není splněn.

⁴⁶⁷ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 280-281). Na tomto místě je Rothbardem citován Franz Oppenheimer (1864-1943), německý sociolog.

⁴⁶⁸ Osobu, která často a falešně slibuje, přiléhavě označujeme slovem „slibotechna“.

⁴⁶⁹ Vizme, že slovním základem slova věrohodnost je slovo víra.

⁴⁷⁰ Za pouhý slib lze považovat i „dobrý úmysl“, není-li podložen majetkovou zárukou. K čemu vede podlehnoutí „dobrým úmyslům“ vyjadřuje známé úsloví: „cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly“.

⁴⁷¹ Všechny vyjmenované příklady slibů jsou vždy sprostou manipulací těch, jimž jsou adresovány.

Takové záruky (sankce) jsou různě nazývány (například smluvní pokuta, penalizace, sjednaná kompenzace apod.) a mají i různý obsah. Sliby obsahující takové záruky již nejsou pouhými sliby, nýbrž se stávají regulérními smlouvami.

Záruky, které nejsou podloženy majetkovými sankcemi, tedy fakticky žádnými zárukami za plnění slibu nejsou a ani být nemohou. Naopak, takové „záruky“ odhalují předkládané sliby jako pouhé prázdné fráze, v horším případě za sprosté podvody.

6 Násilí v mezilidských vztazích

V předchozích kapitolách jsme představili společnost ryzí svobody. V ní jsou mezilidské vztahy charakterizovány tím, že každý člověk má nikým neporušovanou a neomezovanou možnost nakládat volně se svým majetkem; *každý člověk si dělá, co chce a zároveň žádný člověk nedělá nic, čím by omezoval ostatní. Nikdo nepoškozuje násilím*⁴⁷² či hrozbou násilí osobu a majetek druhého člověka. Lidé mezi sebou jednají v duchu pravidel přirozené morálky, *užívají si svobody*.⁴⁷³ Mezi lidmi panuje harmonie a prosperita.

Existují ovšem mezilidské vztahy charakterizované použitím násilí,⁴⁷⁴ kdy se jeden člověk, či skupina lidí dopouští buď *napadení druhé osoby* či více osob, anebo *útoku proti majetku druhého* či druhých lidí.

V prvním případě: útokem proti *osobě* druhého člověka míníme jak fyzický útok proti jeho *tělu*, tak také útok proti jeho *svobodné vůli*, jeho *rozumu* a jeho *schopnostem*.⁴⁷⁵ Například již ten, kdo vnucuje ostatním lidem své cíle, dopouští se násilí, neboť porušuje svobodu jednajícího člověka. Takový útok je proto útokem proti lidské bytosti jako takové.⁴⁷⁶ Tedy, útočné násilí či hrozba násilím porušuje svrchované stoprocentní vlastnictví sebe sama.⁴⁷⁷

V druhém případě jsou přirozená pravidla vlastnictví pošlapána útokem proti *hmotnému majetku* člověka (či druhých lidí). A to tím, že osoba či skupina osob si násilím či pod hrozbou násilí přivlastňuje majetek druhých bez jejich souhlasu.

Společnost, ve které dochází k (útočnému) násilí, není společností ryzí svobody. Lidé se nemohou těšit ze svého přirozeného stavu, kterým je stav svobodných lidských bytostí. Jedná se o společnost, kde lidé nemohou jednat dle své vlastní vůle. Nemají přirozenou svobodu volby, nemohou naplňovat své vlastní cíle a přání, nemohou si dělat, co chtějí.

Vidíme, že existují pouze dvě cesty, jak získat majetek a bohatství:

buď vlastním úsilím (vlastní „prací“) každého jednotlivého člověka vytvořit („vyrobit“) vytoužený majetek či jej získat dobrovolnou směnou,

⁴⁷² O násilí vypovídá Tomáš Akvinský toto: „Musí se říci, že násilí přímo odporuje dobrovolnému, jakož i přirozenému. Dobrovolnému i přirozenému je zajisté společné, že jedno i druhé jest od původu vnitřního; násilné však je z původu zevního. A proto jako ve věcech, které postrádají poznání, násilí činí něco proti přirozenosti, tak i ve věcech poznávajících násilí působí, že něco jest proti vůli. Co však jest proti přirozenosti, nazývá se nepřirozeným, a co jest proti vůli, nazývá se nedobrovolným. Tudíž násilí příčinou nedobrovolnosti jest“. Viz (Akvinský, Theologická summa, druhá část - první díl 1938, 68).

⁴⁷³ Pojem svoboda v tomto místě zahrnuje jak „liberty“, tak „freedom“.

⁴⁷⁴ Předbíháme, když řekneme, že je třeba důsledně rozlišit *útočné* a *obrané* násilí. *Útočné násilí* spočívá v „přepadení nebo loupeži, je kriminální a nespravedlivé, porušuje práva člověka a útočí na vlastnictví“. Naproti tomu „použití násilí k *obraně* své a svého majetku proti agresi je spravedlivé a namístě; *obrané násilí* brání útoku proti osobě a majetku“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 274). V textu, v tomto místě, máme na mysli násilí *útočné*.

⁴⁷⁵ Takové násilí lze například označit za *psychický* či *psychologický nátlak*.

⁴⁷⁶ Násilí či hrozba násilím nemusí být na první pohled vůbec zřejmá, a to zvláště v případech, kdy útočník svůj útok maskuje či jinak skrývá. Typicky: lživou propagandou o svých údajně „nejlepších úmyslech“ vůči (napadeným) druhým lidem apod.

⁴⁷⁷ Uvedme příklad: násilím je i jen *vnucovat* druhému člověku „určité“ (kupříkladu své vlastní) *rozumění* čemukoliv, nebo *sugerovat* druhému svůj „rozum“ (což není nic jiného než pokus „vlámat se do rozumu“ druhého). Proto je takové jednání násilím, lépe snad *hrubým* násilím, vůči jeho mysli, *hrubým* násilím vůči jeho osobě.

anebo násilným uloupením majetku druhého (či druhých lidí).⁴⁷⁸

Důsledky páchaní násilí v mezilidských vztazích vyjevuje excelentně Rothbard:

„Člověk, který zkonfiskuje majetek jiné osoby, se dostává do zásadního rozporu se svou lidskou povahou. Viděli jsme totiž, že člověk může prosperovat pouze prostřednictvím vlastní výroby a směny produktů. Útočník však není producentem, ale predátorem; žije paraziticky z práce a produktu ostatních. Místo toho, aby žil v souladu s lidskou přirozeností, stává se z útočníka parazit, který se jednostranně živí vykořisťováním práce a úsilí ostatních lidí. Představuje tak naprosté porušení jakéhokoliv druhu univerzální etiky, jelikož člověk samozřejmě nemůže žít jako parazit; parazité potřebují ne-parazity, producenty, na nichž se mohou živit. Nejen, že parazit nepřidává nic k celkovému množství statků a služeb ve společnosti, ale je zcela závislý na produkci hostitelova těla. Každý nárůst násilného parazitismu ve skutečnosti ipso facto snižuje množství a objem produkce výrobců. Vymřou-li pak nakonec výrobci, parazité je budou rychle následovat.“⁴⁷⁹

Rothbard pokračuje:

„Parazitismus tudíž nemůže představovat univerzální etiku...Ať se díváme z jakéhokoli úhlu pohledu, parazitické kořistění a loupení ubližuje nejen oběti, jejíž osoba a produkt jsou poškozeny, ale také samotnému útočníkovi, který se vzdává přirozeného způsobu výroby – užívání svého rozumu k přetvoření přírody a směně s ostatními výrobci – náhradou za parazitické vyvlastňování práce a produktů ostatních. V tom nejhlubším smyslu poškozuje parazit sám sebe zrovna tak jako svou nešťastnou obětí. Platí to jak v případě komplexní moderní společnosti, tak v případě Robinsona a Pátka na jejich ostrově.“⁴⁸⁰

Stručněji:

Důsledek páchaní násilí v mezilidských vztazích je (pro mnohé možná) překvapivý a (zároveň) nikoliv očividný: parazitické loupení⁴⁸¹ se obrací proti parazitům samotným. Příživnické chování snižuje blahobyt a prosperitu jak příživníků, tak jejich obětí.

Parazité se mylně domnívají, že je pro ně užitečnější žít na úkor svých obětí, že tak spíše mohou dosáhnout svého „štěstí“. Neuvědomují si, že by jim větší užitek přinesla vzájemná spolupráce se všemi lidmi, jak jsme výše dokázali na příkladě Robinsona a Pátka.

Oběti parazitů si neuvědomují, že parazitickým jednáním se snižuje prosperita všech, tedy jak parazitů, tak i jejich obětí. A přestože sami trpí násilným chováním parazitů, setrvávají mnohdy (což je pozoruhodné) v obludné chiméře, že se „s tím nedá nic dělat“. Tento děsivý postoj, tak prolezlý současnou společností, je však „vodou na mlýn“ všem

⁴⁷⁸ Rothbard zmiňuje, jak Oppenheimer popisuje pouze dva existující způsoby nabývání bohatství. Jeden představuje metodu výroby, jež je obvykle následována dobrovolnou směnou takto vzniklých produktů. Jde o nabývání bohatství *ekonomickými prostředky*. Druhou metodou je jednostranná konfiskace produktů patřících ostatním, vyvlastnění majetku jiného člověka pomocí násilí. Jde o loupežnou metodu získávání bohatství, jde o nabývání bohatství *politickými* (sic!) *prostředky*. Pověsimně si, že v jaké souvislosti jsou použita slova „ekonomický“ a „politický“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 97-98).

⁴⁷⁹ (Rothbard, Etika svobody 2009, 98). *Ipso facto* (z latiny), tím pádem.

⁴⁸⁰ (Rothbard, Etika svobody 2009, 98).

⁴⁸¹ Stojí za zdůraznění, že Rothbard velmi příhodně označuje osoby páchající násilí proti osobám či majetku za *parazity* a jejich chování za *parazitismus*, a těchto výrazů proto též užíváme.

parazitům, kteří tak mohou stupňovat a zjevně stupňují svoji moc a tím pádem svoje příživnictví nad ostatními lidmi.⁴⁸²

Pokročme dále a řekněme, které mechanismy rozhodují, zda určitá jednání jsou v souladu s přirozenou morálkou, či s ní v rozporu, zda v konkrétních situacích se jedná, či nejedná o násilí v mezilidských vztazích. Uvedme tato kritéria následujícím jednoduchým příběhem.⁴⁸³

Jdeme po ulici a vidíme Davida, jak chytá za zápěstí Josefa a bere mu jeho náramkové hodinky. Není sporu o tom, že se David dopouští násilí proti osobě a majetku Josefa. Otázka zní: můžeme z této epizody vyvozovat, že David je zločinec a Josef jeho nevinnou obětí?

Odpověď zní: rozhodně ne. Na základě pouhého pozorování této scénky totiž *nevíme*, zda je David skutečně násilníkem, nebo zda se David pouze nesnaží od Josefa získat zpět své (někdy někým dříve ukradené) hodinky.⁴⁸⁴

Je nepochybné, že do okamžiku útoku Davida proti Josefovi, byl Josef majitelem hodinek. Nyní se dostáváme ke stěžejní otázce této scény. *Nevíme*, zda Josef byl *oprávněným* majitelem hodinek, či zda Josef hodinky někdy dříve někomu *neuloupil*. Stručně řečeno: *nevíme*, který z aktérů tohoto výjevu byl *legitimním* neboli *oprávněným vlastníkem* hodinek; kdo byl majitelem hodinek dle *práva*. Povšimněme si: pojem *právo* je odvozeno od slova *oprávněné*; *být oprávněn* (vlastnit) znamená *mít právo* (vlastnit).

Odpověď na otázku, kdo je oprávněným majitelem hodinek, můžeme „nalézt pouze tak, že prozkoumáme konkrétní fakta“ vztahující se k případu Davida a Josefa; musíme provést „historické šetření“,⁴⁸⁵ musíme danému případu *porozumět*.

Na tomto případě jsme ukázali, že je vhodné základní pravidlo svobodné společnosti upřesnit a formulovat jej takto:

Nikdo nemá právo (oprávnění) zaútočit proti *legitimnímu* (*oprávněnému*) majetku jiného člověka.⁴⁸⁶

Pouze v případě, že známe *oprávněného* vlastníka majetku neboli *vlastníka dle práva* (jehož jsme identifikovali pečlivým zkoumáním), můžeme rozhodnout, zda akt násilí (v kauze hodinek) představoval zločinné loupení, anebo šlo o případ, kdy se oběť loupeže snažila domoci zpět svého majetku.

⁴⁸² Více o tom níže, v kapitole o organizovaném násilí uvnitř státu. A formální poznámka: aby naše pojednání bylo srozumitelné, je nutno používat přesná slova. Proto člověka, který zaútočí na osobu či majetek jiného člověka označujeme za *zločince* či *agresora*, a toto (jeho) chování označujeme za *zločinné* či *agresivní jednání*, stručně za *zločin* či *agresi*. Abychom předešli možným námitkám, že snad užíváme neadekvátní výrazy, vezme, že tato označení považujeme za přesná, hovoříme-li o porušování pravidel *přirozené morálky*, která platí pro všechny lidi.

⁴⁸³ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 99).

⁴⁸⁴ Již na tomto jednoduchém případě vidíme, že zběžný pohled na jednání lidí může být velmi zavádějící a naše závěry by mohly být, při povrchním a nepřesném posouzení, zcela mylné.

⁴⁸⁵ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 99).

⁴⁸⁶ Zároveň tento výrok implicitně říká, že „útočník nemá žádnou možnost, jak uplatňovat ‚nárok‘ na jakýkoliv majetek, který získal agresí.“ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 100).

Oprávněnost vlastnictví se tak stává rozhodujícím kritériem v jednání lidí.⁴⁸⁷ Tímto hlediskem je založena *teorie spravedlivého (versus nespravedlivého) majetku*. Ta říká, že lze uznat pouze takové nároky k soukromému majetku, které jsou *spravedlivé*. A *spravedlivé* nároky jsou takové, které vyplývají z *rovného, stejného, univerzálního a přirozeného nároku* (jedince) na vlastnictví sebe sama a svého majetku, který svou činností přetvořil, získal dobrovolnou směnou, nebo mu byl dobrovolně darován či odkázán původními majiteli.⁴⁸⁸

Je-li společnost ve stavu, že *všichni lidé požívají svých spravedlivých nároků*, jedná se o společnost skutečně *spravedlivou*.⁴⁸⁹ A jen taková společnost může být označena za *společnost absolutní svobody*.

Je třeba znovu a důrazně opakovat a neustále tvrdit, že společnost, ve které dochází i k sebemenšímu porušení spravedlivých nároků každého na vlastnictví sebe sama a majetku, nikdy nemůže být označena za svobodnou a spravedlivou. Bohužel však, jak uvidíme dále, společnosti, ve kterých nejsou bezezbytku naplněny spravedlivé nároky všech lidí, se falešně za svobodné označují.

Jestliže si někdo neoprávněně přivlastňuje majetek, který není jeho vlastnictvím, nastává případ *nespravedlivého* majetku (majetku „vlastněného“ agresorem).⁴⁹⁰

Každý z lidí je tak postaven před otázku *spravedlnosti vlastnictví*, která zní: buď je člověk spravedlivým, oprávněným vlastníkem majetku, anebo naopak nespravedlivým vlastníkem majetku (tj. zločincem). Žádná třetí možnost neexistuje.

*Oprávněnost, spravedlnost*⁴⁹¹ vlastnictví je však kamenem úrazu v případě, kdy se nespravedlivý majetek stává argumentem pro obhajobu tzv. „sociálního (s)míru“, „zájmu všeho lidu“, „práva na důstojný život“, „veřejného zájmu“, „mezinárodního míru“ nebo „spřátelené pomoci“ atp. Všechna tato provolání znějí na první slyšení jako chvályhodné myšlenky o „správném“ uspořádání společnosti. Ve své podstatě jsou to ovšem ideologická a propagandistická klišé, která mají zakrýt páchání násilí v mezilidských vztazích.⁴⁹²

Například v případě „míru“ je problém v tom, že

„skutečný mír spočívá v klidném, a nerušeném užívání práva k legitimnímu majetku. Je-li společenský systém založen na ohromně nespravedlivých majetkových

⁴⁸⁷ V našem pojednání se nebudeme podrobně zabývat otázkou, jaké mechanismy umožňují přezkoumávat oprávněnost majetkových nároků. Analýza tohoto problému je působivě přednesena v (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 105-110). (Pouze si dovolíme v této věci navrhnout, zda by při hledání *obětí* násilných činů neměli být *kromě dědiců* obětí zahrnuti *také ostatní příbuzní* obětí. Domníváme se, že by se proces zkoumání oprávněnosti majetkových nároků pravděpodobně zjednodušil a projasnil.)

⁴⁸⁸ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 103).

⁴⁸⁹ *Spravedlnost* podle Tomáše Akvinského: „spravedlnost obnáší rovnost“. Viz (Akvinský, *Theologická summa*, druhá část - druhý díl 1939, 462).

⁴⁹⁰ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 103).

⁴⁹¹ O *spravedlnosti* říká Adam Smith (1723-1790), skotský ekonom a filosof, mnohými považovaný za zakladatele moderní ekonomie: „Existuje však jedna ctnost, jejíž obecná pravidla nanejvýš přesně určují veškeré vnější jednání, které si vyžaduje. Touto ctností je spravedlnost. Pravidla spravedlnosti mají nejvyšší míru přesnosti a nepřipouštějí žádné výjimky nebo úpravy...“. Viz (Smith, *Teorie mravních citů* 2005, 176-177). Na jiném místě říká: „pravidla spravedlnosti jsou jedinými mravními pravidly, která jsou naprosto akurátní a přesná“. Viz (Smith, *Teorie mravních citů* 2005, 349).

⁴⁹² Jedním z nejrafinovanějších hesel je „veřejný zájem“, více o něm níže.

nárocích, potom tolerování tohoto stavu neznamená mír, ale zachování a utvrzení permanentní agrese.“⁴⁹³

Jinak řečeno, aby mohl každý člověk spokojeně, jak se říká „v pohodě“, užívat blahobytu a důstojně žít, je nutné, aby ve *společnosti vládlo* nikým nerušené, *svobodné užívání* oprávněného (vlastního) majetku, *dělba práce a dobrovolná směna*. Aby vládla přirozená morálka.

Jestliže je však společenský systém vystavěn na permanentním loupení⁴⁹⁴ (například formou daňové zátěže, i když je „odůvodňována“ těmi „nejlepšími úmysly“), pak je takové společenství prostoupeno nejistotou ve vlastnických nárocích. V takové společnosti, kde panuje *násilí v mezilidských vztazích*, tak lidé místo toho, aby užívali radosti ze svého majetku, žijí v trvalém strachu, kdy a jak jim bude další část jejich spravedlivého majetku uloupena.

Shrneme-li, v případě užití násilí či hrozby násilím proti osobě či vlastnictví majetku kteréhokoliv člověka ze strany kohokoliv jsou tak mezilidské vztahy znetvořeny.⁴⁹⁵ I sebemenší narušení či nedůsledné dodržování všech vlastnických nároků rozrušuje základní kámen stavby lidské společnosti a tím se celá konstrukce lidské civilizace stává nestabilní a nachází se na pokraji chaosu a zkázy.

6.1 Definice státu

Vše, co jsme dosud o lidském jednání a o mezilidských vztazích řekli, vychází z *přirozené podstaty* člověka. Neboť v povaze člověka je založena

*„lidská schopnost vědomé volby, nutnost používat rozum a úsilí k osvojení cílů a hodnot, aby se dozvěděl o světě, aby usiloval o své cíle za účelem přežití a prosperity, schopnost a potřeba komunikovat a působit na jiné lidské bytosti a účastnit se dělby práce. Stručně řečeno, člověk je racionální a společenský tvor.“*⁴⁹⁶

Jinými slovy, nám všem je dáno rozpoznat, že podléháme zákonu lidského jednání, že existují pravidla přirozené morálky a tím pádem, že může existovat globální společnost ryzí svobody, v níž všichni můžeme žít v míru a prosperitě.⁴⁹⁷

⁴⁹³ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 101). Rothbard dále podrobně dokládá, že je zcela oprávněné použití síly a násilí jako obrana před zločinnými agresory.

⁴⁹⁴ Jinými slovy: vládne-li ve společnosti trvalé násilí.

⁴⁹⁵ Jedním z markantních důsledků násilí proti majetku druhých je, že dochází k nehospodárnému využití (vzácných) zdrojů (prostředků jednání). Nastává všeobecné drancování (přírody), plýtvání lidskou energií, lidskými schopnostmi. Toto lze jednoduše dokumentovat zničením rozsáhlého (hmotného) majetku v průběhu každé války.

⁴⁹⁶ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 204).

⁴⁹⁷ Tím jsme představili ucelenou „libertariánskou teorii“, jak ji označuje Rothbard. Nám bližší se jeví označení „teorie společnosti ryzí svobody“, spíše však vynecháme i slovo „teorie“ a budeme užívat pojmu „společnost ryzí svobody“. A to více méně z psychologických důvodů, neboť český čtenář, zdá se, je velmi citlivý k jakýmkoliv zmínkám o rozličných „teoriích“, „systémech“ či „principech“. Rovněž pojem „libertariánský“ nevzbuzuje příliš mnoho důvěry. V českém prostředí se totiž pojem libertariánský zcela běžně zaměňuje se slovem „liberální“, které, a nejen u nás, není jasně vymezeno. Zkrátka, snažíme se být v používaných slovech velmi obezřetní.

Na Zemi ovšem existují mezilidské vztahy charakterizované použitím násilí⁴⁹⁸ jednoho člověka proti druhému, resp. jedněch lidí vůči druhým. Je na výsost smutnou skutečností, že mezi námi žijí lidé či skupiny lidí, kteří se (poštile) domnívají, že budou-li útočit proti svobodě druhých, budou-li se dopouštět násilí na druhých lidech a na jejich majetku, mohou dosáhnout svého „většího“ prospěchu a užitku.

Tito násilníci vnucují (všemi možnými způsoby) ostatním lidem své etatické, náboženské, sociální, nacionální, socialistické či jiné „politické“ doktríny, které v konečných důsledcích vždy přinášejí zvlí a drancování. A „musí plodit války a občanské války, dokud není jeden z protivníků zničen a poroben“.⁴⁹⁹ Dnes a denně vidíme: na světě jsou opravdu tací, kteří vůči druhým páchají kruté násilí.⁵⁰⁰

Co je příčinou toho, že na Zemi stále přetrvávají války a je až dosud tolik neštěstí, bídy a strachu? Níže dokážeme, že příčinou všeho neštěstí je sama existence *států*.

Nejprve rozlišme dva zásadně odlišné případy páchaní násilí mezi lidmi.

Prvním případem jsou takřikajíc „příležitostní“ zloději, násilníci všeho druhu, kteří ohrožují druhé na svobodě, majetku a cti: vrazi, mučitelé, bandité. Jsou v *drtivé menšině* proti těm, kteří si *přejí* žít s druhými lidmi ve spravedlivých vzájemných vztazích podle pravidel přirozené morálky.

Druhý případ násilí v mezilidských vztazích je zcela jiného charakteru. Je jím zcela *systematicky organizované násilí* jedněch vůči druhým. Zatím jsme jen letmo zmínili, že je to případ *států*, ve kterém *vlády* v obrovském měřítku ničí a pošlapávají všechny vlastnické a morální principy. Dovolíme si říci, že příležitostní zloději a násilníci či drogové mafie jsou proti *organizovanému násilí státu* úplní břídilové.

-Stát tedy můžeme definovat jako přísně organizovanou strukturu lidské společnosti, v níž můžeme rozlišit dvě kategorie⁵⁰¹ lidí: méně početnou vládnoucí skupinu, tj. představitele státu a státní zaměstnance,⁵⁰² kteří žijí na úkor skupiny nesrovnatelně početnější, ovládané části společnosti, na úkor lidí státu poddaných.

Jiným důvodem, proč je český čtenář ostražitý a nedůvěřivý k mnohým „politickým pojmům“, jsou jeho historické zkušenosti, neboť ve jménu mnohdy libě znějících slov, byl častokrát podveden. Jako ukázkový příklad uveďme dvojnásobné ponížení občanů Československa, kterého se jim dostalo na konci 60. let 20. století. Nejprve skutečností okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968, která byla nesporným vojenským útokem cizích států vůči státu jinému, a následně tím, že tato zjevná agrese byla Husákovou vládou vydávána za „internacionální pomoc spřátelených zemí“. Pohledme, jak lživě a brutálně může být historie překroucena: je neuvěřitelné, že záhy po 21. 8. 1968 byla *agrese* označena za *pomoc*. Viz http://www.dejinyksc.usd.cas.cz/vnitrostranicke-informace-sekretariatu-uv-ks/doc_de-tails/137-poueni-z-krizoveho-vyvoje-ve-stran-a-spolenosti-po-xxiii-sjezdu-ks.html.

⁴⁹⁸ Již jsme rozlišili *útočné* a *obrané* násilí. *Útočné násilí* spočívá v „přepadení nebo loupeži, je kriminální a nespravedlivé, porušuje práva člověka a útočí na vlastnictví“. Naproti tomu „použití násilí k *obraně* své a svého majetku proti agresi je spravedlivé a namístě; *obrané násilí* brání útoku proti osobě a majetku“. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 274). V textu, v tomto místě, máme na mysli (samozřejmě) násilí *útočné*.

⁴⁹⁹ Srov. (Mises 2006, 131).

⁵⁰⁰ Jako příklad uveďme strašlivou válku na Ukrajině započatou v roce 2022.

⁵⁰¹ Záměrně užíváme ošklivý výraz „kategorie“ pro lidské bytosti, abychom ukázali, jak odporné je státní zřízení, které ze své podstaty hanebně rozděluje lidi na dvě skupiny, vládnoucí a ovládané, a tak mezi lidmi hloubí hluboký příkop.

⁵⁰² Připomínáme, že státní úředníci dostávají za svoji „náročnou službu ve prospěch státu“ tzv. „plat“, zatímco produktivní lidé jsou za svoji *práci* placeni „mzdou“ svými zaměstnavateli. To, že pro „odměny“ sám

Jelikož jsou v současné době téměř všichni lidé na planetě Zemi občany nějakého (rozuměj „svého“) státu, věnujme se *státnímu zřízení* jako všudypřítomnému fenoménu podrobněji a hledejme nejvýznamnější charakteristiky státu.

6.1.1 Zdanění

Již jsme mnohokrát uvedli, že ve *svobodné společnosti* nikdo nikoho neomezuje na jeho osobě, jeho svobodné vůli a jeho majetku. Každý si může sám se sebou a se svým majetkem dělat, co chce a nikdo jiný mu nepřikazuje, (dokonce ani neradí), jak má jednat.

Víme také, že není nikomu dána žádná možnost, jak do osobních přání jednotlivých lidí proniknout a nikdo tedy není uzpůsoben k tomu, že by byl schopen říci, co je pro druhého člověka nejlepší.

A jak je tomu v případě státu? Státní moc prostřednictvím vládních nařízení vnucuje všem svým poddaným (občanům) jednotné vzory chování ve všech možných životních situacích, a tak bez ohledu na individualitu každého člověka vyžaduje uniformitu jednání všech. Prostřednictvím svého byrokratického aparátu přinucuje své občany, pod hrozbou přísných trestů, se vládním (parlamentním) nařízením plně podřídít.

Kupříkladu, „Sbírka zákonů“ České republiky svazuje občany do neproniknutelné spleti mnohdy absurdních povinností, takže fakticky není v lidských silách tyto předpisy nejen znát, natož se jimi řídit. Občané se ocitají v totálním područí státní moci a o svobodě člověka v takové společnosti nelze vůbec hovořit. Jinak a stručně řečeno: každý stát⁵⁰³ vládne svým občanům v míře, jaké si nadřazení (parlamentní, vládní či obecní) činitelé libovolně usmyslí.

Velmi názorným rozlišením, jak obrovský rozdíl panuje mezi *společností ryzí svobody* a *státem* jsou způsoby *nabývání majetku*.

Existují pouze dva způsoby nabývání bohatství ve společnosti:

buď výrobou a dobrovolnou směnou (můžeme říci „poctivou“ prací),

anebo zlodějinou, tj. násilným přivlastněním majetku jedněch druhými neboli krádežemi.

V prvním případě, jak víme, získávají *prospěch* a zvyšují svůj blahobyt *všichni lidé*; i užívají spokojeně svého majetku, jak se každému zlíbí. V tomto případě obyčejní lidé (v tom nejlepším smyslu toho slova) svůj majetek získávají prodejem svého zboží či svých služeb a schopností druhým lidem, případně darem od druhých.⁵⁰⁴

Druhý způsob, krádeže majetku *nepřispívají* ke všeobecné spokojenosti a blahobytu *všech* lidí. V tomto případě totiž zloděj či skupina zlodějů žije paraziticky na úkor okradených, kterým se tím pádem zmenšuje jejich majetek. Následkem čehož se nezvyšuje

stát uzákoňuje dva odlišné pojmy, plat a mzdu, samo dokazuje, že existují dvě zcela rozdílné skupiny lidí: na jedné straně státní zaměstnanci, jejichž úřednická „činnost“ nepřispívá k celkovému bohatství společnosti, neboť není produktivní prací, za kterou by byli odměňováni *mzdou*; a na druhé straně všichni ostatní. Případnou námitku, že jisté služby stát pro občany přece jen zajišťuje, možno odmítnout: ale za jakou cenu, za cenu smluvní? A v jaké kvalitě? A v jakých lhůtách?

⁵⁰³ Jde skutečně o všechny státy bez výjimky, například monarchie, demokracie, diktátorské režimy či socialistické republiky.

⁵⁰⁴ Ponechme stranou ojedinělé zloděje a kriminálníky.

prosperita lidského společenství jako celku, neboť zloději nijak nepřispívají k dělbě práce a k dobrovolné směně. Loupení majetku (druhých) tak ve svém důsledku ochuzuje i zloděje samotné.

Nejlépe organizovanou *zločineckou* strukturou, která drancuje majetek v ohromném měřítku, je *stát*. Stát je „zločinnou organizací, mnohem impozantnější a úspěšnější než kterákoli ‘soukromá’ mafie v minulosti“. *Stát je zločineckou organizací* nejen na základě teorie vlastnických práv, ale také na základě všeobecně přijatého mínění, že (každá) krádež je zločin.⁵⁰⁵

Čím se zločinnost státu projevuje především? Zdaněním. Vhodnou ilustrací, jak funguje „daňová soustava“ je srovnání státu s lupičem, který přepadává pocestné.⁵⁰⁶

Lupič i vláda říkají: „dej peníze“.

Lupič dále vykřikne: „nebo život“, čímž se snaží zastrašit přepadeného a využít momentu překvapení. Buď se přepadený zalekne a peníze odevzdá, anebo přepadený vzdoruje, a pak většinou lupič s nepořízenou prchne a bude zkoušet loupit jindy a jinde.

Stát naproti tomu dodává: „nebo zkonfiskuji tvůj majetek, včetně drakonické pokuty a penále, a nezaplatíš-li a bude-li Ti dokázáno,⁵⁰⁷ že jsi daně nezaplatil záměrně, půjdeš do vězení“. Stát přepadené nezastrašuje, nýbrž koná: loupí důsledně, a toho, kdo svůj majetek brání (před krádeží, tj. před zdaněním) nemilosrdně pokutuje, případně uvěžňuje.

Dále:

Lupič bere odpovědnost, nebezpečí a zločinnost svého (vlastního) jednání výhradně na sebe. Bude-li usvědčen z loupeže, ponese sám na sobě veškeré důsledky svého loupení. Nepředstírá, že má oprávněný nárok na vaše peníze nebo že je má v úmyslu použít pro vaše blaho. Nepředstírá, že je někým jiným než lupičem.

Stát je v přesně opačném postavení: nemá žádnou zodpovědnost ze svého zločinného jednání. Staví se do pozice, že loupežníkem není. Tvrdí, že má nárok na vaše peníze (obhájí se heslem „vždyť je přece takový ‘zákon’“) a ujišťuje, že nakradené peníze používá výhradně ve váš prospěch. Svůj zločin maskuje tím, že předstírá, že daně přerozděluje lidem zpět a prý nejvýš „spravedlivě“. Za svoje loupení není stát nijak trestán, naopak, když má stát vysoké „daňové příjmy“, tak sebe vychvaluje.

Lupič poté, co vám vezme peníze, odejde. A to je přesně to, co si přejete. Nepokouší se z vás udělat hlupáka, anebo svého otroka.

Ne tak stát; považuje se za vašeho vládce z důvodu „ochrany“, kterou vám „poskytuje“ (prý „zadarmo“). Tvrdí a neustále omílá, že „vybírání daně ve vašem zájmu“.

Proč hovoříme na prvním místě o daních jako typickém atributu státu? Nikoli náhodou, ale záměrně, neboť daně jsou základním pilířem samotné existence státu. Slouží totiž k financování kompletní státní mašinerie, počínajíc platy všech představitelů státní moci

⁵⁰⁵ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 214).

⁵⁰⁶ Autorem následujících řádků, které srovnávají stát s lupičem je Lysander Spooner (1808-1887), americký právník; dovolili jsme si jej parafrázovat. Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 214-215).

⁵⁰⁷ Poznamenejme, že pro státní úředníky nebývá velkým problémem „dokázat“ vinu občana, neboť například v případě daňového řízení je „*dokazování neviny*“ na straně daňového poplatníka. Toto je jeden z nejjasnějších dokladů, jak proradná a gangsterská je povaha státu. Postavení občana v „daňovém řízení“ je očividným výsměchem pojmům svoboda a spravedlnost.

(tj. politiků), až po financování represivních složek (policie, soudy), které vynucují dodržování „zákonů“.

Jinými slovy, podstatou státu je loupení. A stát tento zločin nazývá zastřeným slovem *zdanění*. Tuto pozici státu jako zloděje, který násilím *bere* lidem majetek, některé vlády otevřeně přiznávají, když vymahače daní označují jako *berní* úřady.

Daně se ze své podstaty přiči lidské přirozenosti. A to z následujícího důvodu:

Vláda si svým „vládnutím“ přivlastňuje majetky, jejichž (oprávnění) vlastníci nedali výslovný souhlas s převodem vlastnických nároků k jejich majetku pod vládní kontrolu. Je tak porušen posvátný fundamentální princip nedotknutelnosti soukromého vlastnictví.

Povšimněme si také, že slovo daň (údajně) pochází z řeckého „*dadoni*“, v překladu *dávám*. Má to snad (záměrně?) navozovat dojem, že plátce daní *dává*, a navíc „dobrovolně“? Platí však daňoví poplatníci skutečně dobrovolně? Jsou daně opravdu projevem svobodné vůle plátců daní? Anebo mají navrch představitelé státu a jeho nohsledi, když tvrdí, že zdanění je „fakticky dobrovolné“?

První tezí, o kterou se údajná dobrovolnost placení daní opírá, je tvrzení, že (v případě „demokracie“) všechen „lid“, tj. „my všichni“, se podílíme na příjmu z daní, které zároveň „my všichni“ platíme. Tedy, že v podstatě neexistuje zloděj ani okradený (vždyť přece peníze státem vybrané se přerozdělují zpět k občanům). Tato úvaha však nemůže zastřít skutečnost, že násilí je za všech okolností zločinem, neboť daně jsou vybírány bez přímého a předchozího souhlasu plátce. Přestože je tato *loupež* označena (ne)libě znějícím slovem *zdanění*, zloděj a okradený existují. Zlodějem je stát, okradeným občan. A tečka.

Za druhé, zdanění nemůže být „dobro-volné“, jelikož dobrovolnost⁵⁰⁸ je svou podstatou navýsost subjektivním jevem a pro každého člověka by „daňová dobrovolnost“ zcela jistě znamenala odlišnou výši daně; například pro někoho je nejlepší *dobrou vůlí* neplatit daně vůbec žádné. Jinými slovy, vyjdeme-li z teze, že placení daní je platba všech všem, pak z toho nelze dovozovat a ani nijak zjistit, že by platili dobrovolně všichni. Spíše se zdá, že by byla ochotna platit pouze hrstka občanů. A existence, byť jen jednoho jediného člověka, který touží žít ve společnosti ryzí svobody a neplatit daně, by zbořila argument, že zdanění je „fakticky dobrovolné“.⁵⁰⁹

Za třetí, zdanění jako „legitimní“ způsob jednání státního aparátu je velmi často ospravedlňováno existencí „svobodných a dobrovolných voleb“, přičemž účastí v nich občané údajně vyjadřují, že si daňové násilí (kromě dalších „státních záležitostí“) *přejí*, a tedy že jsou daně „dobrovolné“. Problém tohoto „argumentu“ je v tom, že volby ve státním zřízení, jak ukážeme níže, nejsou ani svobodné, ani dobrovolné. Tudíž existencí tohoto hlasování nelze daňové násilí obhájit. Odpověď na otázku, zda si občané daňové násilí přejí, či nepřejí, nelze nijak odvodit ani z jejich účasti, či neúčasti ve volbách. Sice se v „předvolebních“ slibech budoucích usurpátorů moci mohou vyskytovat zmínky o větší či menší daňové zátěži, avšak tyto jejich proklamace nic nevypovídají o skutečném vztahu voliče k daňovému násilí. A i kdyby předvolební sliby daňovou zátěž limitovaly k nule nebo naopak k absolutnímu vyvlastnění, stále se jedná o pouhé předvolební sliby, jež jsou nevymahatelné (jelikož neobsahují žádné záruky). Naopak, vládní funkcionáři mají po

⁵⁰⁸ *Dobrovolnost* můžeme definovat jako neomezenou možnost jednání podle vlastní svobodné vůle.

⁵⁰⁹ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 211).

volbách neomezený prostor k tomu, aby v „daňové oblasti“ jednali libovolně (ostatně tak jako i v jiných oblastech) bez přílišných ohledů k jejich vlastním předvolebním „programům“.

Stát se neustále tváří, že daně jsou „dobrem“ pro všechny. Jedním z nejvýznamnějších „argumentů“ pro existenci daňového násilí je tvrzení, že občané prostřednictvím daní získávají „jisté výhody“. Například možnost jezdit auty „zadarmo“ po silnicích; avšak víme, že silnice nejsou vystavěny „zadarmo“, nýbrž za peníze vybrané na daních.

Jiný příklad: často můžeme z úst politiků slyšet líbivou větu, že „nechtějí daně lidem příliš zvedat“. Jde ovšem o falešné heslo. Neboť všechny pokusy „optimalizovat“ celkové zdanění se hroutí v okamžiku, kdy vydaje státu „překračují“ jeho příjmy a že je tedy nutné „nějak daně upravit“. Cílem daňového systému není poskytnout služby občanům, nýbrž „udržet rozpočet pod kontrolou“. Odpověď na otázku, jak velké mají být celkové výdaje a tomu odpovídající příjmy, stát pouze odhaduje. Stát fakticky ani neví, které služby a v jaké úrovni má svým občanům zajišťovat,⁵¹⁰ a které služby má ponechat na občanech samotných. Existence státního rozpočtu, který je ve skutečnosti pouhou „přerozdělovací tabulkou“,⁵¹¹ je jen dalším z divadel pro aplaudující příznivce státu.

Platí také: vybrané daně neputují „od občanů zpět k občanům“. Tento přesun se uskutečňuje přes prostředníka, jímž je státní aparát. A ten si značnou část „rozpočtu“ ponechává pro svou parazitickou existenci a pouze část přerozděluje zpět k občanům. Je tedy na výsost jasné, že daně, které se vyberou z majetku plátců daní, se k nim za žádných okolností v plné výši nevrací. Daňové násilí tak poddané vždy ochuzuje.

Kromě toho, že daňový systém zahrnuje samotnou krádež majetku ovládaných občanů, je též zřejmým útokem proti osobě a svobodné vůli člověka. Markantním způsobem to můžeme dokumentovat vládními „zákony“ týkající se mechanismu výběru daní. Ku příkladu uvedme stěžejní uvěřitelnou absurditu a proradnost daňového „zákona“, jímž se „daňový poplatník“ (hleďme, jak lze libě a zastřeně označit státem okrádaného občana) stává ručitelem za nezaplacenou daň (druhého poplatníka) v případě, že tento ručitel „věděl či mohl vědět o úmyslu druhého daň nezaplatit“.⁵¹² Je evidentní, že toto „nařízené ručení“ překračuje všechny myslitelné meze, je neskonale arogancí moci a je definitivním zničením svobodné vůle člověka. Daňové řízení v tomto místě zřetelně dokládá, že poplatník je vůči státu v pozici *presumpce viny*. Je důležité doplnit, že z této pozice ručitele není úniku, neboť není v lidských možnostech prokázat nevinu: nelze dokázat, že „nevím či nemohu vědět o úmyslech druhého“.⁵¹³ Občan je tedy zbaven svobody jednání a je

⁵¹⁰ Například stát „neví“, jestli má být policistů 20 tisíc nebo 50 tisíc, jestli má být ministerstev 13 nebo 19, pro jakou sféru lidského života zřizovat ministerstva a pro jakou sféru nikoliv. Stát neví, jen hraje „komedii *ad libitum*“ (dle libosti).

⁵¹¹ V samotném slově *rozpočet* se ukazuje jeho funkce: pouze „rozpočítává“, jinými slovy „přerozděluje“.

⁵¹² Viz § 109, odst. 1, písm. a), zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění platném k 1. 12. 2023: „Plátce, který přijme zdanitelné plnění s místem plnění v tuzemsku uskutečněné jiným plátcem nebo poskytne úplatu na takové plnění (dále jen „příjemce zdanitelného plnění“), ručí za nezaplacenou daň z tohoto plnění, pokud v okamžiku uskutečnění zdanitelného plnění nebo poskytnutí úplaty na takové plnění věděl nebo vědět měl a mohl, že a) daň uvedená na daňovém dokladu nebude úmyslně zaplacená...“

⁵¹³ Jak jinak označit nařízení státu „znát úmysly druhého člověka“. Tento příkaz by byl splnitelný pouze v případě „nadpřirozených“ schopností člověka, spočívající v jeho možnosti „proniknout“ do vědomí

ponížen na roveň zvířete či robota (robotníka), jehož jediným právem a povinností je „držet hubu a krok“ a samozřejmě, a především: platit daně.

6.1.2 Svobodné volby?

Stát svoji moc odvozuje, jak jsme výše řekli, od „svobodných“ voleb. Nijak a ničím neomezená nadřazenost úzké skupiny mocných nad ovládanou většinou ostatních, je prý dána *aktem volebního hlasování*, ze kterého vláda odvozuje svoji moc a říká o sobě, že „byla svobodně a dobrovolně zvolena (v demokratických volbách)“. A tudíž, že si volitelé (i všichni nevoliči) takovou vládu prý přejí.⁵¹⁴

K aktu volby (hlasování) ve státním zřízení je třeba uvést několik důležitých poznámek.

Za prvé; rozhodně se nejedná o volby *dobrovolné*. Již samotná skutečnost vypsání voleb je násilným aktem, neboť například jistě existuje početně významná skupina (svobodomyslných) lidí, kteří si v daném volebním obvodu vůbec žádnou vládu nepřejí a volby jako takové je omezují v jejich svobodě. Uveďme příklad: lze spekulovat, že ve volebním obvodu čítajícím cca 8 milionu voličů existuje určitá skupina lidí, početně (mnohem) větší než skupina 281 členů voleného „zákonodárného“ sboru, a která si žádnou (nad)vládu nepřeje. V tom případě jde tedy zcela zjevně o vládu menšiny nad většinou. A i kdyby existoval jeden jediný člověk, který si vůbec žádnou vládu nepřeje a jednalo by se tedy o vládu většiny, šlo by o vládu násilnou, která by omezovala svobody právě tohoto jediného člověka.⁵¹⁵ Dokonce „ani hlasování uskutečněné samotnými voliči nezakládá žádnou formu souhlasu s vládou“⁵¹⁶ či s její samotnou existencí.

Za druhé; nejde také v žádném případě o volby *svobodné*. Každý jednotlivý „zákon“ týkající se samotných voleb je omezením svobod volitelů a nazývat takové hlasování svobodným je výsměchem slovu svoboda. Pro ilustraci, že se nejedná o svobodné volby

druhých lidí a odhalit jejich úmysly. Neboli, jde o zřejmou zlovůli, která je jasným dokladem snahy po totálním ovládnutí člověka. Uvědomme si, že v případě, že budoucí vyspělé technologie budou schopny „číst lidské myšlenky“, pak by se státní aparát jistě ani na okamžik nerozpakoval tuto technickou vymoženost využít ve svůj prospěch a z lidí učinit pouhé nástroje (Orwellova zvířata) svého vykořisťování.

⁵¹⁴ Opět jsme svědky obrovských mystifikací. Před volbami předkládají politické strany voličům „předvolební“ programy, jejichž údajným obsahem má být jejich „povolební“ vládní program. Co se však ve skutečnosti děje po skončení voleb? Na základě jednoduché matematické úlohy se vláda se sestavuje na tajných schůzkách „vítězných“ (zvolených) poslanců, kteří tak dlouho doslova kupčí, až se nakonec dohodnou na vládním angažmá. Je-li vláda sestavena z různých stran, které se před volbami vzájemně odlišovaly svými „(předvolebními) sliby“, je vládními úředníky sepsáno slohového cvičení, honosně nazvané „programové prohlášení vlády“, které ovšem vůbec nemusí odpovídat předvolebním slibům vítězných stran. Jeho jediným cílem je dosáhnout „důvěry“ parlamentu. Následná podívaná zvaná „netajné hlasování o důvěře vládě“ je (téměř) vždy sehrána podle předem připraveného scénáře v režii vítězů voleb. Jde o nepřekonatelnou frašku pro poddané.

Předvolební sliby dané voličům se tak stávají naprosto druhořadou záležitostí v jednání vládního kabinetu.

⁵¹⁵ Takový člověk by nepochybně od mnohých obdržel označení blázen či don Quijote. Což je nevybíravý posměšek, který si onen člověk jistě nezaslouží. Naopak, tento člověk dokazuje, že axiom lidského jednání platí (v „plné parádě“) a zároveň stvrzuje neplatnost mandátu státního představitele.

⁵¹⁶ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 213). Na téže straně je Rothbardem citován Spooner, který stav člověka držícího (bez svého souhlasu) v ruce hlasovací lístek, popisuje tvrdě, avšak přesně: „Jeho případ je analogický situaci člověka, jenž byl přinucen k boji, ve kterém musí zabít ostatní, nebo bude sám zabít“.

jmenujme například omezení v podobě věku voličů či věku volených, stanovení hranice počtu získaných hlasů pro získání mandátu, vymezení volebních obvodů a okrsků, různé matematické vzorce pro přepočítání počtu hlasů na počet mandátů, omezený čas voleb, vymezené způsoby hlasování atd. Zvolení vládců, vzešlých z takových voleb, odvozuje svoji moc právě od toho, že tyto volby označují za svobodné. Domnívají se a hlásají, že tyto „svobodné volby“ jsou projevem absolutního podrobení se voličů jejich vládnímu angažmá. Nikoliv, mandáty zvolených jsou neoprávněné a neplatné, neboť jsou odvozeny z násilného aktu nesvobodných a nedobrovolných voleb. A tak vládu vzešlou z takových nespravedlivých voleb je nutno považovat za *nelegitimní* entitu.

Za třetí; nikdy nemůže platit, že volič svojí volbou *souhlasí* s budoucími konkrétními činy vládních činitelů. Mezi volebním hlasováním o vzniku vlády a vládními akty učiněnými po volbách není žádná souvislost. V případě, že činy vlády jsou kriminální podstaty či jinak nespravedlivé, není takové jednání možné ospravedlnit žádným, tudíž ani většinovým volebním výsledkem. Příkladem budiž nezpochybnitelná brutální genocida páchaná na Židech, která byla projevem antisemitské politiky „demokraticky zvolené“ nacistické vlády „německé říše“. Zobecníme-li: žádný způsob vládnutí není možné nikdy ospravedlnit výsledky voleb. Případná vládní prohlášení, že taková či onaká jednání vlády si voliči přejí, neboť k nim mají mandát od voličů, jsou zavádějícími smyšlenkami, které je nutno odmítnout. A to proto, že volebním hlasováním totiž voliči vyjadřují pouhou svoji „víru“, že nevymahatelné předvolební sliby „politiků“ budou naplněny. Naopak, voliči svým volebním aktem dávají do rukou vládních činitelů bílko šek, který může být vyplněn libovolným obsahem. V tomto smyslu je z hlediska voličů volební hlasování zoufalým aktem, či spíše bychom jej měli označit za akt riskantní až sebevražedný. Což lze doložit výše zmíněným případem hlasování pro soudruha Adolfa Hitlera. Z hlediska vlády je volební hlasování proradnou mystifikací mající za cíl navodit zdání „vládní moci v rukou lidu“.⁵¹⁷

Za čtvrté; v zastupitelském volebním systému nejsou v žádném právním smyslu zvoleni opravdoví *zástupci voličů*.⁵¹⁸ Na rozdíl od svobodné společnosti, ve které jsou role

⁵¹⁷ Pokusme se porozumět jednání voliče z hlediska zákona lidského jednání:

Na jedné straně jistě existuje nespočet voličů, kteří si přejí v takovém „volebním“ systému „volit“. A tak „volí“ (a mnohdy nadšeně). A přitom tiž „voliči“ komentují svůj „volební“ akt lehkovážně až sarkasticky: „volím menší zlo“. Na základě tohoto jejich výroku můžeme odhadovat (zdůrazněme, že pouze spekulujeme), že jsou si více či méně vědomi toho, že státní aparát je zlo a že „volby“ mají navodit dojem legitimacy nadvlády nad „voliči“. Tedy, že „voliči“ správně tuší, že svým hlasováním odevzdávají vládu nad sebou a svými majetky do rukou vládců; fakticky a totálně.

Výrok „volím menší zlo“ můžeme označit za „emočně pochopitelný“ podle této úvahy: z hlediska *teorie volby* může mít volič v okamžiku volebního hlasování před sebou, podle svého hodnocení, jen „špatné“ cíle. A tak z těch všech špatných volí podle svého mínění takový cíl, který mu dává největší naději na „nejlepší přežití“, (což je plně v souladu s axiomem lidského jednání). V tomto smyslu je výrok „volím menší zlo“ snad srozumitelný. Přesto je k neuvěření, že člověk, pán tvorstva, volí pro sebe zlo. Proč nevolí dobro? Co ho k tomu vede? Níže se pokusíme vysvětlit, proč se tak děje.

Na druhé straně jistě existují voliči, kteří volí se „skřípajícími“ zuby, a ví přesně, že odevzdávají hlas pro vládní mafii.

⁵¹⁸ Zastavme se u „vládní“ hantýrky:

Příklad 1: „vládní činitelé“ znamená, že se „vláda činí“? Jakým směrem koná? Do svých kapes?

jasně dány: ten, kdo se chce nechat zastoupit, najímá si svého zástupce zcela *individuálně*. A aby takové zastupování bylo platné, musí být mezi ním a jeho zastupitelem dobrovolně uzavřena vymahatelná smlouva, která by plně odpovídala výše zmíněné *teorii smlouvy*. V případě „zastupitelské demokracie“ takové smlouvy neexistují a je nemyslitelné, že by platná a vymahatelná (zastupitelská) smlouva, mezi voličem a zvoleným vládním činitelem, mohla být někdy uzavřena.⁵¹⁹ Z toho vyplývá, že tvrzení „zvolení činovníci jsou zástupci voličů“ je zavádějící, přesněji prolhané. Zvolení vládní funkcionáři „jsou ve skutečnosti agenti nikoho“.⁵²⁰

Volební hlasování v případě „demokratických voleb“ lze situaci voliče zhodnotit následujícími třemi možnostmi: 1) volí stranu poraženou, 2) volí stranu vítěznou, 3) neúčastní se voleb. Ať však „zvolí“ kteroukoliv z těchto možností, vždy se ocitne ve stavu *podřízenosti*, a tím pádem je „demokratický“ omezen na svobodě své osoby a svého majetku. Což ovšem znamená, že volič svojí vlastní „volbou“ (a případně „nevolbou“) vrhá sebe sama do útlatku a nesvobody.

„Volby“ z pozice politiků tudíž představují démona, který podřízené (voliče) udržuje v přeludu, že „žijí ve ‘svobodě’ vybrat si příště ‘lepší’ zastupitele“. Voliči v drtivé většině proradnost takových „voleb“ bohužel neprohlédnou; jak tragické z jejich hlediska. A jak ďábelské z pozice politiků a k jejich obrovské radosti.

Proto se v případě „demokratických voleb“ nejedná o „volby“ v duchu axiomu lidského jednání, neboť „volby“ nejsou ani vzdáleně podobné *volbě* cílů jednání,⁵²¹ nýbrž slouží vládcům k vytvoření fata morgány, že lidé mají možnost výběru „z nějakých variant“, že si mohou zvolit „koho sami chtějí“. To je právě ta blamáž: voliči „volbou“ ve skutečnosti pouze stvrzují vládcům jejich mandát k vládnutí, k ovládání jich samotných. A tak volby jsou pouhým propagandistickým aktem, jímž vládcové udržují ovládané na uzdě a v chomoutu státní nadvlády. A nic víc.

Znova zdůrazněme: i v „demokraciích“ jsou „volby“ lumpárnou a obrovskou proradností, neboť „demokratickými volbami“ zaštiťují státní představitele svoje gangsterské chování na pozicích poslanců, senátorů, hejtmanů, starostů, zastupitelů; a ministrů.

Shrme-li: „volby“, jak je zažíváme ve státním zřízení, nemají se *svobodou volby* zhora nic společného. Naopak „volby“ zcela odporují *svobodné vůli* člověka a jsou zásadním porušením lidské přirozenosti. „Státní volby“ mají jedinou funkci: „ospravedlnit“ existenci vládního násilí. A ve svém důsledku ospravedlnit existenci státu jako takového.

Příklad 2: „zástupci voličů“ jsou často nazýváni *poslanci*. Toto označení navozuje představu, že sám volič *posílá* svého „zastupce“ do jemu nadřazené vládní pozice, aby jej (neomezeně) ovládal. Jak je toto označení proradné, není zajisté třeba dále rozvádět. Na druhou stranu: není označení „poslanec“ (zákonodárského sboru) výzvou k tomu, vzít slovo „poslanec“ doslova a „poslat“ jeho nositele do „patřičného postavení“?

⁵¹⁹ A nikdy v dějinách, ani v demokratických zastupitelských systémech, uzavřena nebyla.

⁵²⁰ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 212).

⁵²¹ Podle zákona lidského jednání.

6.1.3 Nadvláda nad územím (státu)

Existuje další význačná charakteristika státu a tím je jeho nadvláda nad daným územím.⁵²²

Nejprve se podívejme do Ústavy České republiky,⁵²³ kde se v čl. 11 říká, že „území České republiky tvoří nedílný celek, jehož státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem“. Žádné jiné souvislosti mezi státem a územím, nad nímž vládne, v ústavě, která je deklarací existence a nedotknutelnosti státu (a jeho území), nenajdeme.

Očekávali bychom například, že ústava bude vyhlášovat, že „stát spravuje či ovládá území České republiky“, nebo, že „stát je vlastníkem území České republiky“ či jinak. Ovšem žádná taková zmínka v ústavě není. Ve světle teorie vlastnických nároků je neuvěřitelné, jak ledabyly ústava řeší navýsost zásadní věc týkající se státu, jakým je nepochybně státní území.⁵²⁴

Proč je tak důležité řešit otázku, kdo má nadvládu nad daným územím, spočívá v tom, že každý, kdo by snad chtěl nad pozemky, jichž je vlastníkem, vyjádřit *svoji* nadvládu (svrchovanost), byl by okamžitě označen za vlastizrádce a nepřítele státu a bylo by s ním v tomto duchu zacházeno. A vezme, že nemilosrdně.

Nadvláda státu nad daným územím tak nesmiřitelně koliduje s vlastnickým právem k pozemkům. Ve státním zřízení (v typické situaci) je vlastnické právo k pozemku stvrzováno tzv. listem vlastnictví, který dokladuje, kdo majitelem části „státního území“; toho území, které (slovy ústavy) „tvoří nedílný celek“. Vzniká otázka, jak je možné „dělit nedílný celek“? Není stát ve svých základech schizofrenní, jestliže na jedné straně tvrdí, že území státu tvoří „nedílný celek“ a na druhé straně přiznává občanům vlastnické právo k části nedílného celku?

Ne, stát není schizofrenní. Stát i v tomto případě, a dokonce ústavními „zákony“ (a tedy záměrně), pošlapává přirozené vlastnické právo. V případě státu není vlastnictví pozemku lidmi absolutní. Kdyby tomu tak bylo, pak by vlastník mohl se svým pozemkem dělat, co se mu zlíbí, a tak například vyhlásit nad svým pozemkem svoji svrchovanost a nezávislost na státu. To však, jak víme, možné není.

Při této příležitosti věnujme ještě trochu pozornosti pojmu „*státní moc*“. Opět nahlédněme do ústavy České republiky.

Text ústavy se o *státní moci* zmiňuje pouze na jediném místě, v této souvislosti: „Lid je zdrojem veškeré *státní moci*; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává *státní moc* přímo“.⁵²⁵

Zdá se, že zamlžení statutu státu je dovršeno, neboť se hned nabízí otázky jako například: kdo je tedy „nejvyšším představitelem“ či „vládcem“ či „státní mocí“ České republiky? Jsme to „my občané“ či „my“, či „občané“ či „lid“ či „orgány moci“? Co je (či co znamená) pojem „státní moc“?

⁵²² Rothbard jasně říká, že stát má „monopol na použití síly a konečnou rozhodovací pravomoc nad daným územím“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 219).

⁵²³ Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023.

⁵²⁴ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 219).

⁵²⁵ Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023, čl. 2, odst. (1) a (2).

Je zřejmé, že *státní moc* sama sebe precizně definovat neumí. Ústava nehovoří o tom, zda se „státní moc“ nebo Česká republika za vlastníka „svého“ území či „území republiky“ považuje.⁵²⁶ Toto není pouze akademická poznámka. Je hodnocením, jak povrchní a nedbalý je nejvyšší „zákon“, který ční nad všemi občany republiky. Není děsivou skutečností, že žijeme pod nadvládou něčeho tak zmatečného a rozporuplného, jakými jsou Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod? Tento stav dokumentuje žalostnou úroveň politiků, kteří v tom „nevidí žádný problém“. Jinak by jistě státní „zakládací“ listiny nepochybně přepracovali a precizovali. Nebo se snad jedná o záměr ze strany mocných?

Jiná otázka samozřejmě je, že se vládní aparát v „praktickém vládnutí“ jako neomezený vládce (nad vším, nad občany, nad územím státu) vždy chová. Dokonce se v mnoha případech ani neohlíží na „svoje“ nejvyšší „zákony“, například ústavu, kterou politici sami porušují, kdykoliv uznají za vhodné. Nejmarkantnějším příkladem takových vládních praktik budiž *zdanění*, což není nic jiného než vyvlastnění majetku.

Stát na daném území zásadně porušuje nejen vlastnická práva lidí k majetku, ale i princip sebevlastnictví. A to tím, že již první vteřinou po narození se člověk stává „občanem“ státu a tím okamžikem všem jeho „zákonům“ doživotně podléhá. Člověk narozením přestává být absolutně svobodný⁵²⁷ a je tak narušena jeho lidská přirozenost.

6.1.4 Zmatení pojmů; právo versus „zákonodárce“

Výše jsme ukázali, co značí pojmy *zákon, právo, svoboda, lidská přirozenost*. Jsou odrazem lidské povahy; jsou každému člověku vlastní. Naneštěstí je historie lidského rodu plná pokusů o „doplňování“ práva, „rozšiřování“ svobody, „vylepšování“ člověka, či „opravování“ lidské přirozenosti. Vždyť přece víme o tolika „dalších“ „právech“ a „svobodách“, že by jejich i jen prostý soupis vydal na několik stran.

Nejde však jen o „práva“ a „svobody“. I ve zcela běžných životních situacích jsou lidem vnucovány uměle vytvořené vzorce, podle nichž by se měli řídit.

Uvedme příklady, které všichni známe. Jsou to (státní, krajské, obecní) *zákony, vyhlášky, nařízení, opatření, ústavy, listiny, deklarace* atd., bez nichž, údajně, není možná existence lidské společnosti. Tyto *předpisy* označme pro naši potřebu souhrnným pojmenováním „zákony“ (v uvozovkách proto, abychom je zcela jasně odlišili od *přirozeného zákona*, který jsme definovali výše).

Připomeňme, že *přirozený morální systém*, jak jej v našem pojednání průběžně představujeme, *plně a dokonale* popisuje *spravedlivá pravidla jednání* mezi lidmi.

Avšak „zákony“, jež nařizují lidem, *jak mají jednat*, přirozenému právu a axiomu lidského jednání odporují a nejsou tudíž spravedlivé. A to proto, že tužby a cíle jednání lidí jsou podrobeny pouze *vlastnímu rozumu* jednající osoby, a tedy nikomu není dáno nařizovat, a to pochopitelně ani „zákonem“ a ve jménu „čehokoliv“, kdo a co má činit.

⁵²⁶ Což nás nutí prohlásit, že *ústavní pořádek* České republiky je ve značně velkém nepořádku.

⁵²⁷ Jak paradoxní a žalostné, že *zrozením*, tak *přirozeným* aktem, je člověk zároveň připraven o svou *přirozenost* svobodné lidské bytosti.

O „zákonech“, kterými jsme tak zavaleni, pojednejme podrobněji. Kupříkladu si povšimněme některých okolností, jež souvisí s vyhlášováním „zákonů“. Pro naše úvahy budeme za nejvyšší vládní orgán považovat poslaneckou sněmovnu. Poslanci se bez výjimky všichni chovají tak, že oni sami vědí nejlépe, co je pro každého občana „dobré“ či „nejlepší“. Vždyť přece jedinou jejich „činností“ je, formou „zákonů“, předepisovat občanům, co mají dělat či nedělat. Sami sebe označují odporným slovem „zákonodárci“; schvalují „zákony“ a staví se do role „dárců“ těchto „zákonů“. Navozují dojem, že oni „darují“ občanům cosi „prospěšného“. Skutečností ovšem je, že občanům „darují“ jen příkazy, zákazy, stručně povinnosti, přitom mnohdy nesmyslné, či naopak banální. Nic „dobrého“ občanům (a už vůbec ne ze svého) nedarují. Naopak, sami sebe „obdarovávají“ na výsost štědrými prebendami, které (sobě) schvalují (jak jinak) jako „zákony“. A navíc, „zákonodárci“ sami sobě odhlasují „poslaneckou imunitu“, čímž se arogantně vyvyšují nad „zákony“, které sami vyhláší. Jak d'ábelské a zároveň podlé je slovo „zákonodárce“.

„Zákonodárci“ vyhlášováním „zákonů“ fakticky omezují svobodu člověka a zavádějí násilí či hrozbu násilím do mezilidských vztahů.⁵²⁸ Zároveň všechny „zákony“ v celých dějinách lidstva byly vždy, dlužno poznamenat, demagogicky vyhlášovány „v zájmu člověka“. A co především: „zákony“ se zaštitují vládci a politici při obhajobě svého parazitického způsobu života. Aby zmátli poddané a zastřeli, že žijí na úkor daňových poplatníků, činí tak „rafinovaně“: nejprve „zákony“ v parlamentu sami odhlasují ve znění, které vyhovuje (především) jim samotným. A následně své vládní činy omlouvají klukovskou výmluvou: „já nic, já muzikant, takový je ‘zákon’“ nebo jinou vytáčkou: „konal jsem přesně v mezích ‘zákona’“. Jedním slovem proradnost; a výsměch všem.

⁵²⁸ Naprosto ukázkovým příkladem, jak „vylepšit“ pravidla přirozené etiky, je zavádění „dalších práv“ a „dalších svobod“ do zákonných norem států. Děje se tak například prostřednictvím tzv. „listiny základních lidských práv a svobod“ či „všeobecné deklarace lidských práv“. Považujeme za vhodné intelektuální cvičení i jen letmo do nich nahlédnout. Snadno zjistíme, že jsou „další práva“ zmatečně definována či že si mnohdy vzájemně odporují. A především, že jsou podřizována státní moci.

Uveďme konkrétní příklad:

V Listině základních práv a svobod, který je ústavním zákonem České republiky, se v čl. 11 píše: „Každý má právo vlastnit majetek.“ Ovšem v témže čl. 11 se toto právo vzápětí zpochybňuje: „Vylvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.“ (Vyzýváme čtenáře, aby si též povšiml, že v této větě není dodrženo pravidlo českého pravopisu o shodě přísudku s vícenásobným podmětem, což dokumentuje, jak nedbalý je text ústavního „zákona“ České republiky.)

Stát tedy vlastnické právo v jednom místě „zaručuje“, aby ho vzápětí omezil, a dokonce popřel institutem vylvlastnění. A podivme se, činí tak prostřednictvím „zákona“ (nižší právní síly, než je ústavní „zákon“).

Listina základních práv a svobod tak jasně deklaruje, že vlastnické právo není absolutní, naopak umožňuje vládě ve „veřejném zájmu“ (pojem „veřejný zájem“ není v Listině základních práv a svobod definován) vlastnická práva porušit „zákonem“. (I Ústava České republiky užívá v čl. 30 pojem „veřejný zájem“, aniž by jej definovala a na mnoha místech uděluje státní moci možnost vydávat „zákony“ bez toho, že by Ústava tyto „zákony“ nějak specifikovala). Ústavní zákony České republiky tím zároveň popírají svoji nadřazenost nad ostatními „zákony“. O *právu přirozeném a spravedlivém* proto můžeme vůbec hovořit.

Ani „ústavní právníci“ text Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod nijak zásadně nenapadají. Což je jasným důkazem, že tito „právní odborníci“ jsou pouhými nohsledy politiků.

Nezbývá tedy než konstatovat, že nejvyšší ústavní „zákony“ České republiky jsou bezcenná lejstra. Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023 a ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023.

„Zákony“ tedy nemají nic společného se *svobodou a právem*, naopak „zákon“ nesmiřitelně odporuje *právu, svobodě a zákonu*. Proto jsme nuceni konstatovat, že „zákonodárci“, poslanci a senátoři, jsou odpůrci a ničiteli *spravedlnosti a práva*.

Shrnuto: pojem *právo* a pojem *svoboda* lze logicky odvodit z pravidel přirozeného vlastnictví, resp. z axiomu lidského jednání. Pro definování *práva* a *svobody* není třeba žádného „zákonodárce“.

Stejně je tomu i s pojmem *zákon*. Pojem *zákon* znamená, jak jsme výše ukázali, jediné: *zákonem* společnosti ryzí svobody je přirozená morálka.⁵²⁹ Pojem *zákon* lze tedy užít výhradně v souvislosti s *oprávněnými vlastnickými nároky* a *lidskou přirozeností*. Z čehož opět plyne, že není třeba „zákonodárců“, které by „zákony“ vymýšleli a prosazovali. Pojem *zákon* proto nikdy nelze použít ve spojení se „zákonodárstvím“.

Na pojmech *právo, svoboda* a *zákon* jsme ukázali, jak veledůležité je precizně a úplně popsat pojmy, jež užíváme. Nikdy nesmí být žádných pochyb o jejich přesném významu. Chceme-li se vyjádřit o čemkoliv, je detailní definice pojmů zásadní věcí, aby naše sdělení mohla být příjemcem správně pochopena a aby diskuse mezi lidmi mohly být užitečné.

Vraťme se ke státu. Stát je zmatečná, vnitřně rozporná struktura. Povahu státu⁵³⁰ a zároveň jeho zranitelnost vystihuje precizně Rothbard:

„Stát tudíž musí svou povahou porušovat všeobecně přijímaná morální pravidla, jimiž se většina lidí řídí. Ti se shodnou ohledně nespravedlnosti a zločinnosti vraždy nebo krádeže. Zvyky, pravidla a zákony všech společností tyto činy odsuzují. Stát se tedy trvale nachází ve zranitelném postavení, navzdory své zdánlivé letité moci. Je třeba objasnit veřejnosti pravou povahu státu, aby lidé viděli, že stát obvykle porušuje všeobecně přijímané zákazy loupeže a vraždy a je nevyhnutelným narušitelem běžně přijímaného mravního a trestního zákona.“⁵³¹

Jinými slovy. Kdyby stát nebyl postaven na permanentním násilí, které vyjevuje „zákonodárstvím“, jistě by se velmi brzy zhroutil. V tomto smyslu *stát* zlodějem a násilníkem být *musí* a porušovat všeobecná pravidla přirozené morálky *je pro něho nezbytné*, aby vůbec existoval. Zároveň toto postavení je jeho slabinou, neboť kdyby se většinové mínění obrátilo proti (existenci) státu a většina lidí rozpoznala stát jako zločineckou strukturu obrovských rozměrů, pak by stát nepochybně v krátké době přestal existovat.

Dalším dokladem, že stát je skutečně mocenskou strukturou, je existence monopolu na použití síly. Mezi tyto monopolní „služby“ patří státní policie, soudy, vězeňství, armáda, tajné služby, správa daní a cel. Jsou klíčovými výhradními strukturami státu, které slouží k „prosazování a zajišťování veškerých ostatních pravomocí státu“.⁵³² Připomínáme, jak příhodně jsou ministerstva vnitra, obrany, spravedlnosti a financí označena za ministerstva „silová“. A zmiňme další sféry společenského života, jako například tištění

⁵²⁹ Například Rothbard běžně používá výraz *přirozený etický zákon*, jehož obsah současně (a samozřejmě) precizně vymezuje. V jeho pojetí přirozený zákon nemá se „zákonnými předpisy“ zhola nic společného. Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 49-71).

⁵³⁰ Doporučujeme čtenáři vyhledat, viz (Rothbard, *Manifest svobody* 2015, 214-217), jak Spooner „působivě a brilantně vyjadřuje podstatu státu jako zločinné organizace“.

⁵³¹ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 217-218).

⁵³² Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 208).

peněz, školství, důchodový systém či zdravotnictví. Ve všech těchto oblastech si stát své výsadní (monopolní) postavení *vynucuje* prostřednictvím „zákonodárství“.

Mezi jeho základní pilíře patří, jak všichni víme, *daňová soustava*. Není na škodu připomenout, k čemu jsou daně především:

Na prvním místě jsou jimi placeni (velmi štědře) *politici* (*poslanci, členové vlády a zastupitelé* všech stupňů), dále zaměstnanci pro stát tak stěžejních úřadů, jakými jsou finanční a celní správa (výběrčí daní). Dalšími významnými *státními zaměstnanci* jsou příslušníci policie, soudního aparátu a vězeňské služby, tedy *mocenských (silových) složek* státu. V neposlední řadě zmiňme ostatní *státní úředníky* na všech úrovních, kteří plnění „zákonů“ *vymáhají*.

A nakonec jmenujme ještě speciální skupinu státních zaměstnanců, která je pro vládní aparát velmi důležitá. Jsou to státem placené *reklamní agentury a poradci* zajišťující odvodnění existence státní moci. Jejich úkolem je vtloukat do hlav občanů ústřední myšlenku státní propagandy: že prý by se lidé bez existence státu nechovali „řádně“. Kupříkladu: občané jsou nuceni poslouchat státní „veřejné“ sdělovací prostředky, které tvrdí, že „*státní bezpečnostní složky*“⁵³³ zajišťují bezpečnost a ochranu pro poctivé lidi“. Což, nutno dodat, provádí státní aparát tak (a nemůže jinak), že kontroluje každodenní život⁵³⁴ všech občanů.⁵³⁵

Stát je charakterizován tím, že v jejím čele stojí „vláda“⁵³⁶ jako entita, která *vládne* a své občany *ovládá*. Samotné označení *vlády* je příznačné; vláda se tím otevřeně přiznává, že *vládne* druhým a ani se tuto děsivou skutečnost nestydí zakrýt, naopak ji dává na odív. A jak „mnoho“ poddané *ovládá*? Odpověď je prostá: tak, jak vládní představitelé sami uznají za vhodné. V tom spočívá veškerá a zároveň jediná činnost vlády: nařizovat, jak mají lidé *jednat*. Nařizovat a vymáhat.⁵³⁷ Dělá z občanů doslova loutky; dělá z lidí nesvéprávné tvory.

S tragickým dovětkem: poslanci a členové vlády nejsou ze svého jednání (tj. vládnutí) nikomu odpovědní. Mají pouze tzv. „politickou odpovědnost“. Co si pod tímto souslovím představit? Inu, nemají ve skutečnosti *odpovědnost* v pravém smyslu toho slova vůbec žádnou. Přívlastek „politická“ slovo „zodpovědnost“ zcela zničilo.⁵³⁸

Připusťme, že by státníci měli upřímnou snahu všem lidem „správně poradit“ a usnadnit jim cestu životem. Avšak uvědomíme-li si, že lidské životy jsou „nekonečné“ pestré,

⁵³³ Tyto „vnitřní složky“ se označují různými názvy a jsou známe pod unikátními zkratkami jako například StB, NKVD, Gestapo, FSB, CIA, Mosad, BIS.

⁵³⁴ To není nijak přehnané vyjádření. Stačí si uvědomit, co musí každý z nás každý den udělat, aby naplnil literu státních „zákonů“.

⁵³⁵ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 221). Rothbard tamtéž vystihuje přesnými slovy povahu státu: „Stát nepoužívá násilím získaný příjem pouze k monopolizaci a neefektivnímu poskytování skutečných služeb veřejnosti, ale také k budování své vlastní moci na úkor vykořisťovaných a ztrápených poddaných: aby přerozdělil příjmy a bohatství od veřejnosti k směrem k sobě a ke svým spojencům a aby kontroloval, řídil a vyvíjel nátlak na obyvatele svého území“.

⁵³⁶ Ponecháváme stranou, že ve státní zřízení povětšinou „vládne“ *parlament*, který instaluje k ovládání občanů *vládu* jako sbor jednotlivých ministrů.

⁵³⁷ A nikoliv „pomáhat a chránit“, jak je falešně psáno na policejních automobilech v České republice.

⁵³⁸ Stojí za povšimnutí, že se politikům „úspěšně“ daří ničit jedno slovo za druhým. Kromě *zodpovědnosti* jsou ve státní zřízení zničena slova jako *volba, důvěra, slib, pravda, zákon, právo, pojištění, dobrovolnost, svoboda* atd.

individuální a jedinečné, a že každý člověk má své (vlastní) cíle a své prostředky jednání, pak není vůbec možné obsáhnout všechny případy, jež mohou v životě jednotlivců a ve vztazích mezi lidmi nastat. A je tudíž zhola nemožné, byť i dobře míněnou, „příručku návodů k jednání všech lidí“ vůbec sestavit. Státní aparát přesto činí sisyfovskou práci a lidem předepisuje, jak mají žít. A to tím, že konstruuje vyumělkované „zákony“. Ty jsou ovšem v mnoha situacích nepoužitelné. Proto veškeré „zákony“, jaké kdy všechny státní útvary v celé historii lidstva vydaly, se po jistém čase vždy ukáží jako „překonané“, a jsou proto neustále přepracovávány, nebo se úplně ruší a nahrazují jinými. A tak se kolo-toč marnosti neustále točí. Se smutným dodatkem, že energii k této jalové činnosti dodávají „zákonodárcům“ sami občané svými daněmi.

V této souvislosti je ještě vhodné zmínit, že v podstatě státu je ukryto pokrytectví, jehož obludnost překonává všechny meze. Spočívá v tom, že stát na jedné straně vyžaduje plnění „zákonů“ svými poddanými, na druhé straně sám tyto „normy“ porušuje, dokonce si vymíní, že se stát jimi řídit nemusí. Uvedme typický příklad:

„Stát například říká, že občané nesmí pomocí síly nebo proti jeho vůli, vzít druhému to, co mu náleží. Přesně to však stát dělá prostřednictvím své pravomoci 'legitimně' zdanovat“.⁵³⁹

Stát lze proto stručně charakterizovat takto:

Působení státu se odehrává mimo (přirozené) právo.⁵⁴⁰ Stát drtí individuální schopnosti každého člověka, narušuje přirozenou dělbu práce a omezuje dobrovolnou směnu mezi lidmi.⁵⁴¹ Stát je zločineckou organizací v pravém smyslu těchto slov.⁵⁴² Je entitou, která je svým charakterem v totálním rozporu s lidskou přirozeností. „Povaha člověka nevyžaduje v žádném smyslu existenci státu. Je tomu zcela naopak.“⁵⁴³

Z hlediska přirozené morálky se jedná o nelegitimní strukturu, neboť je založena na zločinu. Proto stát z morálního hlediska nemůže vyžadovat poslušnost a vynucovat „své zákony“.⁵⁴⁴ A „za protiprávní nebo nemorální tak nelze považovat, když státu přestaneme platit daně, odmítneme poslouchat jeho nařízení či mu budeme lhát“.⁵⁴⁵

⁵³⁹ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 227). Na tomto místě je Rothbardem citován Randy Barnett (1952), americký právník.

⁵⁴⁰ Barnett říká: „Stát jako takový je tudíž protiprávním, a tedy zločinným systémem“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 227-228). Rothbard tituluje stát nekompromisně: „Stát je kriminální organizací, jejíž veškerý příjem a prostředky pocházejí ze zločinného zdanění“. (Rothbard, Etika svobody 2009, 231).

⁵⁴¹ Musíme mít na paměti, že ve svobodné společnosti, kde není nikdo nijak a ničím omezován, by se nabídka zboží a služeb oproti stavu ve státním zřízení pravděpodobně dramaticky rozšířila. Lidé by měli široké možnosti nabízet své schopnosti a síly zcela dobrovolně, a zboží a služby směňovat s ostatními lidmi v daleko širším měřítku. Nárůstu blahobytu všech lidí by nic nebránilo. Na rozdíl od toho, jak státní aparát směnu zboží a služeb omezuje a narušuje tisíci všemožnými regulacemi, dotacemi, cly atd.

⁵⁴² Rothbard příhodně říká: „Stát je největší zločinné uskupení ve společnosti“. Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 221).

⁵⁴³ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 224). Na tomto místě je Rothbardem citován Albert Jay Nock (1870-1945), americký politik, který ve svém díle s příznačným názvem „*Náš nepřítel, stát*“ uvádí: „Lidská historie je v podstatě závodem mezi státní a společenskou mocí, mezi blahodárnými plody mírové svobodné výroby a kreativity na straně jedné a ochromujícího parazitického vlivu státní moci na svobodný a produktivní společenský proces“.

⁵⁴⁴ Parafrázován (Rothbard, Etika svobody 2009, 235), který následně nemilosrdně stát odsuzuje a posílá jej na smetiště dějin: „A ve skutečnosti nemůže vůbec existovat“.

⁵⁴⁵ Srov. (Rothbard, Etika svobody 2009, 231-232).

K tomuto nekompromisnímu etickému posudku možného jednání vůči státu připojuje Rothbard velice důležitou poznámku:

„Toto všechno samozřejmě neznamená, že obhajujeme nebo požadujeme občanskou neposlušnost, neplacení daní, lhaní nebo okrádání státu. Vzhledem k force majeure ovládané státní aparátou by takové jednání mohlo být velmi nerozumné. Říkáme však, že toto jednání je oprávněné a z morálního hlediska legální. Vztahy se státem se stávají předmětem čistě pragmatických úvah jednotlivců, kteří s ním musí jednat jako s nepřítelem, jehož síla momentálně převažuje“.⁵⁴⁶

Rothbard tímto způsobem komentuje pozici, v níž se každý poddaný vůči mocným nachází, a tím rovněž stvrzuje, že i za těchto okolností plně platí axiom lidského jednání, totiž, že člověk ve svém zájmu vybírá své nejvýše položené cíle s *přihlédnutím k situaci*, v níž se nachází.

6.1.5 Většinové mínění a propaganda

Přes výše zmíněné závěry se milióny lidí na celé zeměkouli sverepě drží názoru, že existence státu je nutná. Svým praktickým životem a svými postoji se hlásí k myšlence státního zřízení, které považují za „nejlepší“ (s dodatkem, že nikoliv „ideální“) způsob soužití lidí a mnozí s neutuchající vervou fenomén státu obhajují. Existenci státu vnímají jako jakýsi všudypřítomný fyzikální jev, který je v jejich očích trvalou součástí vesmíru.

Výše jsme ukázali, že stát je zločinným společenstvím. A tak se nabízí otázky jako například: odkud se bere všeobecné až mystické přesvědčení o nezbytnosti existence státu, této kriminální struktury? Proč lidé setrvávají v situaci ovládaných a utlačovaných občanů, v područí vlády? Jak je možné, že se smířují se svým poníženým stavem a netouží po svobodnějším a blahobytnějším životě? Přestože byli tolikrát svými vládními činiteli uvrženi do válek a nesmírného utrpení, proč opakovaně podléhají politikům, když uvěří jejich slibům, že právě za jejich vlády nastanou „světlé zítřky“? Jak je možné, že můžeme často slyšet prapodivná prohlášení typu „s tím se nedá nic dělat, tak to bylo, je a vždy bude“ nebo „volím menší zlo“? Odkud pochází ona doslova gloriola, již fenomén *státu* požívá?

Pokusme se na tyto otázky odpovědět. Pátřejme, proč jsou lidé se žitím ve státním zřízení více či méně smířeni.

Na prvním místě jmenujme prostou příčinu: je jí společenský *status quo*, jež spočívá v tom, že stát není považován za zločinnou organizaci.⁵⁴⁷ V průběhu lidských dějin⁵⁴⁸ byl cíleným působením přísluhovačů státu vytvořen obraz státu jako „legitimní“ a „nejvhodnější“ organizace lidského společenství. Pochlebovači vládců se neštítí neustále tvrdit, že „vládce má skutečně vybrané šaty“.

Sama skutečnost, že všichni lidé na celé zeměkouli žijí v současné době v „některém“ státě, je tak omračující a lidskou mysl dokonale zatemňující, že drtivá většina lidí „myslí“

⁵⁴⁶ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 232). *Force majeure* (z francouzštiny), vyšší moc.

⁵⁴⁷ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 215).

⁵⁴⁸ Mantra státu pochází z dob Platónových. A až do dneška převládá názor, že není možná (neexistuje) žádná jiná forma společenských vztahů než stát, že žádné jiné uspořádání společnosti není vůbec možné.

(přesněji bychom měli říci, že většina lidí „nemyslí“), že stát být musí. Neboli; existence státu je pro mnohé lidi jevem tak samozřejmým jako $2+2=4$. Ti si ani nepřipustí myšlenku, že existence státu není nezbytná. A kdyby je snad napadlo (nebo třeba od druhého zaslechli), že stát být nemusí, ihned, bez rozmyslu se od tohoto nápadu odvrátí a prohlásí ho bez zdůvodnění za „nemožný“.

Lze spekulovat, že existuje skupina lidí (těžko odhadnout, jak je velká), kteří tuší, že stát není to „pravé ořechové“, že stát není ideální organizací lidské společnosti. Tito však, navzdory této své předtuše a místo toho, aby usilovně hledali alternativu ke státnímu zřízení, setrvávají ve slepotě oslnění mantrou státu. Svoji předtuchu zapudí slovy, že „stát je nutné zlo, které bude existovat vždy“. A že každý člověk v „nějakém“ státě žít musí. Naneštěstí nejsou tyto výroky ospravedlňující existenci státu nijak výjimečné.

Je marné počínání těmito lidem i jen jemně naznačit, že „život ve zlu“ znamená žít v pozici, která odporuje lidské přirozenosti, že je holým šílenstvím a cestou do pekel, cestou k totalitě. K ničemu nevede těmito lidem ani šeptem napovědět, že na jedné straně tvrdit, že „stát být musí“, a zároveň říkat, že „stát je nutné zlo“, odporuje logice.

Představu, že „stát být musí“ lze označit za nezdůvodněnou pózu, která je sebestačným a sebetřýzněním; která, dovedena do důsledků, by nutně vedla k sebezničení člověka, rozvratu lidského společenství, a nakonec k zániku lidského rodu.

Přednesené úvahy, zdá se, postoj těchto lidí k „nutnosti“ státu jako „nutnému zlu“ nijak nezviklají. Ba co víc, spíše se tito lidé ve své chiměře (nutnosti existence státu) ještě více utvrdí.⁵⁴⁹ A opakují stále dokola, že „stát (nebo ‘něco podobného’) být musí“.

Dalším důvodem, proč lidé chtějí žít ve státním zřízení, je jejich přesvědčení, že je to pro ně „výhodné“.

Tito lidé vidí, co vidět chtějí; že jim stát „dává“ důchod, silnice, zdravotní péči či příspěvek na bydlení. Lidé věří, že je stát v případě nějaké pohromy nenechá na holičkách. Nepochybně mnoho lidí zaujme staronová komunistická „myšlenka“, že by od státu mohli dostávat „zaručený příjem“, za který by oni sami „ručit“ nijak nemuseli („ručitelem“ by v tomto případě byl stát) a který by nebyl ničím podmíněn. Věří, že jim stát může zajistit, aby dostávali „koláče bez práce“.⁵⁵⁰

Nevidí, co vidět nechtějí: že jim stát bere. A z toho, co jim sebere (jako berně), jim pouhou část, s náležitou pompézností, vrací. Předkládat těmito lidem, že politici a státní úředníci žijí na jejich úkor (z jejich daní), pozbývá (zdá se) smyslu. Neuvědomují si, kupříkladu, že státní důchod není ničím jiným než úplatkem, jehož výši stát průběžně upravuje a nastavuje přesně tak, aby měl stát důchodce vždy na své straně. Aby důchodci nevyšli do ulic a ve „volbách“ právě jim dali (opět) svůj hlas.⁵⁵¹ Mnoho lidí si neuvědomuje, například, že je stát může odvelet do války, kdykoliv se mu zachce. Mnohým nelze,

⁵⁴⁹ Přesto je třeba trvat na tom, že výroky „stát být musí“ a „stát je nutné zlo“ jsou kolosální nesmysly. Lidem, kteří zastávají tato stanoviska možno dramaticky vzkázat: se poděl „zdravý rozum“.

⁵⁵⁰ Hle, „socialističtí inženýři“ jsou tak všeho-schopní, že vymysleli tzv. „zaručený příjem“. Což je fantasmagorie „překonávající“ perpetuum mobile. Obdivuhodné. A mnoho lidí (i „ekonomů“) jim to (s prominutím) baští.

⁵⁵¹ Proto jsou politici tak nervózní, když je „důchodový“ účet v minusu: tak rádi by voličům předhodili, ale není co.

zdá se, vysvětlit, že musí dnes i zítra dodržovat vládní nařízení, kterých by vůbec nebylo v případě, kdyby stát neexistoval.

Neumí si, bohužel, vůbec představit, jak by život bez státního dohledu byl neskonale jednodušší a příjemnější než život, jaký zakoušejí jako občané státu. Mnoha lidem život v područí státu „vyhovuje“, „nevadí“ jim, jsou s ním „smířeni“. Až se dokonce zdá, (ač je to k neuvěření), jako by chtěli být okrádáni a šikanováni. A tedy: že se nechtějí mít (násobně) lépe, než jak se mají (ve státním zřízení) právě teď.

Aby tento status quo, pro vládní moc tak příznivý, byl i v současné době zachován, musí ideologové neustále hlásat, že *stát* je jedinou formou uspořádání společenských vztahů a že je nutné *stát* všemožně podporovat. Častým používáním slov jako „svoboda“, „demokracie“ či „zákon“ zatemňují skutečnou podstatu státu. Ukazují stát v tom nejlepší světle, jehož jediným cílem je prý blaho všech občanů. Při každé vhodné příležitosti se státní aparát prezentuje ochranou občanů před terorismem, podvratnými živly či zloději a násilníky. Stát se rád ukazuje jako ten, který úspěšně přemohl epidemie či pandemie, ačkoli nezabránil smrti tisíců nemocných. Stát se chlubí, jak účinně a štedře přispívá všem, kteří jsou postiženi přírodními katastrofami. Vládcové od nepaměti rádi hovoří o spravedlivém a sociálním státu, který slouží a pomáhá nejslabším a nejzranitelnějším.

Ideologové a (v současné době) marketingoví agenti, výstižnými slovy Rothbarda,

„musí vysvětlit, že zatímco krádež spáchaná jednou nebo více osobami nebo skupinami je špatná a zločinná, angažuje-li se v takových činnostech stát, nejedná se o krádež, ale o legitimní, a dokonce posvěcený úkon ‘zdanění’. Ideologové musí vysvětlit, že vražda spáchaná jednou nebo více osobami nebo skupinami je špatná a musí být potrestána, ale spáchá-li vraždu stát, nejedná se o vraždu, ale o čin známý jako ‘válka’ nebo ‘potlačení podvratných aktivit’.“⁵⁵²

Výsledkem nepřetržitých masáží státních marketérů je, že se většina občanů domnívá, (přesněji bychom měli říci, *věří*), že stát je jedinou alternativou uspořádání mezilidských vztahů.

Ve stávajícím společenském statusu je skryt (na první pohled „neviditelný“) fenomén, který o existenci státu fakticky rozhoduje. Je jím *většinové mínění*. Co si pod tím představí?

Jednou ze základních charakteristik státu je (pozoruhodná) skutečnost, že stát je vždy vláda menšiny nad většinou. To platí, ať se jedná o „demokracii“, či diktaturu. Jak je vůbec možné, že menšina vládne většině? Vysvětlením tohoto „paradoxu“ je právě „mínění většiny“ o nedotknutelnosti státu jako takového.

Aby stát vůbec existoval, stojí proto před vládní mocí rozhodující a prvořadý, doslova existenční úkol: *získat* podporu *většiny* občanů.

Tato podpora spočívá v ochotě souhlasit se státním systémem: což značí především platit daně a podřídit se (ostatním) „zákonům“.

„Aby byla tato podpora efektivní, nemusí mít podobu aktivního entuziasmu. Může mít podobu pasivní rezignace. Musí však existovat.“⁵⁵³

⁵⁵² Viz (Rothbard, Etika svobody 2009, 215-216). Rothbard dodává výstižný závěr: „Letitý úspěch ideologů je asi tou největší mystifikací lidstva“.

⁵⁵³ (Rothbard, Etika svobody 2009, 216).

V opačném případě, pokud by *většinové mínění*, tedy *převážná část občanů* byla přesvědčena o tom, že státní představitelé nejsou ničím jiným než bandou lumpů, potom by se stát zhroutil, jelikož by tím byl odhalen jako všechny ostatní zločinecké gangy. Lidé by přestali platit daně a státním „zákonům“ by se nepodřídili.

A jsme opět u státní propagandy. Proto je pro stát navýsost nezbytné zaměstnávat ideology, marketingové poradce či ministry propagandy, kteří neustále vymýšlejí argumenty pro obhajobu státní nadvlády. Pro stát a vladaře je veledůležité ovládnout „veřejný prostor“, například řídit „státní“ televizi a rozhlas a jejich prostřednictvím neustále zahrnovat občany provládními prohlášeními plnými vzletných a líbivých slov o dobrých úmyslech státního aparátu. Pro vládní představitele je vůbec nejlepší vlastnit různá media, například noviny či (zpravodajské) weby, pomocí nichž lze občany zahrnovat hesly typu „bude líp“.

Účel státní propagandy je ve všech dobách stále stejný: získat „většinové mínění“. A proto státní propaganda neustále přesvědčuje občany, že „to, co stát dělá, není zločin v obrovském měřítku, ale cosi nezbytného a pro život důležitého, co musí být podporováno a čemu je třeba se podřídít“.⁵⁵⁴

A mnoho lidí státní propagandě podlehne a nechá se svatozáří státu oslepit. Existence státu zcela jistě vyhovuje všem politikům a státním zaměstnancům. Je stát zaopatřuje mírou vrchovatou, od tučných platů přes rozmanité prebendy až po „zlaté padáky“ a výslužné. Pro jiné lidi je zase „užitečné“, že se nemusí starat o to, jak se zabezpečit na stáří, že dostanou „státní důchod“. Pro jiné je „užitečné“, že existuje státní zdravotní „pojištění“, takže se sami o své zdraví příliš starat nemusí a mohou si „užívat“ alkoholu a drog. Pro další je „užitečné“, že si nemusí spořit pro mimořádné situace, v nichž se mohou ocitnout, vždyť jim stát v těchto případech poskytuje různé podpory, dávky, dotace, příspěvky či kompenzace.

V případě, že většina lidí s existencí státu souhlasí (mnozí dokonce nadšeně), se „ujímá vlády“ *většinové mínění*. A přesně podle axiomu lidského jednání (lidé se chovají, jak si přejí): „většina“ věří, že *žít pod nadvládou státu*, je pro ně *užitečné*. Mají ze státu *užitek*. Stát má pro ně (alespoň „nějakou“) *hodnotu*. Proto *volí* život ve státním zřízení.

Z čehož plyne: *stát je výsledkem lidské volby*.

Je-li ovšem stát výsledkem lidské volby, pak ovšem nutně platí, že stát není entitou, která existovat musí. Znovu se tak potvrzuje, co věděli již starověcí Židé (jak jsme výše ukázali), že stát je výmyslem lidským. Existence státu není nutná.

Přesto státy existují. A existují proto, že si *většina* existenci státu *přeje*. A tak *státy existují jako důsledek většinového mínění*.

Neboť je „menšinovým“ míněním, že existence států je zdrojem bídy, hladu a válek. Zároveň je jen „menšinovým“ míněním, že lidstvo může bez státu (států) existovat.

Proto lidé v celé své historii žili, a až dosud žijí v „nějakém“ státě.

S *většinovým míněním* úzce souvisí pojem „veřejný zájem“, který je nedotknutelnou modlou všech politiků a který (tak rádi) používají na zdůvodnění svého „politického chování“.

⁵⁵⁴ Parafrázován (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 216).

Následující úvaha o pojmu „*veřejný zájem*“ demonstruje fundamentální pravdu o člověku. Totiž, že prostřednictvím rozumu, přísnou logickou dedukcí lze demaskovat prohlášení politiků a obnažit je jako jalové žvásty a demagogická hesla.

Nuže, v sousloví „*veřejný zájem*“ se věnujme nejprve slovu „*zájem*“. Víme, že *člověk* žije, myslí, *jedná* podle svých přání, *jedná ve svém zájmu*. *Zájem* vychází z nitra člověka, je dán pouze vlastním rozumem každého jednajícího a je ovlivněn situací, v níž se nachází. Víme, že pro všechny lidi platí, že (nejniternější) *zájmy* člověka nelze nijak odhalit; vždy je můžeme pouze odhadovat.

Pojem „*zájem*“ se vztahuje k jednotlivci. Neboť jeden každý z nás může mít *jiné* cíle a volit *jiné* prostředky k jejich dosažení. Zkrátka: „každý máme jiné zájmy“.

Nechceme touto úvahou tvrdit, že nemohou existovat lidé, kteří mohou mít více či méně „stejný“ či „podobný“ zájem. Tvrdíme pouze, že je velmi nepravděpodobné, že *zájmy* jednoho člověka jsou identicky totožné se *zájmy* druhého.

K pojmu „*veřejný*“: je odvozen od pojmu „*veřejnost*“, který intuitivně značí *skupinu lidí*. Otázka však zní: jakou skupinu? Kdo do oné skupiny patří a kdo nikoli? Případně, kdo určuje, kdo do „*veřejnosti*“ patří, a kdo do ní nepatří? A do „*veřejnosti*“, této skupiny lidí, se „nějak vstupuje“, či se z ní „nějak vystupuje“? Pojem „*veřejnost*“ je tak pojmem navýsost mlhavým.

Výše jsme uvedli, že lze snad připustit, že může existovat společný *konkrétní zájem konkrétních lidí*, kteří tvoří *zájmovou skupinu*. *Zájmová skupina* je, na rozdíl od „*veřejnosti*“, zcela konkrétním lidským společenstvím. Je smysluplnou entitou.

U „*veřejnosti*“ je nemožné nějaký „společný“ zájem nalézt a pojmenovat. A tudíž hovořit o něčem takovém, jako je „*veřejný zájem*“ u tak neurčité skupiny lidí, jako je „*veřejnost*“, je z logiky věci vyloučeno.

Z čehož vyplývá, že pojem „*veřejný zájem*“ je bezobsažným pojmem. Naneštěstí je „*veřejný zájem*“ zaklínadlem vládců a vůbec se neštítí jej používat. A užívají jej hojně: jako „argument“ na ospravedlnění svých státních činů.

Představitelé státu s oblibou užívají i jiné „argumenty“ k ospravedlnění svých vládních aktů. V pomyslném žebříčku „argumentů“ však „*veřejný zájem*“ zaujímá neotřesitelné postavení. Politici se uchylují k podpásovce „*veřejný zájem*“ v situacích, když už opravdu neví, jak jinak své „vládní činy“ odůvodnit.

Proradnost pojmu „*veřejný zájem*“ je ďábelská. Na důkaz toho uveďme typické případy, kdy stát tohoto démona využívá: vyvlastnění majetku živnostníků, znárodnění „velkých“ podniků, vyvlastnění pozemků pro „liniové stavby“, uvrhnutí politických odpůrců do vězení, „zakroucení krkem“ kulakům, umlčení „rušitelů klidu na práci“, potlačení „protisocialistických a kontrarevolučních sil“, odposlouchávání a uchovávání telefonických hovorů jako „nezbytné opatření“ před terorismem. To vše vlády činí ve „*veřejném zájmu*“. „*Veřejný zájem*“ je však ve skutečnosti plachtou, která má zakrýt zločinné jednání politiků.

Dalším důvodem, proč stát požívá téměř posvátnosti je fakt, že stát jako princip společenských vztahů neměl v celých lidských dějinách více méně žádnou alternativu.

V celé lidské historii jsou všechny, jakkoliv nazývané, „společensko-politické“ útvary pouhými „kosmetickými úpravami“ *státního zřízení*, jehož neměnnou a trvalou podstatou je organizované násilí.⁵⁵⁵

Stát jako způsob uspořádání vztahů mezi lidmi se objevil již na úsvitu lidských dějin:

„Kdybychom mohli sejmut temnotu přikrývající dávnověk a vystopovat první ustavení králů, viděli bychom, že první z nich nebyl nikým jiným než největším surovcem nějakého gangu, jehož divošské způsoby či schopnosti úskočného jednání mu přinesly titul prvního mezi lupiči, a kdo zvětšováním své moci a rozšiřováním svého drancování přiměl ze strachu mírně a bezbranně k nákupu jejich bezpečnosti za často placené dávky.“⁵⁵⁶

A jaká je současnost? Zrovna tak jako kdysi první „státy“ jsou i ty současné založeny na násilí vůči příslušníkům vlastního kmene (občanům) a na agresi vůči sousedním komunitám (státům). Základní charakteristiky států se v dějinách lidstva nezměnily a chování vládců je stejné dnes jako v (ne)dávné minulosti.

Výsledek propagandy a skutečnost současného světa jsou tristní:

Převažuje *všeobecné přesvědčení* (většinové mínění), že bez státu žádné lidské společenství nemůže existovat. Většina lidí „se smířila s existencí státu, jako se zlou a špatnou, avšak nevyhnutelnou přírodní silou, vůči níž neexistuje žádná alternativa“.⁵⁵⁷

Obháje existence státu tvrdí, že „stát vždy existoval“. Víme, že to není pravda, jak jsme ukázali na dějinách starých Židů. Načež vzápětí tvrdí, že „stát vždy existovat *bude*“, nebo, že „stát existovat *musí*, neboť prý se lidé neumí ‘správně chovat’ a tak je ‘někdo’ řídit ‘musí’“. Uvedme příznačný příklad: zastánci státu se například domnívají, že je třeba vydávat zbrojní průkazy jen těm, koho stát uzná za způsobilého držet zbraň. A to s odůvodněním, že kdyby byli všichni lidé ozbrojeni, že své zbraně použijí k vzájemnému válčení a vraždění v občanské válce. Z čeho tak usuzují? A proč, například, nemají obavy z toho, že jsou ozbrojeni policisté a vojáci? Jsou snad policisté a vojáci nějakí „nadlidé“ (andělé)?

Je pozoruhodné, proč vůbec kdo předpokládá, že „lidi“ mají sklon chovat se *zle*, tedy chovat se *proti* své přirozenosti, že mají sklon krást, znásilňovat a mučit. To snad ti, kdo takto smýšlejí, se mezi „lidi“ nepočítají? Anebo snad oni sami mají sklon chovat se jako násilníci a zloději a že se takto nechovají jenom proto, že existuje stát? A jestliže sami sebe se za „zlé“ nepovažují, proč mají toto mínění o druhých?

Na tyto a podobné otázky zastánci státu nedokáží odpovédět. Místo toho ihned nesmyslně reagují, že „pro všechny možné případy“ a „přes drobné nedostatky“ *státního zřízení* je „pro všechny“ (hle, jak dojemná péče o druhé) „nejlepším řešením“ existence státu, který je jediný schopen zajistit „správné“ chování občanů.

⁵⁵⁵ Jedním z těch, kdo ospravedlňoval existenci státu, byl Friedrich August von Hayek (1899-1992), rakouský ekonom a filosof, či Robert Nozick (1938-2002), americký filosof. Jejich omyly však Rothbard přesvědčivě vyvrátil v (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 267-302).

⁵⁵⁶ Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 280). Autorem tohoto citátu je Thomas Paine (1737-1809), anglo-americký filosof; jeho výše uvedená představa o původu králů a vzniku států je přesná. Je snad vhodné dodat, že skutečnou a trvalou *bezpečnost* (poddaným) ještě žádný stát nikdy nepřinesl.

⁵⁵⁷ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 222).

Tyto odpovědi ovšem nejsou věcnými argumenty pro obhajobu státu. Přívrženci státu využívají k obhajobě státu pouze své „přesvědčení“, že „lidi jsou od přírody zlí“. Možná ti, kteří se takto neurvale o „lidech“ vyjadřují, těmito výroky maskují, že právě oni sami páchají na druhých násilí. Anebo, že jim, jako parazitům, existence státu náramně vyhovuje.

Na předchozích řádcích jsme vyslovili mnoho hypotéz, proč si lidé ve státní zřízení žít přejí. Zanechme však těchto spekulací s konstatováním, že zastánci státu nemají a ani nemohou mít věcné důvody na obhajobu státu, neboť násilí obhájit nelze, a to ani státní násilí. Vždyť násilí se přičí lidské přirozenosti. Jakékoliv pokusy obhájit existenci státu jsou tudíž marné.

Nikdo z nás nemá vlastní zkušenost se žitím ve svobodné společnosti. Tudíž k myšlence, že společnost ryzí svobody je uspořádáním lidské společnosti, které je v plném souladu s lidskou povahou, můžeme dospět pouze logickou úvahou. Jinak si nelze svobodnou společnost „osahat“. Svobodnou společnost lze „zažít“ pouze „ve vlastním rozumu“. K tomu je ovšem zapotřebí odvaha a touha po vědění.

Znova zdůrazněme, že zastánci státu buď nepochopili, nebo se tváří, že nechápou, anebo naopak vědí velmi dobře (což se snaží zakrýt), že je to právě stát, který odporuje lidské povaze.

Je také příznačné, že přívrženci státu se téměř vždy odmítají zúčastnit jakýchkoliv debat o podstatě státu. Současně titíž striktně odmítají i sebemenší zmínky o bezstátní společnosti. Myšlenky o společnosti ryzí svobody jsou jimi okamžitě a pohrdlivě a bez jakýchkoliv argumentů odmítnuty. Diskuse na téma uspořádání mezilidských vztahů se tudíž prakticky nevede. Mezi odpůrci a přívrženci státu je hluboká propast.

Na její jedné straně jsou přívrženci společnosti ryzí svobody, tohoto času asi v menšině; ti jsou, přiznejme si, ponořeni do svých myšlenek a snů o svobodné společnosti a do vzájemných diskusí v nepočetných skupinách.

Na druhé straně propasti jsou zastánci státu, tohoto času asi většina lidí; ti bez vážného zamyšlení, dnes jako i v celých dějinách lidstva, jen opakují frázi, že „stát být musí“. A tuto hrůznou a falešnou představu předávají z generaci na generaci. A proto státy existují: neboť tak si lidé přejí. Státy existují možná také proto, že lidé mají strach ze sebe sama. Strachují se z „neznámého“, strachují se, že by měli žít bez státu. Anebo, bojí se snad, že by „museli“ žít podle přirozené morálky? Bojí se snad (sebe sama), že by mohli dělat, co si sami přejí? Bojí se snad, že by druhí mohli dělat, co oni chtějí? Bojí se snad, že by oni sami jednali „špatně“?

Není důležité, jak zastánci státu odpovídají na takto položené otázky. Co je však jisté: „o společnosti bez státního aparátu“ nechtějí „ani slyšet“.

My však víme, že existuje alternativa vůči státu: je jím *společnost ryzí svobody*. A nebojíme se: ani sebe, ani ostatních. Vždyť jsme přece všichni lidmi, homo sapiens. Nebo snad ne?

6.2 Válečná tažení vně státu

V našem pojednání představujeme dva zcela rozdílné systémy vzájemných mezilidských vztahů: *společnost ryzí svobody* a *státní zřízení*. Rozvažujeme o nich v celoplanetárním měřítku.

Nejprve uvažujeme případ, když by na Zemi žádné státy neexistovaly.

Pak by celý svět byl ve stavu ryzí svobody a každý člověk by užíval svých schopností a majetku, a dobrovolně a nikým neomezován by vstupoval do obchodních vztahů se všemi lidmi. Každý by dělal, co by chtěl. Nikdo by zároveň neomezoval toho druhého na svobodě jeho osoby a na svobodě nakládat se svým majetkem a žil by s druhými ve skutečném míru. Každý by užíval svých schopností ku svému prospěchu. Tímto by zároveň přispíval k všeobecnému, neustále se zvyšujícímu štěstí a spokojenosti všech lidí. A kdyby snad někdo mírový stav společnosti ryzí svobody porušil v domnění, že tím získá nějaký prospěch (což nelze jinak než na úkor druhého), podléhal by námi výše představené (odvetné) teorii trestu, která by ve svobodné společnosti byla, například, prostředkována soukromými, vzájemně si konkurujícími, bezpečnostními a soudními agenturami.

Zcela jinak je tomu ovšem v našem světě, v němž existují státy.

Na Zemi, jak je nám všem velmi dobře známo, je každá část půdy⁵⁵⁸ ovládána určitým státem. A státy vykonávají nad „svými územími“ a „svými občany“ absolutní moc a páchají na nich násilí v rozsahu, v jakém si usmyslí.

A jak se státy chovají vůči svým sousedům, jiným státům? Odpověď je stručná; státy se chovají vůči ostatním státům *nepředvídatelně*.⁵⁵⁹ Je tomu obdobně, jak je tomu v případě chování vládních představitelů vůči vlastním občanům, to je též nepředvídatelné. Jako příklad uveďme nepředvídatelné, libovolné změny „zákonů“, kdykoliv se státní moci zamane.

Vládcí v čele každého státu jsou proto akutním nebezpečím jak pro vlastní poddané, tak i pro ostatní, zejména sousední, státy.

A i když státy mezi sebou přímo neválčí, nikdy nelze tento stav označit za „trvalý mír“. Nelze totiž nikdy z takové situace dovodit, zda v některém státě nejsou u moci (či se k moci nedostanou) tací vládcí, v jejichž hlavách se může zrodit zálsk na nadvládu nad územím cizího státu.

V případě existence států tak je a vždy bude mezinárodní situace z principu nejistá a o trvalém míru na Zemi není možno vůbec hovořit. Řeceno jinak, pokud budou státy existovat, bude vždy existovat možnost válek mezi nimi.⁵⁶⁰

⁵⁵⁸ Pro pochopení principu „mezistátních vztahů“ není nutno hovořit o celém povrchu Země, proto pomíjíme „mezinárodní vody“. Těmi se zabývat v našem pojednání nebudeme.

⁵⁵⁹ Nepředvídatelnost „chování států“ vychází z nepředvídatelnosti jednání státních představitelů. I ti samozřejmě podléhají zákonu lidského jednání, a tak se chovají, jak si přejí oni sami. Jejich jednání lze odhadnout jen stěží. Platí, že o budoucím jednání státníků nelze s jistotou říci vůbec nic. Z čeho plyne, že jen „hluboce věřící“ mohou „věřit“ politikům.

⁵⁶⁰ Přímo ukázkovým příkladem nepředvídatelného chování mocnářů je skutečnost, že všeobecně známý pakt „Molotov – Ribbentrop z 23. 8. 1939“ o přátelství mezi vládou Velkoněmecké Říše a vládou Svazu sovětských socialistických republik, ve kterém se (obě vlády) na 10 let zavázaly „zdržet se jakéhokoli skutku násilí, jakékoli útočné činnosti a jakéhokoli napadení vůči druhé straně, ať už samostatně, nebo ve spojení s jinými mocnostmi“, byl dne 22. 6. 1941 ze strany Německa (a jeho spojenců) porušen vojenským napadením SSSR. Viz <https://pages.pedf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Pakt-Molotov-Ribbentrop.pdf>

V této situaci se proto všechny státy, jak všichni dobře víme, průběžně připravují na možnou budoucí válku s jinými státy, k čemuž udržují své armády. Toto vyzbrojování je zcela zřejmě financováno z daní, tedy na úkor občanů. Proto musí každý státní aparát prostřednictvím své propagandy, například pod nacionalistickými hesly jako „za stát“, „za národ“ či „za vůdce“, přesvědčit občany o nutnosti udržovat vlastní vojenskou mašinerii a nutit lidi platit daně (pokud možno radostně).

Typickým argumentem, kterým stát zdůvodňuje existenci armády, je ochrana občanů před válečnými útrapami v případě napadení jiným státem.⁵⁶¹ Dalším důvodem je ochrana („v případě potřeby“) „vnitřního pořádku státu“. Octnou-li se v čele států vládcí s expanzivními choutkami, je cílem „jejich“ armády napadnout a obsadit státy jiné. Stručně: představitelé států zajišťují svoji vládní moc a svoji ochranu *uvnitř vlastního státu* pomocí *vnitřních silových složek* a *v mezinárodním kontextu* prostřednictvím *armády*.

Uvažme případ, že válečný konflikt mezi (dvěma) státy skutečně vypukne. Na vojáky i civilisty dolehne válečný stav v plné síle. I když budou existovat profesionální vojska, přesto se obyčejní občané musí obávat možného mobilizačního povolání do armády (třeba proti své vůli). O plenění, nouzi, hladu a nepředstavitelného utrpení jak na bojištích, tak v zázemí není třeba pochybovat.

Lidské dějiny jsou dějinami státních válek; válčily a dosud válčí státy proti státům. Již od nepaměti vedou státy pod velením svých vládců nemilosrdné války za účelem ovládnout další území a porobit, vyvraždit či vysídlit původní obyvatele. Veškeré útrapy válečné vřavy přitom nesou vojáci a civilisté, kteří si v naprosté většině válku nepřejí, zatímco vládní představitelé (váleční štváči) se schovávají v bunkrech chtěj uniknout bojům, jež sami rozpoutali. Dvě světové války ve 20. století jsou toho důkazem.

Skutečnou a jedinou příčinou existence válek⁵⁶² mezi státy je tudíž samotná existence států. Pokud budou státy existovat, nikdy nebude na Zemi „trvalý“ mír a lidé budou žít ve strachu z možných válek. Budou trpět pod nadvládou „vlastní“ vlády a budou se obávat možné agrese ze strany států ostatních.⁵⁶³

⁵⁶¹ Podobně (Rothbard, Etika svobody 2009, 245): „Podstatou mýtu, jenž umožňuje státu propagovat válku, je falešná víra, že válka je součástí ochrany, kterou stát poskytuje svým poddaným. Přesný opak je pravdou“.

⁵⁶² Zdůrazněme, že se setkáváme s opačnou (a zvrácenou) „implikací“. A totiž, že existence států je odvodňována právě existencí „špatných“ lidí, kteří proti sobě mohou válčit. Neboli; stát je (prý) od toho, aby válkám předcházel. Což je nesmysl, neboť žádný stát nikdy nemůže zaručit, že k válce s jiným státem nemůže někdy v budoucnu dojít. Víme všichni, že historie lidstva plná mezistátních válek.

⁵⁶³ Věřme (hle, jsme „věřící“), že v současném světě není hrozba světové války aktuální. Jestliže si však připomeneme skutečnost dvou světových válek 20. století a uvědomíme-li si, že státní moc může velmi snadno „uzákonit“ všeobecnou brannou povinnost či vydat znenadání příkaz (vlastní) armádě vpadnout na území jiného státu, pak není hrozba mezistátních válek (či dokonce celosvětové války) přehnaným strašením.

6.3 Příklady (ne)fungování státu

Hledáme-li *umění života*, pak před každým člověkem existuje otázka, zda žít ve *společnosti ryzí svobody*,⁵⁶⁴ anebo ve *státním zřízení*.

Abychom se mohli rozhodnout a odpovědět na tuto otázku, ilustrujme (velmi stručně), jak hluboká je propast mezi státem a svobodnou společností na těch oblastech lidského života, v nichž dnešní vládní představitelé uplatňují dominantní postavení.⁵⁶⁵

6.3.1 Socialismus

Pro současné státy jsou „sociální“ transfery, tj. důchody, podpory v nezaměstnanosti, nemocenské a ostatní *sociální dávky* největší položkou z celkových výdajů států.⁵⁶⁶ Jsou to výdaje považované za tak samozřejmé, že jakékoliv zmínky, že by mohly fungovat mezi lidmi sociální mechanismy bez angažovanosti státu, jsou apriori odmítány.

Současný státní sociální⁵⁶⁷ systém ovšem trpí zásadními neduhy.

Především, veškeré vyplacené (nebo snad vyplácené?) státní dávky (stejně jako všechny ostatní platby ze státního rozpočtu) se kamuflují do frází, které mají vyvolat zdání, že stát vyplácí lidem „ze svého“. Pravda ovšem je, že stát nikdy nikomu „žádné dávky nedává“ a už vůbec ne „ze svého“. Neboť ve skutečnosti, jak víme, stát „nic svého nemá“, vždy pouze přerozděluje to, co vybere na daních.

Uvažujme o důchodech: „důchodové pojištění“⁵⁶⁸ je nařizováno a vynucováno, pod hrozbou trestů, „zákonnými“ předpisy; není tedy dobrovolné; je ve skutečnosti daní. Zároveň se plátcům této daně nesdělují, jaká bude výše jejich důchodu, a její plátcí dokonce ani neví, jakým způsobem bude výše důchodu v budoucnu vypočtena. A když už se „nějakého“ důchodového věku lidé dožijí, pak je jim výplata důchodu předkládána jako reciproční platba za jimi zaplacené důchodové „pojištění“, které ovšem v žádném smyslu pojištěním není.

⁵⁶⁴ *Společnost ryzí svobody* je mnohdy označována jako *anarcho-kapitalistická společnost* či stručně *anarchie*. V této souvislosti je třeba odmítnout, je-li pojmu *anarchie* pejorativně přisuzován význam jakési rozvrácené, nefungující, kolabující, či dokonce zvrácené společnosti. Naopak, vyjdeme-li z původního významu slova *anarchie* jako *bezvládí*, pak je pro *společnost ryzí svobody*, v němž žádné vlády (nadvlády) není, toto označení vhodné, ne-li jedno z nejvhodnějších.

⁵⁶⁵ Pro podrobnější analýzu rozdílů mezi státem a svobodnou společností doporučujeme působivou knihu (Urza 2018), je příjemnou četbou a velkým ponaučením. Je zdrcující kritikou státního zřízení a skvělou prezentací společnosti ryzí svobody. Je vhodná pro každého, kdo touží po svobodě, kdo hledá *umění života*. Totéž platí pro (Rothbard, Manifest svobody 2015).

⁵⁶⁶ Například v České republice v roce 2019 činily sociální platby cca 40 % výdajů státního rozpočtu. Samotné důchody asi 30 % rozpočtu.

⁵⁶⁷ V této kapitole budeme slova „sociální“ a „socialistická“ považovat za zcela adekvátní a to záměrně, abychom ukázali, co vše se dá pod tato „hesla“ zahrnout. Jinými slovy, zjistíme tím, že představitelé současných „kapitalistických států“ zakrývají slovem „sociální“ skutečnou metodu svého vládnutí. Skrývají (pro mnohé umě, pro jiné lživě), že jsou vládami vpravdě socialistickými.

⁵⁶⁸ Výběr důchodového (obecněji) sociálního pojištění a jeho zpětné přerozdělení je realizován prostřednictvím nákladného byrokratického aparátu. V době, kdy digitální technologie dokáží snadno a obslužit obsáhlé databázové systémy, je výsměchem platit tisíce zaměstnanců sociální správy a financovat předražený provoz (údajně nutných) informačních systémů. Jde o evidentní plýtvání penězi „daňových poplatníků“.

Kdyby se totiž jednalo o pojištění v pravém smyslu toho slova, bylo by nepochybně dobrovolné, obdobně jako jím je kupříkladu havarijní pojištění automobilu. Smysluplné obecné dobrovolné pojištění obsahuje samozřejmě sjednání výše pojistného plnění při přesně definovaných pojistných událostech. A tak pro případ *soukromého dobrovolného důchodového pojištění* lze téměř s jistotou odhadnout, že by obsahovalo klauzuli, od kdy bude důchod vyplácen, po jak dlouhou dobu, v jaké výši či kritéria pro bonus či malus atp.

Důchodové „pojištění“ není rovněž strádáním (spořením) na stáří, i když je tak státními představiteli mnohdy prezentováno, neboť *spoření* v pravém smyslu je odložením současné spotřeby pro spotřebu v budoucnu. V případě skutečného *spoření* má každý jednotlivý strádatel průběžný přehled o výši svého naspořeného majetku. Tento majetek je jeho vlastnictvím, může jej užívat, jak si přeje, a je vždy předmětem dědictví.⁵⁶⁹

Ve skutečnosti je současná státní důchodová soustava hazardní hrou, „letadlem“.⁵⁷⁰ Je hazardem, neboť výše důchodu a věk odchodu do penze jsou pro občany zcela neznámé. Je „letadlem“ proto, že důchodové pojištění je průběžný systém, a tudíž žádný plátce nestrádá pro sebe, nýbrž platí současným důchodcům.⁵⁷¹ A protože průběžně financované systémy nejsou ze své podstaty imunní proti možnému krachu, pak je i státní důchodový systém „letadlem“ s rizikem jeho fatální havárie.

V současné době, kdy se prodlužuje průměrný věk života (což je jistě příznivé pro lidi, kteří touží žít), se ovšem „letadlo“ dostává do záporných čísel. Kříží se totiž dvě skutečnosti: na jedné straně se lidé dožívají vyššího věku, tudíž se neustále zvyšuje celková výše vyplácených důchodů. Oproti tomu stojí nutnost navýšení celkové výše vybíraného důchodového „pojištění“. Toho se však každá vláda z populistických důvodů zdráhá.

A proto, aby se zabránilo krachu systému, se prodlužuje věk odchodu do důchodu. I toto pochopitelně žádné vládě na popularitě nepřidá. A tak jsou vládní představitelé postaveni před „zapeklitou“ otázku: „jak lidem dávat, když není z čeho“.⁵⁷² Vládcí všech států sami sebe uvěznují do bludného kruhu svých populistických ambicí: „vládnout v zájmu lidu“. Což, jak víme, není pravda, neboť každý (tedy i každý vládce) jedná ve svém

⁵⁶⁹ Uvažme krajní situaci: člověk, který zaplatí v průběhu svého života milióny na důchodovém pojištění, v okamžiku nároku na výplatu důchodu zemře. Současný důchodový systém je zkonstruován tak, že ze „svého pojištění“ v tomto případě neobdrží „ani korunu“ a ani jeho dědicové se z ním „nastřádaných“ peněz těšit nemohou. Pro současný důchodový systém je tudíž „optimální“, aby důchodci požívali důchodu co nejkratší dobu. Jak morbidní. A přitom stát vyhláší, jak je vůči důchodcům vstřícný.

⁵⁷⁰ „Letadlo“ je synonymum pro hazardní pyramidovou hru (tzv. „multi level marketing“), které slibuje výdělek za získání dalších účastníků této hry.

⁵⁷¹ Přesněji, plátce důchodové daně skutečně platí „přímo“ současným důchodcům, a tedy platbami do stávajícího systému neinvestuje na dobu svého stáří, ale pouze jimi „vyplňuje“ jakousi imaginární tabulku, která se používá při výpočtu výše penze. Koeficienty ve výpočtovém vzorci velikosti důchodu jsou vždy nastaveny „zákonými“ předpisy, a tudíž podle zájmů vládních představitelů. Není jistě spekulací, že výše důchodů, a tedy přesný výpočtový vzorec je vyladěn tak, aby důchodci (voliči) byli vůči vládě (a ostatním politikům) loajální a odevzdali jim své voličské hlasy vždy. A jelikož vláda a ostatní politici jsou v „permanentní předvolební kampani“, je výše důchodu určena přesně touto skutečností, jinými slovy, výše (státního) důchodu je „politickým rozhodnutím“ a důchodové státní pojištění tak není, i z těchto důvodů, „investováním na stáří“.

⁵⁷² V této souvislosti ocitujme bývalého předsedu vlády Ruska Viktora Černomyrdina (1938-2010), který vystihl precizně tragikomedii státního vládnutí v památném výroku: „Mysleli jsme to dobře, ale dopadlo to jako vždycky“.

zájmu. Trochu jinými slovy; vlády mají tento trvalý „problém“: nejde dost dobře občany „ošklubat na daních“ a přitom tvrdit, že je to „v jejich zájmu“.

Přesto stát prodlužuje občanům věk odchodu do důchodu,⁵⁷³ čímž je nutí platit déle do státní kasy. Jinými slovy, zkracuje dobu užívání důchodu. Stát tedy nedokáže využít bezpochyby vysoké technologické úrovně současného světa k zajištění dlouhého a spokojeného stáří (v důchodu) právě těm, kteří se svojí prací o tento technický pokrok zasloužili. Stát se mnohdy holedbá, že se občané-důchodci mají (prý) čím dál lépe. Je ovšem skutečností, že v České republice je v posledních 50 letech *poměr* průměrného starobního důchodu k průměrné mzdě přibližně stále stejný a pohybuje se okolo 50 %.

Mezi „sociální“ dávky patří těžko uvěřitelná „podpora v nezaměstnanosti“. Její šílenost spočívá v tom, že kdo nepracuje, dostává za toto nicnedělání zapláceno. Tato „dávka“ se pro nezaměstnané stává doslova drogou; pracovat se postupně odnaučují a v častých případech už nikdy pracovat nebudou. Podpora v nezaměstnanosti tak vede občany k zahálce, k této „moderní droze“. Stručně a jasně jazykem dneška: nezaměstnaní (tj. závislí na „nicnedělání“) si chodí na úřad práce „šlehnout svoji dávku“.⁵⁷⁴ Tragikomickým vrcholem této dávky je, že ji těmto „drogově“ závislým platí aktivní a snaživí spoluobčané formou části daně ze mzdy, která se (cynicky) nazývá „příspěvek na státní politiku zaměstnanosti“, zatímco ti nejvíc „zdrogovaní“ tento „příspěvek“ neplatí. Jde tedy o parazitismus par excellence.

O zvrácenosti státní „politiky zaměstnanosti“ svědčí i zdánlivá drobnost, a tou je, jak falešně jsou „úřady práce“ označeny.⁵⁷⁵ Spíše by se měly honosit vývěskou „úřad ne práce“ či „úřad bez práce“.

Odůvodnění existence úřadů práce tím, že lidé „nemají práci“, je mylná. Opak je pravdou: kdyby neexistovala „státní politika zaměstnanosti“ a neexistovaly „úřady práce“, tak by lidé neměli příležitost „chodit si na pracák šlehnout“ a žádní „nezaměstnaní“ by neexistovali.⁵⁷⁶ Každý člověk, který z jakýchkoliv důvodů v jistém okamžiku „ztratí“ práci, si v příští vteřině poté začne „hledat“ (ve svém zájmu, v zájmu zachování svého života, pakliže chce žít) pro sebe vyhovující práci jinou, a bezpochyby by ji brzy „našel“.

Námítka, že „kdyby nebyly pracovní úřady, tak by se po ulicích povalovaly hordy bezdomovců“, je lichou spekulací, která se dá jednoduše vyvrátit tím, že v současné době úřady práce existují, a přesto problém bezdomovců zjevně vyřešen není.

Nezbývá konstatovat, že „podpora v nezaměstnanosti“ je parazitismem naprosté dokonalosti a její pojmenování je pokryteckým označením, které překrývá její skutečný

⁵⁷³ Zatímco ženy před 50 lety odcházely do důchodu v 57 letech (v 53 letech, když vchovaly 5 dětí), tak v současné době zvažuje věk odchodu žen na 67 i více let. O evidentním zhoršení „důchodové situace“ žen není třeba pochybovat.

⁵⁷⁴ Položme otázku. Jak je možné, že stát, který je organizované násilí nezměrného rozsahu, se v případě *práce*, která je nezbytným prostředkem pro přežití člověka, chová tak „lidumilně“ („socialisticky“)? Odpověď necháváme na čtenáři.

⁵⁷⁵ Navíc název „úřad práce“ může snadno navodit domněnku, že nezaměstnaní chodí do té budovy pracovat.

⁵⁷⁶ Jako důkaz uveďme skutečnost, že na konci roku 2019 bylo v České republice cca 215 tisíc „nezaměstnaných“ a zároveň cca 341 tisíc „volných pracovních míst“.

obsah. O tomtéž hovoří známá biblická moudrost: „Nechce-li se komu pracovat, nechť ani nejí.“⁵⁷⁷

6.3.2 „Veřejné zdraví“

Druhou nejvýznamnější kategorií z hlediska objemu financí, které přes stát „protékají“, je *zdravotnictví*. To je v současné době (v České republice) financováno ze dvou „zdrojů“. Prvním zdrojem je tzv. „zdravotní pojištění“, které je občanům v „aktivním věku“ „zákonem“ přikázáno platit (přímo) zdravotním pojišťovnám. Přestože není placeno do státního rozpočtu, jde (tak jako v případě sociálního pojištění) o daň v pravém smyslu toho slova. Druhým zdrojem financí jsou tzv. „přímé platby“ ze státního rozpočtu⁵⁷⁸ za tzv. „státní pojištěnce“, především děti, studenty, důchodce a (což je podivuhodné) i za „nezaměstnané“.

Nejsilnější obhajoba státního zdravotnictví hlásá, že „zdravotní úkony jsou tak drahé, že by si je mohly dovolit jen ti nejbohatší“.⁵⁷⁹ Je to samozřejmě nesmysl. Veškeré zdravotní úkony jsou placeny přímo jejich uživateli. Jakým způsobem je organizováno ono „placení“ je otázkou jinou. Ve státním systému jsou všechny lékařské úkony a zákroky financovány pacienty prostřednictvím jejich (zdravotní) daně. Tudiž, také zdravotnictví trpí typickým „státním“ neduhem, totiž tím, že občan není přímým plátcem služeb, které užívá on sám. Vždyť přece: „doktora a nemocnici platí stát“.

Dodejme zřejmý fakt, že současné zdravotní pojišťovny v České republice nejsou ani dobrovolnými, ani soukromými, natož svobodnými společnostmi. Stávající zdravotní systém je státem významně regulován a omezován. Jmenujme příklady: tzv. kapitační platby,⁵⁸⁰ jejichž výše a přesný obsah jsou dány vládními předpisy či ceny léků a zdravotních výkonů, které jsou dány „úhradovými“ vyhláškami či výše platů lékařů.

Pro státní zdravotní systém jsou příznačné i samotné pojmy, s nimiž se v lékařském prostředí setkáváme. Tak například „nemocnice“ je, zdá se, příliš negativní označení místa pro uzdravení. Možná vhodnějším by mohlo být staré české slovo „špitál“, jež je

⁵⁷⁷ 2.Thessaloničanům 3:10. Pavel z Tarsu (8-68), křesťanský filosof, známý jako apoštol sv. Pavel, dodává: „Slyšíme totiž, že jsou mezi vámi někteří chodící nepořádně, vůbec nepracující, ale do všeho se pletoucí; nuže, takovými nakazujeme a vyzýváme je..., aby s tichostí pracovali a jedli vlastní chléb“. Viz 2.Thessaloničanům 3:11-12.

Zdůrazňujeme, že jsou to slova stará dva tisíce let. Existují i jiné překlady těchto veršů, například: „...vůbec se nevěnující práci, ale příliš se věnující tomu, do čeho jim nic není“. Srov. (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 1620), poznámka 90.

Na adresu Pavla z Tarsu dodejme, že se pravděpodobně osobně nesetkal s Ježíšem a nebyl tak jeho „přímým“ učedníkem. A proto jej můžeme považovat za jednoho z prvních, kdo Ježíšovo učení rozpracoval. Byl tedy jedním prvním z filosofů v našem pojetí.

⁵⁷⁸ V roce 2019 v České republice vyplatil stát za „státní zdravotní pojištěnce“ cca 72 mld. Kč, což je téměř 5 % státního rozpočtu a zdravotní daň („pojištění“) vybraná od „daňových poplatníků“ činila cca 315 mld. Kč. Celková výše prostředků vstupujících do státního zdravotního systému tak činila cca 387 mld. Kč. Pro představu, s jak obrovskými finance v sociální sféře stát „hospodaří“ uvedme, že na důchodech bylo vyplaceno cca 471 mld. Kč.

⁵⁷⁹ (Urza 2018, 111).

⁵⁸⁰ Kapitační platba je paušální částka, kterou platí zdravotní pojišťovny každému praktickému lékaři za jednotlivého pacienta, který je u něho „registrován“.

zkráceninou a zkomoleninou latinského slova „hospitalis“ (které značí „pohostinný“), a které zcela vymizelo.

Dalším příkladem pojmu, kterým se státní „zákony“ ohání a kterým se státní zdravotnictví tak často zaklíná, je „veřejné zdravotní pojištění“. A vrcholem všeho je pojem „veřejné zdraví“,⁵⁸¹ který je (ze své podstaty) do nebe volající hloupostí; totiž, popírá nezpochybnitelný fakt, že „zdraví“ je nesmírně osobní věcí každého z nás a že tudíž nemůže být „veřejné“.⁵⁸²

Stát se tak na jedné straně staví do role namyšleného všeznalce (jakéhosi absolutního doktora) snažícího se (jak sám proklamuje) zajistit na nejvyšší úrovni zdraví všech a na druhou stranu stát pokládá občany za nesvéprávné jedince, kteří se tím pádem stávají více či méně pasivními příjemci a plátcí státem určených a předepsaných „zdravotnických“ služeb. Stát tímto dává jasně najevo, že se lidé o své vlastní zdraví neumí, nemusí, dokonce nesmí starat. Příklad: stát mnohdy zapovídá tzv. „nadstandardní péči“. A tak se neuvěřitelně stává skutečností: zdraví, kterého si většina lidí cení jako svého největšího pokladu, se dostává pod moc a kontrolu státních úředníků.

Pojďme k důsledkům (doslova šílené) doktríny „veřejného zdraví“. Například: existuje-li všeobecná shoda, že kouření, alkohol, drogy a obezita poškozují lidské zdraví, jak je možné, že nekuřáci, lidé střídmi a jinak o své zdraví pečlivě se starající, platí „zdravotní pojištění“ ve stejné výši, jako ti, kterým na svém zdravotním stavu příliš nezáleží, tedy alkoholikům, kuřákům, narkomanům či lidem obézním. Rovněž tak ceny za lékařské výkony jsou zcela nezávislé na tom, jak se ke svému tělu a svému psyché lidé chovají.

Jinými slovy, právě „veřejné zdraví“ občany vede k tomu, že o svůj zdravotní stav příliš nedbají či si jej dokonce poškozují. Státní „veřejné zdravotnictví“ totiž zaručuje každému poskytnutí zdravotní péče a navíc údajně „zadarmo“. A tak ti, kteří se o sebe starají zodpovědně a zatěžují zdravotní systém co možná nejméně, platí ve skutečnosti prostřednictvím nivelizovaného zdravotního „pojištění“ nákladnou zdravotní péči všem nezodpovědným. Takto založený systém je velmi nákladný⁵⁸³ neboli ne hospodárný. Státní zdravotní systém je, jak se říká, postavený na hlavu.

Na závěr uveďme ještě jednu, možná jen drobnou, přesto významnou záležitost státního zdravotnictví. Je jím skutečnost, že zdravotní dokumentace jednotlivých občanů je majetkem lékaře (lékařů), potažmo státu, a nikoliv jich samotných. Jelikož občané nejsou vlastníky své zdravotní dokumentace, jsou v područí lékaře (lékařů), a tudíž vazaly státu, ministerstva zdravotnictví.

Zdravotnictví ve společnosti ryzí svobody by fungovalo zcela jinak. Každý člověk by ve svém vlastním zájmu nepochybně jednal tak, aby svoji fyzickou i psychickou kondici, své zdraví udržel a zachoval pevné a stálé po dlouhá léta.⁵⁸⁴ Každý člověk by s maximální

⁵⁸¹ Viz například zákon č. 258/2000 Sb., ze dne 14. 7. 2000, ve znění platném k 25. 11. 2023.

⁵⁸² Nedokážeme se ubránit (poněkud vulgární asociaci), že „veřejné“ mohou být „domy“, nikoliv (lidské) zdraví.

⁵⁸³ Úroveň zdravotnických služeb významně snižuje drahý a neefektivní byrokratický aparát obsluhující „zákony“ o „veřejném zdraví“ a všudypřítomná korupce a plýtvání.

⁵⁸⁴ I ve společnosti ryzí svobody by existovali lidé, kteří by o sebe a své zdraví příliš nedbali, a to na základě své svobodné volby. Přesně v duchu toho, že každý člověk (jelikož je vlastníkem své osoby, těla) má neomezené právo zabezpečit své zdraví dle svého vlastního rozumu a přesvědčení. S jedinou, nám již dobře

možnou pečlivostí a důsledností vyhledával nejlepší možné lékařské služby, které by jako nemocný využil prostřednictvím dobrovolně sjednané smlouvy mezi ním a lékařem. Každý klient by byl jistě ochoten „dobře“ zaplatit lékaři (lékařům) za to, aby se mu vždy dostalo včasné a kvalitní lékařské péče. A v zájmu lékaře by bezpochyby bylo, aby jeho klienti o své zdraví řádně pečovali, a tudíž jej zatěžovali co nejméně, za což by byl jistě oceněn přímo samotným klientem. A když už by byl lékař požádán o ošetření či léčení nemocného, bezpochyby by vyvinul veškeré úsilí, aby byl klient co nejdříve a důkladně vyléčen. Dále by jistě existovaly skutečně si konkurující zdravotní pojišťovny, které by významně motivovaly pojištěnce k řádné péči o svůj zdravotní stav a své smluvní lékaře by nutily k optimálnímu, a tudíž hospodárnému využití pojistného.⁵⁸⁵

A když už jsme zmínili zdravotní dokumentaci dodejme, že ve svobodné společnosti by byl každý člověk jejím vlastníkem a držitelem a dával ji k nahlédnutí jen tomu, komu se jemu zlíbí;⁵⁸⁶ jistě svému lékaři praktikovi a nepochybně všem specialistům. To by jistě vedlo k vytvoření vzájemně respektovanému, trvalému a pevnému, klientskému vztahu mezi lékaři a jejich pacienty.⁵⁸⁷ Není snad třeba zdůrazňovat, že tak jako v případě sociálních služeb by též zdravotní péče, pro ty, kteří si ji opravdu nemohou dovolit zaplatit (například z důvodů skutečné invalidity), mohla být dosažitelná například prostřednictvím dobrovolných spolků či zdravotních „zajišťoven“.

6.3.3 Státní bezpečnost

Z hlediska státu je důležitou oblastí tzv. *vnitřní bezpečnost*, která rovněž „spolkne“ významnou část vybraných daní. Je rovněž a často uváděna na ospravedlnění existence státu, který údajně „zabezpečí“ všechny lidi ve všech možných situacích a ochrání je před nejistotou budoucnosti.

Předem nutno zdůraznit, že tuto nejistotu budoucnosti, která je jednou ze základních charakteristik našeho světa, nelze nijak odstranit. Nelze ji tedy ani překonat žádnou „státní“ doktrínou a v žádném případě prostřednictvím státního aparátu, (a nutno dodat, že ani vírou v „cokoli“). Přesto různí „sociální inženýři“ v pozicích státních představitelů touží nahradit přirozenou *nejistotu budoucnosti* a *vůli jednotlivých lidských bytostí* vůlí svojí. Uhranuti vlastní nadřazeností a prosáknuti nezměrnou pýchou se snaží ostatním lidem vnutit klamnou představu (a bohužel se jim to v mnoha případech daří), že (jen oni) dokáží svojí mocí a svými vládními nařízeními všem zajistit bezpečnou budoucnost.

známou podmínkou, že nesmí omezit osobu druhého, tudíž (v tomto případě) nesmí nikdo svým zdravotním stavem poškodit, či jen ohrozit zdraví ostatních lidí.

⁵⁸⁵ Péče o své zdraví a zabezpečení pro případ nemoci by se ve svobodné společnosti staly jedním z nejpřednějších cílů jednání každého člověka. Uvažme, že si lidé v současnosti „komerčně“ pojišťují platební karty, automobily, domy, dovolené a mnohé další „osobní zájmy“. Odhadujeme, jak by se „vlastní“ (a nikoliv „veřejné“) zdraví těšilo obrovskému zájmu každého člověka, jak by „soukromé“ zdravotní pojištění bylo pravděpodobně skvělým instrumentem pro případy onemocnění či zranění, která se mohou každému člověku ve složitém světě plném nahodilostí a nebezpečí kdykoliv přihodit.

⁵⁸⁶ Což digitální technologie velmi snadno umožňují.

⁵⁸⁷ Je to obdobná situace jako v případě servisu automobilu. Je jen na majiteli auta, který servis zvolí. A jelikož žádný autoservis není vynuceným držitelem servisní knížky daného auta, tak se servisní technik musí snažit konat servisní práce ke spokojenosti klienta, aby v případě budoucí opravy vyhledal majitel auta opět jeho služby.

A tak ve státní společnosti vláda donucuje občany prostřednictvím zdanění platit policii, která prý rizika za všechny občany „převezme“. Je to však chiméra. Stát nikdy nemůže na sebe, z podstaty věci, „převzít rizika“ za jednotlivé lidi, a „zajistit bezpečnost“ všech svých občanů.⁵⁸⁸ Víme všichni velmi dobře, že například z titulu vyšší moci, nedokáže stát ochránit své občany před povodněmi, požáry, tsunami, zemětřesením, tornádem či pandemií. Dále, například, je téměř vyloučeno uchránit občany před šílenými střelci na ulicích či ve školách.

Orgány „státní bezpečnosti“ slouží na prvním místě k zajištění výkonu státní moci *nad* občany. Stát řídí svoje bezpečnostní složky tak, aby jejich prostřednictvím mohl vynucovat poslušnost a plnění všech státních „zákonů“. V případě, že občané státní moci odporují a neplní vládní nařízení, je to právě bezpečnostní aparát státu, který (prostřednictvím *státních zastupitelství a policie*) tyto neposlušné občany vyhledává, vyslýchá a obžalovává.

Dalším příkladem jsou *soudy*. K nim uveďme, že neposuzují skutky lidí ve světle obecných morálních norem, podle pravidel přirozené etiky. Nýbrž soudci provádí pouhé *porovnání* skutků obžalovaných se *státním trestním zákoníkem* a vynášejí výroky o (ne)uznání viny a výši trestu, které musí být v souladu s tímto státním „sazebníkem“.

Hovoříme-li o „státní bezpečnosti“ je vhodné připomenout *politickou teorii dělby moci*, tedy doktrínu o vyváženém rozdělení moci zákonodárné, výkonné a soudní jako údajné záruky zajištění a udržení „práv a svobod všech občanů“ (a tedy i „práva na bezpečný život“) ve státním zřízení.

Předně k faktickému oddělení zákonodárné a výkonné moci, například v současném ústavním uspořádání České republiky, nedochází. Tvzení, že vláda je orgánem moci odděleným od parlamentu je nad slunce jasnou mystifikací, neboť parlament prostřednictvím mechanismu „vyslovení důvěry vládě“ (či „vyslovení nedůvěry“) se stává prodlouženou rukou vlády.⁵⁸⁹ Oba orgány bývají propojeny i personálně, neboť často je poslanec parlamentu současně členem vlády (ministrem), což je neoddiskutovatelným výsměchem teorii dělby moci. O oddělení moci výkonné a zákonodárné tudíž nelze vůbec hovořit. Nebetyčná šaškárna nemající konkurenci nastává v situaci, kdy poslanec parlamentu hlásuje „o důvěře vládě“, jíž je on sám ministrem. Neboli „vyslovuje důvěru sám sobě“.⁵⁹⁰

Rovněž moc soudní je úzce spojena s mocí zákonodárnou. A to jednak tím, že soudci jsou ve své podstatě vykladateli „zákonných“ předpisů vydávaných „zákonodárci“ a také proto, že soudci jsou jmenováni na návrh ministra spravedlnosti, člena vlády. Ani ústavní

⁵⁸⁸ Ukažme si příklad: stát sám sebe zavazuje, že jeho občané budou žít v míru a bezpečí a za tím účelem z daní vyzbrojuje armádu. A dále uvažme, že v případě napadení či hrozby útoku ze strany cizí mocnosti se vzhledem k „složitě mezinárodní politicko-vojenské situaci“ se vládní představitelé rozhodnou do přímých válečných bojů nevstoupit a podepíší kapitulaci. Anebo naopak vyhlásí válečný stav a mobilizaci. V obou případech tím uvrhnou své občany do mnohaleté bídy a utrpení.

⁵⁸⁹ Že v ústavním (ne)pořádku České republiky není řádně vyvážena dělba moci mezi vládou a parlamentem, dokládá (například) tato věta z ústavy České republiky: „Vláda je odpovědna Poslanecké sněmovně“. Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023, čl. 68, odst. (1). Neboli, ústava definuje velmi úzké propojení mezi vládou a parlamentem. Tedy sama ústava doktrínu „vyvážené dělby moci“ popírá. Neskutečné.

⁵⁹⁰ Touto situací je slovo *důvěra* poničeno více než nesmrtelnou filmovou hláškou nemocničního zřízence Rozrucha, který doktora Marka ubezpečuje: „Doufám, že důvěru ve mně kladenou nezklamete“. Viz český film „U pokladny stál“ (1939), v němž roli Rozrucha sehrál slavný Vlasta Burian (1891-1962), český herec.

soud nerozhoduje ve věcech sporu mezi státem a občanem, nýbrž pouze v případě „ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod“.⁵⁹¹ Přičemž „zákon stanoví, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení a další pravidla o řízení před ústavním soudem“.⁵⁹² A jelikož „soudci ústavního soudu jsou při svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem“,⁵⁹³ je zcela na místě prohlásit, že ani v nejvyšších „zákonech“ státu nejsou obsaženy žádné faktické instrumenty, které by umožňovaly se domnívat, že ústavní pořádek České republiky je „vyváženým“ právním rámcem zajišťující svobodu, rovnost a bezpečnost všech občanů.⁵⁹⁴

Současný stav je tedy ten, že doktrína o vyváženosti moci zákonodárné, výkonné a soudní v České republice neplatí, a tím padá zdání toho, že Česká republika nemůže upadnout do totalitní podoby.

Přesto jsou neúnavně konstruovány různé *teorie dělby moci*, které mají zabránit možné přeměně demokratického státu v autoritářský režim. Jako kdyby se „*státní představitelé báli sami sebe*“.⁵⁹⁵ Žádná sebepracovanější *teorie dělby moci* ovšem nemůže odstranit zločinnou podstatu každého státu a v něm implicitně zabudovanou náchylnost ke vzniku diktatury. A proto žádné dokonalé vyvážení moci ve státním zřízení nemůže nikdy existovat. Žádná ústava, listina či jakýkoliv formální instrument není schopen „udržet na uzdě“ státní moc, neboť kdykoliv se kterékoli vládě zamane, může (například v případě „ústavní většiny“) hranice vládní moci libovolně rozšířit. Historie lidského rodu je plná případů despocií: pokušení mocí je obrovské, moc opíjí.⁵⁹⁶

Zajišťuje a zaručuje tedy stát bezpečnost svých občanů? Nikoliv, z předchozího stručného výčtu je patrné, že *bezpečnostní* a *soudní* složky státního aparátu slouží k nastolení a výkonu vládní moci nad občany.

Proto jakákoliv prohlášení, že bezpečnostní složky státu jsou na straně všech občanů a že konají v jejich zájmu, jsou falešná. To lze dokázat velmi snadno: jak může (ozbrojený) policista či státní zástupce vědět, co je *zájmem*, byť i jen jediného občana, natož občanů všech? I takto jednoduše lze odhalit, že státní moc v *zájmu* jednotlivých občanů z podstaty věci nikdy jednat nemůže. Z tohoto důvodu můžeme tvrdit, že prohlašuje-li vláda, že něco dělá v „zájmu lidu“, dopouští se klamu a podvodu na svých občanech.

Jiná situace by byla ve společnosti ryzí svobody. V ní především neexistuje žádný zákonodárný sbor či vládní orgán, který by „zákony“ o existenci a „fungování“ bezpečnostních složek vydával. Tudíž žádná „nařízení“ vůbec neexistují, z čehož vyplývá, že neexistuje žádný úřad, který by jejich naplnění kontroloval a vymáhal. Ve společnosti ryzí

⁵⁹¹ Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023, čl. 87, odst. (1), písm. d).

⁵⁹² Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023, čl. 88, odst. (1).

⁵⁹³ Viz ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. 12. 1992, ve znění platném k 1. 12. 2023, čl. 88, odst. (2).

⁵⁹⁴ V této souvislosti je vhodné zmínit (státní) úřad ombudsmana, „veřejného ochránce svobody a lidských práv“. Ombudsman ovšem nemá vůbec žádné výkonné pravomoci, a tedy nemůže nijak přispět k „vyvážené dělbě“ státní moci.

⁵⁹⁵ Není to případ Spolkové republiky Německo, poraženého státu v 2. světové válce, který snáší více než 75 let na svém území vojska vítězných Spojených států amerických?

⁵⁹⁶ Personifikujme, kam vede opíjení se mocí: Vladimír Iljič Lenin, Adolf Hitler, Josef Stalin, Klement Gottwald, Vladimír Putin a mnozí další.

svobody všechna rizika, a tudíž i vlastní bezpečnost přebírají na svá bedra v plné výši svobodní lidé.

Ve svobodné společnosti existuje jediný zákon: zákon přirozené morálky. A ten, jak víme, zní: Každý člověk si sám se sebou a svým majetkem může, nikým nerušeně, neomezeně nakládat, aniž by došlo k porušování svobody jednání ostatních. Ve společnosti ryzí svobody by se *násilník*, tedy ten, kdo porušil tento přirozený morální kodex okamžitě ocitl, jak jsme již výše ukázali, v područí spravedlivé teorie trestu. Víme, že ten, kdo je ve společnosti ryzí svobody *poškozen násilím*, má oprávněný nárok na sebeobranu. Přesněji: oběť násilí má vůči *násilníkovi* spravedlivý nárok na 1) *navrácení* majetku (či jiných práv poškozeného) do původního stavu či stavu obdobnému, 2) *odškodnění* takového činu a 3) *odplatu* (tj. trest), pro jejíž výši platí princip přiměřenosti.

Ve svobodné společnosti by tak jistě existovaly soukromé bezpečnostní, soudní, rozhodcovské, smírčí či dohádovací agentury. Rovněž tak by existovaly soukromé společnosti, které by vykonávaly služby související s naplněním spravedlivé teorie trestu. Oběti násilí by mohly těchto firem využít k navrácení majetku, dosažení odškodnění či uplatnění spravedlivého trestu v případě, že by se dosažení svých oprávněných nároků vůči zločincům (násilníkům) neujaly samy.

6.3.4 Školství

Třetí nejvýznamnější položku výdajů státního rozpočtu České republiky tvořily v roce 2019 náklady školského systému.

K (ne)fungování státu v oblasti školství učiňme je několik poznámek.

Jednak stojí za zmínění, že ačkoli „stát věnuje značné prostředky“ do vzdělávacího procesu, jeho výsledky jsou tristní.⁵⁹⁷ Stačí si, kupříkladu, uvědomit, jaké „problémy“ existují mezi učiteli a žáky ve „vyloučených lokalitách“, jak mnoho vysokoškoláků nedokončí svá magisterská a doktorandská studia, jak „stát neumí“ vyřešit otázku výuky hendikepovaných dětí atd.

Konstatujme dále, že státní školský systém je „promořen“ tezí o nutnosti existence státu. A uvažme, jak by mohl vypadat vzdělávací proces ve svobodné společnosti. Lze se důvodně domnívat, že by se vyučovala velmi důkladně logika a kritické myšlení, teorie lidského jednání, teorie morálky a lidské přirozenosti, teorie uspořádání lidského společenství (stát versus svobodná společnost) atp.

Těmito stručnými glosami na adresu státního školství opouštíme kapitolu s příklady (ne)fungování státu s tímto závěrem:

Výše jsme popsali, co vidíme my všichni na vlastní oči; že ve státním zřízení jsou životy všech lidí sešněrovány do kazajky byrokracie, daní a státního dohledu. Že státní aparát to či ono nařizuje, přikazuje a vynucuje; že vybírá daně, jimiž následně nehorázně plýtvá.

Tato státní nadvláda nad všemi lidmi má ovšem jeden velmi závažný důsledek. Vede občany k totální nezodpovědnosti vůči sobě a druhým lidem. Vede je k tomu, aby se sami nezabezpečovali na stáří (vždyť existuje „státní“ penze), aby řádně nehosподаřili se svým

⁵⁹⁷ Srov. (Urza 2018, 87-104), kde lze najít obsáhlý popis neduhů státního školství.

majetkem (vždyť existují „dávky v nouzi“), aby se sami nestarali o své zdraví (vždyť zdraví je „veřejné“), aby neopatrovali své děti (vždyť existují „státní“ školky a školy), aby se nepostarali o své rodiče (vždyť existují „státní“ domovy seniorů), aby nerozvíjeli svoje schopnosti a dovednosti a byli „pružní“ na „trhu práce“ (vždyť existuje „podpora v nezaměstnanosti“), aby se sami nezabezpečovali před nejistotami, jež život každému člověku nutně přináší (vždyť existuje „městská“ a „státní“ policie). Vede lidi k tomu, aby zavrhlí své lidství a svůj rozum, aby se nechovali jako svobodně jednající lidské bytosti, nýbrž jako poslušné ovce, poddajná to „boží hovádka“ na „farmě zvířat“, na „farmě, které vládou zločinci“.⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ To nejsou přehnaná slova. K témuž vede přijetí hesla: „budu řídit stát jako (svoji) firmu“.

7 Teorie dobra

V předchozích kapitolách jsme představili jednak *společnost ryzí svobody*, která je důsledkem zákona lidského jednání, a jednak *společnost království nebes* v podání Ježíše z Nazareta. Prozkoumejme, zda si tyto typy společností nejsou podobné. Anebo je snad *nebeské království* podobno *státnímu zřízení*?

Stručně zopakujme, že *společnost ryzí svobody* je společností, v níž každý člověk jedná, jak si přeje on sám a se svým vlastnictvím dělá, co se mu zlíbí. A každý se chová tak, aby nijak neomezoval druhé, tedy tak, aby i ostatní mohli jednat, jak si přejí. Všichni lidé žijí šťastně a spokojeně, v míru a prosperitě. Neboli ve společnosti ryzí svobody všichni lidé jednají podle pravidel *přirozené morálky*, která jsou *přirozenými principy* vzájemného soužití všech lidí.

Fundament *společnosti ryzí svobody* formulovaný jako *imperativ* zní: člověče *musíš jednat* tak, aby si (všichni) ostatní mohli dělat, co chtějí. Nebo jinak: *(do)přej* každému, aby si (on) mohl dělat, co si (on) přeje.

A co je zákonem *nebeského království*?

7.1 O dobru a o „zlu“

V teorii lidského jednání jsme seznali, že každý člověk ke svým cílům neustále přiřazuje *hodnotu*.⁵⁹⁹ *Hodnota* je to, co chce člověk svým jednáním získat a uchovat.⁶⁰⁰ Člověk podle *hodnot* cílů a *hodnot* prostředků, jež mu slouží k dosažení těchto cílů, pořadí své *cíle do jediné hodnotové stupnice*. V průběhu času pořadí cílů neustále mění, protože neustále mění *hodnotu* svých cílů. *Volí nejvýše postavené cíle* a podle nich *jedná*, a tak *žije*.

Pro všechny živé organismy existuje jeden specifický cíl, uveďme jej slovy Randové:

„Na světě je jen jedna základní alternativa: *existence* nebo *neexistence* – a platí pro jedinou třídu entit: pro živé organismy. *Existence* neživé hmoty je bezpodmínečná, *existence* života není: závisí na specifickém jednání. Hmota je nezníčitelná, mění své formy, ale nemůže přestat existovat. Jen živý organismus čelí neustále alternativě: otázce života a smrti. Život je procesem sebezáchovné a autonomně generované činnosti. Pokud v ní organismus selže, umírá; jeho chemické prvky se neztrácejí, ale jeho život přestává existovat. Pojem *hodnota* je možný pouze díky pojmu život. Věci mohou být dobré nebo špatné jen pro živou entitu.“⁶⁰¹

Vztáhněme tyto teze na člověka. I pro něj má jeho vlastní život nejvyšší, konečnou hodnotu. Bez tohoto cíle nemůže člověk existovat. Jinými slovy: cílem, kterého je člověku třeba neustále dosahovat, je jeho vlastní život.⁶⁰² V okamžiku, kdy tento cíl naplněn není, člověk přestane existovat, umírá. Tudíž, většího cíle není.⁶⁰³

⁵⁹⁹ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 22).

⁶⁰⁰ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 25).

⁶⁰¹ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 26).

⁶⁰² Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 28).

⁶⁰³ Připustíme, že existuje „jiný“ než nám známý biologický (pozemský) život, například posmrtný. Jestliže by takový posmrtný život měl vyšší hodnotu než život pozemský, pak nemá smysl žít a pro člověka je lepší

Život (člověka) je cílem sám o sobě. Všechny nižší cíle, které si člověk stanovuje, mají nižší hodnotu, jsou prostředkem k zachování cíle nejvyššího, jeho života. Hodnotovým měřítkem „všeho“ je tím pádem vlastní život člověka.

Již víme, že to, co *životu* člověka prospívá, má hodnotu „dobře“, je *dobro*. To, co život člověka ohrožuje a ničí, má hodnotu „špatně“, je *zlo*.⁶⁰⁴ Pak můžeme říci, že život uděluje všemu hodnotu.⁶⁰⁵

Jinak také: hodnotu všemu uděluje *člověk* prostřednictvím svého *vědomí*. Hodnotí vše podle *sebe sama, ve svém zájmu*; buď jako „dobře“, nebo jako „špatně“. Tudiž, jeho *vědomí* je základním prostředkem přežití.⁶⁰⁶

Vlastní proces hodnocení lze shrnout takto: lidské *vědomí*, na základě vjemů, jež získává ze střetnutí s realitou, a prostřednictvím pojmů⁶⁰⁷ dedukuje, táže se, odpovídá, objevuje nové poznatky, a tak rozšiřuje své „poznání do stále narůstajícího objemu *vědomostí*“. Této lidské schopnosti říkáme *rozum* a onen proces, kterým dosahujeme poznání (vědění), nazýváme *myšlením*.⁶⁰⁸

Myšlení, použití rozumu, ovšem není automatickou funkcí člověka. Je otázkou jeho *vůle*, zda bude přemýšlet nebo ne. *Myšlení je předmětem volby*.⁶⁰⁹ Tudiž, aby člověk mohl (vše) *hodnotit*, musí zapojit své *myšlení*.

Prostřednictvím svého rozumu volí „dobře“, chce-li žít a prosperovat, být šťastný. Anebo volí „špatně“, nezáleží-li mu příliš na vlastním životě.⁶¹⁰

Z čehož vyplývá, že *rozum* je zodpovědný za to, jak člověk jedná. Randová říká přesně, že rozum

„musí zjistit, jak určit pravdu a lež a jak napravovat své chyby; musí zjistit, jak má validovat své pojmy, závěry, poznání; musí objevit pravidla myšlení, zákony logiky; musí zjistit, jak má ovládat své myšlení.“⁶¹¹

Člověk může přežít právě proto, že je obdařen rozumem a vůlí. Všem se on sám, vlastní volbou, vlastním úsilím musí naučit; musí nabýt poznání. Pro člověka je věda (poznání) prostředkem přežití.⁶¹² To platí v případě, že se (svojí volbou) rozhodne rozumu užívat.

Jestliže se ovšem člověk rozhodne (svojí volbou), že nezůstane „při vědomí“, odmítne myšlení, a proto nedokáže rozlišit, co je pro něj „dobře“ nebo naopak „špatně“, a oddá se svým rozmarům, všelijakým démonům, „společenskému dobru“ nebo diktátorovi, pak

smrt. Nebo jiná úvaha: připustíme, že posmrtný život je *odměnou* za život pozemský. Což nutně vede k otázce, jakou má v tomto případě pozemský život hodnotu. Ocitáme se opět na začátku, jsme v bludném kruhu. Z něho lze vystoupit pouze takto: smyslem lidského života je život sám.

⁶⁰⁴ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 28) a (Piekoř 2001, 214-216).

⁶⁰⁵ Slovy Randové: „Pojem *hodnota* je možný jen díky pojmu život.“ Viz (Randová, Ctnost sobectví 2018, 29). Neboli, *hodnota* je výsledkem *procesu hodnocení*, je výsledkem *racionální činnosti*, je výsledkem *myšlení* člověka.

⁶⁰⁶ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 30).

⁶⁰⁷ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 34).

⁶⁰⁸ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 35).

⁶⁰⁹ Randová (parafrázujeme): „Proces myšlení je volní akt (lidského) vědomí“. Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 37).

⁶¹⁰ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 34-37).

⁶¹¹ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 38).

⁶¹² Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 38-39).

„nemůže uniknout trestu za nevědomí: záhubě. Člověk je jediným živočišným druhem, který má schopnost jednat jako svůj ničitel – a v průběhu dějin lidstva většinou i tak jednal.“⁶¹³

Aby člověk mohl o sobě tvrdit, že je rozumovou bytostí, musí svůj život považovat za nejvyšší hodnotu. A aby tohoto nejvyššího cíle dosáhl, pak musí, na základě své volby, užívat svého rozumu a svých schopností. Stručně řečeno: člověk je racionální bytostí, je člověkem, (jen) svojí volbou.⁶¹⁴

Odpovědí (kterou již známe), jak dosáhnout této nejvyšší hodnoty (již je život sám), je *přirozená morálka*. Ta je pro člověka *nezbytným* systémem hodnot, jenž mu říká, jak má jednat. Říká, co je zapotřebí k přežití člověka jako člověka.

Shrňme, co vše víme o *přirozené morálce*, která je základním kamenem mezilidských vztahů ve společnosti ryzí svobody:

Přirozená morálka vychází z tohoto: život sám je cílem každého člověka, má pro něho nejvyšší (konečnou) hodnotu. Život člověka, jednotlivce, je hodnotovým měřítkem, jímž všechny své jednotlivé cíle hodnotí a podle nichž jedná.⁶¹⁵ Člověk tedy žije, „musí“ žít kvůli sobě, kvůli své („prosté“) existenci.⁶¹⁶ A žít kvůli sobě znamená, že nejvyšším (přirozeným a morálním) cílem každého člověka je dosažení vlastního štěstí.⁶¹⁷ Společenský princip přirozené morálky spočívá (pouze) v tom, že existuje jeden cíl, který je všem lidem společný: zachování vlastního života.⁶¹⁸

Přirozená morálka je morálkou společenskou právě proto, že všichni lidé mohou dosahovat svého štěstí prostřednictvím své vlastní volby. Žádné „společenské dobro“, „společenské štěstí“, „společenská morálka“, „veřejný zájem“ či „společenský zájem“ neexistuje, jelikož (jak víme) žádná entita jako společnost neexistuje. Neboť existuje pouze společenství (souhrn) jednotlivých lidí. Přirozená morálka je společenskou morálkou společnosti ryzí svobody tím, že všichni lidé mezi sebou jako jednotlivci jednají tak, že každý člověk sleduje svůj zájem, sleduje, co je pro něj „dobré“, sleduje své „štěstí“.

Mluvíme-li o štěstí, vyjadřujeme tím („emočně“), že jsme dosáhli námi vytouženého cíle. Slovy Randové: „štěstí je stav vědomí, který vychází z dosažení vlastních hodnot“.⁶¹⁹

Pokud si člověk cení sebe sama a svých schopností, a tudíž svého jednání, pak je jeho štěstí mírou úspěchu ve službě sobě samému, svému vlastnímu životu.⁶²⁰

Štěstí je stavem bezrozporné radosti. Radosti, jež je dostupná jen racionálnímu člověku, který touží jen po racionálních cílech, který hledá jen racionální hodnoty, radosti, které dostavují jen s racionálním jednáním. Je radostí a štěstím člověka být ovládán jen vlastním rozumem.⁶²¹

⁶¹³ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 39).

⁶¹⁴ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 40).

⁶¹⁵ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 44).

⁶¹⁶ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 53).

⁶¹⁷ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 49).

⁶¹⁸ Člověk jako entita proto není prostředkem k cílům nebo prospěchu druhých. Toliko důsledky lidských činů (lidského jednání) mohou být druhým lidem k (jejich) užitku.

⁶¹⁹ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 51).

⁶²⁰ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 51).u

⁶²¹ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 51).

Štěstí je člověku odměnou, je důsledkem jeho racionálního jednání, od kladení si racionálních cílů přes užití racionálních prostředků. Štěstí je odměna za to, že (člověk) jedná sám se sebou a s druhými lidmi v duchu *přirozené morálky*.

Štěstí nelze dosáhnout tak, že se člověk nechá ovládat emocemi, že se stane otrokem svých vášní či podlehne jakýmkoliv démonům (například drogám). Pokud si člověk za cíle svého jednání zvolí *mučení* jako sadista, *sebetřýznění* jako masochista, *zabíjení* jako vrah, *ničení*, *plenění a znásilňování* jako dobyvatel, pak nemůže dosáhnout trvalého štěstí a slasti, radosti z takového jednání. Onen člověk získá nanejvýš chvilkovou úlevu ze svého chronického stavu, jemuž vládne trýznivý (sebe)strach. Tímto strachem je obava ze svého rozumu (vědomí),⁶²² které mu naštěptává, že iracionální cíle (jež si vytyčil a po nichž se sápe) nemohou vést k jeho štěstí. Neboť ne-rozumové cíle odporují přirozené morálce, odporují lidské přirozenosti, přiči se lidské povaze.

Pokročme dále.

V diskusích o morálce (nutně) zaznívají pojmy jako *dobro a zlo*, *správné a nesprávné*, *sobectví a altruismus*. (I my jsme je již užili.) V mnoha případech se ovšem zdá, že ti, kteří tato slova (rádi a často) užívají, nedokáží jejich obsah vysvětlit. Proto (i) pro naše pojednání platí, že tyto pojmy musíme přesně definovat.

Život každého člověka spočívá, jak víme, v neustálém výběru (tj. volbě) cílů jednání a prostředků k dosažení těch cílů, které mají pro něho největší hodnotu. Obyčejnými slovy: cíle podle jeho rozumu jsou pro něj „tím nejlepším“ a jsou mu vhodné, dobré, krásné, příjemné, užitečné, milované, potřebné, vysněné atd. Toto (všechno) „nejlepší“ běžně označujeme jako *dobro*.

Každý člověk ovšem považuje za *dobro* „něco jiného“, každý má „svoje“ *dobro*, a proto je *dobro* v tomto smyslu „subjektivní“.⁶²³

Řeceno jinak, *dobro jednotlivce* je „subjektivní“ *dobro*, je aktem lidské vůle, rozumu; je předmětem jednání. *Dobro jednotlivce (subjektivní dobro)* má ráz cíle (jednání).⁶²⁴

Pozor, nutno zdůraznit, že *dobro* není „všechno“, „cokoliv“.

Uveďme příklad: drtivá většina lidí intuitivně cítí, že krást se nemá, že „není dobré“ být zlodějem. Co je tedy „správné“ dobro? Co je kritériem, podle něhož lze rozlišit mezi „dobrým“ a „špatným“? Proč „cítíme“ či „víme“, že „vraždit se nemá“?

Odpovídáme: *dobro* je to, co je v souladu s *přirozenou morálkou*, co je v souladu s lidskou přirozeností. Toto dobro můžeme označit za *absolutní, objektivní*.⁶²⁵

⁶²² Tuto obavu můžeme také nazvat „svědomím“.

⁶²³ Na tomto místě je vhodné uvést, co o *dobru* říká Aristoteles (384–322), nejvýznačnější filosof starověku: „Všichni konají všechno pro něco, co se jim zdá *dobré*... Každé umění a každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému *dobru*; proto bylo správně vyjádřeno, že *dobro* jest to, k čemu všechno směřuje.“ Srov. (Sedláček 2017, 258–257).

⁶²⁴ Hesiodos, antický řecký básník a filosof, říká: „práce je lidským osudem, ctností a zdrojem veškerého dobra“. Srov. (Sedláček 2017, 281). Jinými slovy: člověk je původcem *dobra*. Stojí za povšimnutí, že velmi podobně se vyjadřují autoři Starého zákona. Viz například Genesis 1:28, 3:19; Přísloví 10:4–5, 13:4; Kazatel 10:18.

⁶²⁵ Formální poznámka: rozlišili jsme „*absolutní objektivní dobro*“ od „*dobra jednotlivce*“, které budeme též označovat jako „*subjektivní dobro*“ nebo „*své dobro*“. Užijeme-li v další textu samostatného pojmu „*dobro*“, pak jeho význam bude zřejmý ze souvislostí, v jakých bude použito.

Z čehož vyplývá: *dobro* není a ani nemůže být v rozporu s rozumem a vědomím, s logickou strukturou lidské mysli, s logikou, s existencí. *Dobro* je *jsoucno*.⁶²⁶ *Dobro* existuje.⁶²⁷ Veškerá existence je *dobro*.⁶²⁸

Totéž jinak: řekneme-li slova jako například dům, Země, tráva, vzduch, světlo, gravitace, Měsíc, strom, kniha, pak víme, co všechna tato slova znamenají; a že toto vše *existuje*, „je“. Jsou to slova, která popisují fakta reality. Jsou to pojmy, které identifikují „to“, co „existuje“; vypovídají o existenci. Můžeme „to“ vidět, slyšet, osahat, očichat, vlastnit. A jelikož víme (z předchozího), že *existence je dobro*, vypovídají tyto pojmy o dobru.

Neboli, *dobrem* je kosmos, zákony přírody, člověk, logická struktura lidské mysli, Mars, voda atd., protože existují. Toto vše je *dobro*. Neboli; vše je *dobré*; existuje dobro, jímž je (veškerá) existence.⁶²⁹ I Bůh „uviděl vše, co byl učinil, a hle, bylo to velmi dobré“. ⁶³⁰ Jinak řečeno, již starověcí Židé viděli vše *existující* jako velmi *dobré*; jako *dobro*.

A proto i člověk je *dobrý* neboli všichni lidé jsou *dobří*, neboť neexistuje nic, co by nebylo *dobré*. Existuje pouze (jak víme) zlé lidské jednání, které je jednáním proti druhému člověku a proti jeho svobodě konat, co se jemu líbí. Proti přirozené morálce.

Z toho dále plyne; je-li *člověk dobrý*, pak je *dobré* vše, čím se *člověk vyznačuje*. Pak též rozum a svobodná vůle (lidské vědomí) a vlastní tělo člověka neboli *sebevlastnictví je dobré*. A rovněž tak *vlastnictví majetku*, které je projevem propojení vlastnictví sebe sama s existencí, *je dobré*.

Nyní můžeme pomocí pojmu *dobro* charakterizovat lidskou společnost jako prostředí, v němž je každému jeho příslušníkovi dána příležitost (neboli je lidskou přirozeností) jednat, jak si přeje, a tudíž lidské společenství je každému příležitostí *mít dobro*. Nutno dodat, že je na lidech samotných (jejich volbou), chtějí-li v „takovém“ prostředí skutečně žít.

Lidé tudíž mají možnost (tj. schopnost) *mít se dobře*. Můžeme také říci, že (všichni) lidé mají oprávnění (tj. nárok) *mít dobro*. Stručně, lidé mají jediné právo: právo na svobodu jednání, resp. právo vlastnit sebe a svůj majetek. Mimo toto nemá člověk jiná práva neboli nemá „na nic jiného“ žádný nárok.

⁶²⁶ Z obsáhlého pojednání Tomáše Akvinského o *dobru* vyjímáme: „Musí se říci, že dobro a *jsoucno* jsou věčně totéž a liší se pouze v rozumu...Ale dobro jeví ráz žádoucího, kteréhož *jsoucno* nejeví.“ Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 38). V témže místě je Tomášem Akvinským zmiňován Aristoteles (384–322), nejvýznačnější filosof starověku, který říká, že: „dobro jest, po čem všechno touží“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 38).

⁶²⁷ Došli jsme ke stejným závěrům (již jsme je výše zmínili) jako autoři Starého zákona: „vše, co Hospodin učinil, je dobré“, tak Tomáš Akvinský: „dobro a *jsoucno* jsou věčně totéž“.

⁶²⁸ Slovy Tomáše Akvinského: „každé *jsoucno* jako takové jest dobré“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 448).

O lidech říká Augustin z Hippa (354–430), významný křesťanský filosof raného středověku: „tím, že jsme, *dobří* jsme“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 38).

⁶²⁹ Což potvrzuje Tomáš Akvinský: „Proto nemůže býti, aby zlo znamenalo nějaké bytí nebo nějaký tvar nebo přirozenost. Zbývá tedy, že jménem zla se označuje nějaká nepřítomnost dobra. A natolik se říká, že zlo ‘ani není *jsoucím*, ani *dobrem*’, protože, ježto *jsoucno*, jako takové, jest dobré, jest totéž odklizení obojího“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 438). Neboli Akvinský říká, že *zlo* odporuje *jsoucnu* a *dobru*.

⁶³⁰ Genesis 1:31.

Uved'me příklad: člověk nemá nárok na soucit, milosrdenství, solidaritu,⁶³¹ či na zaoptření ve „státním ustájení“. Má pouze nárok „postarat se o sebe“ (což značí jednat ve svém zájmu).

Tolik o „absolutním“ *dobru*.

Nyní můžeme učinit závěr:

„*Subjektivním*“ *dobrem* pro člověka je vše, co je v souladu s *dobrem*, existencí, co je v souladu s *přirozenou morálkou*.

Jinými slovy: abychom mohli prohlásit, že „člověk jedná dobře“, pak *cíle* jeho jednání i *prostředky* k dosažení těchto cílů jsou (musí být) v souladu s „*absolutním*“ *dobrem*, existencí; musí být v souladu s *přirozenou morálkou*.

Ještě jinak: přirozená morálka je *dobrem* všech lidí, neboť všem *slouží k přežití*. Kriériem, které rozhoduje o tom, zda je určité lidské jednání „dobré“ nebo „špatné“, je přirozená morálka.

Tolik o pojmu *dobro*.

A co je *zlo*? V jakém vztahu je k *dobru*? Demonstrujme charakter *zla*⁶³² následující úvahou:

Jestliže člověk nebude jednat v duchu přirozené morálky a bude odporovat *dobru*, ať již záměrně, například pro chvilkový rozmar, anebo z neznalosti, z ne-rozumu, bude v konečných důsledcích jednat proti sobě; bude rozpolcovat svoje vědomí, mystifikovat sebe, drtit svoji integritu⁶³³. A nejen to, bude, v mnoha případech, ničit samu existenci. Takové *jednání* pak označujeme za „špatné“, „nedobré“ či *zlé* a výsledek takového jednání označujeme pojmem *zlo*. Zlo je tedy (z)působeno lidským jednáním.⁶³⁴

Je-li člověk při životě, tj. existuje-li, je neustále, mohli bychom tak říci, ponořen do existence; do jsoucna neboli *dobra*. Člověk tedy není obklopen „nějakým zlým jsoucnem“, nějakou „zlou“ existencí. „Zlo“ neexistuje, zatímco *dobro* existuje. Neboli neexistuje „zlo“ jako „nějaká“ existence.⁶³⁵

Člověk proto může svojí vůlí vždy (z)volit *dobro*. Jestliže však člověk zvolí útok proti existenci, proti *dobru*, jedná iracionálně; jedná proti pravidlům přirozené morálky. V tom případě volí *zlé jednání*.

Dobro a „zlo“ mají tedy zcela odlišný charakter.

Dobro je povahy existentní (ontologické). Existence je (*absolutní*) *dobro*. A (zároveň) existuje *dobré jednání*, které je účelovým jednáním, jehož cílem je *subjektivní* dobro

⁶³¹ Skutky solidarity (milosrdenství) jsou nenárokovými jednostrannými dobrovolnými (a egoistickými) lidskými činy za účelem, „aby lidi byli a bylo jim (velmi) ‘dobro’“.

⁶³² Nemáme na mysli „zlo“, jež vychází z patologických, objektivních, klinických změn živých organismů, tedy i člověka.

⁶³³ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 46).

⁶³⁴ Tomáš Akvinský: „...zlo, které záleží v chybě činnosti, vždycky je způsobeno z nedostatku jednajícího“. Srov. (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 450).

⁶³⁵ To potvrzuje Tomáš Akvinský: „Proto nemůže být, aby zlo znamenalo nějaké bytí nebo nějaký tvar nebo přirozenost. Zbývá tedy, že jménem zla se označuje nějaká nepřítomnost dobra. A natolik se říká, že zlo ‘ani není jsoucím, ani dobrem’, protože, ježto jsoucno, jako takové, jest dobré, jest totéž odklizení obojího“. Viz (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 438). Neboli Akvinský říká, že *zlo* odporuje jsoucnu a *dobru*.

jednotlivce. Je-li lidské jednání v souladu s existencí (a přirozenou morálkou), přináší jednajícímu *dobro* a štěstí, mír a prosperitu.

Naproti tomu „zlo“ není ontologickou entitou, „zlo“ nemá existentní povahu; „zlo“ není jsoací, nic z toho, co existuje, není „zlo“. Existuje *zlé lidské jednání*.

Pochopitelně i *zlé jednání* je jednáním; tedy *zlé jednání* je účelovým jednáním, je cíleným jednáním (člověka). Je účelovým, chtěným odmítnutím *dobra*. Je jednáním, které odporuje lidskému rozumu; je jednáním proti přirozenosti člověka, odporuje přirozené morálce. *Zlé jednání* je útokem proti *dobru*. Příčinou zlého jednání je bláhový rozmar, tupá arogance, útek od reality, odmítnutí rozumu. V každém případě je zlé jednání důsledkem lidské volby (což plyne z axiomu lidského jednání), je důsledkem rozhodnutí lidské bytosti. Zlé jednání je výplod veskrze lidský. Každé zlé jednání znásilňuje a ničí (veškerou) existenci.

Zlé jednání však nikdy nemůže udělit existenci (jsoucnu) status ne-dobra („zla“), neboť jsoacno je (vždy) *dobro* a zároveň „zlo“ nemůže nikdy nabýt existence, neboť „zlo“ nemůže být entitou. Tudiž nelze říci, co je „zlo“; zatímco víme, co je zlé jednání. Zlé jednání je vždy agresí proti člověku samotnému, proti ostatním lidem a celému lidskému společenství. Přitom je tento útok čirým bláznovstvím; zlé jednání nemůže nijak a nikdy přemoci či vymýtit dobro čili existenci. Neboť: existence existuje.

Protože tedy „zlo“ jako takové neexistuje (což v našem pojednání znázorňujeme tak, že slovo „zlo“ uvádíme v uvozovkách), nýbrž existuje *zlé (lidské) jednání*, pak je zřejmě vhodné, abychom se pojmu *zlo*, pokud možno, vyvarovali.

Ale pozor, přestože nelze říci, „co je zlo“, slyšíme slovo „zlo“ doslova na každém rohu. Proto musíme po těch, kdo slovo „zlo“ užijí, nekompromisně požadovat, co si oni pod pojmem „zlo“ představují.

Když někdo řekne, že „zlo“ je „děbel“, „peklo“, „zlý či padlý duch“, „špatnost“, „darebáctví“, „hanebnost“, „ničemnost“ apod., nutně se vynořuje otázka, co tato slova znamenají. Chceme-li vysvětlení, často se nám ovšem žádného nedostane, případně se dočkáme toliko pokrčení ramen či posměšného úšklebku nebo je odpovědí změt nesrozumitelných vět. Neboli ten, kdo se pokouší odpovědět na otázku, „co je zlo“, upadá nutně do bludného kruhu, z něhož nemá úniku. A to proto, že „zlo“ (jak víme) nemá existentní povahu.

Jak se tedy s pojmem *zlo* vypořádat? Jak ukázat těm, kteří jej tak rádi a (zjevně) bezmyšlenkovitě používají, že „nevědí, co mluví“?

Učiňme myšlenkový experiment:

Porušme na chvíli naše úvodní předsevzetí a popusťme uzdu metafyzickým úvahám. Připusťme v tomto našem pokusu, že „zlo“ má identitu, že existuje. Pak ovšem musíme být schopni odpovědět, co je *zlo*. Či alespoň uvést nějaký příklad *zla*.

Nejprve si musíme ujasnit, co *zlem* není.

Například, *zlem* (zdůrazňujeme, že v ontologickém smyslu) „není“ vražda, znásilnění, loupež či lež. Všechna tato slova představují totiž hanebné *činy*, *chtěné skutky*; jsou to (odporná) *zlá* konkrétní *jednání* konkrétních *lidí*.

Jinými slovy totéž: „vražda“ (v ontologickém smyslu) „neexistuje“, avšak může *existovat* „zavražděný člověk“ a „vrah“. Nebo „znásilnění“ (v ontologickém smyslu)

„neexistuje“, zatímco může *existovat* smutný případ „znásilněné ženy“ a „pachatel znásilnění“.

Zdůrazněme, vražda a znásilnění jsou příklady *zlých lidských jednání*, jsou to jevy chtěné, cílené. Vražda je chtěným *jednáním* proti životu druhého člověka, znásilnění je chtěným *jednáním* proti tělu a svobodě druhého, loupež je chtěným *jednáním* proti majetku druhého člověka, lež je chtěným *jednáním* proti faktům (existence). Pachateli těchto hrozných činů jsou lidé; jednotlivci.

Jsme v klíčovém bodě našeho pokusu. Lze rozlišit dvě kategorie *zlých jednání*:

Do první kategorie zahrňme (kupříkladu) vraždu souseda (třeba ze závnsti), znásilnění kamarádky (pod vlivem drog), krádež bicyklu (z rozmaru). Těmto činům je společné, že je konají jednotlivci, řekli bychom, ve svém „osobním“ zájmu.

Do druhé skupiny zařaďme masové vraždy Židů zfanatizovanými nacisty v koncentračních táborech ve jménu čisté rasy Hitlerova Německa, znásilňování ukrajinských žen ruskými okupačními vojáky v zájmu Putinovského Ruska či loupeže majetku živnostníků v zájmu Gottwaldovského Československa. Těmto případům je společné, že jsou konány ve „*státním zájmu*“. Jsou to skutky „chtěné státem“. V pozadí těchto činů je *existence státu*. Neboli *stát* je příčinou existence všech těchto „zlých jednání“. Ztotožníme-li uvedená „zlá jednání“ *s jejich příčinou*, tedy státem, pak můžeme odpovědět na otázku, co je *zlo*. *Zlo je stát, stát je zlo*. Tudíž: máme představu, co je *zlo*.

V tomto místě myšlenkový experiment ukončíme.

Ujasnili jsme tedy pojmy „*zlo*“ a *zlé jednání*. A proto můžeme shrnout:

I *zlé jednání* je lidské jednání. Je jednáním konkrétního člověka či konkrétních lidí. Lze tedy ve všech případech hledat a téměř vždy dohledat pachatele či osnovatele konkrétního zlého jednání.

Na předchozích stránkách jsme ukázali, proč navrhujeme pojem „*zlo*“ neužívat. Přesto nemůžeme (samozřejmě) jeho užití kýmkoliv zabránit. Co však můžeme a musíme. Po každém, kdo o „*zlu*“ hovoří, požadovat, aby ukázal na toho, kdo „*zlo*“ páchá či je jeho strůjcem.

Tolik o *zlém jednání* (a o „*zlu*“).⁶³⁶

Ke dvojici pojmů „*dobré jednání*“ a „*zlé jednání*“ existuje dvojice slov *správné* a *nesprávné*, jež můžeme považovat za jejich synonyma. Není třeba k nim více uvádět, snad jen, že v sobě obsahují jistý, leč nepatrný, nádech vtíravosti, stín jakéhosi „vnějšího“ hodnocení, a proto jich budeme užívat sporadicky.

⁶³⁶ Jestliže jsme detailně definovali pojmy *dobrá* a *zla*, musíme tak učinit i v případě pojmu *násilí*, který tak hojně v našem pojednání užíváme:

Pojem *násilí* můžeme považovat za synonymum pojmu „*zlo*“. Pak platí, že násilí v ontologickém smyslu „neexistuje“, není jsoucí. Zatímco existuje *násilné jednání*. *Násilné jednání* je jednání proti existenci, odporuje přirozené morálce, je útokem proti lidské přirozenosti. *Násilné jednání* je v neřešitelném rozporu s lidskou povahou.

A platí totéž, co jsme již uvedli u pojmu *zlé jednání*: *násilné jednání* je jednáním konkrétního člověka či konkrétních lidí. A tak se můžeme, zcela oprávněně, vždy ptát, kdo ono násilné jednání (*násilí*) páchá či kdo jeho strůjcem.

Formální poznámka: Přestože (pojem) *násilí*, tak jako *zlo*, nemá ontologickou povahu, nebudeme slovo *násilí* užívat v uvozovkách. Navíc, pojmy *násilí* a *zlo* mají rozdílné zabarvení a bývají užívány v odlišných situacích. A proto pojem *násilí* běžně užíváme, zatímco pojmu *zlo* se snažíme vyhnout.

Zaznamenejme rovněž dvojici slov *pravda* a *nepravda*, které lze považovat za synonyma slov správné a nesprávné.

Se slovem „pravda“ je ovšem „jistá potíž“. Přesněji, ona „potíž“ spočívá ve výroku „já mám pravdu“, který se často užívá v okamžicích, ve kterých má být ospravedlněno „mé jednání“.

Prostá věta „já mám pravdu“ je zrádná. Předně je pouhým prohlášením, které nemá žádný obsah. Tudíž nemůže být argumentem pro obhajobu jednání a už vůbec ne kritériem morálky. Přesto tuto větu velmi často slýcháme. Nemusíme ji ovšem přímo slyšet, můžeme ji odezírat (například) ze skutků mocných v případech, kdy vyhlašují „zákony“ a činí tak ve „veřejném zájmu“. Vládní představitelé, i v demokratických státních zřízeních, jednají nikoliv podle pravidel přirozené morálky, nýbrž povýšeně podle arogantního hesla: „my máme *pravdu*, protože jsme *zvoleni*“.

Holá věta „já mám pravdu“ relativizuje (vědecké) poznání. Vyvádí vědu mimo rozum a poznání nahrazuje tlacháním. Pod vlivem tohoto hesla ztrácí věda svůj smysl, přestává být hledáním zákonů existence. Pravda nemůže být v žádných heslech či prohlášeních. Pravda je soulad lidského poznání s realitou. Při skutečném vědeckém bádání tudíž větu „já mám pravdu“ nemůžeme použít. O tom, co (v daný okamžik) víme, bychom se měli vyjadřovat s pokorou (jako projevem uznání omezenosti vědy), například, „domnívám se, že to a to platí“.

Věta „já mám pravdu“ redukuje soužití mezi lidmi do „střetu hesel“. A běda lidem, když se konflikt mezi „mojí pravdou“ a „tvojí pravdou“ řeší zbraněmi, otevřeným násilím. Tudíž, při zaznění „holé“ věty „já mám pravdu“ je třeba se mít vždy na pozoru.⁶³⁷

S pojmy *dobré jednání* a *zlé jednání* úzce souvisí pojmy *sobectví* a *altruismus*, které si zasluhují náležitou pozornost, neboť jejich obsah je vnímán jednotlivými lidmi velmi rozdílně.

Podstatou *přirozené morálky* je (jak víme) zachování *vlastního života* člověka. Pak označení, že se jedná o morálku sobeckou a egoistickou, je přesné a výstižné. Můžeme dokonce říci, že je tím vůbec nejpriléhavějším, jakou se jí mohlo dostat. Neboť přirozeností člověka je právě ono *sobectví*. *Sobectví* je *nutnou podmínkou* existence člověka. Slovo *sobectví* vyjadřuje prosté „postaráni se o sebe“.

Kdyby této *přirozenosti* nebylo a člověk by nejednal sobecky, tedy nikoliv ve svém zájmu a nedbal zachování svého života (svého subjektivního dobra), pak by lidé jako druh přestali existovat. *Sobectví* (egoismus) je jedinou možnou cestou k zachování lidského rodu a zároveň jediným (morálním) principem vzájemného soužití mezi lidmi.

Axiom lidského jednání praví, že každý člověk jedná, jak si přeje. Jinými slovy, lidské jednání je *sobecké*, egoistické; a tudíž je toto označení zcela korektní.⁶³⁸

⁶³⁷ Zmiňme osobu Ježíše z Nazareta. Jeho krutá smrt byla stvrzením „jeho pravdy“, vždyť sám o sobě řekl: „...Ta cesta, i pravda, i život, jsem já...“. Viz Jan 14:6. V tomto duchu pak můžeme každého, kdo křičí „já mám pravdu“ vyzvat, zda je ochoten za „svou pravdu“ položit svůj život.

⁶³⁸ Krásným příkladem, který vysvětluje pojem „sobecky“ neboli „jednání ve vlastním zájmu“, je (Matka) Tereza z Kalkaty. Ona bezpochyby, přesně podle teorie lidského jednání, se činila k dosažení vlastního cíle, kterým (spekulujeme) byla ochrana či záchrana životů malých lidských bytostí, indických dětí, pohozených na haldách odpadků. Opustíme-li prostor praxeologie, pak se můžeme setkat s hodnocením jejího jednání výrokem: „Tereza z Kalkaty konala nejvyšší skutky lásky k bližnímu tím, že zachraňovala životy jiných“.

Problém pojmu *sobectví* je v tom, jak zvráceně je v současnosti pojímán.

Totíž; mnozí lidé, zejména ti, kteří tak rádi hovoří o morálce druhých, zatímco sami o sobě netaktně mlčí, označují jednání druhých lidí, kteří sledují vlastní prospěch a vlastní zájmy, za „příliš“ sobecké, za „chamtivé“, za „nemorální“ apod., a proto tyto lidi označují za „sobce“. Pak můžeme slyšet, že „*oni* (sobci) dávají (ze svého oprávněného majetku) ostatním lidem málo nebo nic“, že „*oni* (sobci) nic neudělají pro druhého“, že „*oni* (sobci) se málo nebo vůbec *neobětují* pro druhé“. Takové výroky jsou ovšem zcela nepatřičné; dovolíme si říci, že škaredě nálepkují jednání druhých. To, že se musíme „sami o sebe starat, abychom žili“, neznamená přece, že jsme „sobci“ ve špatném smyslu toho slova. Takové výroky jen ničí věcný obsah slov sobectví a egoismus.

Tito „moralisté“, „hodnotitelé druhých“, tak přiznávají, že zavrhuje jedno ze základních pravidel společnosti ryzí svobody, totiž, že každý si může dělat, co chce; a se svým majetkem, co se jemu samotnému zlíbí. Zároveň tím vyhlašují, že pro štěstí toho, který má být příjemcem obětiny, se druhý člověk musí obětovat. Propagují obětování se, altruismus. Předkládají druhým, že „štěstí jednoho člověka musí jít nezbytně na úkor druhého člověka“.⁶³⁹

Tento předpoklad se dnes vyjevuje v často znějícím, hrubém a nepatřičném výroku, že „dotyčný (v jejich pojetí ‘sobec’) svůj majetek bezpochyby nabyt tak, že druhé lidi ‘sedřel z kůže’“, s dovětkem, že „jinak to být ani nemůže, neboť majetek jiným způsobem ani nabyt nelze“. Většina lidí tento hrůzný výrok považuje za něco tak samozřejmého a nezpochybnitelného, že o něm nepřipustí žádnou diskusi.

Jinými slovy. Když někdo řekne, že „všichni lidé mají nárok existovat kvůli sobě a pracovat ve svůj prospěch“, tak spousta z těch, kdo slyší tento výrok, automaticky (a přitom záhadně) předpokládá, že to znamená jednat proti zájmům druhého, proti majetku a svobodě druhých; že to znamená žít na úkor ostatních.

Pozor:

Tací se tím doznávají ke (svě) zhýralé myšlence, že oškubat či okrást druhé je údajně jediným zájmem a jedinou metodou jednání právě těch, kteří ve skutečnosti chtějí pravý opak: chtějí být soběstační a nechť žít na účet druhých. Hle, jak nelogická úvaha a zároveň neomalené a odporné obvinění druhých koluje v hlavách, dovolíme si tvrdit, mnoha lidí.⁶⁴⁰

Tito „humanitární apoštolové nesobeckosti“,⁶⁴¹ (čti závistivci, kteří druhým závidí jejich úspěch v „postaráni se o sebe“) nechápou, že ve společnosti ryzí svobody nikdo nikoho nemusí okrádat a současně se nikdo nemusí pro nikoho obětovat, aby se všichni lidé mohli mít tak, jak si oni sami přejí. Nechápou, že v nejvyšším zájmu *každého* člověka je, aby *všichni* lidé dosáhli blahobytu a štěstí. Nechápou, že jedinou metodou, jak lze

Smyslem této poznámky, kromě toho, že má dokreslit pojem „sobectví“, je zdůraznit, že posuzovat jednání druhých je zcela nepatřičné. Spekulovat o *motivech* jednání ostatních nám má sloužit toliko jako podnět k (po)rozumění jejich skutků. Je ovšem nabíledni, že naše „rozumění“ skutkům druhých vždy bude pouhou spekulací, neboť nejsme schopni motivy (cíle) jednání druhých, jak již víme, s jistotou nikdy odhalit.

⁶³⁹ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 56).

⁶⁴⁰ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 56). Níže na příkladu pekaře ukážeme, že ten *svým* jednáním ve *svém* zájmu (tedy sobeckým jednáním) prospívá druhým.

⁶⁴¹ Jak trefně píše Randová, viz (Randová, Ctnost sobectví 2018, 56).

k takovému stavu dospět je (nikým neregulovaná) *dělna práce a dobrovolná směna*, nikoliv násilí a zlodějina.⁶⁴²

Pojem sobectví (egoismus) v tom smyslu, jak jsme jej právě představili, popisuje žití člověka pod nadvládou přirozené morálky. Popisuje člověka, jehož jedinou možností, aby (pře)žil, je právě sobectví, což znamená žití „ve svém zájmu“. Pojem sobectví říká, že „lidské dobro nevyžaduje lidské oběti a nelze ho dosáhnout obětováním kohokoli komukoli“.⁶⁴³ *Sobectví* je nezbytnou součástí *umění života*. A jen takto je třeba pojmu *sobectví* rozumět.⁶⁴⁴

Naproti tomu pojem altruismus představuje etiku cesty do záhuby. Neboť altruismus hlásá „svatou povinnost“ obětovat se za druhé.⁶⁴⁵ Hlásá, že člověk je obětní zvíře, jež se má obětovat buď společnosti, nebo jakémukoliv nereálnému rozmaru svému či rozmaru jiných. Altruismus vykřikuje, že je pro člověka nepatřičné žít kvůli sobě samému a že otrokářská služba ostatním je smyslem lidské existence. Altruismus obhajuje odříkání, rezignaci, sebezapření a všechny další formy utrpení včetně sebezničení a vyzývá je jako „ctnosti“. Altruismus vyzdvihuje chudobu, která však (v konečném důsledku) vede k ponižující žebrotě.

Uveďme příklad: přesně takto funguje stát. Ve jménu altruismu (čti „sociálního smíru“) stát jedněm bere a druhým (za nic) dává (nejvíce však těm, kdo vládnou). Jak hloupou, sebezničující a falešnou je doktrína státního altruismu.

Altruismus je agresivním vyvlastňovacím útokem proti přirozeným vlastnickým nárokům člověka, jednotlivce.

Vizme například: až pitoreskně zní „povinnost“ daňového poplatníka „obětovat“ část svého majetku (formou daně) ve prospěch druhých. A tuto „povinnost“, (která je fakticky násilím), nazývají zastánci kolektivistických doktrín altruismem, tj. „obětováním se“.

Největší nebezpečí, které se skrývá v altruismu, je v tom, že se jím zaklínají přívrženci státu, především politici a jejich nohsledi. Cynismem nejhrubšího zrna je, že zatímco právě oni žijí výhradně na úkor druhých, vyzývají ty ostatní k sebeobětování. Z altruismu, „obětování se“, učinili jeden z hlavních propagandistických nástrojů, jímž zakrývají státní násilí.

Dospěli jsme tak k jasnému závěru: altruismus je, slovy Randové, „etikou smrti“.⁶⁴⁶ Oproti sebeobětování stojí egoismus, *přirozená morálka života*.

⁶⁴² Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 56-57).

⁶⁴³ (Randová, Ctnost sobectví 2018, 57).

⁶⁴⁴ Neboli, je třeba se usilovně snažit zbavit pojmy „sobectví“ a „egoismus“ jejich pejorativního, negativního významu, a naopak ukázat je jako přesná a vhodná označení touhy každého člověka po štěstí a blahobytu.

⁶⁴⁵ I Ježíš z Nazareta odmítá „obětování se“, když říká: „Soucit chci a ne obět“. Viz Matouš 9:13 a 12:7. S přispěním (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 1349), poznámka 462, zní Ježíšův výrok takto: „Soucit mám rád a ne obět“. Níže v Ježíšově podobenství o milosrdném Samaritánovi (Samařanovi) ukážeme, co značí „soucit“, a zároveň shledáme, že pojmy milosrdenství a altruismus si odporují.

⁶⁴⁶ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 62-65).

7.2 Chtít mu dobro

Na předchozích stránkách jsme představili *společnost království nebes* založenou na příkazu lásky: lásky k bližnímu a lásky k Bohu. Jak těmto *příkazům lásky* rozumět?

Nejprve se věnujme příkazu „miluj bližního“, který je k vysvětlení a pochopení nepochybně snazší, než příkaz „miluj Boha“. V podání Ježíše z Nazareta zní takto:

„Budeš milovat toho, jenž je ti blízko, jako sám sebe“.⁶⁴⁷

Rozeberme tento Ježíšův příkaz podrobně.

Za prvé; co značí „milovat“? Geniálně odpovídá Tomáš Akvinský:

„To totiž jest vlastně milovati někoho, chtít mu dobro.“⁶⁴⁸

Tomáš Akvinský trefil hřebík na hlavičku. Jeho tezi okamžitě využijeme a opustíme (v křesťanském prostředí poněkud nadužívaná) slova *milovat* a *láska* a současně slovo „chtít“ nahradíme slovem „přát“. Pak bude (Ježíšův) příkaz „miluj bližního“ znít: *přej dobro tomu, který je ti blízko, jako přeješ dobro sám sobě*.

Ejhle, takto formulované přikázání lásky k bližnímu je identické s pravidlem jednání mezi lidmi v rámci *společnosti ryzí svobody*: *(do)přej každému, aby si (on) mohl dělat, co si (on) přeje*. Z toho ovšem vyplývá, že příkaz „miluj bližního“ platí jak ve *společnosti ryzí svobody*, tak také ve *společnosti království nebes*.

Za druhé; příkaz „lásky k bližnímu“ obsahuje v sobě v podstatě příkazy dva:

Jednak *miluj blízkého*, které značí ono „chtěj mu dobro“.

A jednak *miluj sebe*. Použijeme-li tezi Tomáše Akvinského, že „milovat někoho“ značí „chtěj mu dobro“, pak „miluj sebe“ znamená „chtěj sobě dobro“ či „přej si dobro“. Čehož nelze dosáhnout jinak než „jednat ve svém zájmu“.

Vida, dospěli jsme ze dvou stran k témuž, k sebelásce. Z jedné strany: Ježíš z Nazareta je ten, kdo lidem přikazuje sebelásku (egoismus), která je tak nutnou součástí pravidel, jež panují ve společnosti království nebes. Z druhé strany: sebeláska je obsažena v axiomu lidského jednání, totiž, že *každý člověk jedná ve svém zájmu* (egoisticky).

Za třetí: kdo je ten, „který je ti na blízku“? Ježíš říká, že je to soused, soukmenovec, přítel.⁶⁴⁹ Dokonce hlásá, že milovat, tedy „chtít dobro“ máme i „svým nepřátelům“,⁶⁵⁰ tudíž všem.

Hleďme, v království nebes je patřičné jednat s druhými lidmi (se všemi) stejným způsobem, *všem chtít dobro*. Obdobně platí ve společnosti ryzí svobody: nechť každý jedná se všemi druhými, aniž by je jakkoliv omezoval.

Tím jsme ukázali, že (Ježíšovo) „miluj bližního“ platí jak v království nebes, v němž je příkazem, tak rovněž ve společnosti ryzí svobody, v níž je *součástí přirozené morálky*. Tudíž, existuje jediná přirozená morálka (života): *dopřávat druhým dobro*.

⁶⁴⁷ Marek 12:31, Lukáš 10:27, Matouš 22:39. Též Leviticus 19:18, Galatům 5:14, Jakubův 2:8, Římanům 13:9.

⁶⁴⁸ (Akvinský, Theologická summa, první část 1937, 207). Za zaznamenání stojí i předcházející věta Akvinského, která bravurně definuje, co je *láska*: „Musí se říci, že úkon lásky vždy tíhne k dvojímu: totiž dobru, jež někdo chce druhému a k tomu, jemuž chce dobro.“

⁶⁴⁹ Srov. (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 1345), poznámka 180.

⁶⁵⁰ Srov. Matouš 5:43.

7.3 Milovat existenci

V případě příkazu

„budeš milovat Pána, svého Boha, z celého svého srdce a z celé své duše a z celého svého rozumu a z celé své síly“⁶⁵¹

jsme před nepoměrně složitějším a nesmírně obtížným úkolem. Otázkou zásadní totiž je, jak vztáhnout lidský pojem „*milovat*“ k ne-lidské bytosti, k Bohu. Což pro člověka, který v ne-přirozené bytosti nevěří, se zdá být zcela nemožné. A spekulujme, že i pro ty, kteří v transcendentního Boha věří, je (nepochybně) dosti velkým problémem vyjádřit, co pro ně (osobně) příkaz „miluj Boha“ znamená. Přesto se o to pokusme.

První možností je Ježíšovo „miluj Boha“ zcela pominout. Což je sice odvážné a může být označeno za rouhání či drzost, my si to ovšem dovolit můžeme, neboť hledáme *principy*, na nichž spočívá *lidské* společenství, a naším cílem je dopátrat se plně *lidským* pravidlům (a nikoliv ne-lidským). A výše jsme ukázali Ježíšovo (lidské) pravidlo „miluj bližního“ jako základ (svobodné) lidské *společnosti*.

Druhou možností je otázku, co představuje „miluj Boha“, „transformovat“ na otázku „řešitelnou“. Zvolíme-li ovšem tento přístup, pak se ocitáme na velmi tenkém ledě a naše počínání může být označeno za kacířské či marné.⁶⁵²

Nuže, nabízí se následující dvě odlišná „řešení“:

Prvním je setrvat důsledně na půdě lidství. K tomu je třeba Boha „polidštit“ a vnímat Boha jako „syna člověka“.⁶⁵³ Boha „nahradit“ Ježíšem, člověkem. Pak „milovat Boha“ přechází v „milovat člověka, bližního“ a tím se okamžitě ocitáme uprostřed známého principu „chtít mu dobro“.

Druhým „řešením“ je vymanit Boha z jeho pozice mimo-jsoucí, z pozice transcendentní bytosti a ztotožnit jej s existencí, se jsoucнем. Pak problém „milovat Boha“ přechází v „milovat existenci“.

Toto „řešení“ je řešením pro ty, kteří nevěří v transcendentního Boha, nýbrž věří v „nějakou ideu“ či v „princip“; v „něco“, ⁶⁵⁴ co je inherentní součástí existence. Pro ty, kdo „věří“ v jsoucno, v existenci. Je řešením pro lidi, kteří chápou axiom: existence existuje. Tací vnímají existenci jako jsoucí (a kteří už nemusí říkat „věřím v“).

Pro tyto lidi má smysl otázka, co značí „milovat existenci“. Použijeme-li tezi Tomáše Akvinského, pak „milovat existenci“ je totéž, co „chtít existenci dobro“. Což znamená *uznat*, že člověk je podřízen (jak dále uvidíme) *spontánnímu kosmickému řádu*. Tedy *neporušovat* (svým jednáním) řád kosmu, a tak *zachovat* přírodu, veškerou existenci.

⁶⁵¹ Marek 12:31.

⁶⁵² Cílem našich následujících úvah je přednést dnešnímu člověku (a též i „nevěřícím“) srozumitelně Ježíšovu nauku o člověku a lidské společnosti, a to bez jakýchkoliv teologických odkazů.

⁶⁵³ I „syn člověka“, Ježíš z Nazareta, byl člověkem a podléhal zákonu lidského jednání.

⁶⁵⁴ V takové „něco“, co nelze popsat. V něco „neurčitého“, v „něco nějak existujícího“; v „to“, o němž slyšíme, že „něco či někdo ‘asi’ musí být“.

7.4 Království dobra

Z dosavadní rozpravy víme, že *přirozená morálka*, jejímž fundamentem jsou *pravidla přirozeného vlastnictví*, *precizně rozlišuje dobré jednání*, které je v souladu s lidskou přirozeností a veškerou existencí, *od zlého jednání*, které odporuje životu (existenci) a vede ke smrti.⁶⁵⁵

Pro každého člověka je proto životní nutností dennodenně rozhodovat, zda jeho konkrétní jednání je v souladu či ne-souladu s přirozenou morálkou. Neboť jedině pod nadvládou pravidel přirozeného vlastnictví a jejich respektováním všemi lidmi může existovat „mírumilovná a prosperující lidská společnost“.

A jak si „takovou“ společnost představit? Není to až tak obtížné:

Víme, že každý z nás je „jiný“ než ten druhý. Tudíž pro každého člověka je subjektivním *dobrem* bezpochyby něco „jiného“ než pro ostatní. A jelikož platí, že podstatou člověka je, že má svobodnou vůli a může jednat, jak si on sám přeje, tedy v zájmu svého *dobra*, a zároveň nemůže nijak omezovat druhé jednat, jak oni sami si přejí, se tudíž subjektivní *dobra* jednotlivých lidí nekříží. A proto *každý* člověk může svého *dobra*, v „takové“ společnosti, dosáhnout.

Z toho dále vyplývá, že v „takové“ společnosti nikdo nemůže nikoho o „jeho“ *dobro* připravit a nikdo se nemusí vzdát „svého“ *dobra*, aby i druhý člověk mohl dosáhnout „svého“ *dobra*. A tudíž (a zároveň) nikdo se nemusí obětovat pro druhého, aby ten druhý dosáhl svého štěstí. V „takové“ společnosti nikdo nepožaduje nezasloužené a nikdo nevyžaduje na druhých žádnou obětinu.⁶⁵⁶

Nuže, „takovou“ společností je, jak víme, *společnost ryzí svobody*.

A „jakou“ společností je Ježíšovo *nebeské království*?

Království nebes spočívá na dvou principech: *žít v souladu* s veškerou existencí (milovat jsoucno) a druhým lidem *přát dobro* (milovat lidi). Dokonce bychom mohli říci, že spočívá na imperativu jediném: *chtít dobro všemu*, lidem a existenci.⁶⁵⁷ Neboli, dostáváme se tak opět k základnímu imperativu: člověče žij a jednej vždy tak, aby každý mohl dělat, jak si přeje.

Z čehož nutně vyplývá: *nebeské království je společností ryzí svobody*.

Je společností, v níž není mezi lidmi žádného násilí, v níž lidé užívají své svobody, své lidské přirozenosti; v níž všichni žijí ve vzájemné pospolitosti, v míru a prosperitě. Je *královstvím dobra*.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ Biblickými slovy: „*odděluje zrna od plev*“. Viz Matouš 3:12: „...sklidí svou pšenici do sýpky, plevy však bude neuhasitelným ohněm spalovat.“

⁶⁵⁶ Srov. (Randová, Ctnost sobectví 2018, 57).

⁶⁵⁷ V této souvislosti je snad vhodné poznamenat, že nemá smysl diskuse na téma, které „přikázání je největší“. Zda *miluj bližního*, či *miluj Boha*. Zda *chtít mu dobro*, či *chtít existenci dobro*. Platí totiž: na jedné straně je v imperativu „chtít mu dobro“ je obsažen imperativ „zachovej přírodu“, neboť příroda je vzácným statkem nutným k životu (lidí); na druhé straně v imperativu „chtít existenci dobro“ je nutně obsažen imperativ „chtít člověku dobro“, vždyť přece člověk je součástí přírody. Oba imperativy platí zároveň; a jeden je součástí druhého.

⁶⁵⁸ Slovy Starého zákona: „A bude vlk pobývat s ovci a levhart uléhat s kůzlem...“. Viz Isajá 11:6.

8 Spontánní řád

Shledali jsme, že *dobrovolná směna a dělba práce* jsou fundamenty, na nichž spočívá lidská civilizace. Prozkoumejme, jak tyto principy působí ve dvou zásadně odlišných společnostech, na jedné straně ve *společnosti ryzí svobody (v království dobra)* a na straně druhé ve *státním zřízení*. Jinými slovy, hledejme zásadní rozdíly mezi společnostmi ryzí svobody a společnostmi státní.

Vraťme se k člověku, jednotlivci.

Zopakujme, že člověk (obdařen rozumem) pořádá veškeré poznatky o světě do logických struktur, systémů⁶⁵⁹ neboli řádů. Člověk pojem *řád* užívá v okamžiku, když při zkoumání vesmíru objeví *princip, zákon, rovnováhu, uspořádanost, pořádek*. Člověk objevuje *řád* vesmíru.⁶⁶⁰

Jinými slovy, jelikož je lidská mysl *logická*, pak není nic překvapivého na tom, že člověk shledává *existenci* (logicky) *uspořádanou*, a tak trefně popisuje svět a jeho stav jako *po-řád-ek, řád*. Takto vnímaný pojem *řád* odpovídá naší intuitivní představě, že vesmír není pouhou snůškou nahodilých předmětů a událostí, že je *uspořádán*.⁶⁶¹ *Logická stavba* vesmíru a *logická struktura* lidského rozumu se v tomto bodě potkávají. Z tohoto důvodu jsme my lidé schopni zkoumat a objevovat geniální pořádek vesmíru, *řád existence*.⁶⁶² Tento *řád* je vnitřní, inherentní, autonomní a *spontánní* charakteristikou existence. Proto uspořádanost existence označujeme za *spontánní řád*.⁶⁶³

Lidem se poznáním *řádu* kosmické reality (zákonů přírody) dostává skvělé příležitosti odhadnout stav věcí a běh událostí v budoucnu.⁶⁶⁴ Tato (lidská) očekávání budoucího stavu (jevů a předmětů) jsou možná jen na základě toho, že vesmír je logicky vystavěn a přesně vyladěn.⁶⁶⁵ Znalost zákonů existence tedy umožňuje člověku plánovat, chovat se racionálně, zabezpečovat se proti nejistotě budoucnosti, zkrátka žít. Neboli jednat v plném souladu jak s veškerou existencí, tak s druhými lidmi v duchu (člověkem objeveného) *zákona lidského jednání* a z něj odvozeného imperativu *chtít mu dobro*.

Nutno říci, že princip spontánního řádu je zcela obecným zákonem, kterému svět (vesmír) podléhá. Je principem, který platí ve fyzice, chemii, biologii, v mikrosvětě i makrosvětě.⁶⁶⁶

⁶⁵⁹ *Systémem* rozumíme *soubor prvků (objektů)*, mezi nimiž existují *vzájemné vztahy*. Zároveň *systém* jako celek zaujímá *vztah ke svému okolí*. Podrobněji viz (Křupka 2007, 31-33).

⁶⁶⁰ V tomto smyslu považujeme pojmy *řád* a *zákon* (máme na mysli pochopitelně *přirozený zákon*) za synonyma.

⁶⁶¹ Pojem uspořádanosti (a neuspořádanosti) nebudeme přesněji definovat, spokojíme se s intuitivní představou (ne)pořádku. Na tomto místě můžeme také použít pojem „rovnováha“, taktéž v jejím intuitivním významu.

⁶⁶² Tímto jsme se pokusili pojem *řád* definovat co nejobecněji, srov. (Hayek 1991, 38).

⁶⁶³ Hayek označuje spontánní řád za „rovnováhu ustavenou zevnitř neboli endogenně“. Srov. (Hayek 1991, 39).

⁶⁶⁴ Uvažme například, v jak obtížné situaci bychom se ocitli, kdybych nevěděli, že slunce bude svítit ještě za 10 let a že na podzim (či na jaře) zaseté obilí přinese v létě vytouženou úrodu.

⁶⁶⁵ O vesmíru a jeho „optimálním vyladění“ detailně například (Rees 2004) nebo (Barrow 2003).

⁶⁶⁶ Podrobnosti lze nalézt v bohaté literatuře, například (Ashby, Kybernetika 1961), (Prigogine a Stengersová 2001), (Coveney a Highfield, Mezi chaosem a řádem 2003), (Gleick 1996), (Coveney a Highfield, Šíp času 1995). V této souvislosti je třeba zmínit, že William Ross Ashby (1903-1972), anglický

Důkazem platnosti principu spontánního řádu je rovněž sama existence a historie planety Země. Spontánní řád jako obecný princip stojí v pozadí toho, že Země vůbec vznikla, že se na ní objevila voda a že ji obklopilo ovzduší. Že na ní vznikly zárodky života, že se vyvinuly rostliny a živočichové včetně člověka.

8.1 Nadvláda dělby práce a dobrovolné směny

Zaměřme nejprve pozornost na *společnost ryzí svobody*, v níž, jak víme, každý člověk využívá svých schopností, a tak se každý specializuje na něco jiného. Lidé se tím o *práci dělí*, a všichni mezi sebou čile *obchodují*. *Směňují* svůj oprávněný majetek a své schopnosti.⁶⁶⁷ Všichni jednájí v zájmu svého *dobra* a podle své *vůle*, vše tudíž činí *dobro-volně*. Všichni jednájí sobecky (víme, co to znamená), přitom nikdo nežije na úkor druhých. A tak všichni dosahují svých vytoužených cílů a svého štěstí. Říkáme proto, že ve společnosti ryzí svobody „vládne“⁶⁶⁸ *dobro-volná směna a dělba práce*.

Tuto „vládu“ dělby práce a dobrovolné směny si nyní podrobně osvětlíme a k tomu si přizveme na pomoc pekaře a jeho zákazníky.

Pekař peče housky, neboť doufá, že mu jeho živnost zabezpečí pře-žití; že svou živností bude prospívat sám sobě. Vrhá se do podnikání proto, že umí péci a že ví, za jakou cenu prodávat. A předpokládá,⁶⁶⁹ že si jeho pečivo druzí lidé koupí.

V okamžiku, když si jeho zboží zákazníci⁶⁷⁰ skutečně zakoupí, se jeho podnikání, jež koná ve svůj prospěch, „proměňuje“ v pečení pečiva „pro druhého“. Pekař svým sobeckým jednáním umožňuje splnit druhým jejich přání, vlastnit pečivo. Přesto či spíše proto, že je sobcem, koná pro druhé. A jen v tomto smyslu můžeme říci, že pekař koná v „zájmu druhých“.

A tak se mezi zákazníky a pekařem vytvoří *obchodní vztah*, který není jen projevem záměrné vypočítavosti a chladné ekonomické kalkulace, při němž jak pekař, tak jeho zákazníci získávají více než trátí. Oběma stranám obchodu nejde *jen* o zisk, *jen* o větší užitek. Vztah mezi stranami obchodu je doslova otázkou „být či nebýt“. Vzájemná obchodní *spolupráce* totiž zajišťuje oběma stranám pře-žití. Zákazníci kupují pečivo, aby vůbec žili, neboť strava je nezbytnou podmínkou života. A pro pekaře je uzavření obchodu rovněž podmínkou jeho *žití*, neboť pekař jen prodejem pečiva získává prostředky, aby si mohl koupit u řezníka maso. Neboli: každý *obchodní vztah* je výslednicí sobeckého zájmu obchodních partnerů.

psychiatr a průkopník kybernetiky, popsal matematicky „principy samo-organizace dynamických systémů“, čímž prokázal platnost principu spontánního řádu, tedy (neviditelné ruky) trhu. Viz (Ashby, Principles of the self-organizing dynamic system 1947).

⁶⁶⁷ Kdyby totiž své zboží a schopnosti nesměňoval s druhými, patrně by „člověk“ dodnes lezl po stromech a trhal banány (jako opice).

⁶⁶⁸ A žádných jiných mechanismů pro „ovládání“ společnosti a jejích příslušníků, a tudíž ani „vládců“, není ve společnosti ryzí svobody zapotřebí.

⁶⁶⁹ Nutno poznamenat, že jeho předpoklad je poměrně velkým rizikem; jak praví známé sousloví o „riziku podnikání“.

⁶⁷⁰ Výstižné slovo *zákazník* dokumentuje, že pekař pracuje na *zakázce* směřované k *druhým lidem*, ač podniká (jedná) ve „svém zájmu“.

Z pohledu pekaře je prodej chleba *dobrodiním* vůči zákazníkům. Pekař je jim *dobrodincem*, neboť jim *dobro-činí*.⁶⁷¹ Totéž platí obráceně: zákazníci pekaře jsou *dobrodinci* pekaře, neboť mu *dobro-činí*; a to tím, že si pekařův chléb kupují.

Co je důsledkem toho, že si lidé *dobro* činí? Tato vzájemnost, vycházející z přirozené lidské touhy po životě, lidi k sobě *spolu-vztáhla*; i vytvořili *spolu-členství*, *společnost*. Jinými slovy, existence společnosti je projevem existence vzájemné *spolu práce*, obchodních vazeb mezi lidmi. Můžeme také říci, že dělba práce a dobrovolná směna jsou *spojnicí* mezi lidmi, *pojivem* společnosti. Společnost je důsledkem zákona, že každý člověk chce *dobře žít*.

Rozmýšlejme dále. Bude-li mít pekař pouhých pět zákazníků, jistě to nepostačí k tomu, aby si mohl pořídit do své pekárny i jen jednoduché technologické zařízení. Aby prosperoval, je v jeho zájmu, aby měl zákazníků dostatek (nezabývejme se tím, co pro něho znamená „dostatek“, to je otázkou jeho volby). V jeho zájmu je tudíž nejen sama *existence lidí* (tj. zákazníků), nýbrž je pro něj navýsost výhodné, aby se jeho zákazníkům vedlo *dobře* (spíše však *velmi dobře*), a to proto, aby si mohli dovolit kupovat jeho pečivo v co největší míře.

Stručně: je v nejvyšším zájmu (tj. v zájmu pře-žití, života) pekaře, aby „lidi byli a bylo jim velmi dobře“.

8.2 Aby lidi byli a bylo jim (velmi) dobře

Zobecníme-li. V zájmu zachování vlastního života je *nutným* a zároveň *postačujícím* životním postojem každého člověka vůči všem ostatním lidem, nám již známé: *chtít jim dobro*. A tedy platí, že *lidská společnost* je důsledkem imperativu „chtít mu dobro“.

Tak jak je pekař *závislý* na svých zákaznících (a oni na něm), tak je pekař zákazníkem řezníka, a řezník zákazníkem chovatele dobytka, a tak dokola. Každý člověk jiným lidem své zboží či služby *dodává*, je *dodavatelem*, zároveň od druhých jiné zboží či služby *oděbírá*, je *odběratelem*. Každý z lidí je ostatním dokonce vícenásobným dodavatelem a odběratelem.

Tudíž, ve společenství milionů, miliard lidí vzniká prostřednictvím obchodu (směny) nespočet mezi-lidských vazeb. Tyto vazby spontánně (automaticky) vytvářejí jakousi síť, strukturu, systém, řád. Řečeno jinak, ve společnosti (ryzí svobody) panuje (plně) *zákon* neboli *pravidlo* neboli *řád* lidského jednání,⁶⁷² stručně řečeno, po-*řád*-ek. Lidé se o práci *spontánně* dělí (neboli každý dělá, co se mu líbí a co mu „jde od ruky“). Lidé *spontánně* obchodují jedni s druhými; jsou tak *spontánně propojeni* jedni s druhými. Vzniká *spontánně* uspořádaná lidská společnost. Mezi lidmi panuje *spontánní řád*. To je tedy mechanismus, jak „vládne“ ve společnosti (ryzí svobody) ona „dělba práce a dobrovolná směna“.

⁶⁷¹ V této souvislosti je vhodné připomenout, že ty, kteří *zle jednají* (*zlo činí*) označujeme za *zlo-čince*. Neboli, toho, kdo jakkoliv svým jednáním omezuje (i sebenepatrněji) druhé v jejich jednání, je přiléhavé označit za zločince. Toto je přesný obsah slova *zločinec*. Závěrem této poznámky proto budiž: všichni představitelé států a vladaři jsou zločinci. A tečka.

⁶⁷² Neboli podstata lidského jednání, kterou není nic jiného než sobecký zájem každého člověka *žít* a *mít dobro*; *mít se dobře*.

Řečeno jinak, aby se jeden každý člověk měl „co nejlépe“ (samozřejmě ponecháme na každém, co pro něho znamená ono „mít se co nejlépe“), k tomu postačuje, aby (on sám i každý druhý) jednal, jak si přeje (tj. egoisticky) a neomezoval nijak ostatní. A protože je pro každého „nejlepší“, aby měli všichni „dostatek“ zákazníků, pak *musí*⁶⁷³ každý jednat vždy tak, „aby lidé existovali a bylo jim velmi dobře“.

Jelikož je fenomén spontánního řádu⁶⁷⁴ (lidské společnosti) jedním z důležitých témat našeho pojednání, nechť přispěje k jeho porozumění ještě následující jednoduchý příklad:

Uvažujme ryze svobodnou společnost, ve které je zemědělská půda obdělávána pomocí koňských či kravských spřežení a ve které dopravu lidí zajišťují koňmi tažené dostavníky. Co však nastává, „objeví-li“ se „nové“ informace, energie a technologie například v podobě automobilů, letadel či vysoce produktivních zemědělských strojů? Inu, lidé jsou, v zájmu vlastního přežití, postaveni před úkol naučit se řídit auta, letadla či traktory. Musí změnit své chování, aby žili. Již se nemohou živit jako vozkové, nýbrž jako traktoristé či piloti. *Jednají* (jako vždy) ve svém zájmu, avšak *chovají* se jinak. Přizpůsobují své chování změněným okolnostem (změně okolí). Nikým neřízeně, tj. spontánně, vznikají nová řemesla. Lidé se, spontánně, učí novým dovednostem, nabývají nových schopností. I nadále se mezi sebou o *práci dělí* a mezi sebou *dobro-volně obchodují*. Vzájemné vztahy mezi lidmi tak neustále tíhnou k rovnovážnému stavu (řádu); ustanovuje se *spontánně pořádek*.

Spontánní řád společnosti je tudíž dán pouze vlastním chování lidských bytostí podle jediného (nebojme se znova říci egoistického) pravidla: každý jedná, jak si přeje, aniž by obtěžoval ostatní. Lidem je od přírody dáno žít spontánně a zároveň uspořádaně.

Dodejme, že tak jako nemusíme vůbec vědět o existenci zákona lidského jednání a přesto mu „nemilosrdně“ podléháme, obdobně nemusíme nic vědět o spontánnímu řádu, jemuž jsme podřízeni a z něhož dosahu se nemůžeme nijak vymanit.

K pojmu spontánní řád existují dvě synonyma. Prvním je známější pojem *trh*.⁶⁷⁵ Trh je tedy „společenské prostředí“, ve kterém *dobrovolná směna* a *dělbá práce* panují *bezvýhradně* a *samovolně*, tj. *spontánně*.

Druhým synonymem pojmu *spontánní řád* je termín *neviditelná ruka*. Adam Smith⁶⁷⁶ jej uvádí těmito slovy:

„Každý jednotlivec...sleduje jen své vlastní zabezpečení, a tím, že tuto výrobu řídí tak, aby její produkt měl co nejvyšší hodnotu, sleduje jen svůj vlastní zisk; jako v mnoha jiných případech, vede ho tu jakási neviditelná ruka, aby nepomáhal k dosažení cíle, o který mu vůbec nejde. A to, že jemu o nic takového nejde, nemusí být

⁶⁷³ Toto „musí“ znamená, že když podle tohoto „musí“ lidé nejednají, pak lidské společenství (po všech stránkách) upadá.

⁶⁷⁴ Skvělým úvodem ke studiu spontánního řádu lidského společenství je (Hayek 1991, 38-52).

⁶⁷⁵ Přiznejme se k pokušení, kterému odoláváme. Je jím nutkání místo slova „trh“ použít sousloví „svobodný trh“. „Problém“ tohoto sousloví spočívá v tom, že bychom tím naznačili, že kromě trhu existuje ještě nějaký „jiný“ trh. My jsme však výše trh definovali nad společností ryzí svobody. Tudíž sousloví „svobodný trh“ rozostřuje pojem *trh*. Proto je sousloví „svobodný trh“ pojem matoucí. Existuje pouze *trh*, a proto pojem „svobodný trh“ nebudeme vůbec používat.

⁶⁷⁶ Adam Smith (1723-1790), skotský ekonom a filosof, mnohými považovaný za zakladatele moderní ekonomie.

společnosti nějak na újmu. Tím, že jde za svým vlastním zájmem, prospěje mnohdy zájmu společnosti účinněji, než když mu chce opravdu prospět.“⁶⁷⁷

Smith svojí „neviditelnou rukou“ vyjadřuje jasně, že sobecké jednání jednotlivce společnosti neškodí. Naopak, osobní zájem jednotlivce je společnosti jako celku ku prospěchu. Dokonce aniž by tento společenský prospěch onen jednatel svým konáním zamýšlel. Toto je stěžejní důsledek axiomu lidského jednání, důsledek toho, že každý jedná ve svém zájmu.

Často se pojmy *trh* a Smithova *neviditelná ruka* uvádějí společně jako „*neviditelná ruka trhu*“. Což je trefný popis mechanismu, kterak působí zákon lidského jednání v rámci společnosti ryzí svobody.

Sousloví „*neviditelná ruka*“ geniálně vystihuje, co se na *trhu* děje. Totiž; je *viditelné*, že pekař peče a zákazníci kupují pečivo. Co je *neviditelné*, jsou znalosti a rozvahy pekaře, který musí odhadnout chování potenciálních zákazníků. Aby uspěl (přežil), musí dobře spočítat (zkalkulovat) náklady na výrobu a prodej svých výrobků, musí rozhodnout, kolik, podle jakých receptur a v jaké ceně pečivo nabízet. Je rovněž *neviditelné*, co se odehrává v hlavách zákazníků, kteří srovnávají nabídky jednotlivých pekařů, aby sobě zakoupili pečivo. Dále je *neviditelné*, že všichni pekařovi zákazníci pečlivě zvažují a následně volí způsob, jak oni sami mají (na trhu) uplatnit své schopnosti; jak získat peníze, aby si mohli dovolit pekařovo pečivo kupovat. *Rozhodování* a konečná *volba* (cíle) jak pekařů, tak jejich zákazníků, která *není vidět*, se projevuje tím, jak pekaři a jejich zákazníci *vedou* svá *jednání*, která *jsou vidět*. Tedy, slovy Smithe, jakási „*neviditelná ruka*“ *vede* pekaře i jejich zákazníky, aby všichni pře-žili a žili šťastně. Neboli co je *neviditelné*, to rozhoduje o tom, co je *viditelné*. Pojem *neviditelná ruka trhu* tak precizně popisuje, co ve společnosti ryzí svobody neustále probíhá.

Povšimněme si ještě Smithova skvělého postřehu, kterým pojem *neviditelné ruky* doplňuje:

*„Nikdy ještě, pokud vím, neudělali mnoho dobrého lidi, kteří předstírali, že provozují nějakou činnost pro dobro společnosti.“*⁶⁷⁸

K tomuto Smithovu přesnému odhalení není co dodávat. Snad jen, že ti, kdo prohlašují, že „to“ či „tamto“ konají pro „dobro“ druhých či „dobro společnosti“ jsou ve většině případů pokrytci nejhrubšího zrna, kteří se takovými prohlášeními snaží zastřít skutečnost, že nejenže „neudělali mnoho dobrého“, nýbrž že právě oni žijí na úkor druhých. Navíc samo sousloví „dobro společnosti“ je zmatečné a falešné. Neboť dobro, jak víme, značí buď *dobro*, existenci (jsoucno), anebo *dobro jednotlivce*, které je pro každého z lidí zcela odlišné. Hledat „společné dobro“ v rámci jistého společenství je proto marné a kdo tak činí a vyhlašuje domnělá „dobra společnosti“, manipuluje „společností“, přesněji balamutí všechny, jimž ona „dobra“ vnucuje. A dále, což je tragické, v mnoha případech, například v případě státu, vynucuje tato „dobra“ prostřednictvím donucovacích prostředků. A ještě jedna potíž, zásadní, je obsažena v libě znějícím pojmu „dobro společnosti“. Totiž, jak víme, žádná entita jako společnost neexistuje, neboť existuje pouze společenství jednotlivých lidí, a tudíž pojem „dobro společnosti“ je nesmyslný. A tak „*dobro*

⁶⁷⁷ (Smith, Pojednání o podstatě a původu bohatství národů 2001, 397-398)

⁶⁷⁸ (Smith, Pojednání o podstatě a původu bohatství národů 2001, 398).

společnosti“ nemůže odůvodnit žádné činy kohokoliv. Přesto se tak, bohužel, velmi často děje.

Nyní můžeme shrnout tuto kapitolu do těchto závěrů:

Za prvé; společnost ryzí svobody je společností, která není „výsledkem vědomého lidského vytváření“, ⁶⁷⁹ je utvářena zevnitř *jednáním* lidí. Nic více a nic méně. Uvnitř společnosti ryzí svobody „vládne jediný vládce“. Je jím (každému člověku přirozený) zákon lidského jednání, jehož podstatou je, že *každý člověk jedná, jak si přeje, aniž by omezoval ostatní*.

Za druhé; na Zemi žije více než jeden člověk neboli *existuje* lidské společenství. Z čehož vyplývá, že musí nutně existovat (a existuje) mechanismus, který se na lidské společenství vztahuje. Tomuto principu všichni lidé nutně podléhají, neboť by lidský druh ani neexistoval. A již víme, že oním mechanismem je racionální, z lidské přirozenosti vyvěrající princip vzájemných vztahů mezi lidmi: *přirozená morálka*.

Za třetí; zákon lidského jednání vede účelové chování jednotlivých členů společnosti, což působí *samovolné* uspořádání vztahů mezi lidmi, a tak je utvářen *spontánně* řád společnosti. Přívlastek *spontánní* vyjadřuje, že tento řád není řízen z vnějšku. Spontánní řád (společnosti ryzí svobody) nespočívá v plnění a vymáhání „vládních zákonů“ (vláda ani neexistuje) nebo v dodržování příkazů „samozvaných autorit“ či „obětavých politiků“. Nespočívá na altruistických smyšlenkách o „společenské ochraně nezaměstnaných“ či „charitativních ‘neziskových’ projektech“ atp. Nespočívá v žádných předpisech, kdo co smí či naopak nesmí dělat.

Poznání skutečnosti, že spontánní řád je *přirozeným* mechanismem uspořádání lidské společnosti, je výsledkem snahy lidí hledat *smysl a řád života*, hledat, jak nejsnáze přežít jako příslušníci lidského rodu. Pro lidstvo je proto jedním ze stěžejních (vědeckých) objevů, že lidské jednání všech lidí je účelové. Je geniálním objevem lidského ducha poznání, že každý člověk může ovládat své chování (v rámci lidského společenství), že může odhadovat možná budoucí jednání ostatních lidí, že může (protože je vybaven rozumem) poznávat zákony živé i neživé přírody, aby užil světa ve svůj prospěch, aby ne-reagoval ad hoc na jevy a události, s nimiž se setkává. ⁶⁸⁰

Společnost *dobra* je společenstvím svobodných lidí, kteří jednají tak, „aby lidi byli a bylo jim velmi dobře“.

Tolik o spontánním řádu neboli neviditelné ruce trhu, jež panuje totálně a neomezeně ve *společnosti ryzí svobody*, v *království dobra*.

8.3 Trh a stát

A jak je tomu v případě státu? Kdo panuje ve státním zřízení? Je jím dělba práce a dobrovolná směna? Můžeme v případě *státního řízení o trhu*, *spontánním řádu* vůbec ho-vořit?⁶⁸¹

⁶⁷⁹ (Hayek 1991, 39).

⁶⁸⁰ Srov. (Hayek 1991, 38).

⁶⁸¹ O vztahu trhu a státu přehledně a hutně viz (Kvapil ml. 2000) nebo také (Kinkor 1996).

Jelikož *trh* znamená, že každý člověk má ve všem možnost volby, odpověď je nabíledni: o *trhu* ve státním zřízení mluvit nelze. Podle definice je totiž trh prostředím, v němž dělba práce a dobrovolná směna panují *bezvýhradně*, což ve státní společnosti zdaleka neplatí. Kupříkladu stát *cenovou regulací* mnoha komodit princip dobrovolné směny bezostyšně porušuje. Nebo „*živnostenskými předpisy*“ či „*obchodním zákoníkem*“ omezuje podnikání mnohdy tak, že může potenciální zájemce odradit. *Dotacemi*⁶⁸² stát dramaticky deformuje svobodnou soutěž, a tudíž dobrovolnou směnu citelně narušuje a (jako nezamýšlený důsledek) prohlubuje propast mezi chudšími a bohatšími a způsobuje obrovské plýtvání vzácnými zdroji.

Rovněž tak *daně* škrtí podnikání a tím pádem spontánní dělbu práce. V této souvislosti je vhodné říci, že daně nejsou ničím jiným než odplatou vůči těm, kteří jsou úspěšní. *Nejvíce úspěšní* jsou ti, kteří mají *nejvíce zákazníků*, a tak přinášejí užitek a prosperitu *největšímu* počtu lidí. Což se ve státním zřízení neodpouští, nýbrž trestá, tj. zdaňuje.

Trh je také ničen *investičními pobídkami*, které protežují některá odvětví výroby.⁶⁸³ Obdobně *cla* ztěžují obchod s určitým zbožím.

Je zřejmé, že v tomto výčtu bychom mohli dlouho pokračovat. *Trh* je ve státním zřízení každíčkým okamžikem nemilosrdně potírán.⁶⁸⁴ Tedy v případě státu o svobodě obchodovat (za smluvní ceny) a dělbě práce (možnosti konat bez jakýchkoli omezení libovolnou práci) nemůže být ani řeči. Ve státním zřízení je možnost volby natolik omezena, že pojem *trh*, jak jsme jej představili v jeho ryzí podobě, nelze v debatách o charakteristikách státu, přísně vzato, vůbec použít. Užití pojmu *trh* k popisu fungování státního zřízení je totální devastací slova trh.

Pojmy trh a stát si odporují. Buď *existuje trh*, který je prostředím ryzí (absolutní) svobody, anebo *existují různé „stupně“ státního (z)řízení*, ve kterém je trh více či méně (z)ničen.⁶⁸⁵ Žádná třetí cesta neexistuje.

Tím by mohla být diskuse na téma *trh versus stát* ukončena.

Jelikož se ovšem s pojmem *trh ve státním zřízení* zcela běžně setkáváme, je nutné se o vztahu „trhu a státu“ vyjádřit obsírněji.

Lidé (občané) jsou státní propagandou neustále ujišťováni, že v (demokratickém) státním zřízení existuje „svoboda podnikat“, že existuje „svobodný trh“. Již jsme řekli, že sousloví „svobodný trh“ je matoucí, neboť k pojmu *trh* není třeba dodávat žádné přívlastky. Ve skutečnosti je ve státním zřízení „trh“ zcela zdeformovaný, který neplní funkci být prostředím férové soutěže,⁶⁸⁶ dělby práce a dobrovolné směny; „trh“ ve státní

⁶⁸² Dotace působí například toto: „Jelikož farmáři jsou často placeni za to, že neprodukují, je třeba si uvědomit, že výsledné nechání části půdy ležet ladem způsobuje vážnou nezaměstnanost uvnitř toho nejchudšího segmentu pracovní síly v zemědělství – segmentu nájemníků a zaměstnanců farem“. Viz (Rothbard, Manifest svobody 2015, 206).

⁶⁸³ V této souvislosti je význačné, že (již) Smith označil jednání těch, kteří se „cítí být povoláni nařizovat, ve kterých odvětvích mají lidé svůj kapitál použít“, za „pošetilé a troufalé“. Srov. (Smith, Pojednání o podstatě a původu bohatství národů 2001, 398).

⁶⁸⁴ Zopakujeme, čím je trh ničen: existencí tisíců stránek všelijakých vládních nařízení, „zákonů“ a vyhlášek.

⁶⁸⁵ Hleďme, jak sousloví „státní zřízení“ výstižně říká, že stát „zřídil“ vše „na co sáhl“.

⁶⁸⁶ O trhu jako konkurenčním prostředí, ve kterém dodavatelé mezi sebou soutěží, viz například (Kvapil ml. 2000).

zřízení rozhodně není „svobodný“ a nemá se spontánní řádem mnoho (spíše nic) společného.

Státní propaganda však bohužel svého cíle dosáhla a občany zmátla. Je smutnou skutečností, že drtivá většina lidí nedokáže rozlišit *trh* jako prostředí panující ve společnosti ryzí svobody od státního „*trhu*“, v němž vláda svými „zákony“ dobrovolnou směnu omezuje, případně téměř zcela znemožňuje. A jelikož ve státním zřízení nefunguje „dobře“ skoro nic (nebo jen nemnoho),⁶⁸⁷ je třeba najít viníka tohoto stavu. A proto politici předhazují lidem obětního beránka, neboť se nutně (aby mohli i nadále vládnout) musí vyvinut z toho, že právě jejich vládnutí je skutečnou příčinou všeho toho, co nefunguje. A tím obětním beránkem je, podívejme se, *trh*. Jde o proradnost či („jen“) o zmatení pojmů?

Nalezením „viníka“ se spouští nezastavitelná lavina osočování *trhu*, na jehož adresu padají hanlivá a urážlivá slova ze strany všech: politiků, státních úředníků, a v mnoha případech i daňových poplatníků. Ti, kteří se slovu *trh* vysmívají, se tváří jako jacísi intelektuální přeborníci; ve skutečnosti jsou však směšnými klauny, kteří ukazují na vlastní nevzdělanost. Přičemž všem, kdo *trh* obhajují, je spíláno do snůlků a prostěáčků.

Všichni zastánci státu, komunistických idejí či kolektivistického božstva zvaného „veřejný zájem“⁶⁸⁸ se o *trhu* nevyjádří jinak, než že „*trh* selhává“, že „*trh* všechno nevyřeší“, že „*trh* není všelékem“, že „*trh* musí být regulován“. Dokonce (i mnozí „ekonomové“) vypouští z úst takový nesmysl, jako je sousloví „tržní selhání“. Všichni, kdo tato prázdná hesla hlásají (plácají) nechápou, že *trh* jako takový nikdy nic „neřeší“, že *trh* je (jen) *prostředím*; že je *příležitostí* uzavírat obchody a navazovat těsné mezi-lidské vztahy. Neboť jaké zboží a kolik kterého zboží a za jakou cenu vyrábět a prodávat, řeší mezi sebou výrobci a jejich zákazníci prostřednictvím dobrovolně uzavíraných obchodů (směnou). A výrobci mezi sebou prostřednictvím specializace (dělby práce). *Trh* je, například, (úžasnou) možností, jak směnit svou práci, své schopnosti za mzdu a vydělané peníze směnit za jídlo, oblečení či letenku na dovolenou. Ti lidé, kteří plně chápou, že „*trh* je *prostředím*“, považují výrok „*trh* selhává“ za nesmyslný a nikdy jej nevysloví.

Pokusme se zmíněného obětního beránka vysvobodit z moci těch, kteří se nedokáží nenávidi vůči pojmu *trh* sami zbavit. Jim předkládáme následující úvahy.

Nejprve zmiňme krajní případ, kdy *trh* vůbec neexistuje a člověk nemá možnost volby: totalitní stát. Zkušenost praví, že v lidských dějinách nastala často tato fatální situace: člověku je „nějaká“ práce nařízena, nedostává za ni zaplacení, ubohou stravu dostává jako pes do špatně umyté misky a obývá dřevěný zavšivený barák, kde je dočasně koncentrován. Že přeháníme? Jistě ne, uvědomme si, kolik lidí (i našich blízkých) zažilo nacistické vyhlazovací tábory a komunistické lágry. Vězeňské prostředí „politických

⁶⁸⁷ Je pozoruhodné, že tento názor vyslovují i ti, kteří stát glorifikují.

⁶⁸⁸ Kromě pojmu „veřejný zájem“ užívají politici k ospravedlnění svého jednání sousloví „dobro lidí“. Je to pojem je falešný a matoucí, neboť pojem „dobro“ lze buď ztotožnit se jsoucnem (v ontologickém smyslu) a pak není předmětem jednání (nikoho). Anebo, což vyplývá přímo z axiomu jednání, lze „dobro“ vztáhnout pouze k cíli jednání jednotlivce (a nikoliv k cíli jednání „lidí“).

A i kdybychom hypoteticky přisoudili pojmu *dobro lidí* (teleologický) smysl, pak ovšem není možno nikomu odhalit, co by mohlo „dobro lidí“ jako „cíl jednání vícero jednotlivců“ představovat. Tudíž tato úvaha kolabuje. Pojem „dobro lidí“ je stejným nesmyslem jako sousloví „veřejný zájem“.

neprátele státu“ není tolik vysmívaným „trhem“, nýbrž je hrůznou skutečností nejistoty vlastního života.

V tomto případě jistě trh neselhal, vždyť ani neexistoval. Původcem lidského ne-štěstí byla v těchto případech existence *státní mašinerie*, ať již nacionálně-socialistického Německa, bolševického Ruska či socialistického Československa.

Vezmeme případ z opačného pólu: společnost ryzí svobody, v níž trh existuje a obchod vzkvétá. Na trhu člověk směňuje to, co *má*, za to, co si přeje *mít*. A směňuje to s druhými, kteří směňují taktéž to, co oni *mají*, za to, co si oni přejí *mít*. A tak mezi sebou lidé kupují a prodávají. Všichni z obchodování mají prospěch, získávají *dobro*, které *chtějí*. Každý člověk každým obchodem získává víc, než měl dosud.⁶⁸⁹

Neboť kdyby tomu tak nebylo, tak by obchod uzavřen nebyl. Vizme jednoduchý příklad, kdy obchod uzavřen není: nabízené pivo je (příliš) teplé. Pak ovšem nikdy neřekneme, že „pivo jsme si nekoupili, protože selhal trh“. Naopak, trh zafungoval skvěle. Hospodský za pípou (tj. „na *trhu*“) nabízel teplé pivo, a to (jak všichni víme) pít se nedá. Selhal tedy hospodský, nikoliv trh. Na trhu selhávají prodávající, dodavatelé.⁶⁹⁰

A ještě další dva typické případy. První je pro pamětníky: socialistické Československo, v němž komunistická strana omezila či spíše zničila trh (téměř všeho). Příklad: vzpomínáte, jak to bylo s toaletním papírem? Vláda (tehdy „státní plánovací komise“) špatně naplánovala (s)potřebu tohoto zboží. A tak místo toaletního papíru přišlo k dobru doma nastříhané Rudé právo. Neselhal trh, nýbrž stát. Druhý příklad je ze současnosti: parlamentní demokracie a rozbité silnice. Jsou silnice (a jejich údržba) předmětem trhu? Nikoliv, omezený „tržní“ systém v České republice se nevztahuje na silnice. Opět, nesehlává trh, nýbrž stát.

Snad i na těchto jednoduchých případech jsme jasně prokázali, že *trh nesehlává* (a ani selhat nemůže).⁶⁹¹

Ve státním zřízení selhává, kromě podnikatelů, podniků, občanů, především sám stát; a navíc permanentně. Již jsme zmínili naši každodenní zkušenost; jak parlamenty neustále vydávají „zákony“. A sotva je nějaký „zákon“ schválen, vzápětí politici seznají, že je třeba jej „novelizovat“. Jiný příklad: po „volbách“ nastoupí nová vláda, která se domnívá, že ví lépe než ta předchozí, jak řídit společnost a jednotlivé občany. Politici a úředníci se vždy prezentují tak, že vědí, co je pro lidi „správné“ a „dobré“.⁶⁹² A proto smršť nových „zákonů“ a „novel“ těch stávajících. Přičemž stát jejich vyhlašování rdousí trh, ono spontánní prostředí, seč může. A tak ve státním zřízení vládne zmatek a nejistota. Výsledkem jsou nespokojení občané, kteří se státu a vládě odcizují. A nakonec proti vládám revoltují; státy tak krachují „zevnitř“.

V této souvislosti jmenujme i druhou možnou příčinu krachu států, jíž jsou mezi-státní války; tím krachují státy „zvnějšku“. Letmým pohledem na politickou mapu světa lze

⁶⁸⁹ Neboli: „směna znamená vzdání se hodnoty nižší a získání hodnoty vyšší“. Viz (Kinkor 1996, 61).

⁶⁹⁰ Slovy Mises: „Ani podnikatelé, ani majitelé půdy, ani kapitalisté neurčují, co se má vyrábět. To dělá spotřebitel.“ Viz (Mises 2006, 248).

⁶⁹¹ Bude-li se někdo domnívat, že „něco nefunguje“, pak jej vyzýváme, aby nekřičel, že „trh selhal“. Chceme tím zdůraznit, že je to právě trh, který ukazuje na toho, „kdo“ nefunguje; „kdo“ selhal či zkrachoval.

⁶⁹² A my již víme, že to nevědí a ani vědět nemohou.

snadno zjistit, že žádný ze států (či obdobných společenských formací) z doby, například před 300 lety, v současnosti (v tehdejší podobě) už neexistuje.⁶⁹³ Všechny státy v dějinách lidstva vždy zkrachovaly. Není jediný důvod se domnívat, proč by tomu v budoucnu mělo být jinak.

Vraťme se k trhu. Pokusy nahradit trh státem (a jeho úředníky) jsou předem odsouzeny k nezdaru, neboť nelze zorganizovat ono „nekonečné“ množství vzájemných mezilidských vztahů a vazeb.

Trh však selhat nemůže, trh může být toliko omezován. To, co působí proti trhu, proti spontánnímu řádu, je násilí. A nejbrutálnějším způsobem násilí je násilí organizované; a nejdokonaleji organizovaným systémem násilí je stát. Stát je nepřítelem trhu. Stát je tudíž nepřítelem všech lidí, lidské civilizace.

Opět docházíme k závěru: trh a stát si zcela odporují a hovořit v případě státu o trhu je proto přinejmenším opovážlivé, neboť pojem *trh*, v jeho ryzí podobě, je v (jakémkoli) státním zřízení, a tedy i v parlamentních demokraciích, neustále ničen.⁶⁹⁴

Nuže, jestliže *stát* není řízen trhem, kdo jej řídí?

Nejprve si řekněme, že lze velice přesně odlišit (obecné) systémy (struktury) podle způsobu, jak jsou řízeny.

Prvním způsobem „řízení“ je *autonomní chování* systému dané jeho prostou existencí, přesněji chováním jednotlivých prvků daného systému. Jsou jimi spontánní řády, ať již spontánní řád lidské společnosti, či nejobecnější zákon, spontánní řád veškeré existence.

Druhým způsobem řízení je ovládání systému z *vnějšku*, účelově. V „jistém“ zájmu. Tyto vědomě uspořádané struktury (systémy) slouží k naplnění cílů svého tvůrce (svých tvůrců). Označujeme je například jako *organizace* či *umělé řády*, případně *konstrukce* atp. Ty jsou *účelově řízeny* jednak jako celek, jednak jsou řízeny jejich jednotlivé *prvky* i jejich *vzájemné vztahy*. Pořádek (řád) v těchto organizacích je tedy uměle (tj. lidmi) vytvořen.

Rozlišme základní typy těchto *účelových konstrukcí* (organizací).

Především jsou to různorodá *účelová lidská společenství*. Jsou jimi například:

a) nejrozumnější typy *států*, které jsou *řízeny* prezidenty, císaři, parlamenty, diktátory či vládami atp. Nebo *círky*, které jsou v područí různých bohů a bůžků a jsou ovládány jejich „pozemskými zástupci“. Pro tato společenství platí (a již jsme se o tom podrobně zmínili), že *jeden člověk jedná za ostatní* příslušníky daného společenství.

b) *zájmová sdružení* ustavená skupinami lidí k dosažení jejich jistých společných cílů, například dobrovolné spolky rozmanitého zaměření, jež jsou *řízeny* (většinou) prostřednictvím stanov a valných hromad jejich členů.

c) *obchodní korporace* zřizované za účelem společného podnikání a investování, například akciové společnosti, které jsou *ovládané* akcionáři (v typickém případě prostřednictvím předsedy představenstva společnosti).

⁶⁹³ Není třeba chodit do tak dávné minulosti. Víme, že jen v posledních 10 letech se státní hranice změnily, viz okupace Krymu Ruskem v roce 2014.

⁶⁹⁴ V této souvislosti uveďme příklad pojmu, se kterým se můžeme často (v demokraciích) setkat a který je zcela zmatečný. Je jím vzletně znějící sousloví „sociálně tržní systém“, což je ovšem doslova blábol, neboť se snaží propojit vzájemně si odporující pojmy: *trh* a *stát*, či snad lépe *trh* a *socialismus*.

Druhým významným typem *organizací* jsou *technické*, lidmi vymyšlené, zkonstruované a sestrojené výtvoř, například stroje, dopravní prostředky, automatické sklady atd., které slouží k dosažení konkrétních (lidských) potřeb a cílů.

Protože předmětem našeho zájmu je lidské společenství, věnujme znova pozornost nejznámějšímu *účelovému lidskému společenství*, státu jako organizaci *zřízené za účelem řízení* lidských bytostí.⁶⁹⁵

Nuže, *státní zřízení* je umělou, lidmi vymyšlenou a lidmi udržovanou organizací (konstrukcí), která předepisuje „příslušníkům státu“,⁶⁹⁶ „jeho“ jednotlivým prvkům, jak se mají chovat a jak se mají chovat mezi sebou navzájem. Lidé jsou ve státním zřízení řízeni *k dosažení cílů svých vládců*, jsou nuceni vykonávat vůli a nařízení představitelů státu. Nic více a nic méně.

Výše jsme řekli, že princip spontánního řádu je zcela obecným (přirozeným, přírodním) principem, který (tudiž) platí i pro lidské bytosti. Tak jako platí zákon lidského jednání pro každého člověka ve všech možných situacích, v nichž se nachází, tak také zákon spontánního řádu platí pro všechna lidská společenství. Platí tedy jak ve společnosti ryzí svobody, tak také ve státním zřízení.

Ovšem s tímto zásadním rozdílem a důsledkem: zatímco ve společnosti ryzí svobody spontánní řád všem lidem dopřává možnost dosažení nejvyššího blahobytu a štěstí, ve státním zřízení tomu tak není.

Lidé ve státním zřízení nemohou dosahovat svého *největšího* štěstí a prosperity, neboť nejsou pod svrchovanou nadvládou spontánního řádu. Stát prostřednictvím svých úředníků brání *spontánním* mezilidským *vztahům* (například) tím, že „vybírání daně“, „reguluje ceny“, „poskytuje dotace“, „vyplácí dávky“ atd.

Ve státním zřízení je *spontánní řád* v neustálém, v nesmírném a nesmiřitelném (i když pro mnohé v ne příliš zjevném) *střetu se státní mocí*. Tato kolize nutně vyvolává rozpory mezi těmi, kteří vládou a těmi, kteří jsou ovládáni. A zároveň *nikdo není* ve svém přirozeném stavu svobodných lidských bytostí: *ani vládcí* (kteří organizované násilí páchají), tak *ani ovládaní* (kteří trpí agresí ze strany státu). *Vládcové* proto, že jejich vládnutí, tj. páchání násilí na druhých, je v rozporu s jejich přirozenou podstatou, a jsou tak, oni sami, ve střetu se svou lidskostí. *Ovládaní* proto, že trpí násilím ze strany vládců, nemohou žít tak, jak si přejí, jelikož jsou nuceni chovat se dle rozmarů politiků. I oni sami jsou tak v rozporu se svou povahou; v rozporu s vlastním rozumem a vlastní vůlí.

Ve *státní společnosti* jsou tedy všichni lidé obklopeni všude a všude přítomným násilím jedněch lidí vůči druhým. Nad státní společností se vznáší duch nesnášenlivosti, mezi lidmi panuje „blbá nálada“, závist, či dokonce nenávisť. Je na místě říci, že státní společnost může dospět až k zjevnému nepřátelství mezi lidmi v podobě občanské války. O nezměrné bídě a utrpení všech lidí v takovém případě se snad není třeba zmiňovat.

V *globálním měřítku* je spontánní řád neustále narušován a ničen existencí jednotlivých „státních společností“. Proto svět tak často zažívá kruté mezistátní války.

⁶⁹⁵ Znovu se nabízí, jak trefné je označení státu jako *státního „zřízení“*. Jednak proto, že stát je „zařízením“ (neboli „zřízením“) za účelem ovládnutí (neboli řízení) lidského společenství, a jednak tím, že stát je (vládou) tak „řízen“, až je „zřízen“ (samozřejmě ve smyslu „poničen“).

⁶⁹⁶ Došli jsme k pojmu „státní příslušnost“.

Existence států tak v konečných důsledcích přináší lidem toliko strach, bídu a smrt. Není třeba se obracet do historie, která je plná válečných hrůz; stačí si uvědomit, jak agrese jednoho státu vůči druhému přináší nezměrné utrpení civilistům i vojákům v ne-daleké Ukrajině.

Politici si jsou všeho toho, co jsme právě zmínili, zdá se, velmi dobře vědomi. A proto v každém státním zřízení držitelé moci průběžně mírní a potlačují napětí a rozpory, jež existují mezi vládci a ovládanými. Činí tak proto, aby ve své nadřazenosti nad ostatními nebyli nikým rušeni. Aby jejich vládní angažmá nebylo nijak ohroženo, k tomu vládcům slouží, jak jsme výše zmínili, mocenské nástroje státu, například „silová“ ministerstva, „vnitřní“ tajná služba neboli *státní bezpečnost* či „vnější“ zpravodajské služby namířené vůči ostatním státům.

Zopakujme závěrem, že státní zřízení svojí podstatou odporuje spontánnímu řádu (lidského společenství). Toto neustálé opakování zásady, že stát odporuje lidské přirozenosti činíme záměrně, a to z prostého důvodu: *stát* je drtivou většinou lidí považován za jediný možný způsob, jak lidskou společnost řídit. Přičemž víme, že existuje alternativa ke státnímu zřízení: společnost dobra.

Spontánní řád lidského společenství je tak pro všechny vládce a byrokraty, kteří rádi a chtivě žijí na úkor ostatních, nepřijatelným principem, neboť „hází vidle do hnoje státu“. A proto o spontánním řádu, který je přirozeným mechanismem soužití mezi lidmi, tak málo slyšíme. Neboť je to právě spontánní řád, který zapuzuje a nekompromisně odmítá úděsnou a zcela falešnou myšlenku, kterou můžeme tak často slyšet: „Existence státu, ‘někoho’, kdo by lidem vládl, je nezbytná“.⁶⁹⁷

Neponecháme stranou, že autoři takového výroku snižují všechny lidi (a tedy i sebe) pod úroveň zvířat. Vždyť zvířata (živé organismy) jsou v plné míře v područí spontánního řádu a žijí (existují) „samo-volně a svobodně“ podle přirozeného řádu přírody.⁶⁹⁸ A jsou tedy ve vznešenějším postavení oproti všem lidem, neboť každý z lidí je „státním příslušníkem“ (poddaným) konkrétního státu. Jak smutné.

Věty o „nutnosti“ existence státu jsou vždy vysloveny na jeho obhajobu. Jsou prostými proklamacemi. Jsou jedněmi z nejzlobivějších prázdných hesel, jaká lze vůbec diagnostikovat. Teze o nutnosti existence státu je v současném světě doslova rakovinou. Korunu

⁶⁹⁷ Tato věta bývá častokrát doplněna důvody, proč mají být lidé ovládáni politiky a státníky; a to například proto, že jsou lidé „egoističtí, chamtiví či zlí“. Autoři těchto „důvodů“ (mnohdy jsou jimi právě politici) přitom neumí v mnoha případech reagovat na námitky, že každý člověk jedná ve svém zájmu, že každý koná pro své vlastnictví, stručně pro své přežití a že tím „nejvíce zlým a chamtivým“ je stát, jakožto organizace násilí ohromného rozsahu.

Nabízí se okamžitě otázka. A nejsou těmi „nejvíce chamtivými“ právě politici (právě ti, kteří osočují druhé z chamtivosti), vždyť oni prahnou po moci, slávě a žití na úkor plátců daní a jsou všeho-schopni udělat pro své vládnutí opravdu cokoli, například lhát či objíždět republiku v karavanu? Odpověď ponecháme na čtenáři.

O proradnosti státu svědčí příklad, který všichni známe: stát *bere*, tj. krade, lidem jejich majetek formou *berně*, tj. daně. Zatímco „obyčejní, slušní“ lidé v drtivé většině druhým (lidem) nic nekradou, neberou. A kdyby tak snad činili, něco ukradli, dostali by se na pranýř či do vězení. Když je však zlodějem stát, navíc v tak ohromném rozsahu, je mnohými (samozřejmě a zejména politiky) oslavován. Je chválen za to, že je „úspěšným“ lupičem. Tento zjevně zvrácený stav lze komentovat různě; třeba slušně a lakonicky, že „tady něco nehraje“.

⁶⁹⁸ To jen lidé trýzní zvířata v zoologických zahradách nebo v obojcích. (Neboli, lidé se vůči svým „mazlíčkům“ chovají jako vězňitelé).

tomuto národu nasazuje slabomyslný a rouhavý výrok, nehodný lidských bytostí: „na tomto světě není nic jistého mimo smrt a placení daní“.⁶⁹⁹

V případě státu se *vlády nad lidmi a veškerou přírodou* ujímají mocichtiví příživníci a jejich posluhovači. Dochází tudíž takřkajíc k „prozatímní“⁷⁰⁰ vládě násilí. Tím však není spontánní řád existence přemožen. Spontánní řád existuje, zákon spontánního řádu platí vždy; jeho působení není „příliš“ zjevné přesto je jsoucí.⁷⁰¹

Spontánní řád působí neustále a neviditelně, a tedy i tehdy, když „vládne“ násilí; působí (ne)viditelně i proti státnímu zřízení. Tento střet nemůže skončit remízou, má svého vítěze. Tímto vítězem je vždy existence, dobro.

Toto vítězství není „šťastným koncem pohádky“. Je projevem absolutní, nepřemožitelné síly spontánního řádu našeho světa.

Snad jsme na předchozích stránkách přesvědčivě ukázali, že *království dobra* (společnost ryzí svobody), v němž panuje *spontánní řád*, je jedinou životaschopnou možností skutečně svobodného a mírového celosvětového uspořádání lidského společenství. Všechny pokusy vyvracet tento fakt jsou marné.⁷⁰²

Nezbývá než konstatovat, že se spontánnímu řádu, základnímu zákonu veškeré existence (vesmíru) věnuje příliš málo pozornosti, než kolik by si při své důležitosti jistě zasloužil. Nechť naše pojednání je alespoň nepatrným impulsem k nápravě tohoto žalostného stavu.

⁶⁹⁹ Autorem výroku je Benjamin Franklin (1706-1790), americký státník. Je třeba si povšimnout, že v této větě jsou směřovány dvě naprosto odlišné kategorie. *Smrt*, jakožto fenomén biologický (přírodní) a *daň*, jakožto pojem „politický“. Tento výrok má bohužel fatální důsledek: *daním* je tímto spojením falešně přisuzována „skutečnost“ mající charakter „přírodního zákona“.

⁷⁰⁰ Vyvarovali jsme se záměrně a ze zřejmých důvodů slovu „dočasné“.

⁷⁰¹ Analogicky: neustále působí a platí (například) gravitační zákon.

⁷⁰² Jistě by bylo užitečné přednést podrobnější představení spontánního řádu, obecného zákona existence a předložit důkazy jeho platnosti. To však není předmětem tohoto pojednání.

9 Umění života

Až potud jsme pídili *po lidské přirozenosti*. Po tom, *co je všem lidem vlastní*. Hledali jsme, čím je náš život ovlivňován; pátrali jsme po pravidlech jednání mezi lidmi.

Pokusme se nyní, takto „vyučení“, konkrétně odpovědět na otázku, „*jak žít*“, „*jak jednat*“, abychom my všichni, jeden každý z nás „*(u)žil šťastný život*“.⁷⁰³

Řeceno jinak, nabízíme následně „procvičení“ dosud „předneseného“. Na dalších stránkách se budeme *učit*, jak jednat v praktickém životě, jak konat v konkrétních situacích, jež nám všem život přináší.

Než k tomu přikročíme, učinme nejprve stručnou rekapitulaci toho, k čemu jsme dosud dospěli.

To je základní zákon o člověku: *lidské jednání je účelové chování*; neboli každý člověk touží dosáhnout svých cílů.

Člověk již na úsvitu svých dějin zjistil, že vhodným *prostředkem* k dosažení jeho cílů je vzájemná *spolupráce* s ostatními lidmi.⁷⁰⁴ Tato „*spolu práce*“⁷⁰⁵ spočívá jednak v *dělbě práce*, což znamená, že se lidé mezi sebou o práci podělí neboli každý dělá „něco jiného“; právě to, co si on sám přeje, a jednak v *dobro volné směně*, což značí, že lidé mezi sebou *směňují* svůj majetek „pro své *dobro* a podle své *vůle*“.⁷⁰⁶

Z toho, že každý člověk má (svůj) rozum a (svou) svobodnou vůli, (své) individuální schopnosti a (svůj) majetek vyplývá, že každý má jiné tužby a přání; a dále z faktu, že na světě existuje více lidí, vyvěrá, že se lidé ocitají ve vzájemné interakci, že jsou lidé vtaženi do „*spolu členství*“. Tak tvoří *společnost*. Z toho vyplývá nutnost podělit se mezi sebou o *vzácné prostředky*,⁷⁰⁷ které slouží k dosažení rozličných lidských cílů.

Tato „nutnost podělit se o vzácné statky“ znamená, že musí *nutně* existovat způsob, jak k tomuto rozdělení dospět. Tomuto mechanismu říkáme *morálka*.

Přirozená morálka je morálkou, která definuje taková pravidla vzájemného jednání mezi lidmi, jež dopřávají všem lidem trvale se nacházet ve stavu *lidské přirozenosti*, tedy ve stavu, ve kterém „si každý dělá, co chce a zároveň nijak neomezuje druhé“. *Přirozená morálka* je morálkou, jež panuje ve společnosti ryzí svobody, ve společnosti dobra.⁷⁰⁸ *Přirozená morálka* tedy pramení z těchto nevyvratitelných skutečností: 1) lidské jednání je účelové chování, 2) na světě existuje více lidí a 3) svět je světem vzácnosti.

⁷⁰³ Nejde, zdůrazněme, o hlásání jakési ideologie, vyhlašování náboru do nějaké sekty či snad vytváření jakési těsné morální svěřací kazajky. Není to v žádném případě naším záměrem, což je snad z celého našeho dosavadního pojednání dostatečně zřejmé.

⁷⁰⁴ Josef Šíma (1972), český ekonom, říká obdobně, že člověk si „od počátků své existence uvědomoval, že přežití mu může nejlépe zajistit spolupráce s ostatními lidmi“. Viz (Šíma 2000).

⁷⁰⁵ Rozdělení slova „*spolu práce*“ je záměrné, pro objasnění jeho obsahu.

⁷⁰⁶ Což vyjadřujeme jedním slovem „*dobro-volně*“.

⁷⁰⁷ Jednou ze základních charakteristik veškeré existence je fenomén *vzácnosti*. Kdyby bylo všeho hojně, žádný člověk by nemusel jednat a lidé by nemuseli „řešit, jak žít“. (A nemuseli by zkoumat „lidské jednání“ a ani číst toto pojednání). Avšak náš svět je jiný, je plný odlišností a jedinečností; „vše“ je vzácné, například Země. A proto je člověku nutností jednat.

⁷⁰⁸ Přirozená morálka, jak víme, zcela přesně odpovídá Ježíšovu zákonu lásky k bližnímu a je tudíž fundamentem *společnosti království nebes*.

Základním pravidlem *přirozené morálky*, a tedy základní podmínkou míru a prosperity všech lidí a tím samotné existence lidské společnosti,⁷⁰⁹ je nedotknutelnost vlastnických (majetkových) práv⁷¹⁰ každého člověka.⁷¹¹ Obširněji, je jí nedotknutelnost vlastnictví sebe sama, (neboli své osoby, tj. svého těla, rozumu a svobodné vůle) a svého (nutně oprávněně nabytého) majetku.⁷¹²

Z této podmínky vyplývá (nutně) princip *neagrese*, který říká, že nikdo nemá oprávnění použít násilí (ani násilím hrozit) vůči osobám a majetku druhých, kromě sebeobrany proti těm, kdo takové násilí páchají.⁷¹³

Takto definovaná *přirozená morálka* je uceleným systémem pravidel jednání jednotlivce a jednání mezi lidmi. Je definována negativně, a tudíž nevyžaduje žádné pozitivní jednání od nikoho, tudíž nevyžaduje existenci někoho, kdo by říkal, jak mají lidé jednat. Jinými slovy, je to přirozená morálka, která říká, jak máme jednat. Můžeme ji shrnout do imperativu: dělej si, co chceš, aniž bys omezoval druhé. Jednej tak, *aby lidi byli a bylo jim (velmi) dobře*. Nic více a nic méně.

Touto definicí *přirozené morálky* bychom mohli téma základů umění života uzavřít.

Připouštíme ovšem, že mohou existovat lidé, kteří chtějí slyšet definici přirozené morálky ve formě podrobnějšího či konkrétnějšího příkazu, *jak se mají chovat, jak mají jednat* (a nepostačuje jim ono všeobecné „můžeš dělat, co chceš, aniž bys omezoval druhé“).

Těm můžeme nabídnout různá (řekněme „tradiční“) znění imperativu přirozené morálky, jež jsou vzájemně adekvátní. Učiňme tak a ponechme na každém, nechť se ztotožní s takovou formulací, která je mu nejbližší. Například:

První možností je zůstat na půdě praxeologie; pak imperativ přirozené morálky přechází ve znění principu *neagrese*: *nikdo nepáchej sebemenší násilí ani nehroz násilím druhým osobám, leda v sebeobraně*.

Druhou možností je vkročit na půdu kristovství; vyjít z Ježíšových přikázání lásky a promítnout do nich myšlenky Tomáše Akvinského: *chtěj druhému dobro, a miluj sebe a zachovej existenci*.⁷¹⁴

Třetí možností je využít starožidovský Hospodářův (Hospodinův) odkaz: *milujte se, množte se, naplňte Zemi a podmaňte si ji*.⁷¹⁵

Nuže, vyzbrojení silou *přirozené morálky* hledejme konkrétní odpověď na otázku, „jak žít“.

⁷⁰⁹ Přesto, že jsou vlastnická práva často a značně porušována a vlastnictví majetku není nedotknutelné, lidská společnost existuje. Je tomu tak proto, že žádný státní systém není v páchání násilí zcela důsledný, například socialistický systém „nemohl přistoupit k naplnění svého ideálu a zrušit zcela soukromé vlastnictví“. Viz (Boaz 2002, 385). Kdyby bylo zcela vymýceno soukromé vlastnictví, pak by se lidská společnost zhroutila a lidský rod, jak jej dnes známe, by nepochybně rychle zanikl.

⁷¹⁰ Zdůrazněme, co již víme, že žádná práva, kromě majetkových, neexistují.

⁷¹¹ Odvození této podmínky předkládá Lipka. Viz (Boaz 2002, 369-379).

⁷¹² Lipka říká obdobně o nedotknutelnosti vlastnictví totéž a označuje za *fakt*, že „žádná lidská společnost bez uznání majetkových práv nemohla, nemůže a nebude moci nikdy existovat“. Viz (Boaz 2002, 379).

⁷¹³ Lipka poukazuje na to, že „neexistuje žádný obhajitelný etický systém, který by nebyl založen na vzájemném uznání majetkových práv neboli, že nikdo nemá právo použít násilí kromě obrany proti těm, kdo sílu používají k agresi vůči životu a majetku ostatních“. Viz (Boaz 2002, 378).

⁷¹⁴ Srov. Matouš 22:37-39.

⁷¹⁵ Srov. Genesis 1:28.

9.1 Ta lidská svoboda

Aby člověk mohl „užít“ svůj život opravdu plnými doušky, zkusme označit (ze všeho toho, co jsme si dosud o člověku řekli), co je pro každého *nejdůležitější, největší*.

Zopakujme, že jedním ze základních faktů o člověku je existence lidského vědomí; lidského rozumu a vůle. Ukázali jsme, že člověk je člověkem tím, že svého rozumu a své vůle může (má schopnost) užívat, jak si přeje. Tuto možnost (schopnost) označujeme pojmem *svoboda*.

Již jsme řekli, že *svoboda* (liberty) znamená *absenci útoku* ze strany jednoho člověka proti *svobodě* (freedom) druhého člověka, tedy proti *jeho* osobě a majetku. *Svobodná společnost* je společností, v níž má každý člověk *svobodu* (liberty) s tím, co je jeho, nakládat dle své *svobodné vůle* (freedom).

Stručně: *svoboda* je *absence násilí*. Zopakujme a zdůrazněme, co je zásadní a veledůležité, že *svoboda* je tak definována negativně a nevyžaduje žádné aktivní jednání od nikoho. Tudiž, mírumilovného soužití mezi lidmi lze dosáhnout, aniž by byla lidem vnučována (kýmkoliv) jakákoliv ideologie a jejíž naplnění by bylo na nich (pod hrozbou trestů) vynucováno. Z čehož vyplývá, že *není nutná existence státu* jako „organizovaného“ společenství lidí.

Není-li však člověk ve svém přirozeném, svobodném stavu, je jeho lidství narušeno, jeho osobnost je pustošena; člověk ztrácí možnost volby. Člověk přestává jako člověk existovat. Je uvrhován (sebou samým či jinými lidmi) do stavu zvířete. To není přehnané vyjádření, to je fakt. Člověk je (z)ničen. Neboť je zbaven volby; tedy toho, čím se od zvířat odlišuje.⁷¹⁶ Totiž možnosti užívat *svého* rozumu a *své* svobodné vůle; *té lidské svobody*.⁷¹⁷

Neboť je to *stav svobody*, který je člověku *přirozený*. *Svoboda* je tím, co člověku umožňuje existovat, „užívat si“; mít přání a radovat se z dosažení svých cílů. Svoboda umožňuje *být člověkem*.

Proto se všichni vzájemně vedme k úctě a k zachování svobody toho druhého. A svobodu v její ryzí podobě, totiž svobodu, jež panuje ve společnosti dobra,⁷¹⁸ braňme, neboť

⁷¹⁶ V tomto místě si snad můžeme dovolit následující úvahu. Člověk se od zvířat (obecně o ostatních „živých“ organismů) odlišuje tím, že jeho vědomí si uvědomuje, že má možnost (tj. schopnost) volby a že má schopnost udělit věcem (entitám) hodnotu. Že může volit: ovládnout své instinkty a emoce, či zda se nechat jimi ovládat. Pak ovšem můžeme (přiznáváme, že poněkud drsně) říci, že ti z lidí, kteří si tuto schopnost volby neuvědomují, nelze v tomto smyslu za lidi vůbec považovat. Neboť ti se (sami sebe) nechají ovládat toliko svými instinkty a emocemi; zbavují se svého rozumu (svého vědomí), svého myšlení, jehož podstatou je neustálé logické „rozhodování se“.

⁷¹⁷ Fenomén *lidské svobody* tak klade nekompromisní otázku: „žít jako člověk nebo jako zvíře“?

⁷¹⁸ Nutno poznamenat, že mluvit o skutečné svobodě ve státním zřízení nelze. Přesto se „svobodou“ ohání kdekdo, zejména pak představitelé států. Ti svými výroky pojem *svobody* zneužívají a zneužívají. Svobodou se zaštiťují, aby zmátli své poddané.

lidská svoboda je v bytostném zájmu každého z nás. Vždyť svoboda „je pro člověka největším“, ⁷¹⁹ co člověk vlastní. ⁷²⁰

9.2 Chvála rozumu

Lidská svoboda není samozřejmostí. Je důsledkem lidské volby. Člověk v zájmu své svobody „musí“ jednat.

Předně musí (každý) člověk uznat za *fakt*, ⁷²¹ že *jednání* člověka a jeho život podléhá *jeho rozumu, jeho svobodné vůli*; že jeho život záleží na něm samém. ⁷²²

Aby člověk mohl tento *fakt uznat a přijmout za svůj*, musí *poznat* zákonitosti, jimž my lidé a náš svět, podléhají. Vzdělání, přesněji vzdělávání (se), onen nepřetržitý proces učení, nabývání vědomostí a dovedností, kultivace vlastního rozumu jsou jedinými možnými cestami, kterak (*po*)rozumět světu, sobě a druhým lidem a odpovídat na otázky, které před každým z nás dennodenně vyvstávají. Neboli, je pro člověka *nutností* vždy zachovat stav *nadvlády svého rozumu* nad sebou samým.

Člověk jen pod vládou svého vědomí může odolat všem možným pokušením, lžím a démonům, kdejakým ideologiím či prázdným heslům, jež by ho nutně dovedly ke ztrátě svobody, a v konečných důsledcích ke ztrátě lidství.

Člověk jen pod vládou svého rozumu může odmítnout demagogy, spasitele a grázly, kteří mu nalhávají, že nemusí myslet, že nemusí o sebe dbát, že bude o něj „někým“ (třeba státem), údajně v jeho zájmu „dobře“ postaráno. ⁷²³

Člověk pod vládou svého rozumu může odporovat všelijakým báčorkám, například té o státu jako údajně jedině možné organizaci lidského společenství. Může demaskovat jako propagandu projevy politiků, když se zaštiťují tím, že konají „ve veřejném zájmu“ či „pro dobro lidí“.

Uvedme příklad: člověk prostřednictvím svého rozumu může odhalit, že „kvantitativní uvolňování“ či „přechodné období schodku státního rozpočtu“ nemůže lidem trvale prospět ke zvýšení jejich blahobytu. Naopak, člověku je dáno domyslet, že tato „opatření“ vždy působí proti jednotlivcům i společnosti jako celku a vždy je tomu na konto budoucí prosperity každého; neboli vede ke *snížení* blahobytu všech. Nejen těch, v jejichž „prosperch“ je v daném okamžiku takto falešně konáno, nýbrž také jejich potomkům, neboť státní dluhy jsou typicky spláceny v dlouhodobém horizontu. ⁷²⁴

⁷¹⁹ Což též vyjadřuje závěr nádherné písně Náměšť, jejímž autorem je Jaroslav Hutka (1947), český hudebník. Text celé písně zní: „Krásný je vzduch, krásnější je moře, co je nejkrásnější, usměvavé tváře. Pevný je stůl, pevnější je hora, co je nejpevnější, ta člověčí víra. Pustá je poušť, i nebeské dálky, co je nejpustější, žít život bez lásky. Mocná je zbraň, mocnější je právo, co je nejmocnější, pravdomluvné slovo. Velká je zem, šplouchá na ní voda, co je však největší, ta lidská svoboda.“

⁷²⁰ Jinak také: „svoboda je člověku vlastní“.

⁷²¹ Který vychází, jak jsme dříve ukázali, ze zákona lidského jednání.

⁷²² Buďme precizní a dodejme, že samozřejmě též záleží, z logiky věci, na jednání ostatních lidí. Což ovšem nebrání tvrdit, že lidské jednání je projevem jednotlivce.

⁷²³ Povšimněme si, že slovo „dobře“ v tomto místě znamená „podle ‘nařízení’ mocipánů“. Člověk tedy v tomto případě nejedná (a ani jednat nemůže) ve svém zájmu, nýbrž je nucen jednat dle představ a zájmů druhých. „Zákonodárství“ mocipánů tudíž odporuje imperativu „chtít mu (člověku) dobro“.

⁷²⁴ A zároveň je nutné znovu říci, „co není příliš vidět“, totiž, že sami tito zvěstovatelé „koláčů bez práce“ žijí plně na účet poddaných.

V životě člověka tedy nejde o nic menšího než o vlastní „zdravý rozum“. Každý člověk proto *musí* o *svůj rozum* neustále dbát; aby „myslel a jednal logicky“. Člověk *musí* sebe vzdělávat.

A protože na Zemi existuje více lidí, vstupuje každý člověk svým jednáním nutně „do života“ druhých. Tudíž *musí* být všem lidem *srozumitelný*.

Opět příklad: jelikož víme, že mluvení je jednáním a že tedy každým svým vyřčeným slovem ovlivňujeme druhé, pak je nezbytné, aby naše řeč nikdy nebyla falešná a matoucí, nýbrž byla řečí jasnou a strohou. Takovou, k jaké vybízel Ježíš z Nazareta:

„*Vaše slovo nechť je: Ano, ano – ne, ne; co je však více než tato slova, je ze zlého*“.⁷²⁵

Člověk *musí* objevit, že *jen jeho vlastní rozum ovládá* lidské jednání. A nikdo jiný, ani nic jiného. Žádný stát. Je na každém člověku, aby objevil, že *stát* se protíví lidské přirozenosti, že ho stát omezuje na jeho tužbách a cílech, že člověku nic nepřináší, naopak jej znásilňuje a ochuzuje.

Člověk může najít odpovědi na své životní otázky výhradně prostřednictvím svého rozumu, jen vlastním přičiněním. Jen *rozum je zdrojem umění života*.

Všechna právě jmenovaná „*musí*“ jsou podmínkou toho, aby každý člověk žil jako člověk *rozumný*; jako homo sapiens. Odpovídají na otázku, „jak žít“.

9.3 O majetku

V předchozích dvou kapitolách jsme ukázali, co je pro člověka veledůležité: jeho svoboda a jeho poznání. Ukažme další fenomén, který je pro život každého nezbytný.

Víme, že člověk svých cílů dosahuje prostřednictvím prostředků, jež se jeho *jednáním* stávají jeho *majetkem*. Jinak řečeno, podmínkou života (existence) člověka je *vlastnit majetek*, což (kupříkladu) názorně dokládá dva tisíce let staré vyprávění o *marnotratném synu*:

„*Jakýsi člověk měl dva syny; a mladší z nich otci řekl: Otče, dej mi díl majetku, jenž na mne připadá. A on jim rozdělil, co měl k živobytí, a ten mladší syn za nemnoho dní vše shrábl a odcestoval do dalekého kraje a tam svůj majetek rozpustilým životem promrhal. Když však utratil vše, nastal po celém onom kraji citelný hlad a on počal mít nedostatek; i odebral se a připojil k jednomu z občanů onoho kraje, i poslal ho na svá pole pást vepře. I toužil naplnit své břicho z lusků, jež žrali ti vepři, a nikdo mu nedával. A přišel sám do sebe, děl: Kolik námezdníků mého otce má nadbytek chleba, a já zde hynu hladem! Vstanu a odeberu se k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi a před tebou; nejsem již hoden být nazván tvým synem – učiň mě jakoby jedním ze svých námezdníků. I vstal a vydal se k svému otci; zatímco však byl ještě velmi vzdálen, uviděl ho jeho otec a byl pohnut niterným soucitem, i přiběhl a padl na jeho šíji a zlíbal ho. A syn mu řekl: Otče, zhřešil jsem proti nebi a před tebou; nejsem již hoden být nazván tvým synem. Otec však řekl ke svým nevolníkům: Vyneste nejlepší řízu a odějte ho a dejte na jeho ruku prsten a na nohy opánky, a přiveďte a zabijte to vykrmené tele, i dejme se do jídla a rozveselme se,*

⁷²⁵ Matouš 5:37. Srovnejme Ježíšův slovník se slovníkem prolhaných politiků.

protože tento můj syn byl mrtev a opět ožil, byl ztracen a našel se. I počali se veselit. A jeho starší syn byl na poli, a jak se přicházejí přiblížil k domu, zaslechl hudbu a tance; i přivolal si jednoho ze sluhů a vyptával se, co asi tyto věci znamenají. A on mu řekl: Přišel tvůj bratr a tvůj otec zabil to vykrmené tele, protože ho při dobrém zdraví dostal zpět. I rozhněval se a nechtěl vstoupit; a jeho otec vyšel a snažně ho prosil, on však svému otci v odpověď řekl: Hle, tolik let ti otročím a tvého příkazu jsem nikdy neobešel, a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveselil se svými přáteli; když však přišel tento tvůj syn, jenž tvé živobytí prožral s nevěstkami, zabil jsi mu to vykrmené tele. On mu však řekl: Dítě, ty jsi se mnou vždy a všechny věci mé jsou tvé, bylo však záhodno se rozveselit a zaradovat, protože tento tvůj bratr byl mrtev a opět ožil, byl ztracen a našel se.“⁷²⁶

O čem tento dojemný příběh vypovídá? Na prvním místě představuje otce, který se vůči synovi zachoval přesně v duchu pravidel přirozené morálky: otec, bez jakýchkoli podmínek, ponechal synovi svobodu odejít z domova. Chování otce a syna odhaluje onen okamžik, kdy se dítě vymaňuje z opatrovnického vztahu svých rodičů a stává se svébytnou bytostí podléhající plně zákonu lidského jednání. Druhým význačným milníkem synova života je stav nouze, v níž se ocitl. Až v této situaci syn rozpoznal, že se choval proti svému rozumu, když svůj majetek prohýřil. Poznal, že jednal z pouhého rozmaru, z nerozumu. Uvědomil si význam majetku, pochopil, co znamená vlastnit (majetek), pochopil pojmy spotřebovávat a spořit.

Člověk musí v zájmu svého přežití *vlastnit* například živo-bytí;⁷²⁷ *musí* vlastnit majetek.

I vrátil se syn k otci: „našel sebe“, což znamená, že se navrátil k racionálnímu jednání. A otec, rozradostněn faktem, že syn zase užívá svého rozumu, vystrojil mu hostinu.

Vztah *otec versus syn* v předloženém podobenství ani na okamžik neporušil princip svobody. Podobenství o marnotratném synu je příběhem o lidské svobodě, rozumu a majetku. Mimochodem, tento příběh dokládá, jak schopným vyučujícím předmětu „umění života“ byl Ježíš z Nazareta.

O významu majetku a vlastnictví hovoří další skvělá Ježíšova přednáška, *podobenství o milosrdném Samaritánovi*:

„A kdo je ten, jenž je mi blízko? A Ježíš, ujav se slova, odpověděl: Jakýsi člověk sestupoval od Jerúsáléma k Jerichu a upadl mezi lupiče; ti ho i svlékli i ran mu naložili a odešli, nechavše ho v stavu polomrtvého. A shodou okolností po oné cestě sestupoval jakýsi kněz, a uzřev ho, přešel po protější straně; a podobně i jeden Leviovec, jenž se u toho místa namanul – přišel, a uzřev ho, přešel po protější straně. Přišel k němu však jakýsi Samařan, jenž byl na cestách, a uzřev [ho], byl pohnut niterným soucitem, a přistoupiv obvázal jeho zranění, nalévaje na ně oleje a vína, a vysadiv ho na své vlastní dobytče, zavedl ho do hostince a postaral se o něho. A v zítřejší den [na odchodu] vyňal a hostinskému dal dva denáry a řekl mu: Postarej se o něho, a cokoli nadto vynaložíš, uhradím ti já, až tudy zase půjdu. Který [tedy] z těchto tří

⁷²⁶ Lukáš 15:11-32.

⁷²⁷ Obdobně jako ta prasata, která sám pásal a která musí pro své přežití mít („vlastnit“) lusky.

*myslíš, že se stal blízkým tomu, jenž zapadl do rukou těch lupičů? A on řekl: Ten, jenž prokázal soucit s ním. A Ježíš mu řekl: Ubírej se a podobně jednej ty.*⁷²⁸

Tento krátký příběh především ukazuje, jak konkrétně jednat podle pravidla *chtít mu dobro*. A zároveň dokazuje, že pravidlo *chtít mu dobro* platí pro lidi všech náboženství a národností, zkrátka pro všechny lidi.

Příběh (přesněji Ježíš z Nazareta) ovšem zanechává další, možná ještě důležitější, poselství. Aby mohl Samaritán (člověk) vůči druhému *chtít mu dobro*,⁷²⁹ je třeba, aby splňoval podmínku: *musí vlastnit dva denáry*. Skutek Samaritána je srozumitelnou ukázkou toho, jak majetek (vlastnictví) člověka působí *blahodárně*.⁷³⁰ *Majetek* jednoho je *dobrem* pro druhého; neboť je prostředkem jeho pře-žití. Dodejme zřejmou skutečnost, že lze směňovat (pouze) majetek; a nikoliv ne-majetek, chudobu, nic.⁷³¹

Majetek je *užitečný*, neboť přináší *užitek* oběma postavám příběhu; jednak konajícímu milosrdenství a jednak zbitému, příjemci milosrdenství.

Povšimněme si též, že (i) v tomto případě došlo k dobrovolné směně: Samaritán směnil svůj majetek (dva denáry) za skutek (svého) milosrdenství. Řečí praxeologie: Samaritán na své hodnotové škále *hodnotil* stav (postoj) „chtít mu dobro“ výše než stav „vlastnit dva denáry“.

Tím ovšem ponaučení, která z příběhu Samaritána a zbitého můžeme čerpat, nekončí. Ježíš ukazuje na klíčovou charakteristiku *milosrdenství*, jíž je *dobrovolnost*. Samaritán, nikým neovládán, žádnými příkazy nenucen, sám o své *svobodné vůli* jedná, jak si sám přeje; a činí *dobro* druhému. Koná *dobro-volně*.⁷³² Skutečná solidarita pramení z dobrovolného jednání jednotlivce. Tím neříkáme, že nemohou existovat spolky, církve či různá charitativní společenství, které organizují na zcela (znovu zdůrazněme) *dobrovolné* bázi iniciativy a projekty vzájemné solidarity mezi lidmi.

Příběh Samaritána a zbitého je brilantním vzorem solidarity jednoho člověka k druhému, je ukázkou, co značí *chtít mu dobro*.

Je *praktickým příkladem*, jak žít: Samaritán prostřednictvím *svého vlastnictví* (svých dvou denárů) se ujal „toho, jež mu byl na blízku“. Jednal tak, aby i pocestný se mohl znovu zapojit do dělby práce a dobrovolné směny a tím tak mohl znovu přinášet užitek sobě a tím prospěch celému lidskému společenství; v konečném důsledku i samotnému

⁷²⁸ Lukáš 10:29-37.

⁷²⁹ Podívejme se rovněž na prostorové a časové hledisko imperativu „chtít mu dobro“. Samaritán konal „právě tady a právě teď“. Zobecníme-li aspekt prostoru: na prvním místě *chtěj (konej) dobro tomu*, kdo je Ti nejbližší (například žije s Tebou ve společné domácnosti). Na druhém místě *chtěj dobro tomu*, kdo bydlí v sousedím domě. Až pak *tomu*, kdo žije v sousední vesnici. A až nakonec *tomu*, kdo pobývá na druhém konci naší planety.

⁷³⁰ „Blahodárně“ nebo také „milosrdně“.

⁷³¹ Směňovat chudobu je sice „možné“ a takové pokusy v lidské historii dokonce činěny byly. Vzpomeňme nedávnou minulost socialistického „obchodu“ v rámci hospodářského uskupení socialistických států, RVHP. Víme však, jak mechanismus „spolupráce“ mezi socialistickými státy zkrachoval spolu se státy samotnými. Signifikantním se ukázalo samo označení RVHP, „Rada vzájemné hospodářské pomoci“. Neboli: socialistické státy se mezi sebou „radily“ a „vzájemně“ (ve skutečnosti pod diktátem SSSR) si „hospodárně“ tak „pomáhaly“ (pamětníci vědí, že šlo o „spolupráci těsnou a intenzivní“), až se přivedly k sebezníčení. Zkrátka: zkratka RHVP je značkou a ukázkou největší možné parodie dobrovolné směny.

⁷³² Jinak řečeno, k opravdovému milosrdenství není třeba žádných institucí či institutů, například státu, dokonce ani církvi, ani žádných nařízení či rozkazů. Milosrdenství (v Ježíšově pojetí) tak nemá zhora nic společného se sociálními politikami kteréhokoliv státu.

Samaritánovi. Milosrdný čin je tedy Samaritánovi odplacen. Neboli, každý skutek milosrdenství se každému vyplácí.

Jednání Samaritána stvrzuje, že pro každého člověka je „nejlepší“, „aby lidi existovali a bylo jim velmi dobře“.

9.4 Nedotknutelnost vlastnictví

Přesto, že jsme se na mnoha místech našeho pojednání zabývali *přirozenými pravidly vlastnictví*, a to pravidlem *vlastnictví sebe sama* a pravidlem *vlastnictví majetku*, vraťme se k těmto principům ještě jednou, z jiného úhlu pohledu.

Člověk je člověkem proto, že „si uvědomuje“, že má svoje tělo a svůj rozum. A dále „si uvědomuje“, že má schopnost ovládat své jednání, svůj vlastní život. Tudiž, člověk má schopnost *ovládat svoji bytost*, ovládat sebe sama,⁷³³ *vládnout vlastní osobě*. Této schopnosti říkáme „*vlastnictví sebe sama*“ či „*vlastnictví svého já*“ nebo také „*sebevlastnictví*“.⁷³⁴

Každé lidské jednání (a tudíž i „vládnutí vlastní osobě“) je produktem lidského myšlení, které je (jak víme) odrazem logické struktury lidské mysli. Můžeme říci, že „ovládat sebe“ znamená podrobit sebe, své myšlení a jednání přísným zákonům logiky.⁷³⁵

Člověk díky *schopnosti vládnout sobě* může přemýšlet (a třeba nepřemýšlet) a vybírat si cíle racionální (nebo také nerozumné). Díky *sebevlastnictví* se může rozhodovat a dosahovat cílů, po kterých touží.

A v čem spočívá „*vlastnictví majetku*“?

K tomu, aby člověk mohl svých cílů dosáhnout, dokonce k tomu, aby vůbec žil, potřebuje nutně (vhodné) prostředky neboli „fyzické předměty okolního světa“.⁷³⁶ Aby tyto předměty (zůstaňme u obživy) mohl užívat (sníst jídlo), musí být schopen si opatřit prostředky vhodné k jídlu (mouku, zeleninu či maso); musí *je mít* neboli *vlastnit* (a zřejmě *musí* ovládat kuchařské umění).

Již od úsvitu svých dějin stojí všichni lidé před údělem „podmanit si Zemi“. A tak až dodnes každý člověk v zájmu svého přežití *využívá* své schopnosti (pracuje), *vyjímá* z přírody jednotlivé věci, které dosud nikomu nepatřily, a *přeměňuje* tyto fyzické předměty v prostředky nutné ke svému životu. Celou svojí osobností tak *ovládá* věci, které stojí *mimo* jeho vlastní existenci. Svoji *schopnost vládnout sobě* neboli *sebevlastnictví* rozšiřuje na majetek, který ovládá on sám a nikdo jiný. Tak nabývá *vlastnictví majetku*.⁷³⁷

S principem vlastnictví majetku úzce souvisí otázka „prvotního přivlastnění“. *Locke* v tomto případě hovoří o přivlastňování věcí ve stavu daném přírodou, „ve kterém patřily všem“.⁷³⁸ *Rothbard* volí jiná slova: o původních (nikým nevlastněných) věcech říká, že

⁷³³ Srov. (Rothbard, Manifest svobody 2015, 46). Rothbard v tomto místě říká: „...ovládat svoje tělo“.

⁷³⁴ Připouštíme, že pro vyjádření „schopnosti vládnout vlastní osobě“ není pojem „sebevlastnictví“ příliš výstižný; setrváme však u něj z pochopitelných důvodů: je všeobecně znám a běžně užíván.

⁷³⁵ Jestliže člověk neovládá sám sebe podle zákonů logiky, chová se nelogicky; existuje, jak se říká, jako „tělo bez duše“.

⁷³⁶ (Rothbard, Manifest svobody 2015, 50).

⁷³⁷ Srov. (Rothbard, Manifest svobody 2015, 52-53).

⁷³⁸ Viz (Rothbard, Manifest svobody 2015, 52).

„byly nevyužité a nepatřily nikomu“. ⁷³⁹ Což znamená, že Locke a Rothbard se o „původním stavu“ přírody vyjadřují odlišně.

V této souvislosti je nezbytné zmínit „komunistickou“ („socialistickou“?) myšlenku, že „přírodní zdroje nemohou být předmětem soukromého vlastnictví“. Kdyby ovšem byl tento „nápad“ doveden do všech důsledků, zaniklo by veškeré soukromé vlastnictví. Načež by *nutně* nastala zkáza civilizace a došlo by zcela jistě k vyhynutí lidského rodu. ⁷⁴⁰

Je proto nezbytné jednoznačně odpovědět na otázku, komu „patřila od pradávna“ a až dosud „patří“ ona „panenská“, v původním stavu se nacházející příroda. Neboli: „kdo vlastní přírodu“.

Ať již „Zemi stvořil Hospodin“, či „existence existuje“ platí, že *příroda existuje sama o sobě* a že podléhá „svým“ zákonům. ⁷⁴¹ Pro všechny lidi příroda je *příležitostí k podmanění*; *příroda existuje k ovládnutí lidmi*. Chceme-li, můžeme též říci, že příroda sama se „daruje“ lidem k jejich přežití.

Příroda není ve „vlastnictví lidstva“, příroda „je“. Příroda nemůže být ve „vlastnictví lidstva“ také proto, že „lidstvo“ jako entita neexistuje, neboť lidstvo nejedná, a tudíž ani nemůže cokoliv vlastnit. Neboť vlastníkem věcí může být pouze *jednající jednotlivec*, který musí vyvinout *své* úsilí (práci) k propojení *sebe* s částmi přírody pro to, aby je vlastnil, a tudíž aby žil.

Naopak; lze říci, že „příroda *vlastní* člověka (lidstvo)“. Tato metafora vyjadřuje, že existence člověka jako lidského druhu je důsledkem spontánního řádu přírody. Neboť (zůstaneme u metafory) „příroda vydala svoji energii“ a prostřednictvím přírodních zákonů, kterým sama podléhá, „vytvarovala člověka“.

Nyní již můžeme učinit závěr: nikdy *nelze říci*, že příroda patří všem. Neboť „příroda patří sama sobě“ neboli platí axiom „existence existuje“.

Povšimněme si ještě poněkud odlišného charakteru *sebevlastnictví* a *vlastnictví majetku*.

Vlastnictví sebe sama je vztaženo k osobě člověka; je integrální, „osobní“ součástí člověka. (Tím se, mimochodem, dostáváme k pojmu *osobnost člověka*.) Sebevlastnictví vyjadřuje, že člověk existuje jako osobnost: jako existující existence. ⁷⁴²

Naproti tomu *vlastnictví majetku* znamená kontrolu a podmanění si fyzických předmětů, existujících *mimo osobu* člověka. *Vlastnictví majetku* tedy spočívá ve „smísení“ sebevlastnictví s vnějším světem. *Vlastnictví „svého já“* a *vlastnictví (svého) majetku* je tím propojeno.

⁷³⁹ Viz (Rothbard, Manifest svobody 2015, 53).

⁷⁴⁰ Uvedme příklad státu, v němž by se vláda rozhodla ovládnout veškerý majetek dříve vlastněný lidmi. Člověka by tak uvedla do stavu, v němž by nevlastnil vůbec nic; tedy například ani stravu nezbytnou ke svému životu. Zůstaneme-li u příkladu stravy, pak vezme, že by zcela jistě zmizely, kromě jiného, obchody a restaurace. Veškeré jídlo by bylo na přiděl. Tato situace by nastala při úplném popření soukromého vlastnictví. Možná námitka, že takový absurdní stav „nastat nemůže“, neboť údajně existuje „přiměřená hranice“ vymezující „soukromý“ a ostatní „všelidový“ (tj. státní) majetek je logicky neplatná, neboť v tom případě musí nutně existovat rozhodce, který by tuto „přiměřenost“ určoval. Zakončeme otázkou: kdo (a proč právě „on“) by byl tím rozhodčím v případě státu?

⁷⁴¹ Kdyby svět neexistoval podle přesných přírodních zákonů, pak by neexistovalo (lidské) poznání, ani by neexistoval člověk obdařený rozumem.

⁷⁴² Nebo také: „Jsem, kým Jsem“. Srov. Exodus 3:14. K podrobnému vysvětlení nutno vzít v potaz zejména Žalm 82:6, Jan 10:34-36 včetně příslušných poznámek z (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014).

To má ovšem závažný důsledek. Jelikož je sebevlastnictví vztaženo k osobě člověka, pak nikdo z lidí nemůže být svého sebevlastnictví zbaven; leda násilím. A v tom případě by byla zničena podstata člověka a člověk jako člověk by přestal existovat.

Tudíž, je-li *osobnost člověka* přímo propojena (smísená) s jeho majetkem, pak každý, i sebemenší *útok proti majetku* druhého, je též útokem (a není přehnané říci útokem brutálním) proti *osobě* člověka. Neboli, každá loupež, daň, vyvlastnění či znárodnění má devastující účinky jak na toho, komu je majetek zcizen, tak také na lidské společenství, neboť každý se musí obávat, že i on a jeho majetek se mohou stát cíli násilníků.

Oba principy, sebevlastnictví a vlastnictví majetku jsou proto univerzálními principy, jimiž se vyznačují lidské bytosti a neoddělitelně tvoří nárožní kámen lidské pospolitosti. Oba principy jsou podstatou přirozené morálky. A bez ní nemůže existovat společnost ryzí svobody, ve které *musí* za všech okolností platit *axiom neútočení*, zákon svobody:

„žádný člověk ani skupina lidí nesmí útočit na jiného člověka ani na jeho majetek.“⁷⁴³

Nedotknutelnost vlastnictví je proto výsostným znakem společnosti ryzí svobody.

Faktu nedotknutelnosti majetku si byli velmi dobře vědomi již starověcí lidé, o čemž svědčí biblické desatero. Z jeho deseti příkazů se hned dva věnují ochraně majetku: jsou to příkazy „nepokradeš“ a „nepožádáš jeho statků“.⁷⁴⁴ Majetek a vlastnictví tak u Židů požívá doslova posvátný status.

Shrnuto: bez uznání a dodržování všech majetkových práv nemůže společnost svobodně jednajících lidí existovat.

Je příhodné podtrhnout již zmíněnou a zřejmě banální skutečnost, že *vlastnictví* je nezbytnou podmínkou holé existence člověka. A aby člověk mohl *vlastnit*, *musí* existovat věci (entity, prvky existence), s nimiž by mohl „smísit svoji práci“, a tak vytvořit *prostředky* svého žití. Tudíž před člověkem je (přirozený) imperativ: zachovat existenci, přírodu; aby mohl, biblickými slovy, „podmaňovat Zemi“ ve svůj užitek. Neboli *opečovávat*⁷⁴⁵ Zemi, která je (vzácným) *zdrojem* nutným k životu.

Jinými slovy: „*chtít existenci dobro*“. Proto člověk musí nepoškodovat a zachovat *přírodu*; což značí: existovat (žít) s ní v plném souladu.

A tak člověk *musí* vždy zachovat *majetková práva druhých, a přírodu*. I toto „*musí*“ odpovídá na otázku „jak žít“.

9.5 O manželství

Obraťme nyní pozornost k institutu manželství, kterému dnešní doba, jak známo, příliš nepřeje. Je nepochybné, že mnoho lidí považuje manželství za něco přežitého, pro život nedůležitého.

⁷⁴³ (Rothbard, Manifest svobody 2015, 39).

⁷⁴⁴ Srov. Deuteronomium 5:6-21. Svým způsobem i přikázání „nepožádáš manželky bližního svého“ je ochranou majetku. Nikoliv snad, že „muž ‘vlastní’ ženu jako svůj majetek“, nýbrž je třeba jej chápat jako ochranu „majetku (čti institutu) manželství“ jako fundamentu lidské pospolitosti.

⁷⁴⁵ Neboli *jednat* s péčí řádného Hospodina (hospodáře).

Na následujících řádcích s těmito postoji polemizovat nebudeme. Naším úmyslem je pouze vystavit institut manželství optice přirozené morálky.

Víme, že imperativ *chtít mu dobro* je přirozeným a univerzálním pravidlem vztahů mezi lidmi. Platí tedy i pro nejmenší lidské společenství, pro vztah mezi mužem a ženou; pro manžele. Bez nadvlády imperativu *chtít mu dobro* nemůže existovat ani společnost ryzí svobody, ani *manželství*.

Manželstvím rozumíme chtěný, účelový „spolek“ muže a ženy, přičemž oba (manželé) „preferují společné soužití“. Stvrzují tím biblické, že „není dobré člověku být o samotě“.⁷⁴⁶ Tento jejich společný cíl je podnětem k tomu, aby vstoupili do „nej-bližního“⁷⁴⁷ svazku, jež může být mezi lidmi uzavřen. Tímto svazkem zároveň stvrzují platnost axiomu, že „každý člověk jedná, jak si přeje“, neboť oba egoisticky, každý ve svém zájmu, do manželství (nepochybně dobrovolně) vstupují. Institut manželství je tak zcela v souladu se zákonem lidského jednání. Zároveň fenomén manželství potvrzuje, že „člověk je tvor společenský“.

Právě proto vstupují muž a žena do manželství, aby se o své životní úděly podělili (což představuje *dělbou práce*), aby své schopnosti a dovednosti (neboli svá ega, své „mužství“ a „ženství“) nabídli jeden druhému ke společnému vzájemnému užití (což odpovídá *dobrovolné směně*).

Již starověcí Židé věděli, jaké jsou základní znaky manželství; znovu si je zopakujme a následně vysvětleme:

„Proto bude muž opouštět svého otce a svou matku a ulpí na své ženě, i budou jedním masem.“⁷⁴⁸

Citovaný verš (o „manželství“) můžeme považovat za předpoklady „společného žití“ muže a ženy.

Za prvé; pro muže i ženu je nutností „opustit svoje rodiče“ (tj. odejít z domova), vyprostit se z opatrovnického vztahu se svými rodiči. A tak se stát *jednajícími* lidmi, plně odpovědnými za své chování, za své životy. Tento požadavek je kategorický a platí bezpodmínečně; a zároveň nijak neodporuje zachování úcty k rodičům.⁷⁴⁹

Za druhé; manželství (formálně) vzniká manželskou smlouvou (i nepsanou), která deklaruje rozhodnutí obou odevzdat se cele a bezvýhradně jeden druhému, což představuje biblické „ulpět jeden na druhém“; v současné řeči, *milovat se (navzájem)*.⁷⁵⁰

Za třetí; (ne)viditelným (intimním) stvrzením existence manželství je život pohlavní (sexuální), je bytím „jedno maso“, je „jediné tělo“; *člověk ve své úplnosti, integritě*. Což ovšem znamená, že v manželství existuje toliko život jediný, společný život manželský.

Takto je (a bylo již starověkými Hebreji) definováno specifické lidské společenství, *manželství*.

Z toho, co jsme si dosud o manželství řekli, vyplývá jeden naprosto zásadní důsledek: muž a žena vznikem manželství přestávají existovat jako dva lidé, kteří mají různé cíle a

⁷⁴⁶ Viz Genesis 2:18.

⁷⁴⁷ Tímto poněkud vyumělkovaným, kostrbatým výrazem chceme zdůraznit, že institut manželství naplňuje (novozákonní) imperativ „miluj bližního“ neboli „chtěj dobro tomu, kdo je ti nejbližší“.

⁷⁴⁸ Genesis 2:24, obdobně Efesanům 5:31.

⁷⁴⁹ Exodus 20:12: „Važ si svého otce i matky...“, jeden z „příkazů“ z Desatera.

⁷⁵⁰ Nám, lidem 21. století je samozřejmé, že láska mezi mužem a ženou musí být vzájemná.

různá přání. Každý z nich tak v tomto smyslu přestává jednat ve svém zájmu. Manželstvím vzniká, v praxeologickém významu, bytost *jediná*, manželé. A tudíž se na manžele vztahují všechny zákonitosti, které platí pro člověka jednotlivce. Manželé proto mají „jediné“ (tj. „společné“) cíle a přání, *žijí „jako jeden“ a jednají „jako jeden“* v jejich zájmu, v zájmu jejich manželství.

Řeceno jinými slovy; aby bylo manželství skutečným *společným soužitím muže a ženy*, pak *musí* existovat pouze, takříkajíc „jediné jednání“, *manželské jednání*. A v tomto jejich *manželském jednání* tkví mimořádnost a vznešenost vzájemného vztahu mezi manželi.

V tom, že manželé *jednají jako jeden* je zároveň obsažena nesmírná obtížnost stavu manželského. Tato náročnost spočívá právě v tom, že již neexistují bytosti Já a Ty, neboť ty jsou manželstvím propojeny do bytosti jediné. Manželstvím vzniká „nová“ bytost, kterou bychom mohli nazvat *manželské My*.

V tomto *manželském My* je ukryta příslovečná posvátnost manželství. Zatímco lidská společnost je vystavěna kolem egoistického „já“ *jednám ve svém zájmu*“, tak v manželství platí (opakujeme): „my dva“ *jednáme (jako jeden) v zájmu našeho svazku*. To není ani popřením egoismu, ani obrácením se k altruismu; toto „my jako jeden“ je jednak stvrzením platnosti axiomu lidského jednání a jednak je dokladem výjimečnosti vztahu muže a ženy, oné „sedmé svátosti“.⁷⁵¹

Muž a žena se vstupem do manželství nesmírně obohacují. Přesto, že jsme deklarovali neporušitelnost principu vlastnictví sebe sama, tak v manželství se oba manželé o „své“ sebevlastnictví vzájemně „podělují“. A jelikož víme, že sebevlastnictví znamená schopnost vládnout vlastní osobě, pak v manželství manželé *vládnou jeden druhému* a zároveň v manželství je *jeden druhým ovládán*. Obdobně je tomu s vlastnictvím majetku: vlastnictví majetku každého z manželů přestává okamžikem vzniku manželství existovat, existuje pouze *vlastnictví „společného“ majetku*; čímž, mimochodem, dospíváme ke známému pojmu „společné jmění manželů“.

Na první pohled institut manželství narušuje nedotknutelnost sebevlastnictví. Tento odsudek však mizí v okamžiku, uvědomíme-li si, že manželstvím vzniká jedinečná „bytost“, „nový ‘jedinec’“, manželé.

Muž a žena vstupem do manželství na sebe berou obrovské a dalekosáhlé, zároveň společné a nerozdílné, závazky. Jednak je to závazek *jednoho vůči druhému* spočívající v tom, že jsou životy muže a ženy (jejich jednání) vzájemně propojeny v „život společný“,⁷⁵² a tudíž „jeden bez druhého nemůže jednat, žít“. A jednak je to neodvolatelný a nezrušitelný závazek vůči *vlastním*, „společným“⁷⁵³ *dětem*; závazek k opatrovnictví *svých* dětí.

Na závěr pojednání o manželství vyjmenujme dva nejběžnější způsoby, jak bývá společný život muže a ženy formálně uspořádán.

⁷⁵¹ Manželství je v křesťanských církvích považováno za tzv. „sedmou svátost“. Někdy bývá takto označována sama manželka. Autor tohoto pojednání si dovoluje připojit vzpomínku na svého otce, který svoji manželku takto vznešeně a vtipně příležitostně oslovoval.

⁷⁵² Víme všichni o tzv. „vzájemné vyživovací povinnosti mezi manželi“.

⁷⁵³ Přiznejme, že uvádět u dětí přívlastek „společné“ je jednak nadbytečné a jednak poněkud obhroublé. Tímto vyjádření chceme toliko zdůraznit, že děti jsou dětmi obou svých rodičů: vždy toho muže a té ženy, kteří propojili části svých těl (sperma a vajíčko); těch, kdo zrodili novou lidskou existenci.

V prvním případě není takový svazek nijak formálně upraven; mnozí lidé totiž považují institut manželství za „zbytečnou či drahou formalitu“ a rozhodnou se žít společně, jak se vulgárně (leč výstižně) říká, „na psí knížku“ či „na jedné hromádce“.

Ve druhém případě uzavírají muž a žena mezi sebou *manželskou smlouvu* (a je nerozhodné, zda tak činí „před Bohem a lidmi“ či před „státním orgánem“) většinou v den jejich svatby (neboli v den jejich „svazku“). Svatební den tak není slavnostním dnem zamilovaných, ani dojemným loučením rodičů se svými dospělými dětmi, které právě „vylétávají z hnízda“, ani divadlem pro vesnici či pastvou pro novináře v případě „celebrit“. Je dnem, kdy muž a žena „prohlašují, že právě uzavřeli manželskou smlouvu“, v níž vyhlásují svůj *vzájemný závazek*, že nadále nechtějí a nebudou žít jako osobnosti dvě, nýbrž že chtějí jednat a žít jako bytost jediná, jako manželé. *Manželskou smlouvou se zavazují* být každý z nich jeden druhému plnohodnotnou polovinou jejich manželského My. *Zavazují se*, že budou vůči své „druhé a drahé polovici“ vždy zachovávat imperativ „*chtít mu dobro*“. *Zavazují se* „žít jeden pro druhého“, což znamená zachovat „vzájemné sebevlastnictví“, vlastnit a obhospodařovat „společné jmění“ a opatrovat „své děti“.

Vše, co jsme právě řekli o manželství, přesněji o fundamentálních závazcích, které z instituce manželství pro manžele vyplývají, jsou odpověďmi na otázku, která stojí nutně⁷⁵⁴ před každým z lidí všech věků a která je ústředním tématem našeho pojednání: Jak má „člověk“, jako „muž“ a „žena“, *jednat*?

Nechme odpovědět izraelského Hospodina, který člověka vytvaroval „mužským a ženským pohlavím“, ⁷⁵⁵ a který stručně a srozumitelně „svému obrazu“ přikazuje:

„*Plod'te a množte se a naplňujte zem a podmaňujte ji.*“⁷⁵⁶

Prozkoumejme nyní tento příkaz pohledem *rodičů* (neboť jsou to oni, komu je „plod'te a množte se“ adresováno) a z pozice *dětí*, které k plnosti člověčenství postupně spějí.

9.6 Opatrovnictví dětí

Věnujme pozornost dětským bytostem,⁷⁵⁷ které v okamžiku narození zřejmě *nejsou jednajícími* dospělými lidmi. Je evidentní, že k rozumovému *jednání* teprve *spějí*.

Každá lidská bytost od okamžiku početí

„*při svém osobním vývoji opakuje nejen fyziologickou přeměnu z jediné buňky do vysoce komplikovaného organismu savce, ale rovněž duchovní přeměnu z čistě vegetativní a zvířecí existence do rozumné mysli. Tato transformace není dokončena v prenatalním životě embrya, ale až později, kdy se narozené dítě krok za krokem*

⁷⁵⁴ Toto „nutně“ značí, že každý člověk *musí* zaujmout postoj ke své vlastní existenci. Každý člověk, nikoho nevyjímaje, stojí před primární otázkou: zda žít (existovat) jako člověk, anebo v sobě nechat „člověka“ zahynout. Každý se *musí* rozhodnout.

⁷⁵⁵ Srov. Genesis 1:27.

⁷⁵⁶ Genesis 1:28.

⁷⁵⁷ Problematiku vztahů rodičů a dětí detailně rozebírá Rothbard. Ačkoliv s některými jeho závěry nejsme zajedno, je jeho pohled vhodným vstupem do diskuse o postavení dětí (a rodičů) v rámci společnosti. Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 145-160).

probouzí do lidského vědomí. Každý člověk tedy ve svém raném mládí, počínaje z temných hlubin, postupuje různými stadii logické struktury mysli.“⁷⁵⁸

Děti teprve během svého života dorůstají do stavu, kdy jim jejich vlastní rozum umožňuje pochopit vlastnictví sebe sama.⁷⁵⁹ Jakou pozici ve společnosti ryzí svobody tedy děti zauímají?

Jednou ze stěžejních tezí celého našeho pojednání je, jak neustále opakujeme, že člověk vlastní sebe sama. Ta platí bez výhrad pro dospělé. V případě dětí je však situace mnohem složitější.⁷⁶⁰

Pro přehlednost našich úvah si dovolme, poněkud nepěkně, rozfázovat život dítěte do několika období: 1) chvíle bezprostředně předcházející početí a vlastní početí, 2) prenatální období, 3) narození dítěte a jeho život do dospělosti.

Ad 1) *Početí*.

Muž a žena (rodiče), na základě svého dobrovolného rozhodnutí,⁷⁶¹ „smísili své *schopnosti* a svou *vůli* s přírodou“, tedy v tomto případě: na základě svého majetkového práva (na vlastnictví sebe sama) spojili části svých bytostí (vajíčko a spermii), čímž *vytvořili* bytost jinou. Jednali účelově *s cílem počít* novou lidskou bytost. I *počali dítě*, vznikl lidský plod.⁷⁶² Lidský život proto *počíná* početím (a nikoliv až narozením, jak se mnozí domnívají). Okamžikem početí lidská bytost „*začíná být*“. Jinými slovy; v matčině lůně, do „*existence ponořen*“, ⁷⁶³ *existuje člověk* jako lidské embryo. Člověk svoji *existenci* nabývá v důsledku jednání svých rodičů; upřesněme, že máme na mysli (pro náš výklad) *typický případ*, kdy se lidská bytost *zrodí* v důsledku svobodného rozhodnutí muže a ženy k dobrovolnému pohlavnímu spojení a k oplodnění lidského vajíčka.

Rodiče se tak od okamžiku početí ocitají v *jedinečné* pozici vůči lidskému plodu, kterou můžeme popsat takto:

⁷⁵⁸ (Mises 2006, 32).

⁷⁵⁹ Locke se o dětech vyjádřil velmi hezky: „Připouštím, že děti se nerodí jako plnoprávné bytosti (s právem na přirozenou svobodu), ačkoli se jimi mohou stát. Když přijdou děti na svět, mají nad nimi jejich rodiče ještě nějakou dobu poté určitý druh nadvlády a pravomoci, jež jsou však dočasné. Pouta tohoto podrobení jsou jako pleny, do nichž jsou děti zabaleny a které jim pomáhají v jejich bezbrannosti jejich raného dětství. S přibývajícím věkem a rozumem se postupně uvolňují, dokud konečně nespadnou a neumožní člověku svobodně se rozhodovat“. Viz (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 145) poznámka 168.

⁷⁶⁰ Rothbard o dětech: „Děti nelze považovat za vlastníky sebe sama, neboť nemají dostatek rozumu nutného pro směřování svého jednání. Skutečnost, že děti jsou pod hegemonickou nadvládou svých rodičů, dokud nejsou dost staré na to, aby se staly vlastníky sebe sama, tudíž neodporuje našemu předpokladu čistě svobodného trhu. Děti nejsou schopny vlastnictví sebe sama, a proto moc nad nimi vykonávají někteří jednotlivci; na volném trhu jsou to jejich *výrobci*, rodiče. Na druhou stranu vlastnictví rodičů v tomto jedinečném případě není výhradní; rodiče nemohou své děti svévolně zranit či poškodit. Nedlouho po narození začínají děti získávat rozumové schopnosti lidských bytostí a ztělesňují potenciální vývoj vlastnictví sebe sama. Proto na svobodném trhu budou děti chráněny před násilným jednáním stejně jako dospělí“. Viz (Rothbard, *Zásady ekonomie* 2005, 127) poznámka 12.

⁷⁶¹ Uvažujeme typický případ početí dítěte „z lásky“. V tomto místě nebudeme rozebírat velmi složité případy znásilnění ženy, nevázaného sexu s následkem „nechtěného těhotenství“, mimotělního oplodnění, odnošení (cizích) dětí apod.

⁷⁶² Do diskuse o tom, jak vnímat okamžik početí, zapojme také Mises; ten říká: „Ani nově narozené dítě není jednající bytostí. Ještě neurazilo celou cestu od *početí* (zvýraznění je autorovo) k plnému rozvoji svých lidských kvalit. Na konci tohoto vývoje se však lidskou bytostí stane“. Viz (Mises 2006, 14). Z dikce této věty se lze domnívat, že Mises implicitně považuje *počátek* lidské bytosti v jejím *početí*.

⁷⁶³ Doslova, neboť v prenatálním období se lidský plod vznáší v plodové vodě.

za první; lidský plod je součástí bytostí⁷⁶⁴ svých rodičů, neboť v okamžiku početí „je“ nepochybně (nevkusně řečeno) „částí“ svých rodičů,

za druhé; zároveň jsou oba rodiče (spolu)vlastníky lidského plodu, neboť ten je rodiči vytvořen,

za třetí; zároveň lidský plod existuje jako individuální „entita“, od rodičů formálně „oddělená“, a v tomto smyslu „samostatná“ bytost.

Ad 2) *Prenatální období.*

V okamžiku oplodnění vajíčka *počíná* v lůně matky⁷⁶⁵ *existence* nové lidské bytosti, začíná její *prenatální období*. V lůně matky existuje *bytost*⁷⁶⁶ odlišná od svého otce a matky, je originální *bytostí*. Tato *bytost* je, řekli bychom, „potenciálním“ člověkem. Nazvěme ji *prenatální bytostí*.

Protože je *prenatální bytost bytostí lidskou*, pak se ocitá pod kuratelou přirozené morálky. Proto požívá práva na svoji neomezenou existenci a každé jednání proti této *prenatální bytosti* by bylo násilným jednáním.

Jinými slovy, skrze svoji biologickou, přírodní a přirozenou svébytnost se *prenatální bytost* plně zařazuje pod princip absolutní svobody, který ji hájí před napadáním a obtěžováním ze strany všech lidí, a tak se může těšit ze své „osobní“ svobody v ochranném příbytku matčina lůna a očekávat svůj budoucí plnohodnotný život dospělého člověka.

Prenatální bytost je propojena pupeční šňůrou s matkou a jsou tak (matka a lidský plod) „jedním tělem“. V přeneseném smyslu je *prenatální bytost* jedním tělem i s otcem. Případný útok proti *prenatální bytosti* by tak byl násilím nejen proti jí samotné, ale též agresí proti její matce a rovněž (což zdůrazňujeme) proti jejímu otci.

Prenatální bytost má samozřejmě právo *sebeobrany*, kterou ji z pozice *sebevlastnictví* a *vlastnictví* ze strany rodičů a skrze *opatrovnictví* zprostředkovávají její rodiče. V *prenatálním období* lidského života jsou to právě rodiče, kteří jsou vykonavateli práva *sebeobrany* „potenciálního“ člověka a jen rodiče mají právo trestat případné pachatele násilí proti lidskému plodu.

Prenatální bytost je tímto (za)opatřena přirozeným morálním imperativem, jemuž podléhají její rodiče a jemuž nemohou, z titulu původců „nového“ života, nijak uniknout.

Prenatální bytost je ovšem vůči svým rodičům ve zcela zvláštním, ojedinělém a specifickém postavení: na jedné straně je vůči nim „jinou existencí“ a na druhé straně je zároveň „jejich částí“. Je však, jak jsme právě ukázali, nesporně svébytnou lidskou bytostí a podléhá přirozeným etickým pravidlům.

Ad 3) *Narození dítěte a jeho dospívání.*

Následně se narodilo dítě. Rodiče jsou bezpochybně dál „vlastníky“ tohoto dítěte, neboť jsou jeho (vy)tvořiteli. Narozené dítě je ovšem také, již „viditelně“, svébytnou lidskou bytostí s právem na svoji neomezenou existenci.

Vztah mezi rodiči a dítětem tak není zcela rovnocenný; je jednak určen „počátečním“⁷⁶⁷ vlastnickým vztahem rodičů a dítěte, a jednak je dítě „potenciálním“ vlastníkem

⁷⁶⁴ Lze říci, že děti jsou s rodiči ontologicky („existenčně“) propojeny.

⁷⁶⁵ Neuvažujeme výjimečnou situaci, kdy dítě je „odnoženo“ jinou ženou než jeho matkou.

⁷⁶⁶ Pro *prenatální období* vývoje lidské bytosti od početí do narození jsme si dovolili označit tuto bytost jako *prenatální bytost*, v dalším textu užíváme i prosté označení *bytost*.

⁷⁶⁷ Od slova *početí*.

sebe sama. Tento specifický vztah mezi rodiči a jejich dítětem nazýváme *opatrovnictvím*.⁷⁶⁸

I tento „opatrovnický“ vztah rodičů a dětí je určen základním principem, jež panuje ve svobodné společnosti mezi lidskými bytostmi: vzájemným respektováním práv. Z toho, například, nevyhnutelně vyplývá, že „jakýkoliv pokus zabavit dítě rodičům násilím je porušením jejich majetkového práva“.⁷⁶⁹ Nebo jiný důsledek: jelikož je vztah mezi rodiči a dětmi opatrovnický, pak jakýkoliv útok proti dětem samotným, je zároveň útokem proti jejich rodičům, neboť je útokem proti jejich „vlastnickým nárokům“.

Tedy: kdyby se snad kdokoli dopustil násilí proti dětem, (čehož se mohou ve smutných případech dopustit i sami rodiče,) pak právo (sebe)obranu dětí a právo trestat násilí spáchané na dětech lpí na rodičích, (v kritických případech na příbuzných těchto dětí).

Opatrovnictví však není časově neomezené. Je omezeno do okamžiku, kdy dítě dospěje a demonstruje své právo na vlastnictví sebe sama. Jelikož se rodiče nesmí proti svým dětem nikdy dopustit násilí, musí ponechat dětem svobodu z domova odejít bez ohledu na věk, neboť jen tak mohou děti vyjádřit svoji touhu vstoupit do jednání v rámci společnosti jako absolutní vlastníci sebe sama a svého majetku.⁷⁷⁰ Neboli *jednajícím* se člověk stává „vylétnutím z opatrovnického hnízda“ rodičů.

Jednání *rodičů* čili těch, kdo *zrodí své* děti, má ovšem závažný důsledek pro ně samé: zplozením dětí (rodičovstvím) *sami sebe zavazují k opatrovnickému vztahu* ke svým dětem; zavazují se vést a dovést své děti do dospělosti.

Rodiče aktem početí poskytují části sebe sama, své spermie a svoje vajíčko. Rodiče rozšiřují (doslova rozmnožují) sebevlastnictví na své dítě. Z čehož plyne:

Nelze-li převést vlastnictví sebe sama na nikoho druhého, nelze tak učinit ani v případě opatrovnictví svého dítěte. Rodičům proto nelze své dítě „odložit“ či jinak „poskytnout“ jiným lidem. Žádný rodič se ze svého rodičovství nemůže nijak vymanit. *Rodiče jsou a navždy budou*, ať „chtějí, či nechťejí“, *rodiči*⁷⁷¹ svého dítěte.

Jelikož je dítě (v kterékoliv „fázi“ svého dětského života) „součástí“ svých rodičů, kteří podléhají principu sebevlastnictví, a protože je *lidská bytost od okamžiku svého početí samostatnou* lidskou bytostí, a tudíž i na ni se vztahuje princip sebevlastnictví, platí, že každé násilí vůči *lidskému plodu* je násilím jak proti rodičům, tak (očividně) vůči samotnému dítěti. Jako příklad takového násilí si dovolíme uvést „umělé ukončení těhotenství“.

Opatrovnictví dětí tedy zahrnuje zapovězení jakéhokoliv násilí ze strany rodičů (a samozřejmě ze strany všech ostatních lidí) vůči dětem. Navíc jsou rodiče vázáni závazkem *obranu* (ochrany) svých dětí před možným násilím ze strany jiných lidí. Krásným příkladem takové ochrany je prenatální období lidské bytosti, kdy je dítě *chráněno* lůnem své matky.

⁷⁶⁸ Můžeme snad říci, že rodiče „zároveň jsou a nejsou vlastníky“ svých dětí. Z toho nutně vyplývá, že se rodiče nesmí dopustit žádného násilí či hrozby násilím vůči dětem, a zároveň nemohou s dětmi jednat jako se svým „hmotným majetkem“, neboť jejich vztah k dětem je („pouze“) opatrovnický.

⁷⁶⁹ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 148).

⁷⁷⁰ Srov. (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 151).

⁷⁷¹ Můžeme také říci, že rodiče jsou a navždy budou „majiteli“ svého dítěte. Neboli: jsou *biologickými rodiči*.

Abychom přesně porozuměli, co obnáší *opatrovnictví dětí*, porovnejme jej s fenoménem *milosrdenství*.

Milosrdenstvím rozumíme *dobrovolné* jednání člověka vůči kterémukoliv jinému člověku, jehož cílem je *dopřát druhému užívat (si)* axiomu lidského jednání, tedy *jednat, jak on sám si přeje*.

Opatrovnictví ovšem představuje modus jednání jiný. Není totiž dobrovolné, je vynuceno existencí dítěte (lidského plodu), které je, poněkud nepěkně řečeno, „důsledkem“ předchozího jednání muže a ženy (rodičů). Přesto cíl opatrovnictví je stejný jako u *milosrdenství*: *dopřát dítěti dobro*.

Dosáhnout tohoto cíle, jak všichni dobře víme, není vůbec jednoduché. Uveďme dva důvody, proč tomu tak je.

Jednak víme, že každý jednotlivý člověk jedná (pouze) „sám za sebe“. Ovšem v případě opatrovnictví rodiče rozhodují (volí) za děti; udělují za ně hodnotu všemu, co se jejich života týká. Rodiče za děti „myslí“; jednají „jménem“ svých dětí. Rodiče jsou tak v nesrovnatelně složitějším postavení než každý jednotlivec, neboť z titulu opatrovnictví jednají za bytost jinou, než jsou oni sami. Tento „problém“ opatrovnictví vyplývá z faktu, že člověku není dáno nijak proniknout do vědomí druhých. A tudíž ani rodiče nejsou s to odhalit, co se v mysli jejich dětí odehrává; mohou to toliko odhadovat. Ocitají se, dovolíme si říci, v téměř neřešitelné situaci.

A druhý důvod, který s tím prvním úzce souvisí: na jedné straně jsou děti samostatnými lidskými bytostmi, na druhé straně jsou „majetkem“ svých rodičů. Obě tyto pozice zastávají děti současně. A tak opatrovnictví spočívá v jejich neustálém a jemném vyvažování.

Shrnuto: opatrovnictví je proto „uměním života“ par excellence. Je bezpochyby jednou z nejzodpovědnějších a nejnáročnějších rolí, která před lidmi vyvstává. A proto je plození (a zplození) dítěte aktem tak závažným a zavazujícím. Opatrovnictví je *závazkem přirozeným*, vždyť zplození dítěte je, technicky vzato, naplněním *přírodního (přirozeného)* zákona. A zároveň je rodičovství (a opatrovnictví) úkolem vznešeným, životním údělem, kterým je zachování lidského rodu. Vždyť každý, kdo se stal biologickým rodičem, se stal (věčným) článkem nekonečného řetězce lidského pokolení.

K naší dosavadní rozpravě o postavení dětí (ve společnosti) považujeme za vhodné připojit několik doplňujících poznámek.

Poznámka první.

V našem rozboru jsme se záměrně vyhnuli pojmu „právo na život“, neboť se domníváme, že jeho obsah není ani zdaleka jednoznačný. Přesto či spíše proto mu věnujme trochu pozornosti.

Život (lidský) *dávají (tvoří)* rodiče, život lidský *odnímá* smrt (příroda). Lidský život v jistém okamžiku začíná a v jistém okamžiku končí.⁷⁷² Život lidský buď existuje, anebo neexistuje. Jen ve smyslu prosté *existence života* může mít pojem „právo na život“ jistý smysluplný obsah. Tudíž, raději bychom měli říkat *právo na existenci*.

⁷⁷² Lidský život lze v tomto smyslu považovat za přírodní zákon; lidský život začíná z vůle muže a ženy (a je to *příroda*, která oba vybavila schopností život počít) a končí, „z vůle“ *přírody*, smrtí.

Ani toto vyjádření se však nezdá být zcela přesné. Hovoříme-li o životě ve sféře pravidel přirozeného vlastnictví, pak je zcela srozumitelné hovořit o právu na vlastnictví sebe sama, tedy o *právu na svůj život* a také o *právu obrany svého života*.⁷⁷³ Což jistě představuje něco zcela jiného než výraz „právo na život“.

Proto není vhodné sousloví „právo na život“ používat, je nepřesné a zavádějící. O životě nelze mluvit jako o jakémsi „právu na život“. Neboli, „na život“ není žádné „právo“, žádný „nárok“. Neboť člověku si nelze přát „svůj“ život, ani si „svůj“ život nelze samy vytvořit či jinak samo-získat.

Abychom byli správně pochopeni: něco jiného, diametrálně odlišného, je „právo člověka na svobodné žití“. Člověku je dáno *přát si život svobodné lidské bytosti*. Neboli, člověku je dána možnost (účelově) jednat tak, aby dosáhl svobody.

Vztaženo k „případu dětí“ platí: každý člověk je vlastníkem sebe sama, avšak toto své sebe-vlastnictví, svůj život, nemůže nabýt prostřednictvím svého účelového jednání. Nabývá jej pouze jako důsledek jednání rodičů; *darem* od svých rodičů.

Z čehož opět plyne: rodiče, dárce života, vzali na sebe aktem *početí* dobrovolně jedinečným a specifickým *úděl opatrovníků* svých dětí, nově zrozeného života. Toto jsou všechna „práva na život“.

Důležitost naší diskuse o dětech lze dokumentovat existencí dědických nároků. Nebudeme tento institut nijak rozebírat, je však evidentní, že dědický vztah je důsledkem prvotního vlastnického vztahu rodičů k počaté lidské bytosti.⁷⁷⁴ Dědická práva se odvíjejí od okamžiku početí (budoucího) dědice, jsou majetkovými právy a odpovídají precizně teorii přirozené etiky. Dědické nároky nelze v tomto smyslu nijak zpochybnit. Dějiny lidského rodu a existence civilizace jsou důkazem oprávněnosti dědických nároků.

Poznámka druhá.

Pojednáváme-li o lidské přirozenosti, je snad vhodné učinit poněkud riskantní krok a vstoupit na nesmírně tenký led fenoménu *interrupce*.⁷⁷⁵

Rozpravu odstartujme polemikou s Rothbardem. Ten, jako v jiných situacích, vychází z absolutního práva člověka na vlastnictví sebe sama a pokračuje:

*„Z toho bezprostředně vyplývá, že každá žena má absolutní právo ke svému tělu, že má absolutní nadvládu nad svým tělem a vším, co je uvnitř. To jest včetně plodu. Většina plodů se nachází v matčině lůně, protože matka s touto situací souhlasí, leč jedná se o souhlas svobodně udělený. Avšak rozhodne-li se matka, že v sobě ji nadále nechce plod nosit, stává se plod v jejím těle parazitickým ‘vetřelcem’ a matka má naprosté právo vykázat tohoto vetřelce ze své domény. Na interrupci by nemělo být pohlíženo jako na ‘vraždu’ živoucího jedince, ale jako na vykázání nechtěného vetřelce z matčina těla.“*⁷⁷⁶

Rothbard hned přidává další myšlenku:⁷⁷⁷

⁷⁷³ A jsme zpět a opět u *sebeobran*y.

⁷⁷⁴ Jinými slovy, v nejširším smyslu se dědická práva odvíjejí od okamžiku početí budoucího dědice. Mohli bychom říci, že okamžikem početí děti dědí po rodičích nejen život („dědí část těl svých rodičů“), nýbrž i všechna další vlastnická (majetková) práva „po“ rodičích.

⁷⁷⁵ Pojem interrupce chápeme v běžně užívaném smyslu jako tzv. „umělé ukončení těhotenství“.

⁷⁷⁶ (Rothbard, *Etika svobody* 2009, 146).

⁷⁷⁷ Rothbard neuvádí autora následující námitky.

„Bylo namítáno, že jelikož matka, která původně s početím souhlasila, uzavřela tak s plodem o svém stavu ‘smlouvu’, kterou nemůže porušit tím, že podstoupí interrupci“.⁷⁷⁸

S tímto názorem ovšem sám Rothbard polemizuje:

„S touto doktrínou je však spojeno mnoho problémů. V první řadě, jak dále uvidíme, pouhý slib nepředstavuje vymahatelnou smlouvu: smlouvy jsou řádně vymahatelné pouze tehdy, jestliže jejich porušení znamená implicitní krádež, a žádná taková úvaha se nenabízí. Za druhé, evidentně nemohlo dojít k žádnému ‘uzavření smlouvy’, jelikož plod (oplovné vajíčko?) může být jen stěží považován za dobrovolně a vědomě jednající entitu. A za třetí, jak jsme viděli výše, zásadním bodem v libertariánské teorii je nezcizitelnost vůle, a tudíž nepřípustnost vymáhání smluv zavazujících k dobrovolnému otroctví. Dokonce i kdyby se jednalo o ‘smlouvu’, potom by nemohla být vymáhána, protože vůle matky je nezcizitelná a matka nemůže být legitimně ztotočena a přinucena mít dítě proti své vůli.“⁷⁷⁹

Reagujme na výše uvedené Rothbardovy postoje.

Co se týká teze o absolutním právu ženy na vlastnictví sebe sama, je ve vztahu k lidskému plodu přinejmenším problematická. Jistě platí právo ženy na vlastnictví sebe sama a spadá pod něj i případ přítomnosti cizího tělesa nacházejícího se uvnitř jejího těla. Avšak plod není „cizím tělesem“, neboť je jednak vlastněn nejen matkou, ale také otcem, a zejména je prenatalní bytost, jak jsme lidský plod nazvali, lidskou bytostí, která podléhá pravidlu přirozeného vlastnictví. Interrupce, odstranění plodu z těla ženy je jasným porušením svobody lidského plodu, je útokem proti životu prenatalní bytosti a je tedy jednáním, které odporuje lidské přirozenosti.

Rothbardova zmínka o slibu je v této situaci nesrozumitelná. Jeho názor, jež označuje „původní souhlas s početím jako pouhý slib“ je lichý, neboť označit *početí lidské bytosti* jako „pouhý slib“ je nepochopení aktu početí jako *uskutečněného, dokonaného jednání* rodičů sledující jistý cíl. Aktem „početí“ došlo k uzavření *nezrušitelného ujednání*⁷⁸⁰ mezi mužem a ženou. Samotná existence počaté lidské bytosti tuto nezrušitelnost dokazuje. Akt početí není pouhým slibem, neboť prenatalní bytost existuje. Platí i v tomto případě zákon identity: A je A.

Navíc akt početí je ujednáním, snad tím nejvýznamnějším, jaké mohou mezi lidské bytosti, muž a žena, vůbec uzavřít. Je to „ujednání o pokračování lidského rodu“. Při „typické situaci“ je uzavírána dobrovolně a svobodně.⁷⁸¹ Je doživotní a nevypověditelná. Její výslednicí je existence lidského rodu a civilizace, jakou jí dnes známe.

⁷⁷⁸ (Rothbard, Etika svobody 2009, 146).

⁷⁷⁹ (Rothbard, Etika svobody 2009, 146).

⁷⁸⁰ Nabízí se místo slova „ujednání“ použít slovo „smlouva“. Neužili jsme ovšem pojem „smlouva“ záměrně, neboť *ujednání* „o početí lidské bytosti uzavřená mezi mužem a ženou“ je „ujednání“ vůči „třetí straně“, vůči „počaté bytosti“, která smluvní stranou tohoto „ujednání“ fakticky není. Zatímco „smlouva“ je implicitně chápána jako smlouva dvou stran.

Přesto početí lidské bytosti stvrzuje (formálně vzato) uzavření smlouvy mezi ní a jejími rodiči, neboť je v nejhlubším smyslu smlouvou o převodu majetkových práv.

⁷⁸¹ Otázkami související se znásilněním se zde, pro stručnost našeho pojednání, nebudeme zabývat. Uznáváme zároveň, že znásilnění je „kritická“ životní situace, jejíž „řešení“ není dle našeho názoru zdaleka „triviální“.

Rothbardova teze, že „nemohlo dojít k uzavření smlouvy mezi ženou a plodem“ je evidentní a jistě zřejmá každému. Z čehož vyplývá, že nelze argumentovat pro či proti interrupci „smlouvou“, která neexistuje a ani existovat nemůže.

Rothbard ve třetí poznámce *nezcizitelnost vůle* aplikuje pouze na otázku ženy „mít či nemít dítě“ a opomíjí, že *nezcizitelnost vůle* je samozřejmě nutno vztáhnout i na okamžik vlastního početí. Neboť pohlavní akt předcházející početí je (v typické situaci) řízen vůlí matky a otce, *obou* rodičů. Pohlavní akt je (za této situace) dobrovolným jednáním muže a ženy. Aktem početí není ani vůle ženy (matky) a samozřejmě, ani vůle muže (otce) nijak potlačena.

Jinými slovy, projevem svobodné vůle *aktérů* (tj. rodičů) je pohlavní *akt*, jehož důsledkem (pokud si tak přejí) je oplodnění vajíčka, je početí nové lidské bytosti. Jest uskutečněno jednání. Akt početí jest dokonán. Roubovat nezcizitelnost vůle na „přinucení matky mít dítě“ je proti smyslu tohoto početí, proti aktu početí. (Je to obdobná situace jako v případě vraždy. Akt vraždy se stal. Žádným jednáním nelze skutek vraždy „vymazat“, zavražděnému nelze život vrátit; život člověka je vraždou navždy „zcizen“).

Nuže, téma interrupce⁷⁸² můžeme uzavřít shrnutím, které je v plném souladu s přirozenou morálkou:

Početím⁷⁸³ lidský život *začíná*; jde o biologický počátek lidského života. Neboť je nepochybné, že okamžikem početí⁷⁸⁴ jsou odstartovány přirozené, biologické, přírodní procesy jako projevy života v užším i širším smyslu toho slova. Případná námitka, že lidský život začíná (až) narozením je proto neplatná. Je zřejmé, že narození je pouze jakousi fyzickou změnou⁷⁸⁵ v životě lidském, odpojením „z těla“ rodičů; obou rodičů, pojato v širším smyslu, nejen tedy z pohledu mateřského, ale i otcovského.⁷⁸⁶

Poznámka třetí.

Následující glosa je nepochybně kontroverzní, přesto se ji odvážíme. Hovoříme-li o *opatrovnictví*, pak mluvíme o *závazku rodičů*, vyplývající z faktu zplození lidské bytosti. Jelikož se lidé rozmnožují pohlavně, pak lze říci, že také *každé pohlavní spojení je závazkem*, který muž a žena právě oním pohlavním aktem na sebe berou. (A to proto, že každé pohlavní spojení, z podstaty věci, může vést k početí lidského plodu.)

⁷⁸² Snad jsme na předchozích řádcích přesvědčivě ukázali, že řešení složité otázky interrupce je nutno odstartovat řešením *počátku existence* lidské bytosti.

⁷⁸³ V češtině máme krásná dvě slova, podstatné jméno „početí“ a sloveso „počít“: věta „člověk byl *počat*“, precizně popisuje „*počátek* lidské bytosti“.

⁷⁸⁴ Domníváme se, že není nijak smělé či přehnané označit okamžik početí „smlouvou mezi mužem a ženou o zachování lidského rodu“. Naopak tato smlouva naplňuje úděl lidských bytostí.

⁷⁸⁵ Porod lze velmi nehezky, i když věcně správně, označit jako „organizační“ událost. Chceme tímto poněkud nevkusným vyjádřením pouze podtrhnout kontinuitu lidského života; totiž, jak jsme ukázali, lidský život (začíná) počíná početím. (Zároveň nechceme nijak snížit závažnost okamžiku narození jak pro novorozeně, tak pro jeho rodiče.)

⁷⁸⁶ Takto formulované závěry se tedy odlišují od postojů Rothbarda. Domníváme se však, že naše resumé přesně vystihuje podstatu vztahu mezi rodiči a dětmi. Přitom se vyhýbá jakémukoliv „morálnímu“ posuzování interrupce, nekomentuje případný převod či „prodej“ opatrovnických práv k dětem komukoliv jinému apod. Pouze stroze vymezuje přirozené etické mantinely mezi dětmi a jejich rodiči. Je možná zbytečné dodávat, že naše předchozí analýza nevychází, jak je snad z uvedeného zřejmé, z „katolické doktríny“, která interrupci považuje za vraždu.

Jsme si vědomi toho, že označit „každé pohlavní spojení“ za závazek, může být mnohým odmítnuto jako nedůvodné, přehnané či jakkoliv jinak. To připouštíme, avšak různost postojů ke „každému“ pohlavnímu spojení dokládá, že „problém pohlavního styku“ existuje. Zkusme tento „problém“ popsat podrobněji.

Uvažme tuto situaci: chtějí-li muž a žena, aby při pohlavním styku žena neotěhotněla, snaží se tomu zabránit „bezpečným sexem“.

Ukažme nejprve, co říká o „bezpečném sexu“ přirozená morálka.

Kde začít? Inu, kde jinde než u známého starozidovského přirozeného a přírodního pravidla, které můžeme nazvat „zákonem zachování existence lidského pokolení“: „Proto opustí otce a matku, připojí se ke své manželce a budou jedno tělo.“⁷⁸⁷

Neboli, již starověcí Židé věděli, že se lidský život dá vyjádřit v časové posloupnosti. Vyjádřeno obyčejnými slovy: člověk musí být nejprve počat, aby existoval. Musí se nejdříve narodit, aby mohl následně dospívat. Musí nejprve dospět, aby se stal jednajícím člověkem, když vylétá z rodičovského hnízda. I vyhledá sobě manželku, s níž následně uzavře manželskou smlouvu, která je poté stvrzena manželským objetím.

Princip „proto opustí otce a matku, připojí se ke své manželce a budou jedno tělo“ tak zabezpečuje manžele a jejich děti před nejistotou budoucnosti. Ve smyslu tohoto principu již můžeme porozumět, co značí „bezpečí rodiny“, „zabezpečení dětí“ či „bezpečný sex“.

Nuže, „bezpečným sexem“ (z pohledu přirozené morálky) je pohlavní styk muže a ženy *stvrzující* existenci manželství. Je aktem, který *zabezpečuje* lidskou bytost od jejího početí takřkajíc prostředím rodinného krbu (tj. opatrovnictvím). Je (milostným) aktem, jímž se manželé *ubezpečují* ze vzájemného *chtít mu dobro*. A také je, můžeme říci, *bezpečnou, přirozenou* třešničkou na dortu života, kterou si manželé mohou *dopřávat*.

Je takto vnímám pojem „bezpečný sex“ v naší současné „moderní“ době? Zdá se, či spíše můžeme skoro s jistotou tvrdit, že tomu tak není. Hovoří-li totiž kdo o „bezpečném sexu“ implicitně předpokládá, že existuje sex „ne-bezpečný“. A všichni víme, že „nebezpečnost“ sexu spočívá v *obavě* z otěhotnění ženy, ve *strachu* muže a ženy z početí lidské bytosti.

Hovořit takto (cynicky?), o (ne)bezpečnosti sexu ovšem znamená, zredukovat pohlavní spojení muže a ženy v toliko technický „problém“; tedy na prvním místě vyřešit, kterak zabránit otěhotnění ženy. Sex, na místo *stvrzení* svazku muže a ženy a *završení* jejich vzájemnosti, se stává „riskantním podnikem“. Je jednáním, jež vrcholný intimní akt muže a ženy degraduje na toliko „promiskuitní záležitost“ (přeloženo: „nezávazné mísení“), které je zatíženo strachem z „*nechtěného těhotenství*“.⁷⁸⁸

Dospěli jsme tak k pojmu „*nechtěné těhotenství*“, které je v nejhlubším smyslu protimluvem. „Zákon zachování lidského rodu“ říká, že (dobrovolný, tj. chtěný) sex, může vést a často vede k těhotenství. Označuje-li někdo početí lidského plodu, které je důsledkem dobrovolného, *chtěného* jednání (sexu) za *nechtěné* (těhotenství), například výrokem „to já nechtěl“, pak autor takového absurdního výroku si buď nalhává, že se „zmýlil“ (není to komické?), anebo se snaží v sobě přehlušit přirozený zákon přírody. V každém

⁷⁸⁷ Srov. Genesis 2:24.

⁷⁸⁸ A v neposlední řadě k obavami z možných dalších závažných, například zdravotních, důsledků.

případě si protiřečí. Pohlavní styk (stále máme na mysli pohlavní styk dobrovolný), jehož důsledkem je těhotenství ženy, nikdy nemůže být označen za „mylný“ či „nechtěný“.

Jinými slovy totéž: sousloví „nechtěné těhotenství“ převrací („mávnutím kouzelného proutku“) chtěné jednání (dobrovolný pohlavní styk) do jednání nechtěného (otěhotnění ženy), přičemž „ohodnocení“ pohlavního aktu, tedy určení, zda jde o jednání „chtěné“ či „nechtěné“, je činěno *ex post* tohoto jednání a zcela závisí na tom, zda žena „náhodou“ otěhotněla či „náhodou“ neotěhotněla. Pojem „nechtěné těhotenství“ je nesmyslem popírající zákon lidského jednání jako účelového (tj. chtěného) jednání. Neboť; jak může být v jedné větě *chtěné* (jednání) označeno za *nechtěné* (jednání)? Jak může být označeno početí lidské bytosti za *nechtěné*, když je důsledkem dobrovolného, to je *chtěného* sexu? Takové reakce jsou zjevně iracionální a neberou v potaz, že každý člověk se musí vyrovnat s přírodním faktem, totiž, že se lidé rozmnožují pohlavně.⁷⁸⁹

Pohlavní styk je „příkladem“ lidského jednání. Je ukázkovým příkladem, který dokazuje, že zákon lidského jednání vychází z lidské přirozenosti. Zobecníme-li tento případ, můžeme říci, že jakékoliv jednání, které je vedeno, aniž by jednající přihlíželi k přírodním zákonům (či jednali dokonce proti nim), je třeba takové jednání označit za ne-rozumné, iracionální, proti přírodě.

Přiznáváme, že jsme se nechali těmito úvahami strhnout. Je taktní se takto (a zda vůbec) vyjadřovat o nejintimnějších lidských záležitostech? Snad nikoliv. Hledáme-li umění života, pak se nelze diskusi o manželství, rodičovství a opatrovnictví pochopitelně vyhnout a rovněž tak nelze zavírat oči před fenomény, které s intimním životem bezprostředně souvisí.

9.7 Důchodová reforma

V předchozí kapitole jsme sledovali, jak rodiče své děti *opatrují* a vedou do dospělosti. V této kapitole zavítáme na závěr lidského života, kdy rodiče zestárli a kdy se nezadržitelně přibližuje okamžik jejich smrti.

Nabízí se otázka, jak se na stáří (za)opatřit, jak sebe *zabezpečit*? Anebo si člověk nemá takovou otázku vůbec pokládat a odmítnout ji známým „neřeš to“? A pasivně čekat na smrt?

O státním důchodovém systému, o údajném „zabezpečení na stáří“, jsme již pojednali. Dodejme, že politici jej prezentují jako solidární systém. Skutečnost je ovšem jiná; není solidární, neboť solidaritu (milosrdenství) jsme definovali jako jednání dobrovolné a adresné. Ani jedním z těchto znaků se státní důchody nevyznačují. Vládní představitelé i v tomto případě mystifikují své poddané.

⁷⁸⁹ Dovolíme si tento závěr: „Nechtěné těhotenství“ je důkazem toho, že *pohlavní akt*, jemuž nepředchází „vylétnutí z hnízda a závazek manželství“, je ne-rozumným jednáním; jednání nikoliv pod vládou rozumu. Pohlavní styk uskutečněný mimo manželství lze označit za „ne-bezpečný“ sex.

Není na tomto místě jistě nutné se více rozepisovat o tom, co všichni víme: že státní důchodové systémy krachují,⁷⁹⁰ že se „prodlužuje věk“ odchodu do důchodu, že jsou v mnoha případech důchody zjevně nespravedlivé,⁷⁹¹ atd.

Existuje z této skličující situace nějaké východisko? Jak se mají lidé na své stáří zabezpečit? Jak by měla „důchodová reforma“ vypadat?

Ukažme, jak by bylo o důchodce postaráno ve společnosti ryzí svobody, tedy v situaci, kdyby stát neexistoval. Odpověď je lidstvu známá více než dva tisíce let. Až běhá mráz po zádech, jak prosté a srozumitelné:

„Synu, ujmí se svého otce v jeho stáří, nezarmucuj ho, dokud je živ. Pozbývá-li rozumu, ber na něho ohled a nepohrdej jím, když ty jsi v plné síle.“⁷⁹²

Není snad jasnějšího vyjádření, jakým směrem musí být „důchodová reforma“ vedena. Řešením je, jak jinak, přirozený morální imperativ: *chtít mu dobro*, jehož je příkaz „ujmi se starých rodičů“⁷⁹³ nedílnou součástí.

Konkrétně; na prvním místě je nezbytné, aby každý *zabezpečil sám sebe* (ono miluj sebe) až do okamžiku, co „nejblíže“ své smrti (což je časové hledisko imperativu *chtít mu dobro*). Na druhém místě jsou to *děti ujímající se* svých rodičů z titulu „vzájemného sebevlastnictví“ rodičů a dětí (což je *opatrovnictví* v opačném gardu).⁷⁹⁴ Na třetím místě pak *nejbližší bližní* (což je prostorové hledisko imperativu *chtít mu dobro*) svým milosrdenstvím, filantropií.⁷⁹⁵

A které metody „zabezpečení stáří“ by lidé ve společnosti ryzí svobody s největší pravděpodobností využívali? Nic překvapivého neřekneme: například prosté spoření (oproti spotřebě).

Nebo *investování*, o kterém vyučoval a ke kterému dramaticky vybízel už Ježíš z Nazareta před dvěma tisíci lety těmito slovy:

⁷⁹⁰ Systém státních důchodů je tudíž odsouzen na „smetiště dějin“. A otázkou není, *zda* se tak stane, nýbrž *kdy* se tak stane.

⁷⁹¹ Například: důchody se vyplácí (i) dlouhodobě nezaměstnaným (slovy Pavla z Tarsu „vůbec nepracujícím), nebo invalidním důchodcům, kteří si invaliditu přivodili svojí volbou; svojí nedbalostí k sobě samým.

⁷⁹² Sírachovec 3:12-13, viz (Bible. Ekumenický překlad 1985, 910). Obdobně Deuteronomium 5:16 a Exodus 20:12. Pavel z Tarsu říká: „Cti svého otce i matku, to je první příkaz s příslibem: abys dobře pochodil a byl dlouhověký na zemi“. Viz Efesanům 6:2-3. Tento starozákonní text můžeme označit za „starověký židovský důchodový systém“, který nepochybně utvrzoval *osobní pouta* mezi dětmi a rodiči; na rozdíl od socialistického státního důchodového systému, který nutně vede k jejich vzájemnému odcizení.

⁷⁹³ Na jiném místě Starého zákona je „důchodová reforma“ prezentována těmito nádhernými slovy: „Z celého srdce měj ve vážnosti svého otce a nikdy nezapomínej na bolesti té, která tě porodila. Pamatuji, že jimi jsi byl zplozen. Jak jim odplatíš to, co oni dali tobě?“. Sírachovec 7:27-28, viz (Bible. Ekumenický překlad 1985, 914).

⁷⁹⁴ Jinými slovy: „ujmi se starých rodičů“ je reciprocitou „opatrovnictví dětí“. Oba tyto fenomény jsou tak přirozenou součástí (metaforicky vyjádřeno) „života věčného“.

⁷⁹⁵ Víme všichni, že s fenoménem milosrdenství (filantropií) se setkáváme i ve státním zřízení. Pomysleme na obrovské vlny solidarity, které se (vždy) mezi lidmi vzednou, ať již v případech přírodních katastrof, kdy lidé ztratí střechu nad hlavou (mnohdy doslova), či v případech emigrantů prchajících před běsnícími okupačními vojsky či před totalitními vládci. Navíc se domníváme, že ve svobodné společnosti by solidarita s druhými byla mnohonásobně větší. A to proto, že společnost ryzí svobody je stavbou nad imperativem *chtít mu dobro*. Tudíž *milosrdenství*, které je *přirozeným (lidským)* modelem jednání (a které je součástí principu *chtít mu dobro*), by ve společnosti ryzí společnosti nebylo nijak mimořádným jevem, nýbrž zcela běžným způsobem vzájemného jednání mezi lidmi.

„Je tomu totiž právě tak jako když jeden člověk, odcházející ze země, povolal své vlastní nevolníky a svěřil jim, co bylo jeho, i dal jednomu pět talentů a jinému zase dva a jinému jeden, každému podle jeho osobní schopnosti, a hned ze země odešel. A ten, jenž dostal těch pět talentů, se odebral a dal se s nimi do práce, i vydělal dalších pět talentů; taktéž i ten, jenž dostal ty dva, [i on] získal dva další. Ten však, jenž dostal ten jeden, odešel a jal se kopat v zemi a peníze svého pána ukryl. A po dlouhém čase přichází pán těch nevolníků a účtuje s nimi. I přistoupil ten, jenž dostal těch pět talentů, přinesl dalších pět talentů a pravil: Pane, svěřil jsi mi pět talentů – hle, získal jsem mimo ně dalších pět talentů. Jeho pán mu děl: Dobře, poctivý a věrný nevolníče; nad málo věcmi jsi byl věrný, nad mnoha věcmi tě ustanovím – vstup v radost svého pána. A přistoupil i ten, jenž dostal ty dva talenty, a řekl: Pane, svěřil jsi mi dva talenty – hle, získal jsem mimo ně další dva talenty. Jeho pán mu děl: Dobře, poctivý a věrný nevolníče; nad málo věcmi jsi byl věrný, nad mnoha věcmi tě ustanovím – vstup v radost svého pána. A přistoupil i ten, jenž byl dostal ten jeden talent, a řekl: Pane, poznal jsem tě, že jsi tvrdý člověk, žnoucí, kde jsi nezasel, a sklízějící odtud, kde jsi nerozsypal; i dostav strach, odešel jsem a skryl tvůj talent v zemi – hle, máš to, co je tvé. A jeho pán mu v odpověď řekl: Zlý a lenivý nevolníče, věděl jsi, že žnu, kde jsem nezasel, a sklízím odtud, kde jsem nerozsypal; měl jsi tedy mé peníze vysázet peněžníkům a já bych, až bych přišel, si to, co je mé, vyzvedl s úroky. Vezměte tedy ten talent od něho a dejte tomu, jenž má těch deset talentů, neboť každému, kdo má, bude dáno a bude obdařen hojností, od toho však, kdo nemá, od něho bude vzato i to, co má. A toho k ničemu se nehodícího nevolníka vyhodte do zevnější tmy; tam bude pláč a zátínání zubů.“⁷⁹⁶

K tomuto příběhu není co dodat, snad jen, že je otázkou výkladu těchto veršů, zda Ježíš z Nazareta hovoří o investování do „majetku“ nebo do „lidských dovedností“. V každém případě zdrcujícím způsobem kritizuje „k ničemu se nehodícího“ člověka, který „nic nekoná“; ať již se svými „penězi“, či se svým „talentem“.

Dalším zabezpečením na stáří by mohlo být dobrovolné komerční „seniorské pojištění“, které by téměř jistě bylo zcela odlišné od „státního důchodového letadla“.

A opět, stěží si dokážeme představit, jaké další možnosti pro zajištění „důstojného“ stáří by mohly ve společnosti svobodných lidí existovat. Co je však jisté, splňovaly by nepochybně imperativ *chtít mu dobro*.

9.8 Lež, zadarmo, populismus

K umění života nepochybně patří znát metody, které představitelé států při svém vládnutí používají.

Abychom mohli vládní praktiky a taktiky odhalit, musíme vyjít z toho, co víme z dřívějších kapitol. Totiž, že *stát* není povahy ontologické, že stát není jsoucí odpradávná; že je výmyslem lidským. Že jeho existence není *přirozená*, že není dána žádnými přírodními zákony. Že státy existují, protože lidé ve státním zřízení žít *chtějí*.

Jinými slovy: stát je chtěný vládci, mocipány, diktátory, starosty, poslanci; tj. politiky a (nepochybně) státními zaměstnanci. Zároveň, což je ovšem pozoruhodné, je stát chtěný

⁷⁹⁶ Srov. Matouš 25:14-30. Jde o tzv. „podobnoství o hřivnách“.

těmi, kteří jsou nuceni téměř polovinu roku⁷⁹⁷ vydělávat na stát, na politiky a jejich přísluhovače.

Skutečnost, že většina lidí si přeje žít ve státním zřízení, se promítá do metod, jaké používají politici při svém vládnutí. Odpověď je stručná: politici dovedně využívají skutečnosti, že většina lidí prohlašuje, že „stát být musí“.

Podrobněji: konstatujme, že vládní představitelé žijí na úkor občanů; a pobírají obrovské platy a prebendy. Jim tato situace, ze zřejmých důvodů, vyhovuje. Jasným důkazem toho je skutečnost, že se neustále derou k (politické) moci.⁷⁹⁸ Kandidují ve volbách na všech úrovních, od obcí až po senát, ve snaze ukořistit nejlépe placené posty. Jakákoliv pozice ve státním aparátu je pro ně vhodná a dobrá. Jejich postavení ve státním zřízení je rozkošné. Jejich žití je slastné, což sami dokazují svým doslova mlaskáním u koryt, neb, jak jinak nazvat chování těch, kteří „stihnou“ být zároveň poslanci a ministry, či zároveň starosty a senátory. Vysvětlením může být, že tací mají „nadpřirozené“ všeho-schopnosti anebo naopak, že zvládnout více vládních funkcí je vlastně „úplná hračka“ (pro děti).

A jak tuto situaci komentují sami občané? Někteří se bláhově domnívají, že v příštích volbách to politikům „spočítají“ a že si zvolí vládce „lepší“; téměř vždy však po volbách zažijí obrovské zklamání. Jiní se o stát vůbec nezajímají, těm je „všechno jedno“. Jiní jsou se svým postavením daňových poplatníků spokojeni, nebo smíření.

Upadají (skoro všichni) do jakéhosi zhypnotizovaného stavu: brblají, že „stát je zlo“, ale toto reptání vzápětí sami přehluší tím, že „stát být musí“. Každopádně, drtivá většina občanů je srozuměna se svým postavením poddaných.

Nesmíme ovšem zapomenout na skupinu lidí, kteří milují svobodu a kteří nechtějí žít ve státním zřízení, přičemž touží, tak jako autor tohoto pojednání, žít ve společnosti ryzí svobody. Ti jsou asi (nyní) v menšině. Nenechávají si však tuto touhu pro sebe a myšlenku bezstátní společnosti šíří dál, seč jim síly stačí. Tato skupina po ryzí svobodě toužících ovšem (zatím) nepředstavuje pro státní představitele žádný problém (neboť v jejich očích „jsou to jenom blázni“).

Zhruba takto lze popsat současný stav a mocipáni jsou si této situace velmi dobře vědomi a je pro ně východiskem k tomu, jakým stylem mohou se svými občany jednat, a také tak jednají:

Jelikož je drtivá většina občanů skálopevně přesvědčena, že stát být musí, nemusí se politici obávat změny stávajícího statusu quo, a proto mohou lidem říkat, co se jim zamane; říkat jim cokoliv. Mohou jim *lhát* kdykoliv, v čemkoliv, jakkoliv. Hlavní metodou, jak jednat s voliči, je tedy *lež*. A politici této metody užívají měrou nebývalou, bez uzardění lžou, jak se říká, v přímém přenosu. Neexistuje jediná oblast života, o níž by se neštíteli lhát.

Při svém lhaní velmi rádi používají slovo *zadarmo*. Neustále opakují (správně bychom měli říkat, *lžou*), že ty či tamty dotace, podpory, dávky jsou „zadarmo“, že „zadarmo“ stát buduje a opravuje silnice, že „zadarmo“ jsou příspěvky na bydlení, že „zadarmo“ jsou

⁷⁹⁷ Viz „den daňové svobody“, onen pomyslný den, od kterého my, daňoví poplatníci, máme vůči státu splnění daňovou povinnost a který nastává zhruba v polovině roku.

⁷⁹⁸ Jak zpívá Petr Spálený (1944), český zpěvák, v písni „Být tu jen host“ z r. 2003, jíž je sám autorem textu i hudby: „...pořád se stejní o koryta perou...“.

některé zdravotní výkony a léky, že „zadarmo“ chodí děti do základních škol a že „zadarmo“ je studium na středních a vysokých školách. A tak dále.

Slovo *zadarmo* je mystifikací. V našem světě je tomu naopak; *zadarmo* není vůbec nic. Slovo *zadarmo* odporuje všem přírodním zákonům. Neboť ani sluneční svit není *zadarmo*, ani gravitace není *zadarmo*,⁷⁹⁹ ani obilí na poli či pasoucí se stádo není *zadarmo*, ani vysoká inflace není *zadarmo*,⁸⁰⁰ ani vlastní dům není *zadarmo*. Ani svoboda, ani milosrdenství. Vše má svou příčinu, důvod, náklady, přání, cíl. Nic není samo sebou.⁸⁰¹ Slovo *zadarmo* je obrovskou lží.

Hlavní (a možná jedinou) metodou jednání politiků a státníků je tudíž *lež* a slovo *zadarmo*. *Lžou* ve svých předvolebních slibech, *lžou* o „zákonech“, které jsou prý pro lidi (pravdou je, že existují pouze proto, aby „fungoval“ stát, aby právě oni „vládli“ a oni mohli žít na úkor druhých), *lžou* o tom, že zadlužení státu „není problém“, *lžou*, že regulací cen energií ochrání všechny (tj. lidi i firmy), *lžou*, že konají jen a jen v zájmu občanů. Pořád *lžou*.

Politici využívají toho, že existuje bezpochyby nespočet občanů, kteří nechtějí „nic řešit“, kteří chtějí z úst politika slyšet pouze, že „já jsem pro všechny a pomáhám všem“.

Proto je pro mocipány neskonale snadnější a efektivnější být s každým „kamarád“, být „lidový“, tvářit se jako jeden z „nich“, mluvit „o ničem“, rozdávat „zadarmo“ koblihy či klobásky.⁸⁰² Politici současnosti neobhajují politické programy a nepolemizují s druhými o věcných záležitostech. Neprosazují vehementně žádné projekty; snaží se nikomu neškodit a zároveň nikoho neupřednostňují.⁸⁰³ Mají „svoji“ „státní“ náruč otevřenu všem. Tváří se, že chtějí „dobro“ všem. Jejich cílem jsou „všichni“ lidé. Neboli: jejich politikou je *populismus*.⁸⁰⁴

(Všichni) politici jsou populisty. A nemůže to být jinak, chtějí-li vládnout. Nástrojem jejich politiky je *lež* a oblíbenými slovy *zadarmo* a *dotace*. Netřeba říkat, že uměním života je pochopit, že populismus je červenou nití jednání vládních představitelů.

9.9 Virtuální realita

Populisté kromě lží a dotací využívají pro ovládnutí druhých další různé metody a prostředky. Pojednejme o jednom takovém prostředku, o „virtuální realitě“.

Podíváme-li se na „virtuální realitu“ jako na prosté spojení dvou slov v jeden pojem, je třeba říci, že se jedná o protimluv, dokonce protimluv přímo vzorový. A tak bychom jej mohli ihned shodit ze stolu jako blábol a více se jím nezabývat. To neučiníme, neboť „virtuální realita“ nemilosrdně vstoupila do života nás všech.

⁷⁹⁹ Gravitace (přitažlivost) je výslednicí vzájemného působení hmotných těles.

⁸⁰⁰ Neboli inflace má přesně identifikovatelné své příčiny.

⁸⁰¹ S jedinou „výjimkou“: platí axiom *existence existuje*.

⁸⁰² Upozorňujeme každého, kdo si snad pochutnává na předvolební koblize, klobáse či guláši, že toto vše „si“ (sám sobě) platí svými daněmi, které jsou politickým stranám vypláceny za to, že vládnou. Což je k neuvěření a zároveň důkazem nadřazenosti politiků nad „obyčejnými“ lidmi. Politici (i ti současní) se chovají doslova jako nadlidé.

⁸⁰³ Což není tak úplně pravda; straní svým nohsledům a kamarádům.

⁸⁰⁴ Lidé, latinsky *populi*, odtud *populismus*.

Virtuální realitu, v nejširším smyslu, chápeme jako jakousi „umělou náhradu existence“; ne-skutečnou, ne-přirozenou „odvozeninu skutečnosti“, s níž se setkáváme na stránkách novin či na plátně kin, v reproduktoru rádia či v bezdrátových sluchátkách, na televizní obrazovce či monitoru počítače, v mobilu či v 3D brýlích. Virtuální realita je pouhým *zdáním* reality.

„Virtuální realita“ v užším smyslu značí *umělou konstrukci* mezi člověkem, resp. jeho smysly a skutečností. „Virtuální realita“ není obrazem skutečnosti, neboť nositelem faktů reality je, jak víme, lidský rozum.

Virtuální realita poskytuje lidem dříve nemyslitelné. Lidé mohou v přímém přenosu slyšet a vidět, co se děje na druhém konci Země. Lidé mohou získat během několika vteřin jakékoliv informace. Mohou studovat myšlenky a názory druhých. Mohou sledovat pohádky či sci-fi filmy. Mohou se dívat na fotografie z Marsu či sledovat pohyb robotů po povrchu Měsíce.

Avšak v podstatě „virtuální reality“ tkví její „problém“, totiž, že tento obraz je sestaven pouze „zdánlivě reálně“, že může být (omylem) „ne-přesný“ či může být úmyslně znetvořen. Že může být falešným výtvorem neboli lží. Pak je jasné, že „virtuální realita“ v rukou politiků je přímo skvělým nástrojem *vládnutí*. Proto politici vlastní noviny, televize, rádia a weby, aby mohli svým poddaným zobrazovat skutečnost podle „svého zdání“. Tedy zdánlivě (tj. virtuálně), tak, aby „zapadala“ do jejich populismu.

Politiky placení marketéři toto „zobrazení skutečnosti“ (tj. „virtuální realitu“) dokáží jakkoli zfalšovat a „přizpůsobit“ zájmům politiků. Proto jsou politici („on-line“) na sociálních sítích, aby mohli neustále (a „virtuálně“) působit na druhé lidi; aby mohli snadno vládnout.

Není-li si však člověk dobře vědom toho, že virtuální realita může být lživým nástrojem propagandy, může jej hravě odvést od faktů reality. A že se lidé nechávají snadno obalamutit, dokazují mnozí (necht' čtenář odpustí) svým slaboduchým výrokem: „oni to ukazovali v televizi a psali na internetu, tak to přece musí být pravda“.

Populisté (politici) neúprosně a vytrvale nastražují lidem „virtuální realitu“ (čti zfalšovanou skutečnost) a doslova se nabourávají do mysli druhých, přičemž využívají jejich nesoustředěnosti, nedbalosti a únavy. Zneužívají toho, že mnozí lidé nedodržují přísné zákony logiky a odvracejí se od svého rozumu. Tací se tak stávají snadnou kořistí jejich demagogie a manipulací.

Politici se nachází v komfortní situaci. Neboť mnozí lidé k nim vzhlížejí jako ke spasitelům, protože „oni jim vše zařídí“. Přitom nepochybně existuje velká skupina lidí, kteří nedokáží odhalit, že se politici neštítí „virtuální realitu“ ohýbat až do naprostých (a zjevných) *lží*. Vysněný cíl všech politiků všech věků je splněn: *poddaní* se ocitají v jejich totálním područí; rezignují a zavrhnou své myšlení. Občané se stávají *věřícími* v politiky. A tím se upsali (aniž by to tušili) modle státu a vládním představitelům.

K umění života tedy nepochybně patří být vůči „virtuální realitě“ neustále bdělý a ostražitý. Člověk *musí* průběžně „virtuální obrazy“ podrobovat pečlivému zkoumání a

kritickému posouzení s cílem odhalit, zda nejsou (s)prostou lží, falzifikátem.⁸⁰⁵ Člověk nesmí „virtuální realitě“ propadnout.

Naopak, k umění života patří *vnímat realitu reálně*; skutečně, přírodně, logicky, (plně) vědomě, tj. s rozumem. Neboť člověk je součástí reality a její náruč, přírodní prostředí, je přirozeným prostorem života všech lidí. Pro každého je nutností *umět uniknout* z „virtuální reality“ do náruče přírody. *Umět se ponořit* do svého vědomí a být nerušen žádnou matoucí clonou,⁸⁰⁶ kdejakou manipulací či lží.

9.10 Cesta, pravda a život

V předchozích devíti kapitolách jsme přikládali drobné střípky do mozaiky umění života. Ukazovali jsme, jak teorie lidského jednání a imperativ chtít mu dobro prostupuje životem každého z nás. Jak se zákon lidského jednání (a jeho odvozenina, přirozená morálka) vynořuje v rozličných životních situacích a jak formuje každé lidské počínání. Ukázali jsme *společnost ryzí svobody* jako společenství lidí, v němž si každý může *užívat* míru a prosperity. A našli jsme rozličná „musí“, které jsou podmínkami, jak takového *žítí* dosáhnout.

Tato „musí“ jsou výstupem našeho pojednání. Proto si (alespoň některá) zrekapitulujme:

Člověk *se musí* k tomu, aby se mohl honosit titulem člověk, *nacházet* ve stavu srovnatelné lidské bytosti, *musí* užívat svého *rozumu*.

Člověk *musí* dopřát druhým, aby i oni se mohli chovat, jak si oni sami přejí.

Člověk *se musí* všemu naučit; *musí* se vzdělávat, *musí* nabývat schopností a dovedností, *musí* nabýt moudrosti. Aby existoval jako člověk moudrý, homo sapiens.

Člověk *musí* bránit vlastnictví sebe sama, svobodu své vůle a svého jednání; *musí* bránit svůj život před vrahy a násilníky, *musí* bránit svůj majetek před zloději.

Člověk *musí* uznat, zachovat a bránit majetková práva druhých.

Člověk *musí* uznat, že páchat násilí, a i jen hrozit násilím vůči osobě druhého odporuje lidské přirozenosti. *Musí* uznat, že znásilnění druhého (i jen pokus) je nejodpornějším a nejohavnějším zločinem, jakého se člověk může dopustit, že je zneuctěním nedotknutelného principu sebevlastnictví, že je zničením *dobrovolnosti* posvátného splynutí muže a ženy v „jednu bytost“.

Člověk *musí* vlastnit majetek, aby zachoval svůj život a mohl dosahovat svých cílů. *Musí* vlastnit majetek, aby mohl s druhými obchodovat, aby *nemusel* žebrať. *Musí* vlastnit majetek, aby mohl konat skutky milosrdenství, aby mohl naplňovat imperativ „chtít mu dobro“, aby tak lidská společnost, jejíž je příslušníkem, mohla dosáhnout míru a prosperity.

⁸⁰⁵ Pod čarou a pro zájemce uvádíme, že metodou kritických zkoumání *výroků* a *jevů* je jejich „deduktivní logická falzifikace“.

⁸⁰⁶ Omlouváme se čtenáři, ale dovolíme si, možná neomalené, přirovnání. Příkladem matoucí clony („virtuální reality“) je v křesťanském prostředí tzv. liturgie. Tyto formální obřadní předpisy, zdá se, přispívají k tomu, že křesťanství nijak zjevně neplní své základní poslání: odhalovat fundamenty učení Ježíše z Nazareta. Odhalovat, co je *nebeské království*.

Člověk *musí* ctít neboli zabezpečit své rodiče v jejich stáří, protože oni jsou dárci jeho života.

A tak bychom mohli pokračovat a uvést soupis kdekterých „musí“. Není třeba si úplnost takového seznamu předepisovat. Postačuje, když víme, že každé takové „musí“ je lidskou přirozeností a tím pádem součástí „umění života“.

I samotné objevování a formulování každého „musí“, je „uměním života“. I zkoumání sebe sama (to jest lidské povahy) je „uměním života“. A kromě toho: hledání těchto „musí“ je úžasným dobrodružstvím.

Cílem hledání oněch „musí“ nemůže být pouhé jakési akademické dobývání znalostí, nýbrž *musí* (hle, další „musí“) být hledáním praktických návodů pro život, pro „umění života“. A nalezená „musí“ jsou proto *pravdami* o životě a *cestou*, jak život (u)žít.⁸⁰⁷

⁸⁰⁷ Předložená „musí“ jsou rovněž výkladem slov Ježíše z Nazareta: „Ta cesta, i pravda, i život, jsem já.“ Viz Jan 14:6. Jinými slovy: Ježíš vyučuje „umění života“.

10 Vítězství spontánního řádu

Povznesme se k oblakům a podívejme se na zemský povrch, na to pestré lidské mraveniště z nadhledu. A co vidíme? Dnes, v 21. století, kromě jiného: války, bídu, násilí.

Je zřejmé, že se jednání lidí, v mnoha případech, pravidly přirozené morálky neřídí. Že lidé jednají proti zmíněným „musí“. Vraždí, znásilňují, kradou.

Nabízí se otázka, proč se tak děje? Proč všichni lidé nejednají podle pravidel, která znali již starověcí Židé a jež shrnuli do Dekalogu? Proč západní společnost, která se ráda holedbá svými křesťanskými základy, není ani po dvou tisíci letech uspořádána podle nauky Ježíše z Nazareta? Proč všichni lidé nejednají v duchu axiomu lidského jednání?

Jedním z důvodů je nepochybně to, že pravidla přirozené morálky *neznají*. Či je znají pouze povrchně a zároveň je nepovažují za zásadní pro uspořádání lidského společenství. Ihned ovšem vyvstává další otázka, proč tato pravidla neznají.

10.1 Souboj státu s lidskou přirozeností

Domníváme se, že zásadním důvodem, proč se dosud k lidem nedostalo v *hojné míře* poznání zákonů lidského jednání, je sama *existence státu*. Co nás k tomu vede?

V našem pojednání jsme se státem obšírně zabývali proto, abychom jasně ukázali, že *stát je protipólem přirozené morálky*. Že stát je organizovaným zločinným spolčením, že stát bez rozpaků a v obrovské míře porušuje, co pravidla přirozené morálky vyžadují. Že stát omezuje lidskou svobodu, dělbu práce a dobrovolnou směnu, že útočí proti soukromému vlastnictví. Že stát pravidla přirozené morálky nahrazuje státními „zákony“, které se přičií lidské povaze.

Existuje tudíž nesmiřitelný konflikt mezi *přirozenou morálkou* a *chováním státních činitelů*. Tento konflikt má jeden zásadní důsledek:

Zatemňuje lidem mysl, rozostřuje pravidla přirozené morálky, co je zločinem, je vydáváno za jednání „ve veřejném zájmu“ či pro „blaho lidu“. Lidé jsou zmateni. Ztrácí představu, co je spravedlivé a co je nespravedlivé. Ztrácí ponětí o tom, co je kritériem jednání dobrého a zlého. Upadají do nevědomosti a letargie. Jejich (s)vědomí je přehlušeno ráumem všudypřítomného státu a zároveň strachem ze sebe sama. Jejich vědomí je nahrazováno nedostatkem sebevědomí. Lidé přestávají myslet logicky, a tak se stávají snadným terčem politiků.

Právě proto, že lidé žijí v područí státu, který jim detailně nařizuje, *jak mají jednat*, a zároveň proto, že nemají prázdnou zkušenost s jiným uspořádáním lidského společenství, považují stát za „věčnou danost“. Žijí v bublině státu a vůbec je nenapadne, že by jejich jednání mohlo podléhat něčemu jinému než státním „předpisům“. Nevědí, že všichni lidé ze své přirozenosti podléhají zákonu lidského jednání, že existují *obecná pravidla jednání*, jež jsou člověku *přirozená*. Výsledkem je, že *neznají* pravidla *přirozené morálky*.

Stát zapříchnuje všeobecnou neznalost principů přirozené etiky také tím, že je (téměř) vyloučeno, aby ve školském systému, který je pod přísným dohledem státních školských úředníků a inspektorů, mohlo zaznít cokoliv kritického na adresu státu. Je pochopitelně

čirou naivitou očekávat ve školních lavicích i jen nepatrnou zmínku o zásadním rozporu mezi státem a lidskou přirozeností.

Kde tedy poznat a pochopit pravidla přirozené morálky a vyučit se jim? Nezbyvá než se vydat mimo oficiální společenské struktury, například do prostředí soukromých škol, církví, zájmových spolků či věnovat se samostudiu.

Jednou z možností je naučit se pravidlům přirozené morálky u starověkých Židů. Avšak poselstvím Starého zákona se mnoho lidí nezabývá (neboť „mají jiné starosti“), a zaslechnou-li slova jako Bible, Starý zákon či desatero, pravděpodobně jej bez dalšího odvrhnou jako něco „zastaralého“. Tito lidé se tak sami o tuto příležitost připravují.

Druhou možností je vytěžit tato pravidla z křesťanství. V tomto případě je jiná potíž, totiž, že drtivá většina lidí považuje křesťanství za náboženství a tím pádem se na křesťanství dívá „přes prsty“ a jako celek jej odmítá. Ježíš z Nazareta je pro sekulárního „moderního“ člověka nesrozumitelnou a nezajímavou postavou. Nutno poznamenat, že za tuto povědomost o křesťanství mohou sami křesťané, neboť nepochopili, že Ježíš přináší praktické návody pro život, pro (zdůrazněme) život *vezdejší*, pro život na planetě Zemi. Takže Ježíš z Nazareta je samotným křesťanstvím vyautován z toho, že by se jím („u jeho nohou, jako Marie,“)⁸⁰⁸ mohli lidé nechat naučit pravidlům přirozené morálky. Smutné, leč (zdá se) takový je současný stav kristovství.⁸⁰⁹ Snad je vhodné spekulovat, že jen (asi nepatrná) část křesťanů je přesvědčena, že stát je v nesmiřitelném rozporu s učením Ježíše z Nazareta.

Třetí možností, která poznat zákonitosti, jimž každé lidské jednání podléhá, je studovat praxeologii, vědu o lidském jednání. V tomto případě je jistou nesnází to, že praxeologie, jejíž základy byly položeny v posledních řekněme sto letech, je tak mladou a novou disciplínou, že vůbec nepronikla do všeobecného povědomí. Například ani samotný pojem praxeologie není příliš znám. Avšak v době internetu a sociálních sítí se věda o lidském jednání může snadno stát zajímavým a (třeba pro mladé lidi) přitažlivým a rozšířeným fenoménem.

Jednou z mnoha *metod*, jak vyučovat a vyučit se pravidlům přirozené morálky, je porovnávat způsoby jednání, které jsou s těmito pravidly v souladu, s módy jednání, které se těmito pravidly protíví. Vyjmenujme několik takových případů.

Příklad první: *nedotknutelnost vlastnictví*⁸¹⁰ versus *loupež*.

Krádež porušuje vlastnická práva oloupeného. Kradou zloději. Když stát vyvlastňuje soukromé pozemky nebo celé podniky (je nerozhodné, zda ve „veřejném zájmu“ či „v zájmu dělnické třídy“) nebo když vybírá daně, pak nezbyvá než říci, že kradе stát. A i když se stát snaží, seč může, vydávat tyto loupeže za svůj posvátný grál, pořád platí, že stát je zlodějem. Vyvlastňování a daně, stručně zlodějina, je výsostným znakem státu.

⁸⁰⁸ Srov. Lukáš 10:38-42. Vyjímáme: „Marie, jež si přisedla k Ježíšovým nohám a poslouchala jeho slovo“.

⁸⁰⁹ Křesťané ve své drtivé většině uctívají Ježíše z Nazareta na prvním místě jako Boha a až na druhém místě jako člověka. V našem pojednání prezentujeme Ježíše z Nazareta jako myslitele, který „přišel“ „zlidštit Boha“, vytrhnout jej z „transcendentna“ a připoutat jej k Zemi, k člověku, k přírodě. Ježíš z Nazareta transformoval Boha do „existence existuje“. Svrhl „království Boží“ z „nebes“ na Zem; doprostřed lidského společenství, do každého lidského jednání.

⁸¹⁰ To znamená „nepokradeš“, tzv. 7. přikázání.

V této souvislosti se pokusme vyvrátit obhajobu daní, kterou můžeme občas zaslechnout v křesťanském prostředí.⁸¹¹ Obhájci zdanění odkazují na výroky samotného Ježíše z Nazareta, jež padly v tomto jeho rozhovoru s představiteli židovské náboženské obce:

„I vysílají k němu některé z farizeů a héródovců, aby ho chytily v řeči. I přijdou a praví mu: Učiteli, víme, že jsi pravdomluvný a na nikom ti nezáleží, neboť nehledíš na osobu lidí, nýbrž dle pravdy vyučuješ Boží cestě. Je dovoleno dávat císaři poplatek čili nic? Máme dávat či nemáme dávat? On však, věda o jejich pokrytectví, jim řekl: Co mě pokoušíte? Neste mi denár, abych uviděl. A oni přinesli, i praví jim: Či je tento obraz a nápis? A oni mu řekli: Císařův. A Ježíš jim v odpověď řekl: Odvádějte císaři, co je císařovo, a Bohu, co je Boží. I byli jati údivem nad ním.“⁸¹²

Židé nastražili na Ježíše léčku:⁸¹³ kdyby Ježíš odpověděl, že se daň císaři (tj. poplatku okupantovi) platit nemá, pak by tím vyjádřil odpor vůči císaři a Židé by jej mohli udat římským úředníkům a vojákům jako rebela. Obráceně: jestliže by Ježíš řekl, že se daň okupantům platit má, pak by byl zrádcem židovského národa. V obou případech by Židé získali důvod, proč se Ježíše zbavit. Z této pasti se Ježíš vyvléká tím, že na tuto otázku neodpovídá. Respektive odpovídá protiotázkou: „či obraz je na daňové minci?“. Jinými slovy: Ježíš se ptá po účelu poplatku (daně), neboť účel každé platby je vždy kritériem její oprávněnosti. Jelikož je na minci obraz císaře, pak Ježíšova slova „odevzdejte císaři, co je jeho“ znamenají (parafrázujeme) „nandejte císaři (tj. římskému agresorovi), co si oprávněně zasluhuje“.⁸¹⁴

Ježíš říká Židům (dnešním slovníkem): když někdo páchá násilí (zdanění), pak oběti tohoto násilí mají právo sebeobranu, a tudíž mají právo neplatit žádné daně a poplatky. Ježíš z Nazareta tudíž nejenže neobhazuje zdanění, nýbrž naopak vyzývá k sebeobraně: k neplacení daní.

Ani následující biblický úryvek o tzv. „chrámové dani“ není obhajobou zdanění, jak se mnozí křesťané chybně domnívají:

„přistoupili k Petrovi ti, kdo vybírali didrachma, a řekli: Váš učitel didrachma neodvádí? Praví: Ba ano. A když přišel do domu, předstihl ho Ježíš, pravě: Co myslíš, Šimone? Králové země – od koho berou cla nebo poplatek? Od svých synů či od cizích? Petr mu praví: Od cizích. Ježíš mu řekl: Synové jsou tudíž toho prosti; abychom se jim však nestali urážkou, odeber se k moři, hod' udici a vytáhni první rybu, jež vyjde, a otevra její ústa, najdeš statér; ten vezmi a dej jim za mne i za sebe.“⁸¹⁵

Na prvním místě nutno říci, že *didrachma* znamená „židovský osobní příspěvek chrámu“.⁸¹⁶ Jde o dobrovolnou platbu „na službu a na všechnu činnost v Božím domě“

⁸¹¹ Například politici, kteří sami sebe označují za „křesťanské demokraty“, zdaňují (kradou) v zájmu „sociální“ doktríny „o sto šest“.

⁸¹² Marek 12:13-17. Obdobně Matouš 22:15-22.

⁸¹³ Jde skutečně o past, do které však farizeové nechytily Ježíše, nýbrž sami sebe. Tomáš Halík (1948), český teolog, upozorňuje (parafrázujeme jej): „Ježíš svou větou 'ukažte mi peníz daně' odhaluje vnitřní nekonzistenci farizeů. Pokud se totiž (farizeové) staví do role ortodoxních obhájců litery židovského zákona, neměli by u sebe peníz s podobou císaře vůbec mít“. Viz <https://proboha.cz/magazin/vira/halik-cz/2023/10/kazani-kardinalove-se-snazili-papeze-nachytat-jako-farizejove-odpovedel-jim-jezisovsky/>.

⁸¹⁴ Neboli Ježíš se ptá, zda je *oprávněné* podporovat římskou nadvládu nad Izraelem.

⁸¹⁵ Matouš 17:24-27.

⁸¹⁶ Srov. (Bible. Pavlíkův studijní překlad 2014, 1352), poznámka 743.

(chrámě).⁸¹⁷ O daň se tedy nejedná. Hovořit v tomto místě „o chrámové dani“ je proto nepatřičné a nesmírně matoucí.

Za druhé, je zajímavé, že v tehdejší době berou mocipáni cla a poplatky (daně) od „cizích“ lidí. Nikoliv od „vlastních synů“. Židovští synové (občané) byli osvobozeni od placení daní. Byli tedy „svobodní“.⁸¹⁸ Ježíš tím jasně říká, že daň je porušením svobody.

Zatímco v naší době jsou daně a cla vymáhána na vlastních občanech. Nabízí se pochybnost: že by se postavení „vlastních“ lidí (ve státním zřízení) za posledních dva tisíce let zhoršilo? Zdá se, že ano; bohužel.

Příklad druhý: *nedotknutelnost lidského života versus branná povinnost*.

O tom, že připravit druhého člověka o život⁸¹⁹ je odporným zločinem, je snad zbytečné se zmiňovat. Co je však *branná povinnost*, která z „rozhodnutí“ vládních představitelů povolává občany „do zbraně“, šikuje je do armádních sborů a vyučuje je ničit protivníky? Důsledkem branné povinnosti může být státní příkaz střílet na druhé lidi, přičemž toto zabíjení sám stát označuje za jednání „v nejvyšším zájmu státu“. Státu jde ve válce především o stát samotný; jeho občané se stávají nástroji zachování, případně rozšíření státní moci. Jsou pouhými pěšáky na šachovnicích generálů, kteří jsou zase jen prodlouženou rukou dobytvačských choutek nejvyšších představitelů státu. V případě vyhlášení branné povinnosti jsou tak lidé nuceni (pod hrozbou trestu za vlastizradu) jednat proti své přirozenosti.

Příklad třetí: *dobrovolná smlouva versus „zákoník práce“*.

Téměř všichni jsme se ve svém životě ocitli v situaci, kdy jsme jako zaměstnanci uzavírali „pracovní právní vztah“ se svým zaměstnavatelem. A tak víme, že na místo možnosti uzavřít *pracovní vztah*⁸²⁰ zcela svobodně a libovolně, je tu stát, který nařizuje „zákoníkem práce“, ⁸²¹ co musí (a také třeba nesmí) tento vztah obsahovat a jaké náležitosti splňovat. To vše s údajným cílem zajistit „všechna práva“ obou smluvních stran. Stát (prostřednictvím inspektorů bezpečnosti práce či kontrolorů úřadů práce) samozřejmě do držování „zákoníku práce“ kontroluje a jeho nedodržení sankcionuje. Že stát „zákoníkem práce“ porušuje svobodu jednání obou stran, je na výsost zřejmé.

Stojí za pozornost, že Ježíš z Nazareta vyučuje opak: svobodu jednání. Ježíš nekompromisně trvá na svobodném ujednání mezi hospodářem a najatými dělníky:

„Jeť království nebes podobno hospodáři domu, jenž si hned za časného rána vyšel najmout dělníky na svou vinici; a dohodnuv se s dělníky na denáru za den, odeslal je na svou vinici. A vyšed okolo třetí hodiny, uviděl další stát zahálající na tržišti; i oněm řekl: Jděte i vy na vinici, a cokoli bude spravedlivé, vám dám. A oni odešli. Opět vyšed okolo šesté a deváté hodiny, učinil taktéž. Vyšed však okolo [hodiny] jedenácté, zastihl další, jak tam stojí, i praví jim: Co tu stojíte a zahálíte celý den? Praví mu: Protože si nás nikdo nenajal. Praví jim: Jděte i vy na vinici [, a cokoli bude spravedlivé, dostanete]. Když však nastal večer, praví pán té vinice svému

⁸¹⁷ Srov. Nechemjá 10:32-33.

⁸¹⁸ Srov. Matouš 17:26 v (Bible. Ekumenický překlad 1985).

⁸¹⁹ „Nezabiješ“, tzv. 5. přikázání.

⁸²⁰ Víme z předchozího, že „pracovní vztah“ je smlouvou o směně schopností pracovníka (jeho práce) za mzdu.

⁸²¹ Neuvěřitelných více než 100 stran textu tohoto „zákona“ znamená, že stát vymezuje pracovní vztahy do nejmenších detailů. Svoboda jednání je v tomto případě pouhou iluzí.

zmocněnci: Zavolej dělníky a vyplat' [jim] mzdu, počna od posledních až po první. I přišli ti najatí okolo jedenácté hodiny a dostali po denáru. A když přišli ti první, pojali domněnku, že dostanou více; a dostali i oni po denáru; a vzavše, reptali proti hospodáři domu, říkajíce: Tito poslední odpracovali jednu hodinu a učinil jsi je rovnými nám, kteří jsme podstoupili obtíž dne a úpal. On však jednomu z nich v odpověď řekl: Příteli, nekřivdím ti. Nedohodl ses se mnou na denáru? Vezmi to, co je tvé, a jdi; přeji si však tomuto poslednímu dát tolik jako tobě. Není mi dovoleno ve věcech svých učinit, co si přeji?“. ⁸²²

Jde tedy příklad *dobrovolné směny*; pracovní smlouvy sjednané mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem.

Zastavme se ještě u poslední věty, kterou můžeme bez váhání označit za Ježíšovu definici lidského jednání. Lze ji parafrázovat takto: „Každý si se svými věcmi může činit, co si přeje“. Hle, jak tato slova přesně odpovídají Misesově a Rothbardově formulaci zákona lidského jednání. Nabízí se, možná provokativní a zároveň vážně míněná, otázka: Neměli bychom Ježíše z Nazareta považovat za jednoho ze zakladatelů praxeologie? Ať však na tuto otázku budeme reagovat jakkoli, je přinejmenším zdvořilé přisoudit Ježíši z Nazareta skvělou myšlenku. Myšlenku, která čekala dva tisíce let na znovuoživení.

Příklad čtvrtý: *lidská práce jako prostředek jednání versus podpora v nezaměstnanosti*.

V tomto případě jde o rozpor mezi faktem, že práce je prostředkem (nutně) přítomným v každém lidském jednání a je tudíž podmínkou dosažení toho, co si člověk přeje, a na druhé straně těžko uvěřitelnou skutečností, že stát podporuje ty, kdo nepracují, aniž by od nich vyžadoval alespoň „malé“ protiplnění.⁸²³ Tento spor můžeme vyjádřit jednoduššími a srozumitelnějšími slovy: lidská práce jako nutný prostředek přežití člověka versus státem organizované žití povalečů na úkor pracovitých. Zvrácenost non plus ultra.

Podobným způsobem bychom mohli pokračovat velmi dlouho a neustále bychom přitom prokazovali, že stát je doslova šíleným spolčením. Všechny státní činy vládních představitelů od prezidenta přes poslance a ministry až po starostu nejmenší obce odporují lidské povaze. Existence státu nemá morální opodstatnění, nelze ji nijak ospravedlnit. Stát působí, dnes a denně, proti všem zákonům přírody.

Co je třeba zdůraznit: žádné jednání (nikoho), tedy ani vysoce organizované zločinné jednání vládních představitelů nemůže (naštěstí) zákony přírody potlačit, ani je trvale přemoci. Stát tato fakta reality nemůže nikdy „zneplatnit“, protože: *existence existuje*.

Ke stejnému závěru dospějeme i touto úvahou:

Zákon lidského jednání je odnoží spontánního řádu přírody, jež se vztahuje k lidským bytostem. Z tohoto titulu je vryt do lidského (s)vědomí, je součástí lidské přirozenosti. Proto spontánní řád (lidského společenství) neboli axiom lidského jednání *umožňuje*⁸²⁴ každému člověku žít podle pravidel přirozené morálky. Spontánní řád prostřednictvím dělby práce a dobrovolné směny vede všechny lidi ke vzájemné pospolitosti, k životu v míru a prosperitě. Spontánní řád působí „neviditelně“, nezávisle na vědomí člověka.

⁸²² Matouš 20:1-15.

⁸²³ Přiznáváme, že zanedbáváme daň, která se nazývá „příspěvek na státní politiku zaměstnanosti“.

⁸²⁴ Záměrně se vyhýbáme slovu *přikazuje*, neboť přikazuje stát, zatímco naše pojednání demonstruje, že člověk má (mít) svobodu jednání.

Obecný, spontánní řád přírody, sám ze své podstaty potlačuje vše, co není jeho součástí, rozrušuje vše, co působí proti existenci, proti lidské přirozenosti. Spontánní řád tudíž působí i proti nejorganizovanějšímu zločinnému spolčení, jímž je stát.

Mezi spontánním řádem přírody a státem existuje nevyhnutelný a nesmiřitelný střet, střet dvou principů: střet mezi svobodou a násilím.

Tento střet můžeme popsat (například) takto:

Proti existenci státní mašinerie působí spontánní řád přírody. Tak kupříkladu, dělba práce a dobrovolná směna působí i ve státním zřízení, a to i přesto, že je sešňorována tisíci „zákonů“ a nařízení. Lidé se přes všechna možná omezení ze strany státu snaží neustále ulehčit svůj životní úděl a vymýšlejí nové výrobky a technologie, specializují se na to, co kdo umí nejlépe, vymýšlejí nové způsoby dopravy, nové prostředky komunikace, nové metody léčby nemocí atd. Lidé tím, že žijí, podléhají spontánnímu kosmickému řádu, a proto (svým jednáním) působí, třeba nevědomě, proti státu.

Zbývá zodpovědět otázku, kdo bude vítězem střetu mezi státem a spontánním řádem přírody.

Stát jako důsledek *zlého jednání* nemůže přemoci *dobro*. A i když se na první pohled může zdát, že stát je jako všudypřítomný fenomén nezničitelný, přesto spontánní řád přírody, v toku času neustále (i když ne „příliš viditelně“) rozkládá a ničí stát jako takový; ochromuje chapadla jeho moci, naleptává jeho chatrnou podstatu. Konečné vítězství spontánního řádu nad státem je proto faktem, přírodním zákonem.

Vítězství společnosti ryzí svobody je nepochybné, neboť principy svobody jsou „kompatibilní s podstatou světa a člověka. Pouze svoboda přináší lidem prosperitu, naplnění a štěstí. Libertarianismus zvítězí, protože je pravdou“.⁸²⁵

Rothbard ukázal na další důvod, „proč svoboda zvítězí“. V předindustriálním světě byla svobodná ekonomika a svobodná společnost správným a žádoucím ideálem. Průmyslová revoluce 19. století byla naplněním těchto ideálů. Budeme-li „chtít zůstat v industriálním světě“, který přinesl do té doby nevídané zvýšení životního standardu, pak „budeme muset přijmout svobodu a volné trhy jako nutný předpoklad“. Krach socialistického pokusu ve východní Evropě, který zničil svobodu a přinesl státní plánování, je toho jasným důkazem. Nechceme-li tedy, aby celý svět skončil v troskách (tak jako socialismus), bude muset být zavržen *stát* jako strůjce omezování svobody, průmyslu a obchodu. „Dnes už jsme v situaci, že cokoli vláda učiní, tak má okamžitou negativní zpětnou vazbu – nežádoucí účinky, které jsou evidentní všem, dokonce i mnohým zapáleným obhájcům státu“.⁸²⁶

O konečném vítězství spontánního řádu nad státem vypovídá i následující prostá úvaha:

Víme, že demokratický stát existuje pouze proto, že si tak lidé přejí. Tudíž demokratický stát přestane tehdy existovat, až si ho lidé jednoduše nebudou přát. Jistě se pak naplní historie: tak jako si lidé ve svých dějinách nepřáli (postupně) státy otrokářské, nevolnické, rasistické či nacionalistické a takové státy z mapy světa v drtivé většině do

⁸²⁵ Srov. (Rothbard, Manifest svobody 2015, 393).

⁸²⁶ Srov. (Rothbard, Manifest svobody 2015, 394-396).

dnešních dní zmizely, stejně tak tomu bude i v případě států „demokratických“. A nakonec i v případě státu jako takového.

A nemusí to být nutně všichni lidé, kteří si stát nepřejí. Postačí, aby byla „většinovým míněním“ touha *žít, jednat* svobodně v duchu přirozené morálky, *užívat si* skutečného míru a prosperity; „žít v pohodě“. Pak všechny státy světa zkolabují; a planetu Zemi opakuje *společenství ryzí svobody*.

Kdy se tak stane?⁸²⁷

Až si lidé *uvědomí* výhodnost vzájemné svobodné spolupráce.

Až si lidé *uvědomí*, že lidská společnost je výslednicí dělby práce a dobrovolné směny a že není třeba nikoho, kdo by práci a obchody nařizoval. Kdo by život lidské společnosti řídil; kdo by vládl ostatním.

Až si lidé *uvědomí*, že je pro společnost nejlepší, aby každý dělal, co ho baví a co mu jde nejlépe od ruky, a ostatní služby, po kterých touží, aby od druhých nakupoval.

Až si lidé *uvědomí*, co z předchozího nutně vyplývá: totiž, že každý má činit vše proto, aby všichni *druzí žili a vedlo se jim velmi dobře*; byli spokojeni a majetní.

Až si lidé *uvědomí*, že pro každého je nejlepší nikoho neokrádat, na nikom nepáchat žádné násilí, nenichit prostředí života,⁸²⁸ nelhat a druhému na cti netrhat.

Až si lidé *uvědomí*, že proto, aby mezi lidmi nebylo žádného násilí je třeba dosáhnout toho největšího – té lidské svobody: tedy toho, aby vůbec nebylo státu jako nejorganizovanějšího násilí obrovského rozsahu.

Zbývá zodpovědět otázku, jakou cenu za vítězství spontánního řádu nad státem každý z nás (za)platí. Tato cena není nějakou fikcí, je reálnou věcí, neboť víme, že *nic není zadarmo*. Nuže, „vypočtěme“ tuto cenu.

Člověk je nadán rozumem a má tudíž schopnost rozpoznat onen střet mezi spontánním řádem přírody a mezi organizovaným násilím v podání státu. Z toho vyplývá, že otázka *ceny za vítězství* spontánního řádu (nad státem) přechází do otázky, zda si člověk *přeje žít* pod nadvládou spontánního řádu přírody či zda si *přeje živořit* ve státním zřízení. A tak každý člověk svým jednáním, svojí volbou, provádí následující výpočet:

Zvolí-li pro sebe cíl žít ve společenství všech lidí v míru a prosperitě, pak cenou je „pouze“ sebevzdělání, *poznání*, vědění: porozumění lidské přirozenosti.

Rozhodne-li se naproti tomu i nadále žít ve státním zřízení, pak cenou, kterou platí, je *strach*: strach z války, z násilí a z bídy.

Abychom umožnili čtenáři snáze pochopit naše předešlé závěry, popíšme ještě jinými slovy soubor mezi spontánním řádem existence a státem:

Na straně lidí, kteří prahnou po životě ve svobodě a touží se vymanit z krunýře státního zřízení, jež v současnosti podmaňuje celé lidstvo, je všemocný spojenec, *spontánní řád existence*. Je marné se jakkoli vzpírat tomuto obecnému principu přírody. Ten působí

⁸²⁷ Na otázku, kdy na Zemi zavládne společnost ryzí svobody možno též odpovědět tvrdými slovy na adresu západní společnosti, která se ráda holedbá svými „křesťanskými kořeny“: konec státu nastane, až „západní člověk“ objeví, že učení Ježíše z Nazareta o „jeho nebeském království“ je naukou o společnosti ryzí svobody. Neboli až křesťanství odhalí, že nauka Ježíše je naukou o lidském společenství a životě „zde“, na Zemi (a nikoliv kdesi „na nebesích“).

⁸²⁸ Záměrně neužíváme až zprofanované sousloví „životní prostředí“; navíc se domníváme, že „prostředí života“ je pojem daleko vhodnější k vyjádření toho, v jaké situaci se dnes lidstvo ve vztahu k přírodě nachází.

(trvale a neumdlévaje) v lidské společnosti jako princip vzájemných mezilidských vztahů (jako „neviditelná ruka trhu“) a který nevyhnutelně přemůže všechno násilí. Zničí moc státu a přivede lidské společenství ke společnosti ryzí svobody. Tento závěr není deklarací či hymnem svobody. Je pouhým konstatováním dosahu spontánního řádu a prostým popisem stavu, ke kterému lidstvo, ať si toho jsou lidé vědomi, či nevědomi, spěje; a jednou dospěje. Kdy se tak stane, záleží na člověku, pánu tvorstva, jak se sám pyšně označuje. Budou-li lidé toužit po poznání a vědění o lidské přirozenosti, může být tato cesta „relativně krátká“ a „poměrně bezbolestná“.

Budou-li však lidé setrvávat ve stavu poblouznění mantrou státu, v nerozumu a nevědomosti, a budou-li si přát žít ve státním zřízení a dovolovat politikům vládnout nad druhými, bude tato cesta dlouhá a trnitá, plná válek a násilí.

Na nás všech záleží, jak budeme *jednat*, dnes a zítra.

A ještě jedna věc je důležitá.

Život pod jhem státu neboli život proti lidské přirozenosti nezaručuje holé přežití lidského rodu. Je tomu tak proto, že člověk je jedinou bytostí, která má schopnost sebezničení. Nutno zdůraznit, že tato schopnost sebezničení neodporuje spontánnímu řádu existence, naopak, je s ním v plném souladu. Člověk může zničit sebe (kupříkladu se vyhubit v celosvětové jaderné válce), nemůže však přemoci spontánní řád přírody, nemůže přemoci život. Docházíme opět ke stejnému závěru: je na každém z nás, jak se lidstvu „žije“. A zda vůbec přežije.

10.2 Cesta ke společnosti ryzí svobody

V předchozí kapitole jsme usoudili, že spontánní řád přírody dovede lidstvo ke společnosti ryzí svobody. Nutno říci, že tento závěr není v žádném případě odevzdáním se osudu, nebo moci státu, či nějaké metafyzické bytosti, anebo právě onomu spontánnímu řádu přírody. Takový postoj by totiž mohl vést k fatálním důsledkům pro všechny lidské bytosti, totiž, jak jsme výše řekli, k zániku lidského druhu.

Jestliže bychom se nechali pasivně „ovládat“ spontánním řádem přírody, jestliže bychom založili ruce v klín a jestliže bychom spontánní řád pouze slovy vyznávali, nebyli bychom ničím jiným než pouhými *věřícími*, že lidstvo přežije; věřícími v ono známé „však ‘to dobře’ dopadne“. Nebyl by však takový postoj „příliš riskantní“?

Jsme však přesvědčenými a zanícenými zastánci svobody, kteří nechtějí žít ve státním zřízení a zároveň odmítají *víru* jako cestu ke společnosti ryzí svobody. Kterí chtějí být nositeli a šířiteli myšlenky svobody a kteří se vydali na dobrodružnou výpravu za světem bez státu, do království dobra.

Zveme na tuto výpravu zastánce a příznivce lidské svobody, libertariány⁸²⁹ a zároveň všechny, kteří cítí, že „se státem není něco v pořádku“ a řeší otázku: „jak změnit současný státem prolezlý a nedokonalý svět na svět svobodný“.⁸³⁰

⁸²⁹ Znova opakujeme: „libertarián“ je každý, kdo chce žít ve *společnosti ryzí svobody*. Pozor, neplést s liberálem.

⁸³⁰ Takto se ptá Rothbard v (Rothbard, Manifest svobody 2015, 373).

Podobně jako na dovolenou se musíme dobře připravit i na cestu ke svobodě, abychom nebyli zaskočeni překážkami, se kterými se jistě potkáme.

Základním, co musí každý účastník takové výpravy bezpodmínečně učinit, je řádně se vybavit „teoreticky“. První nutnou podmínkou dosažení vítězství svobody je tedy vzdělání.

Předně musí každý zastánce svobody vzdělávat sebe; musí precizně pochopit a neustále v sobě „vybrušovat“ libertariánskou teorii.⁸³¹ Musí dokonale ovládat principy společnosti ryzí svobody a pravidla přirozené morálky. Musí se naučit argumentovat ve prospěch lidské svobody, aby ji mohl šířit všude kolem sebe.

Tím se dostáváme k druhému aspektu vzdělání: vzdělávání ostatních lidí. Libertarián, který „tělem i duší propadl“ myšlenkám svobody, se nepochybně touží o tyto myšlenky podělit s druhými. Musí být ovšem věrohodný; jeho postoje musí být konzistentní, musí z něj prýštit nadšení z idejí, které prezentuje. Jen tak může získat pro myšlenku svobodné společnosti ostatní. Proto libertarián píše a přednáší o svobodné společnosti, a pořádá či účastní se diskusí na téma svobody, ať jsou konány v malých kroužcích, či ve větších fórech.

Společnost ryzí svobody představuje radikální změnu uspořádání lidské společnosti. Opravdový zastánce svobody nikdy ze svého radikalismu nesmí slevit, neboť by jinak myšlenku ryzí svobody zdiskreditoval a zpochybnil. Žádná polovičatá řešení nesmí přijmout, i kdyby měl být označen (třeba) za blázna.

Libertarián se nikdy nesmí nechat uchlácholit vládními akcemi, které mají vyvolat zdání, že stát může být „vylepšován“ a že snad stát může (postupem doby) dopřávat lidem „více svobody“.⁸³² Pozor: mnohé vládní akty jsou totiž pouhými úskoky, neboť státní představitelé se budou vždy chovat tak, aby lidi odvrátili od myšlenek *ryzí svobody*.

Toto je zásadní: stát nelze „zlepšit“, neboť *stát je organizované násilí* a vždy jím bude. Nelze „zlepšit násilí“. Násilí lze pouze: buď odstranit, anebo trpět. Proto opravdový zastánce ryzí svobody bude vždy a za všech okolností tvrdit: stát je zločinné spolčení.

Lidé, kteří jsou zapálenými, nekompromisními a radikálními zastánci svobody jsou přesvědčeni, že logicky vystavěná teorie svobody je schopna zaujmout ostatní lidi:

například lidi mladé, kteří jsou otevření přijmout neotřelé ideály,

například malé a střední podnikatele, kteří bez „známostí“ nemají šanci se dostat k větším státním zakázkám, neboť ty jsou předurčeny kamarádům vládních činovníků,

například tzv. střední třídu, která se může státu odcizit, jestliže (kupříkladu) deficitní hospodaření státu nevede ke slibovanému zlepšení jejich situace.

Když k tomu připojíme „krizovou situaci“, v níž se může státní systém celkem snadno ocitnout (například dvouciferná inflace, měnová reforma, všudypřítomná korupce, neuvěřitelně předražené státní zakázky, dotační programy pro oligarchy, přebujelý státní aparát, arogantní chování politiků a státních úředníků na všech úrovních), pak se jistě může objevit poptávka po alternativách společenského systému, a to i pro lidi, kteří se dosud o politiku „nijak hlouběji nezajímali“.⁸³³

⁸³¹ (Rothbard, Manifest svobody 2015, 375).

⁸³² Jednotlivé státy se od sebe odlišovaly, odlišují a budou odlišovat pouze *mírou nesvobody*, která doléhá na jeho poddané, „občany“ či „obyvatele“.

⁸³³ Srov. (Rothbard, Manifest svobody 2015, 392).

Pak nadšení těch, kdo milují svobodu, spolu s jejich poukázáním na to, že krize „vyplyvá z vlastností stávajícího státního systému“, může být onou jiskérkou, která zažehne neuhasitelný oheň, který nakonec spálí stávající zatuchlý (celosvětový) status quo, ono děsivé přesvědčení o nutnosti existence státu. Lidé byli ve svých dějinách vládními představiteli tolikrát zklamáni, že se mohou odhodlat, vzít za své převratné myšlenky, jaké přináší teorie svobodné společnosti, a vyjít třeba do ulic. Nikoliv za vládu „jinou“, nýbrž za společnost bez státu, bez vlády, bez státního násilí. Za společnost ryzí svobody.

11 Bibliografie

- Akvinský, Tomáš. *Theologická summa, druhá část - druhý díl*. Olomouc: Edice Krystal, 1939.
- Akvinský, Tomáš. *Theologická summa, druhá část - první díl*. Olomouc: Edice Krystal, 1938.
- Akvinský, Tomáš. *Theologická summa, první část*. Olomouc: Edice Krystal, 1937.
- Anzerbacher, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.
- Ashby, Ross. *Kybernetika*. Praha: Orbis, 1961.
- Ashby, Ross. „Principles of the self-organizing dynamic system.“ *The Journal of General Psychology*, 1947: 125-128.
- Barrow, John David. *Teorie všeho*. Praha: Mladá fronta, 2003.
- Berka, Karel, a Miroslav Mleziva. *Co je logika*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1962.
- Bible. Ekumenický překlad*. Praha: Ekumenická rada církví v Československu, 1985.
- Bible. Pavlíkův studijní překlad*. Kroměříž: KVARTUS MEDIA k.s., 2014.
- Boaz, David. *Liberalismus v teorii a politice*. Praha: Liberální institut, 2002.
- Bokr, Josef, a Jan Svatek. *Základy logiky a argumentace*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Čeněk Aleš, 2000.
- Coveney, Peter, a Roger Highfield. *Mezi chaosem a řádem*. Praha: Mladá fronta, 2003.
- Coveney, Peter, a Roger Highfield. *Šíp času*. Ostrava: OLDAG, 1995.
- Čulík, Karel. *Matematická logika*. Praha: SNTL, 1973.
- Darwin, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007.
- Einstein, Albert. *Jak vidím svět*. Praha: Československý spisovatel, 1966.
- Engliš, Karel. *Malá logika*. Praha: Melantrich, 1947.
- Engliš, Karel. *Teleologie*. Praha: František Topič, 1930.
- Filkorn, Vojtech. *Úvod do metodologie vied*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1960.
- Giddings, Franklin Henry. *Základy sociologie*. Praha: Jan Laichter, 1900.
- Gleick, James. *Chaos*. Brno: Ando Publishing, 1996.
- Hauzer, Karel, a Zdeněk Bígl. *Filosofie II*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005.
- Hayek, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda. Pravidla a řád*. Praha: Academia, 1991.
- Heer, Friedrich. *Bohatší život*. Praha: Vyšehrad, 1969.
- Hejdánek, Ladislav. *Filosofie a víra*. Praha: OIKOYMENH, 1990.
- Hlavinka, Pavel. *Dějiny filosofie jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008.
- Chardin, Pierre Teilhard de. *Vesmír a lidstvo*. Praha: Vyšehrad, 1990.

- Janák, Vladimír. *Základy logiky*. Olomouc: Rektorát University Palackého v Olomouci, 1972.
- Johnson, Paul. *Dějiny židovského národa*. Praha: Rozmluvy, 1995.
- Kinkor, Jiří. *Trh a stát*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1996.
- Křupka, Jiří. *Teorie systémů I*. Pardubice: Universita Pardubice, 2007.
- Kvapil ml., Jaroslav. „Polemika s konceptem tržního selhání.“ *Diplomová práce*. 2000.
- Läpple, Alfred. *Úvod do starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972.
- Locke, John. *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1992.
- Mastroberti, Susanna, a M.K. Rupert. *Stručné dějiny filosofie*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2000.
- Merell, Jan. *Radostná zvěst Nového zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1973.
- Mises, Edler Ludwig von. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Praha: Liberální institut, 2006.
- Piekoff, Leonard. *Objektivismus: Filosofie Ayn Randové*. Sydney: Berlet, 2001.
- Popper, Karl. *Logika vědeckého bádání*. Praha: Oikymenh, 1997.
- Prigogine, Ilya, a Isabelle Stengersová. *Řád z chaosu*. Praha: Mladá fronta, 2001.
- Rádl, Emanuel. *Dějiny filosofie I*. Praha: Votobia, 1998.
- Randová, Ayn. *Atlasova vzpoura*. Praha: Argo/Dokořán, 2014.
- Randová, Ayn. *Ctnost sobectví*. Praha: Jiří Kinkor/Dauphin, 2018.
- Rees, Martin. *Pouhých šest čísel*. Praha: Academia, 2004.
- Rothbard, Murray Newton. *Ekonomie státních zásahů*. Praha: Liberální institut, 2001.
- Rothbard, Murray Newton. *Etika svobody*. Praha: Liberální institut, 2009.
- Rothbard, Murray Newton. *Man, Economy, and State with Power and Market*. Scholar's Edition, second editon. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2009.
- Rothbard, Murray Newton. *Manifest svobody*. Praha: Ludwig von Mises Institut, o.s., 2015.
- Rothbard, Murray Newton. *Zásady ekonomie*. Praha: Liberální institut, 2005.
- Sedláček, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2017.
- Smith, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001.
- Smith, Adam. *Teorie mravních citů*. Praha: Liberální institut, 2005.
- Šíma, Josef. „Stát versus společnost.“ *TERRA LIBERA*, prosinec 2000: 1-3.
- Tarski, Affred. *Úvod do logiky a metodologie deduktivních věd*. Praha: Academia, 1969.
- Tvrdý, Josef. *Úvod do filosofie*. Praha: Bedřich Kočí, 1926.
- Urza, Martin. *Anarchokapitalismus*. Teraza Sladkovská, 2018.
- Zich a kol., Otakar. *Moderní logika*. Praha: Orbis, 1958.

O autorovi

Jaroslav Kvapil se narodil 4. 9. 1953 do ortodoxní katolické rodiny. Již od dětských let byl jeho život spjat s politikou. Ke stáru rád přidává k dobrému, že již v lůně matky „zažil“ dramatické společenské události; smrt masových vrahů Josefa Stalina a Klementa Gottwalda (oba zesnuli v březnu 1953) či krach československé koruny (tzv. měnová reforma provedená komunistickou vládou v červnu 1953). Jako chlapec pomáhal svým prarodičům, kteří odmítli vstoupit do zemědělského družstva plnit trest, který za to následoval: odvádět státu nemalou část svého těžce dosaženého výnosu z jejich malého hospodářství jako tzv. „státní dodávky“. Tak doslova na vlastním těle poznával, co že je to socialismus.

Před nástupem na gymnázium (tehdy střední všeobecně vzdělávací školu) přišel (i) pro něho šok. Ve školních lavicích prezentovaní „přatelé na věčné časy“ vtrhli 21. 8. 1968 jako brutální okupanti do Československa. Jeho matka se slzami v očích pouze hlesla, že „je válka“. Jeho otec plný nadšení z „pražského jara“ se zdrcen zmohl toliko na poslech posledních svobodných rozhlasových zpráv. A autor? Začal rozvažovat, co znamená vláda dělnické třídy, co je komunistická strana, válka, bratrská pomoc, násilí, svoboda.

Zároveň jej v patnácti letech, jako mladého křesťana zvlášť, neminula další historická událost: II. vatikánský koncil. S jeho zásadním důsledkem: katolická církev se otevřela ostatním církvím i nevěřícím a přišla, i pro ni samotnou, se zcela převratnou myšlenkou, že „všichni lidé bez rozdílu náboženského přesvědčení jsou si bratři“. A že lze i v kostelích projevit radost ze života hrou na kytary a zpěvem rytmických písní. Okamžitě se s nadšením zapojil. Vláda „normalizačních“ komunistů však nelibě trpěla mladé lidi s jiným než socialistickým přesvědčením. Státní tajná policie (Státní bezpečnost – StB) záhy začala pomocí fízlů sbírat „informace“ o „protispoločenském“ chování autora a jeho přátel, což vyústilo v jeho vyloučení (těsně před zadáním diplomové práce) ze studia technické kybernetiky na elektrotechnické fakultě Vysokého učení technického v Brně. Toto vyloučení bylo na jeho alma mater vynuceno přímo Státní bezpečností s odůvodněním (doslova): „...vaše jednání v místě bydliště bylo v rozporu s chováním socialismu a vědeckému světovému oddaného studenta naší vysoké školy (vyprávění anekdot znevažující naše státní představitele, zpívání protisovětských písní, nedovolená náboženská činnost v legální turistické organizaci).“

Po zveřejnění Charty 77 začalo, velmi postupně, přesto zjevně, docházet v Československu k postupnému snižování všudypřítomné státní represe. To přispělo k tomu, že autor mohl dokončit svá vysokoškolská studia: na fakultě elektrotechnické Českého vysokého učení technického v Praze.

Sametová revoluce zastihla autora, tak jako mnohé, nepřipraveného na „kapitalismus“. Vbrzku rozpoznal, že se vlády v demokratické a „svobodné“ České republice ujímají politici, jimž nejde o blaho lidu či státu. Že jim jde jen o vlastní prospěch a že tomuto cíli obětují cokoliv. Například, že se upíší moci, slávě a penězům prostřednictvím „opoziční smlouvy“, kterou jsou ochotni uzavřít i s „politický protivníkem“. Že jsou to bezcharakterní novodobí „komunisti“.

S odchodem na odpočinek se autor postupně seznamuje s díly velikánů filosofie, praxeologie a ekonomie. Výsledkem jeho „seniorského studia“ jsou skripta, která máte v rukou. Ta jsou, kromě jiného, jakýmsi vypořádáním autora s jeho křesťanskými kořeny, normalizačním socialismem a s údajnou „svobodou“, kterou lidem „dopřávají“ státní demokracie tolik opěvované západní civilizace.

Název: Teorie dobra
Podtitul: Skriptum o lidském jednání
Autor: Jaroslav Kvapil
Vydání: první
Počet stran: 202
Náklad: 30 ks
Vyšlo: leden 2024
Neprošlo jazykovou korekturou.
Vydáno vlastním nákladem.